

**X KUŞAĞINDA DİJİTAL MEDYA OKURYAZARLIĞI
VE SİBERKONDRI İLİŞKİSİ**

Doktora Tezi

Gözde ALPTEKİN

Eskişehir 2025

**X KUŞAĞINDA DİJİTAL MEDYA OKURYAZARLIĞI
VE SİBERKONDRI İLİŞKİSİ**

Gözde ALPTEKİN

DOKTORA TEZİ

Basın ve Yayın Ana Bilim Dalı

Basın ve Yayın Programı

Danışman: Doç. Dr. Alaaddin Faruk PAKSOY

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Haziran 2025

Eskişehir

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Gözde ALPTEKİN'in "X Kuşağında Dijital Medya Okuryazarlığı ve Siberkondri İlişkisi" başlıklı tezi 30/06/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, Basın ve Yayın Ana Bilim dalında Basın ve Yayın Programında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

		<u>Ünvanı Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Danışman)	:	Doç. Dr. Alaaddin Faruk PAKSOY	.....
Üye	:	Doç. Dr. Hasan ÇALIŞKAN	.....
Üye	:	Doç. Dr. Tezcan ÖZKAN KUTLU	.....
Üye	:	Doç. Dr. Kenan ATEŞGÖZ	.....
Üye	:	Doç. Dr. Hakkı KAHVECİ	.....

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Nafiz Öncü CAN

ÖZET

X KUŞAĞINDA DİJİTAL MEDYA OKURYAZARLIĞI VE SİBERKONDRI İLİŞKİSİ

Gözde ALPTEKİN

Basın ve Yayın Ana Bilim Dalı

Basın ve Yayın Programı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Haziran, 2025

Danışman: Doç. Dr. Alaaddin Faruk PAKSOY

Dijitalleşmenin hız kazandığı günümüzde, bireylerin sağlık bilgisine erişim biçimleri bir dönüşüm geçirmiştir. Bu çalışma, söz konusu dönüşüm çerçevesinde X kuşağı bireylerinin dijital medya okuryazarlığı ile siberkondri düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi; ayrıca dijital medya kullanım deneyimlerinin sağlık davranışlarına etkisini ve COVID-19 pandemisinin bu süreçteki rolünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada, karma yöntem benimsenmiştir. Nicel aşamada, kolayda örnekleme yöntemi ile belirlenen 452 katılımcıya anket uygulanmış; nitel aşamada ise amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenen 12 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Nicel veriler SPSS 29.0 paket programı ile analiz edilmiş; nitel veriler ise betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bulgular, dijital medya okuryazarlığı ile siberkondri düzeyleri arasında zayıf düzeyde negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Cinsiyetin her iki değişken üzerinde de anlamlı bir fark yaratmadığı, 45–49 yaş grubunun en yüksek dijital medya okuryazarlığı düzeyine sahip olduğu ancak yaş değişkeninin siberkondriye etkisinin bulunmadığı saptanmıştır. Lisansüstü eğitim düzeyine sahip bireylerin “Zorlantı” ve “Doktora Güvensizlik” puanlarının düşük olması, yüksek eğitilmiş bireylerin çevrim içi aramalarında seçici davrandıklarını göstermektedir. Araştırmada, katılımcıların edindikleri bilgilerin güvenilirliği konusunda eleştirel bir bakış geliştirdikleri ve bilgileri teyit etme eğiliminde oldukları belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Dijital Medya Okuryazarlığı, Siberkondri, X Kuşağı, COVID-19 Pandemisi.

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN DIGITAL MEDIA LITERACY AND CYBERCHONDRIA IN GENERATION X

Gözde ALPTEKİN

Department of Journalism

Programme in Journalism

Anadolu University, Institution of Graduate Schools, June 2025

Supervisor: Dr. Alaaddin Faruk PAKSOY

In an era where digitalization is rapidly advancing, individuals' access to health information has undergone a significant transformation. This study aims to examine the relationship between digital media literacy and cyberchondria levels among Generation X individuals within the context of this transformation. Additionally, it seeks to reveal the impact of digital media usage experiences on health-related behaviors and the role of the COVID-19 pandemic in this process. A mixed-methods approach was employed in the research. In the quantitative phase, a survey was administered to 452 participants selected through convenience sampling, while in the qualitative phase, in-depth semi-structured interviews were conducted with 12 purposefully selected participants, quantitative data were analyzed using SPSS version 29.0, and qualitative data were evaluated through descriptive analysis. The findings indicated a weak negative correlation between digital media literacy and cyberchondria levels. Gender did not produce a statistically significant difference in either variable. Participants aged 45–49 exhibited the highest levels of digital media literacy, whereas age was not found to have a significant effect on cyberchondria. Lower scores on the “Compulsion” and “Mistrust of Medical Professional” subscales among individuals with postgraduate education suggest that higher education levels are associated with more controlled and selective online health information seeking. Furthermore, the study found that participants developed a critical perspective regarding the reliability of information obtained from digital sources and tended to verify the information.

Keywords: Digital Media Literacy, Cyberchondria, Generation X, COVID-19
Pandemic.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “Bilimsel İntihal Tespit Programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....

Gözde ALPTEKİN

STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES

I hereby truthfully declare that this thesis/dissertation is an original work prepared by me; that I have behaved in accordance with the scientific ethical principles and rules throughout the stages of preparation, data collection, analysis and presentation of my work; that I have cited the sources of all the data and information that could be obtained within the scope of this study, and included these sources in the references section; and that this study has been scanned for plagiarism with “Scientific Plagiarism Detection Program” used by Anadolu University, and that “it does not have any plagiarism” whatsoever. I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved.

.....

Gözde ALPTEKİN

TEŞEKKÜR

Çalışmamın her aşamasında bilgi, tecrübe ve desteğiyle yolumu aydınlatan, bilimsel bakış açımı geliştirmemde önemli katkıları olan değerli danışmanım Doç. Dr. Alaaddin F. Paksoy’a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tez izleme komitesinde yer alarak yapıcı eleştirileri ve yönlendirmeleriyle çalışmama katkı sunan hocalarım Doç. Dr. Hasan Çalışkan ve Doç. Dr. Tezcan Özkan Kutlu’ya gönülden teşekkür ederim.

Tez savunma jürimde değerlendirmeleri ve kıymetli önerileriyle çalışmamın gelişimine katkıda bulunan Doç. Dr. Kenan Ateşgöz ve Doç. Dr. Hakkı Kahveci hocalarıma şükranlarımı sunarım.

Araştırma sürecimde yanımda olarak desteğini esirgemeyen, özellikle anket çalışmam için katılımcılara ulaşmamda büyük bir özveriyle yardımcı olan sevgili Sezin Özsağman’a teşekkür ediyorum.

Lisansüstü eğitim serüvenine birlikte adım attığım ve bu sürecin her aşamasında desteğini hissettiğim sevgili dostum Arş. Gör. Alper Hakan Yavaşcalı’ya ve tez çalışmam süresince desteğini esirgemeyen Öğr. Gör. Damla Yavaşcalı’ya teşekkürlerimi sunuyorum.

Bilimsel hazırlık sürecinin bana kazandırdığı en değerli dost olan Onur Kenar’a özel bir teşekkür borçluyum. Süreç boyunca hep yanımda oldu, desteğini hiç eksik etmedi. Sabrı, anlayışı ve dostluğu için teşekkür ederim.

Ve teşekkürlerimin en büyüğü, canım annem Nesrin Sökmen’e...

Hayat yolculuğumun her anında olduğu gibi tez sürecinde de yanımda olduğun için, en zor zamanlarımda bana güç verdiğin için, kendime inanmadığım anlarda bile bana benden çok inanarak “sen yaparsın” dediğin için, sevgin, sabrın ve her koşulda hissettirdiğin güven için minnettarım. İyi ki varsın, iyi ki her zaman yanımdasın.

Bu doktora tezi YÖK ve TÜBİTAK’ın destekleriyle hazırlanmıştır. Doktora eğitimime ve bilimsel çalışmalarına TÜBİTAK 2211-A Yurtiçi Doktora Bursu ile destek veren TÜBİTAK’a ve YÖK 100/2000 Sosyal Medya Çalışmaları öncelikli alanı bursu ile destek olan YÖK’e sağlamış oldukları tüm olanaklar için teşekkür ederim.

ETİK KURUL BELGESİ BEYANNAMESİ

Evrak Kayıt Tarihi: 14.03.2023

Protokol No: 502824

Tarih: 28.03.2023

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Doktora Tez Çalışması
KONU:	Sosyal Bilimler
BAŞLIK:	Dijital Medya Okuryazarlığı ve Siberkondri İlişkisi: Covid-19 Pandemisi Döneminde Dijital Göçmenler Üzerine Bir Araştırma
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Doç. Dr. Alaaddin Faruk PAKSOY
TEZ YAZARI:	Gözde ALPTEKİN
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

Bu tezi hazırlarken (örneğin ChatGPT, Gemini, DALL-E vb.) üretken yapay zekâ programlarından destek aldığımı beyan ederim. Tezin hazırlığı aşamasında üretken yapay zekâ programlarından (örneğin çeviri, bilimsel makale vb.) desteği aldım. Üretken yapay zekâ programlarından aldığım bilgilerin doğruluğunu kontrol ettiğimi bildiririm.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....

Gözde APTEKİN

DECLARATION OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE USAGE

I declare that I received support from generative artificial intelligence programs (for example ChatGPT, Gemini, DALL-E, etc.) while preparing this thesis/dissertation. I have received support from generative artificial intelligence programs (e.g. language translation, access to scientific articles, etc.) during the preparation of the thesis/dissertation. I declare that I have checked the accuracy of the information I received from generative artificial intelligence programs.

I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved.

.....

Gözde ALPTEKİN

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	v
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	v
STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES	vi
TEŞEKKÜR	vii
ETİK KURUL BELGESİ BEYANNAMESİ	viii
ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI	ix
DECLARATION OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE USAGE ..	x
İÇİNDEKİLER.....	xi
TABLolar DİZİNİ	xiv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xvi
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xvii
KISALTMALAR DİZİNİ	xviii
1 GİRİŞ.....	1
1.1 Sorun	3
1.2 Amaç.....	5
1.3 Önem	7
1.4 Varsayımlar	8
1.5 Sınırlılıklar.....	8
1.6 Tanımlar	9
2 ALAN YAZIN	10
2.1 Dijital Medya Okuryazarlığı ve Siberkondri ile İlgili Alanda Yapılmış Çalışmalar	10
2.1.1 Dijital medya okuryazarlığı ile ilgili alanda yapılmış çalışmalar	10
2.1.2 Siberkondri ile ilgili alanda yapılmış çalışmalar	17
2.2 Dijital Medya Okuryazarlığı	25

2.2.1 Okuryazarlık kavramı	26
2.2.1.1 Geleneksel okuryazarlık	27
2.2.1.2 Görsel okuryazarlık	28
2.2.1.3 Enformasyon (bilgi) okuryazarlığı	29
2.2.1.4 Haber okuryazarlığı	29
2.2.1.5 Sağlık okuryazarlığı	30
2.2.1.6 E-sağlık okuryazarlığı	30
2.2.1.7 Dijital okuryazarlık	31
2.3 Medya Okuryazarlığı Kavramı	32
2.3.1 Medya okuryazarlığının ilkeleri	34
2.3.2 Medya okuryazarlığının tarihsel gelişimi	35
2.3.2.1 Medya okuryazarlığı kavramının dünyadaki gelişimi	35
2.3.2.2 Medya okuryazarlığı kavramının Türkiye'deki gelişimi	38
2.3.3 Medya okuryazarlığı yaklaşımları	39
2.3.3.1 Ana akım medya okuryazarlığı yaklaşımı	39
2.3.3.2 Eleştirel medya okuryazarlığı yaklaşımı	40
2.4 Dijital Medya Okuryazarlığı Kavramı	41
2.4.1 Dijital medya	42
2.4.2 Dijital medya okuryazarlığı	44
2.5 Siberkondri	46
2.5.1 Siberkondri tanımı	47
2.5.2 Siberkondri kavramının tarihçesi	49
2.5.3 Siberkondri – hipokondri – sağlık anksiyetesi arasındaki ilişki	49
2.5.4 COVID-19 pandemisi ve siberkondri	50
3 YÖNTEM	52
3.1 Araştırma Modeli	52
3.2 Evren ve Örneklem	57
3.3 Veri Toplama Tekniği ve Aracı	65
3.3.1 Nicel veri toplama araçları	66
3.3.1.1 Kişisel Bilgi Formu	67
3.3.1.2 Yeni Medya Okuryazarlığı Ölçeği (YMOÖ)	67
3.3.1.3 Siberkondri Ciddiyet Ölçeği (SCÖ)	68

3.3.1.4 Araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerlik ve güvenirlik analizleri ile Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve boyutlarına ilişkin doğrulayıcı faktör analizi sonuçları	70
3.3.1.4.1 <i>Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) bulguları</i>	70
3.3.1.4.2 <i>Ölçeklerin geçerlik ve güvenirlik analizi</i>	74
3.3.2 Nitel veri toplama araçları	76
3.3.2.1 <i>Yarı yapılandırılmış görüşme</i>	76
3.4 Veri Analizi	79
4 BULGULAR VE YORUM	83
4.1 Çalışmanın Nicel Bulguları	83
4.1.1 Katılımcıların demografik özellikleri	83
4.1.2 Katılımcıların internet ve medya kullanım alışkanlıkları	85
4.1.3 Çalışmada kullanılan ölçeklere yönelik tanımlayıcı istatistikler	90
4.1.3.1 <i>Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve alt boyutlarına yönelik tanımlayıcı istatistikler</i>	91
4.1.3.2 <i>Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ve alt boyutlarına yönelik tanımlayıcı istatistikler</i>	95
4.1.4 Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ile Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve alt boyutları arasındaki ilişki	100
4.2 Çalışmanın Nitel Bulguları	102
4.2.1 Dijital bilgiye güven: Gerçek mi, manipülasyon mu?	104
4.2.2 Sağlık içeriklerine ilgi: Bilgi arayışı mı, merak mı?	110
4.2.3 Bilgi ararken artan endişeler: Siberkondri deneyimi	114
4.2.4 Pandemi döneminde sağlık arayışı: Güven, korku ve belirsizlik	123
4.2.5 Dijital medya deneyimi: Sanal dünyada bilgi arayışı	135
5 SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	145
5.1 Sonuç	145
5.2 Tartışma	152
5.3 Öneriler	158
KAYNAKÇA	163
EKLER	175
ÖZ GEÇMİŞ	187

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 3.1 Araştırmacılara Göre Kuşak Aralıkları.....	59
Tablo 3.2 Kuşak Sınıflandırmasıyla İlgili Yapılmış Çalışmalar.....	60
Tablo 3.3 2022 Yılı İzmir İli Karşıyaka İlçesinin Yaş Gruplarına Göre Nüfus Dağılımları.....	63
Tablo 3.4 Siberkondri Ciddiyet Ölçeği Alt Faktörleri.....	69
Tablo 3.5 DFA Sonuçları.....	72
Tablo 3.6 Araştırmaya Dahil Edilen Ölçekler ve Alt Boyutlarına Ait İstatistikler.....	75
Tablo 3.7 Veri Analiz Süreci.....	79
Tablo 4.1 Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Betimsel İstatistikler.....	83
Tablo 4.2 Katılımcıların İnternet Kullanım Alışkanlıkları ve Cihaz Sahiplik Durumları.....	85
Tablo 4.3 Katılımcıların Medya Araçlarını Kullanım Sıklıkları.....	87
Tablo 4.4 Katılımcıların Farklı Medya Kaynaklarından Aldıkları Bilgilerin Güvenilirliğini Değerlendirme Oranları.....	88
Tablo 4.5 İnternet Kullanıcılarının Bilgi Arama Yöntemleri.....	89
Tablo 4.6 Kullanıcıların İnterneti Genel Olarak Hangi Amaçlarla Kullandıklarına Dair Bilgiler.....	89
Tablo 4.7 Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Cinsiyet Arasındaki Farklılığın Analizi.....	91
Tablo 4.8 Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Yaş Grupları Arasındaki Farklılığın Analizi.....	92

Tablo 4.9 Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Öğrenim Durumu Arasındaki Farklılığın Analizi.....	93
Tablo 4.10 Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ve Alt Boyutları ile Cinsiyet Arasındaki Farklılığın Analizi.....	95
Tablo 4.11 Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ve Alt Boyutları ile Yaş Grupları Arasındaki Farklılığın Analizi.....	97
Tablo 4.12 Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ve Alt Boyutları ile Öğrenim Durumu Arasındaki Farklılığın Analizi.....	98
Tablo 4.13 Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ve Alt Boyutları ile Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve Alt Boyutları Arasındaki İlişkinin Analizi.....	100
Tablo 4.14 Görüşme Yapılan Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Betimsel İstatistikler.....	102
Tablo 4.15 Görüşme Sorularının Temasal Gösterimi.....	103

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1 UNESCO'nun Medya Okuryazarlığına Dair Kavramsal Ekosistemi.....	27
Şekil 3.1 Karma Yöntem Araştırma Desenleri.....	54
Şekil 3.2 Açıklayıcı Sıralı Karma Yöntem Deseni Süreci.....	55
Şekil 3.3 Veri Toplama ve Analiz Süreci Aşamaları.....	57
Şekil 3.4 DFA Sonuçları.....	71

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 3.1 Kuşak Aralıkları	62
Görsel 4.1 Katılımcı Yanıtlarından Oluşturulan Kelime Bulutu	143

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFA	: Açımlayıcı Faktör Analizi
BB	: Baby Boomer / Bebek Bombardmanı
BT	: Bilişim Teknolojileri
COVID-19	: Koronavirüs Hastalığı
C.R.	: Kritik Oran
CSS-12	: Cyberchondria Severity Scale / Siberkondri Şiddeti Ölçeği
C19P-SE	: COVID-19 Phobia Scale / COVID-19 Fobi Ölçeği
DFA	: Doğrulayıcı Faktör Analizi
DSM	: Mental Bozuklukların Tanısal El Kitabı
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
EÜ	: Eleştirel Üretim
ET	: Eleştirel Tüketim
FÜ	: Fonksiyonel Üretim
FT	: Fonksiyonel Tüketim
HAI	: Health Anxiety Inventory / Sağlık Anksiyetesi Envanteri
KMO	: Kaiser-Meyer-Olkin
n	: Birey Sayısı
NMLS	: New Media Literacy Skills / Yeni Medya Okuryazarlığı Becerisi

ortalama	: Ortalama Puan
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SAE	: Sağlık Anksiyetesi Envanteri
SAS-SV	: Smartphone Addiction Scale – Short Version / Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği – Kısa Form
SCÖ	: Siberkondri Ciddiyet Ölçeği
SCÖ-15	: Siberkondri Ciddiyet Ölçeği Kısa Formu
SEM	: Yapısal Eşitlik Modellemesi
SES	: Sosyo-Ekonomik Statü Ölçeği
SPSS	: Statistical Package for Social Sciences
SS	: Standart Sapma
SŞÖ	: Siberkondria Şiddet Ölçeği
TSOY-32	: Türkiye Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YİBÖ	: Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği
YMOÖ	: Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği
WHO-5	: World Health Organization-5 Well-Being Index / Dünya Sağlık Örgütü Beş Maddelik İyi Oluş İndeksi

1 GİRİŞ

Yakın tarihin en büyük küresel ve toplumsal krizlerinden biri olarak nitelendirilen COVID-19 pandemisi, yalnızca sağlık sistemini değil; iletişimden sosyal yaşama, eğitimden psikolojiye kadar pek çok alanı derinden etkileyen çok katmanlı bir dönüşüm sürecine yol açmıştır. Küresel ölçekte etkili olan bu salgın, sosyal yaşamda değişim yaratarak bireylerin iletişim biçimlerini yeniden şekillendirmiştir. Salgının küresel ölçekte yayılmasıyla birlikte insanlar evlerinde kalmaya başlamış, bu durum yüz yüze sosyal ilişkilerin azalmasına ve günlük yaşamın büyük ölçüde dijital ortamlarda sürdürülmesine neden olmuştur.

Yaşanan bu süreçte, iletişim ve haberciliğin ne derece önemli olduğu bir kere daha ortaya çıkmıştır. İnsanların evlerine kapanmak zorunda kaldığı bu dönemde, haber ve bilgi alma süreçleri televizyon ve internet üzerinden özellikle çevrim içi haber siteleri ve sosyal medya platformları aracılığıyla gerçekleşmiştir.

Salgınlar, sadece sağlık ile sınırlı kalmayıp, toplumları sosyal ve siyasi açıdan da etkileyerek tarihi şekillendiren ve değişimleri başlatan toplumsal olaylar olarak karşımıza çıkmaktadır. Küresel ölçekte pandemi hâline gelen COVID-19 da benzer biçimde, bireylerin gündelik hayat pratiklerini derinden etkileyerek sosyal hayatı dönüştürmüş, bilgi edinme biçimlerinde ve medya tüketim alışkanlıklarında önemli değişimlere neden olmuştur. Salgının küresel ölçekte yayılmasıyla birlikte birçok ülke sınırlarını kapatmış, bazı şehirler ve yerleşim yerleri karantinaya alınmıştır. Bu durum, bireylerin evlerinde daha fazla vakit geçirmesine ve yüz yüze sosyal ilişkilerin azalmasına yol açmıştır (Anadolu Ajansı, 2020). Dolayısıyla, haber ve bilgi alma süreçleri büyük ölçüde internet üzerinden gerçekleşmeye başlamış, ancak bu durum aynı zamanda yanlış bilgiye maruz kalma, bilgi kirliliği ve kaygı düzeyinin artması gibi olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir.

Bu bağlamda medya, yalnızca bilgi sağlayan bir araç olmanın ötesine geçerek, bireylerin algılarını, davranışlarını, psikolojik durumlarını ve değer yargılarını etkileyen güçlü bir toplumsal aktör haline gelmiştir. Bu etkinin artması, medya okuryazarlığı kavramının önemini bir kez daha gündeme taşımıştır. Günümüzün dijital dünyasında mesajlara ulaşma, bu mesajları çözümüleme, değerlendirme ve iletme yeteneği olarak ifade edilen medya okuryazarlığı, 21. yüzyılda bireylerin edinmesi gereken başlıca yetkinliklerden biri olarak kabul edilmektedir (Özer vd., 2021, s. 217).

Yeni medya teknolojilerinde yaşanan gelişmeler; okuryazarlık anlayışını, bireylerin alışkanlıklarını, kültürel ve bilişsel süreçleri de değiştirmiştir. Bu teknolojilerin hızla değişmesi ya da gelişmesi, bireylerin yeni medya ortamlarına günlük yaşamlarında daha fazla yer vermesinde etkili olmuştur. Bununla birlikte bireylerin, yeni medya ortamlarını hangi amaçlarla, nasıl kullanması gerektiklerini bildiklerini varsaymanın doğru olmadığı görüşü kendini göstermiştir. Bu nedenlerle okuryazarlık biçimlerinin değiştiğini söylemekle birlikte her yeni medya kullanıcısının yeni medya okuryazarı olmadığını söylemek de yanlış olmayacaktır.

Teknolojinin sürekli gelişmesi ve internet kullanımının artması sonucu kişilerin sağlıkla ilgili bilgilere erişimi kolaylaşmıştır. Her ne kadar internet üzerinden sağlık bilgisi aramanın avantajları olsa da bu durum bazı olumsuz sonuçları da beraberinde getirmektedir. Özellikle sağlık eşitsizliklerini artırması ve dijital ortamda sunulan bilgilerin güvenilirliğinin sorgulanabilir olması, kullanıcıların çelişkili, yanıltıcı, güvenilirliği düşük, hatalı ya da güncelliğini yitirmiş bilgilere maruz kalmasına neden olabilmektedir. Bu tür bilgi arayışlarının bireylerde sağlık kaygısını artırması, literatürde “siberkondriyazis” (cyberchondriasis) kavramıyla açıklanmaktadır. Bu kavram, “siber” (cyber) ve “hipokondriyazis” (hypochondriasis) sözcüklerinin birleşiminden türetilmiştir (Starcevic ve Berle, 2013, s. 206). Tekrarlayan biçimde internetten sağlık bilgisi araştırmanın sonucunda gelişen sağlık anksiyetesinin artması ise “siberkondri” olarak adlandırılmaktadır ve hipokondrinin dijital çağdaki karşılığı olarak da tanımlanmaktadır (Başoğlu, 2018, s. 21). Genellikle önemsiz ya da hafif belirtilerin ciddi bir hastalığın göstergesi olabileceği düşüncesiyle ortaya çıkan hipokondri, bireyin bedenini sürekli kontrol etmesi ve profesyonel bir değerlendirme olmaksızın kendi kendine tanı koyma eğilimiyle karakterize edilen bir kaygı durumudur. Bu durum, bireylerin sağlıkla ilgili bilgilerin kaynağını çoğu zaman sorgulamadan kabul etmesi nedeniyle, temelsiz ve gerçek dışı sağlık endişeleri geliştirme riski taşımaktadır (Barsky ve Klerman, 1983, s. 274-275). Televizyon, internet ve diğer medya kanalları ise sağlık kaygısı ve hipokondriyazisi olan hastalar için zaman zaman yanlış bilgi kaynakları hâline gelebilir (Hart ve Björgvinsson, 2010, s. 126) ve bu durum hastaların kaygı düzeylerinin artmasında etkili olabilir.

COVID-19 pandemisi süresince medya her gün yeni vakalardan, hastalıktan korunma yollarından, olası tedavi yöntemlerinden, aşı ile ilgili bilgilerden söz etmiş ve bu

konularla ilgili uzunca bir süre bilgi vermeye devam etmiştir. Pandemi süreci kendine sadece geleneksel medyada yer bulmamış, sosyal medyada da önemli hâle gelerek konu ile ilgili çokça bilgiye yer verilmiştir. Bu mecralarda yayılan gerçek ya da yalan bilgiler, bireylerin kaygı düzeyinin artmasında etkili olmuştur. Burada önemli olarak görülen konu ise iyi bir medya okuryazarı olan bireylerin bu bilgilerin doğru veya yalan olduğunu ayırt etmesinde yatmaktadır.

Bu çalışmada, COVID-19 pandemisi sürecinde X kuşağı bireylerinin dijital medya okuryazarlığı düzeyleri ile siberkondri düzeyleri arasında bir ilişki bulunup bulunmadığı incelenecektir.

1.1 Sorun

COVID-19 pandemisi, dünya genelindeki sağlık sistemlerine, tedarik zincirlerine ve küresel ticarete büyük oranda zarar vermiş, bireylerin sağlıklarının yanı sıra sosyal yaşamlarını ve alışkanlıklarını da dönüştürmüştür. Pandeminin beraberinde getirdiği belirsizlik ortamı ve artan kaygı düzeyi, bireylerin güvenilir bilgiye duyduğu ihtiyacı daha da artırmıştır. Bu süreçte bilgi kaynakları ve medya araçları, bireylerin bu krizle başa çıkma biçimlerinde belirleyici bir rol oynamıştır. Bu nedenle, pandemi gibi kriz dönemlerinde medya aracılığıyla sağlanan haber alma ve iletişim süreçleri büyük önem taşımaktadır.

Bu bağlamda, pandemi sürecinde hem habercilik faaliyetlerinin yürütülmesi hem de içeriklerin tüketimi, iletişim araştırmalarının önemli odak noktalarından biri olmuştur. Haber alma araçları, haber içerikleri, haberin oluşturulma süreci gibi unsurlar, yeni medya teknolojileri ve araçlarının da gelişmesiyle daha etkili hâle gelmiştir ve bu teknolojiler en az geleneksel medya kadar yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır.

Yeni medya teknolojileri ve bu teknolojilerin gelişimiyle oluşturulan sosyal medya ağları, bireylerin kitlelerle ve birbirleriyle kurdukları iletişimi önemli ölçüde kolaylaştırmıştır. Teknolojik yöndeşmeyle birlikte pek çok işlevi bir arada sunan mobil telefonlar (Köse, 2016, s. 4), internet teknolojisinin de yardımıyla iletişimi birey – birey merkezli olmaktan kitlesel iletişim seviyesine getirmiş ve bilginin bireyden kitleye hızla yayılmasını sağlamıştır (İspir, 2013, s. 19). Bu durum, bilgiye erişimi ve yaymayı sıradan kullanıcı düzeyine indirirken habercilik etiği ve eşik bekçiliği gibi kavramların eksikliği ise bazı sorunları beraberinde getirmiştir. Özellikle bilgi kirliliğinin hızla yayılması, bu “bilgi çöplüğü” içerisinde doğru bilginin yayılma olanağı bulamaması ve bireylerin medya

okuryazarlığı düzeylerindeki farklılıklar nedeniyle gerekli eleştirel okumanın ve ayırımın yapılamaması gibi etkenler krizin derinleşmesine sebep olmuştur (Yüksel, 2014, s. 128).

Kriz dönemlerinde medyanın üstlendiği önemli rolün yanı sıra medya okuryazarlığının önemi de daha görünür hâle gelmiştir. Bilgi ve iletişimde başat aktör konumundaki dijital araçların kullanımı, bu araçlar üzerinden gelen ve iletilen mesajların anlamlandırılması, çağımızın en önemli gereksinimlerinden biri olarak öne çıkmaktadır (Özer vd., 2021, s. 217). Ancak, bireylerin yeni medya ortamlarını kullanma yetenekleri, içerik ve cihazların kullanımına dair bilgileri ve kullanım amaçları hakkında aynı seviyede bilgi sahibi olmadıkları söylenebilir. Bu bağlamda, bireylerin dijital medya okuryazarlığı düzeyleri ile medya etkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi önem taşımaktadır.

Pandemi döneminde internet kullanımının artması, iletişim ve haberleşmede başat aktör konumuna gelmesi, sağlıkla ilgili sıkça başvurulanan kaynaklardan biri olması sonucunu doğurmuştur. İnternet üzerinden erişilen kaynaklar ve sosyal ağlar aracılığı ile sağlık bilgisine erişmek hızlı ve kolay olsa da bilgi açığı hipotezi bağlamında güvenilir kaynaktan gelmeyen ya da güvenilir bir kaynağa dayalı oluşturulmayan içeriklere maruz kalma, kafa karıştırıcı veya eski bilgilere maruz kalma gibi problemleri beraberinde getirebilir. İnternette sağlık bilgisi aramak veya sağlıkla ilgili bilgi kirliliğine maruz kalmanın olumsuz sonuçları “siberkondri” kavramıyla açıklanmaktadır (Başoğlu, 2018, s. 21). İnternet üzerinden, sağlık profesyonellerinin değerlendirmeleri dışında edinilen tıbbi bilgiler, özellikle medya etkilerine açık bireylerde sağlık anksiyetesine neden olabilmektedir. Doğru ve yanlış bilgiyi ayıramamak, hastaların kaygı düzeylerini ciddi oranda artırmaktadır (Hart ve Björqvinnsson, 2010, s. 126).

COVID-19 pandemisi, küresel ölçekte yaşanan önemli ve hayati bir kriz olması nedeniyle tüm medya araçlarında kendine yer bulmuş ve özellikle salgının ilk dönemlerinde ana gündem maddesi hâline gelmiştir. Bu süreçte sosyal medya ağlarında pek çok bilgi dolaşıma girmiş; maske takma zorunluluğu, karantina uygulamaları, yanlış tedavi yöntemleri gibi kimi sosyal olayların yaşanmasına sebep olmuştur.¹ Bu noktada doğru ile yanlış bilginin ve bu bilgilerin kaynağının ayırt edilebilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, medya okuryazarlığı bilgisine sahip olmak, bilgilerin sınıflandırılması ve ayırt edilebilmesi sayesinde siberkondri düzeyi ile de ilişkilendirilebilir.

---

¹Örnek için bakınız. <https://www.haberturk.com/vatandas-markete-akin-etti-perakendeciler-stoklar-yeterli-dedi-2610736-ekonomi>.

Dijital yerlilere kıyasla dijital medya araçlarını kullanmada görece dezavantajlı olmaları nedeniyle medya etkilerine açık konumda bulunan X kuşağı bireyleri, bu araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Her ne kadar X kuşağı dijital medya araçlarını ve sosyal medya uygulamalarını yaygın olarak kullansa da, dijital yerlilere göre dijital teknolojilerle daha geç tanışmış ve medya okuryazarlığına dair eğitim alma fırsatına erişememiştir. Bu bağlamda, doğru ve yanlış bilginin karışması ve iletilmesi noktasında aracı konumuna gelebildikleri ve siberkondri gelişimine açık oldukları söylenebilir.

Teknolojik gelişmelerin günlük medya tüketimini ve dijital medya içeriği üretimini getirdiği nokta, dijital medya okuryazarlığı kavramının önemini daha görünür kılmıştır. Dijital medya okuryazarı olabilen bir birey, medya içeriklerini sorgulayıcı bir perspektifle değerlendirebilir ve doğruluklarını sorgulayabilir. Bu durum, internet üzerinden erişilen sağlık bilgilerinin de sorgulanarak kabul edilmesini sağlayabilir. Böylece, siberkondri düzeyinin azalmasına katkı sunabilir. Bu bağlamda, İzmir ili Karşıyaka ilçesinde yaşayan X kuşağı bireylerinin, dijital medya okuryazarlığı düzeyleri ile siberkondri düzeylerinin hangi seviyede olduğunu belirlemek ve bu düzeyler arasında bir ilişki bulunup bulunmadığını ortaya koymak, çalışmanın temel sorununu oluşturmaktadır.

Bu çerçevede, pandemi gibi kriz dönemlerinde dijital medya aracılığıyla edinilen sağlık bilgilerinin bireyler üzerindeki etkisinin, özellikle kaygı ve sağlık anksiyetesi bağlamında nasıl şekillendiği incelemeye değer bir araştırma konusu olarak öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın problemi, “COVID-19 pandemisi sürecinde X kuşağı bireylerinin dijital medya okuryazarlığı düzeyleri ile siberkondri düzeyleri arasında bir ilişki bulunmakta mıdır?” sorusu etrafında şekillenmektedir.

1.2 Amaç

Araştırmanın temel amacı, COVID-19 pandemisi sürecinde X kuşağında yer alan bireylerin dijital medya okuryazarlığı ile siberkondri düzeylerini çeşitli demografik değişkenler (cinsiyet, yaş ve eğitim durumu) doğrultusunda incelemek, bu düzeylerin demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek ve aralarındaki ilişkiyi değerlendirmektir. Pandemi dönemi, bireylerin sağlık ile ilgili bilgi arayışlarında dijital medya araçlarını daha yoğun bir şekilde kullanmalarına yol açmış, bu gelişme hem bilgiye erişim biçimlerini hem de dijital ortamda sunulan sağlık içeriklerine yönelik yaklaşımı önemli ölçüde dönüştürmüştür. Bu durum, siberkondri davranışlarının artmasına ve bireylerin dijital medya okuryazarlığı becerilerinin sağlıkla ilgili karar

süreçlerinde daha belirleyici bir rol üstlenmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, araştırma hem bireylerin bilgiye erişim süreçlerini hem de bu süreçlerde sergiledikleri eleştirel düşünme ve değerlendirme becerilerini anlamayı amaçlamaktadır.

Ayrıca araştırma, X kuşağı bireylerinin dijital medya araçlarını nasıl kullandığını, bu araçlardaki içeriklere ne derece eleştirel bir yaklaşımla yaklaştıklarını, içerikleri sorgulayıp sorgulamadıklarını ve dijital medya ortamlarında aktif birer içerik üreticisi olup olmadıklarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu kapsamda, X kuşağının dijital medya kullanım alışkanlıklarının medya okuryazarlığı bağlamındaki “etkin ve bilinçli kullanıcı” tanımıyla ne derece örtüştüğü değerlendirilecektir.

Aynı zamanda bu çalışma, dijital medya okuryazarlığının bireylerin siberkondri düzeyleri üzerindeki olası etkilerini inceleyerek, dijital bilgi çağında sağlıkla ilgili karar verme süreçlerinin daha bilinçli bir biçimde yürütülmesine katkı sağlayacak veriler sunmayı amaçlamaktadır. Bu sayede, özellikle kriz dönemlerinde dijital medya kullanımının psikolojik etkileri daha iyi anlaşılabilir, medya okuryazarlığı eğitimlerinin önemi bir kez daha vurgulanabilecektir.

Bu doğrultuda çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. X kuşağının dijital medya okuryazarlığı düzeyleri cinsiyet, yaş ve eğitim durumu düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
2. X kuşağının dijital medya kullanım alışkanlıkları, medya okuryazarlığı bağlamındaki kullanıcı tanımıyla ne düzeyde örtüşmektedir?
3. X kuşağındaki bireyler, dijital medya üzerinden eriştikleri bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini nasıl değerlendirmektedir?
4. X kuşağının dijital medya kullanım deneyimleri, sağlık ile ilgili davranışlarını nasıl şekillendirmektedir?
5. X kuşağının siberkondri düzeyleri cinsiyet, yaş ve eğitim durumu düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
6. COVID-19 pandemisi, X kuşağı bireylerin siberkondri düzeylerini nasıl etkilemiştir?
7. X kuşağının dijital medya okuryazarlığı düzeyi ile siberkondri düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?

1.3 Önem

Teknolojinin hızla gelişmesi bilgiye erişimi kolaylaştırırken dijital ortamda paylaşılan bilgilerin doğruluğunu sorgulama ihtiyacını da artırmıştır. İnternetin geniş kitlelerce ulaşılabilir hâle gelmesi, bilgi edinmek isteyen herkesin internete yönelmesine sebep olmuştur. Ancak, internette paylaşılan her bilginin doğru olmaması ve sıklıkla yanıltıcı bilgiler içermesi, ciddi bir sorun oluşturmıştır. Bu durum, dijital medya okuryazarlığının önemini her geçen gün daha da artırmaktadır. Her ne kadar bu kavramın önemi giderek artsa da Türkiye’de bu alana yönelik yapılan çalışmaların sayısı yeterli düzeyde değildir ve dijital medya okuryazarlığının toplumun farklı kesimlerinde nasıl şekillendiği konusunda boşluklar bulunmaktadır. Bu bağlamda, dijital medya okuryazarlığına yönelik yapılacak her çalışmanın, bu alandaki bilgi eksikliklerini gidermek ve toplumsal farkındalık yaratmak adına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışma da dijital medya okuryazarlığının rolüne dikkat çekmesi bağlamında önem taşımaktadır.

Özellikle COVID-19 pandemisiyle birlikte sağlıkla ilgili bilgi arayışları dijital ortamda yoğunlaşmış, bu da siberkondri olarak bilinen olgunun yaygınlaşmasına yol açmıştır. Bu nedenle siberkondri, araştırılması gereken bir kavram olarak görülmektedir. İnternette yer alan sağlık bilgilerine tamamen güvenmek ve bunları uygulamak, bireylerde siberkondri düzeyinin yükselmesine neden olmaktadır. İşte bu noktada siberkondri ile dijital medya okuryazarlığı arasında bir bağlantı olduğu düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma, dijital medya okuryazarlığı ile siberkondri arasındaki ilişkinin saptanması bağlamında önemli bir adım olarak görülmektedir.

Literatür incelendiğinde, siberkondri ile sağlık okuryazarlığı ve dijital okuryazarlık arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar olduğu görülmektedir (Bkz. Deniz, 2020; Kaya ve Üstüner, 2024). Ancak, dijital medya okuryazarlığı ile siberkondri arasındaki ilişkiye doğrudan odaklanan çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışma, siberkondri ile dijital medya okuryazarlığı arasındaki ilişkiyi daha derinlemesine inceleyerek literatüre özgün bir katkı yapmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda çalışma, literatüre yeni bir bakış açısı getirmesi açısından önemlidir.

Araştırma ayrıca, dijital göçmenler olarak isimlendirilen ve dijital yerlilere kıyasla daha dezavantajlı kabul edilen X kuşağı bireylerinin, dijital medya okuryazarlık becerileri hakkında farkındalık yaratması bağlamında da önemli görülmektedir. X kuşağının, dijital medya okuryazarlık seviyelerini anlamak, bu bireylerin dijital içeriklere nasıl

yaklaştıklarını, bilgi edinme ve doğrulama süreçlerinde karşılaştıkları zorlukları belirlemek ve bu eksikliklerin giderilmesi adına ne tür stratejiler geliştirilebileceğini keşfetmek, çalışmanın toplumsal katkılarından biri olarak öne çıkmaktadır.

1.4 Varsayımlar

Literatür incelendiğinde, kuşakların sınıflandırılması için kullanılan yaş aralıkları konusunda kesin bir fikir birliğinin bulunmadığı görülmektedir. Ancak genel kabul gören tanımlamalara göre X kuşağı bireylerin genellikle 1960 ila 1980 yılları arasında doğdukları ifade edilmektedir. Bu doğrultuda, bu yaş aralığında yer alan bireylerin X kuşağı içerisinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu çalışmada, X kuşağı bireylerin yaş aralığı belirlenirken Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin yaş aralığı verileri temel alınmıştır. TÜİK'in yaş grubu sınıflandırması 45-49, 50-54 ve 55-59 şeklindedir. Bu yaş aralıkları dikkate alındığında, bu yaş gruplarına denk gelen bireylerin doğum yıllarının 1964 – 1978 aralığında olduğu görülmektedir. Bu nedenle, araştırma kapsamında X kuşağı bireyleri, 1964 – 1978 yılları arasında doğan kişiler olarak kabul edilmiştir. Bu varsayım doğrultusunda, çalışmada yalnızca bu yaş grubundaki bireylerle görüşmeler yapılmış, bu yaş aralığı dışında kalan bireylerin görüşleri çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Çalışmada dijital medya okuryazarlığı ile siberkondri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu kapsamda, bireylerin dijital medya okuryazarlık düzeyleri ile internetteki sağlık bilgilerine yönelik güven düzeyleri arasında bir ilişki olduğu varsayılmaktadır.

1.5 Sınırlılıklar

Çalışma, yalnızca İzmir ili Karşıyaka ilçesinde ikamet eden ve 1964 – 1978 yılları arasında doğmuş X kuşağı bireylerini kapsamaktadır. Bu durum, araştırma bulgularının sadece belirli bir coğrafi bölgeyle ve yaş grubuyla sınırlı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, elde edilen veriler Türkiye geneline genellenebilir nitelikte değildir.

Araştırmanın veri toplama süreci zaman açısından sınırlıdır. Nicel veri toplama aşaması, Temmuz – Ekim 2023 tarihleri arasında dört aylık bir sürede gerçekleştirilmiştir. Nitel veri toplama süreci ise Ağustos – Eylül 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş ve iki ay ile sınırlı tutulmuştur.

Çalışmada yalnızca katılımcıların beyanları esas alınmıştır. Dijital medya kullanımına ilişkin herhangi bir gözlemsel ya da teknik veri toplanmamıştır. Bu durum, katılımcıların

ifadelerinin objektif ölçümlerle desteklenememesi açısından bir sınırlılık oluşturmaktadır.

1.6 Tanımlar

Araştırmada kullanılan temel kavramlara ilişkin tanımlar aşağıda yer almaktadır.

X Kuşağı: 1964 – 1978 yılları arasında doğan bireylerdir.

Dijital Medya Okuryazarlığı: Dijital ortamdaki her türlü bilgiyi doğru yöntemlerle analiz etme, bu bilgileri inceleme ve sonuçlarını öngörerek paylaşma becerisidir.

Siberkondri: Sağlıklarıyla ilgili endişe duyan bireylerin tekrarlı bir şekilde internet üzerinden hastalık bilgisi araması ve ulaştıkları bilgiler sonucu endişe ve kaygılarının artması durumudur.

2 ALAN YAZIN

Bu bölümde siberkondri ile dijital medya okuryazarlığı kavramları çerçevesinde yapılan akademik çalışmalara yer verilmiştir. Her iki kavramın tanımları, tarihsel gelişimi ve temel özellikleri detaylı şekilde ele alınmıştır.

2.1 Dijital Medya Okuryazarlığı ve Siberkondri ile İlgili Alanda Yapılmış Çalışmalar

Bu araştırma, COVID-19 pandemisi döneminde X kuşağındaki bireylerin dijital medya okuryazarlığı ile siberkondri düzeylerini belirlemeyi ve bu düzeyler arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, dijital medya okuryazarlığı ve siberkondri arasındaki ilişkiyi daha iyi anlayabilmek için alan yazında yapılmış önceki çalışmaları incelemek, araştırmanın temelini oluşturan kavramların daha derinlemesine anlaşılmasına olanak sağlayacaktır. Dolayısıyla, bu iki kavramla ilgili yapılan çalışmaların ele alınması, araştırmanın hem teorik hem de pratik katkılarını şekillendirecektir.

2.1.1 Dijital medya okuryazarlığı ile ilgili alanda yapılmış çalışmalar

Yeni medya okuryazarlığı olarak da adlandırılan dijital medya okuryazarlığı üzerine yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu eğitim alanında yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmalar genellikle öğretmen ve öğrencilere odaklanmakta; ağırlıklı olarak cinsiyet, yaş ve sosyal medya kullanımı gibi faktörleri ön plana çıkarmaktadır. Araştırmalarda, dijital medya okuryazarlığının eğitim süreçlerine daha etkin bir şekilde dahil edilmesi gerektiği ve hem eğitimcilerin hem de öğrencilerin bu alandaki farkındalıklarının artırılmasının önemi vurgulanmaktadır (Yiğiter ve Ata, 2022, s. 5).

Barut (2015) çalışmasında, üniversite öğrencilerinin yeni medya okuryazarlık düzeyleri, iletişim becerileri ve demokratik eğilimleri arasındaki ilişkileri yapısal eşitlik modellemesi yöntemiyle incelemiştir. Araştırma kapsamında, 2013-2014 akademik yılında Süleyman Demirel Üniversitesi'nde eğitim gören 1047 üniversite öğrencisine anket uygulanmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, fonksiyonel medya tüketimi; eleştirel medya tüketimi ve üretimi ile iletişim becerilerini olumlu yönde etkilemektedir. Benzer şekilde, eleştirel medya tüketiminin hem eleştirel medya üretimini hem de demokratik eğilimleri olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca, iletişim becerilerinin de eleştirel medya tüketimi ve demokratik eğilimler üzerinde olumlu etkisi

olduğu belirlenmiştir. Öte yandan, eleştirel medya üretiminin demokratik eğilimler üzerinde ve iletişim becerilerinin eleştirel medya üretimi üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Zhang ve Zhu (2016) tarafından Pekin'deki ilköğretim 5. ve 6. sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilen bir çalışmada, dijital medya okuryazarlığı ölçeği geliştirilmiştir. Bu çalışmada 796 öğrenci yer almış ve araştırma sonucunda, cinsiyet açısından öğrenciler arasında bir fark olmadığı ortaya konmuş, ancak ebeveynlerin eğitim seviyesinin öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini belirlemede etkili olduğu saptanmıştır. Ayrıca, öğrencilerin dijital medya deneyimlerinin ve ebeveynlerin arabuluculuk rolünün, dijital medya okuryazarlığı üzerinde büyük etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Koç ve Barut (2016)'un gerçekleştirdiği çalışmada, Yeni Medya Okuryazarlığı Ölçeği'nin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, 1226 üniversite öğrencisine hazırlanan ölçek uygulanmış; ulaşılan veriler, açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleriyle incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, 4 faktör ve 35 sorudan oluşan ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

Ergülşen, Narin ve Baytekin (2016)'ın yürüttüğü çoklu bütüncül durum çalışmasında, Facebook bağlamında X, Y ve Z kuşaklarının yeni medya okuryazarlık düzeyleri araştırılmıştır. Bulgular, kuşaklar arasında belirli farklar olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmada, X kuşağının konuya dair bilgi düzeyinin Y kuşağından daha düşük olduğu ancak Facebook gibi sosyal ağlarda temkinli davrandıkları belirlenmiştir. Z kuşağının ise eleştirel bakış açısının yeterince gelişmediği ve içerikleri anlamlandırmakta zorluk çektiği saptanmıştır.

Kara vd. (2018) tarafından yürütülen çalışmada, 5 farklı devlet üniversitesindeki 11 öğretmen yetiştirme programında öğrenim gören 972 öğretmen adayının yeni medya okuryazarlık düzeyi ölçülmüştür. Çalışma, erkek adayların kadınlara kıyasla yeni medya okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik ile Sınıf Öğretmenliği programlarındaki öğretmen adaylarının daha düşük yeni medya okuryazarlık düzeyine sahip olduğunu göstermiştir.

Ulusoy (2018) tarafından yayımlanan doktora çalışmasında, medya okuryazarlığı konusunda öncü olan ülkelerdeki örnek projelerin, Türkiye'deki akademik bilgi birikimine aktarılması hedeflenmiştir. Çalışma kapsamında, Kayseri'nin Talas ilçesindeki üç ilköğretim okulunda 6., 7. ve 8. sınıflarda öğrenim gören öğrenciler ile

öğretmenlere anket uygulanarak, öğrenciler ile öğretmenler arasındaki dijital bölünmenin ve medya okuryazarlığı ihtiyaçlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bursa Kâmil Tolon Bilim ve Sanat Merkezi'nde eğitim gören 64 üstün yetenekli öğrenciye uygulanan anketle yeni medya okuryazarlık becerilerinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada Okur ve Alevli (2018), öğrencilerin medya okuryazarlık düzeylerinin tatmin edici olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, öğrencilerin medyadaki önyargı ve yanlılığın nasıl ortaya çıktığını anladıklarını ifade ettiklerini saptamışlardır. Öğrenciler, karşılaştıkları sorunlar karşısında çözüme ulaşmak için internet ve sosyal medyayı aktif olarak kullandıklarını belirtmişlerdir.

Chen, Lin, Li ve Lee (2018), 10-15 yaş arasındaki 4577 Singapurlu öğrenciyle gerçekleştirdikleri çalışmada, öğrencilerin yeni medya okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğunu saptamışlardır. Araştırmada, erkek ve kız öğrenciler arasında yeni medya okuryazarlık düzeyi bağlamından bir farklılık bulunmamış, ancak yeni medya okuryazarlık düzeyi ile sosyal ekonomik durum arasında pozitif yönde bir ilişki tespit edilmiştir.

Tetep ve Asep Suparman (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, öğrencilerin medya okuryazarlığı düzeyleri, bireysel yeterlilik çerçevesi temelinde değerlendirilmektedir. Bu çerçeve; teknik beceriler, eleştirel anlama ve iletişimsel yetkinlikleri içermektedir. Araştırma kapsamında, Endonezya'daki üniversitelerden rastgele seçilen 100 lisans öğrencisi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular, katılımcıların %60-80'inin orta düzeyde teknik becerilere sahip olduğunu, %80-90'ının düşük düzeyde eleştirel anlayış sergilediğini ve %45'inin orta düzeyde iletişimsel yetkinlik gösterdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, medya okuryazarlığının öğrencilerin sosyal karakterleri üzerinde %49 oranında anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

Ortaöğretim seviyesinde eğitim gören gençlerin yeni medya okuryazarlığı düzeyini inceleyen Hansu (2019), çalışmasında 100 öğrenciye 20 soruluk anket uygulamıştır. Çalışmanın sonucunda, öğrencilerin yeni medya okuryazarlığı düzeylerinin yeterli seviyede olmadığı belirlenmiştir.

Ciboci ve Labaš (2019), gerçekleştirdikleri çalışmalarında dijital medya okuryazarlığı ve “dijital ebeveynlik” olarak adlandırılan yaklaşımlara ilişkin kuramsal çerçeveleri sunmayı ve değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Ayrıca çalışmada, Hırvatistan'da ebeveynlerin dijital alışkanlıkları, ebeveyn aracılık stratejilerine yönelik tutumları ve

eğitim sistemindeki medya okuryazarlığı programlarına ilişkin memnuniyet düzeylerini inceleyen güncel araştırma sonuçlarını yorumlamak hedeflenmiştir. Bu kapsamda, Hırvatistan'daki çocukların dijital alışkanlıkları ve ebeveynlerin medya okuryazarlığına yönelik tutumlarını ele alan ilk ulusal araştırma projesinin sonuçları analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, bu alanda daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymuş; gelecekte, diğer ülkelerin yetişkinler – özellikle ebeveynler – için medya ve dijital okuryazarlık uygulamalarını nasıl gerçekleştirdiklerini karşılaştırmalı analiz eden araştırmalar yapılması önerilmiştir.

Barkuş (2020), tarafından gerçekleştirilen çalışmada, ebeveynlerin yeni medya okuryazarlık düzeyleri; yaş, cinsiyet, çocuk sayısı, meslek, eğitim, gelir durumu ve ikametgâh gibi faktörlere göre incelenmiştir. Araştırma kapsamında 720 ebeveyn (520 kadın ve 200 erkek) ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda, ebeveynin yaşının ve çocuk sayısının artmasıyla yeni medya okuryazarlık düzeyinin düştüğü tespit edilmiştir. Ayrıca, ikametgâh, cinsiyet ve algılanan sosyo-ekonomik düzeyin, dijital medya okuryazarlık düzeyini etkilemediği, ancak gelir, eğitim seviyesi ve meslek değişkenlerinin dijital medya okuryazarlık düzeyi üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Çevrim içi ortamda yayılan yanlış bilgilere yönelik yaygın inancın, modern toplumlar için ciddi bir sorun teşkil ettiğini belirten Guess vd. (2020), bu zamana kadar yapılan çalışmaların daha çok bu olgunun psikolojik ve politik kökenlerine odaklandığını, dijital medya okuryazarlığındaki eksikliklerin rolünü inceleyen araştırmaların ise oldukça sınırlı kaldığını ifade etmişlerdir. Bu kapsamda, çalışmalarında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Hindistan'da yakın tarihli seçim süreçleri çerçevesinde yürütülen ön kayıtlı anket deneylerinden elde edilen verileri kullanarak, dünyanın en büyük medya okuryazarlığı kampanyasına dayanan bir müdahalenin etkinliğini değerlendirmişlerdir. Araştırma sonuçları, bu müdahaleye maruz kalan katılımcıların hem ana akım hem de sahte haber başlıklarının doğruluğunu daha düşük düzeyde algıladığını ortaya koymuş; ancak bu etkinin sahte haberler üzerinde çok daha güçlü olduğunu göstermiştir. Bu doğrultuda, müdahalenin hem ABD'deki ulusal temsili bir örneklemde (%26,5) hem de Hindistan'daki yüksek eğitimli çevrim içi bir örneklemde (%17,5) ana akım ve sahte haberleri ayırt etme becerisini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. ABD örnekleminde bu gelişmiş ayırt etme becerisinin etkisi birkaç hafta sonra dahi ölçülebilirliğini korurken, Hindistan'da bu etki kalıcı olmamıştır.

Ata ve Yıldırım (2020) ise mühendislik fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin yeni medya okuryazarlık düzeylerini değerlendirmek amacıyla bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada, internet kullanım sıklığı ve cinsiyet gibi değişkenler kullanılmıştır. 112 öğrenciyle yapılan görüşmelerin sonucunda, öğrencilerin yeni medya okuryazarlık düzeyleri yeterli bulunmuştur. Araştırma, cinsiyet değişkeninin yeni medya okuryazarlık düzeyini etkilemediğini, ancak internet kullanım sıklığının bu düzey üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Özsevinç ve Yengin (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, ebeveynlerle odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Görüşmelerden elde edilen bulgulara göre, ebeveynlerin medya okuryazarlığı konusunda yeterli donanımına sahip olmadıkları belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, ebeveynler içinde bulundukları teknolojik dünyada hem kendilerini hem de çocuklarını kontrol etmekte zorlanmakta ve teknik bilgi konusunda da çeşitli zorluklar yaşamaktadırlar.

Ata ve Karakuyu (2021)'nin yürüttüğü çalışmada, üniversite öğrencilerinin dijital medya okuryazarlık düzeyleri incelenmiştir. Çalışmanın bulguları, üniversite öğrencilerinin genel anlamda yüksek bir okuryazarlık düzeyine sahip olduklarını göstermiştir. Ayrıca, kadın öğrencilerin bu alandaki düzeylerinin erkek öğrencilere kıyasla anlamlı bir farklılık gösterdiği ortaya konmuştur. Ön lisans öğrencilerinin dijital medya okuryazarlık düzeylerinin ise fakülte öğrencilerine göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

El Messaoudi (2022), korelasyonel bir tasarımı benimsediği çalışmasında, katılımcıların dijital katılım düzeyleriyle yeni medya okuryazarlığı becerilerini kullanma düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmada, Literat (2014) tarafından geliştirilen ve Jenkins (2007)'in ortaya koyduğu on iki yeni medya okuryazarlığı becerisine (New Media Literacy Skills – NMLS) dayanan ve medya okuryazarlığı için yeni test edilmiş bir öz bildirim değerlendirme aracı olan çevrim içi bir anket uygulanmıştır. Bu kapsamda, Fas'ın Meknes kentindeki Sanat ve Beşerî Bilimler Fakültesi bünyesinde yürütülen Uygulamalı Dil Çalışmaları yüksek lisans programına 2020 – 2022 yılları arasında kayıtlı 25 lisansüstü öğrenci çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmanın temel bulguları, katılımcıların dijital katılımı ile yeni medya okuryazarlığı becerilerini kullanma düzeyleri arasında zayıf ve negatif bir korelasyon olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma bağlamında, daha yüksek düzeyde medya okuryazarlığı becerisine sahip olmak, daha yüksek dijital katılım düzeyiyle ilişkili bulunmamıştır.

Tuğtekin ve Mercimek (2022) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, lisans öğrencilerinin yeni medya okuryazarlık düzeyleri ölçülmüştür. Araştırmanın sonuçlarına göre, genç yetişkinlerin bu alandaki yeterliliklerinin orta – üst seviyede olduğu belirlenmiştir.

“Dijital Medya Okuryazarlığı: Mersin Örneği” isimli doktora tezi çalışmasında Yiğiter (2022), bireylerin dijital medya içeriklerini üretme ve tüketme becerilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Nicel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen bu araştırmada, 1106 kişiye anket uygulanmıştır. Araştırma sonuçları, yeni medya okuryazarlığı ile alt boyutlarının “cinsiyet, yaş, eğitim ve dijital medya kullanım süresi” değişkenleri açısından anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya çıkarmıştır.

Erdoğan ve Topçu (2022) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi’nde öğrenim gören 18-25 yaş arasındaki öğrencilerin yeni medya okuryazarlık düzeyleri incelenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, erkek öğrenciler kadın öğrencilere kıyasla daha yüksek medya okuryazarlığı düzeyine sahiptir. Ayrıca, internete daha fazla vakit ayıran öğrencilerin, daha az vakit ayıranlara göre bu alandaki düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öğrenci ve öğretmenlerin yeni medya okuryazarlığı düzeylerini ve buna katkıda bulunan faktörleri incelemeyi amaçlayan Vergili ve Kara (2024), çalışmalarında yeni medya okuryazarlığı çerçevesini kuramsal temel olarak benimsemiş; öğrencilerin ve öğretmenlerin yeni medya okuryazarlığı düzeylerini “tüketim” ve “üretimli tüketim” boyutlarıyla ele almışlardır. Araştırma kapsamında veriler, kırsal ve kentsel bölgelerdeki ilkökul, ortaokul ve lise düzeylerinde öğrenim gören 1195 öğrenci ve 581 öğretmenden toplanmıştır. Araştırma bulguları, tüm eğitim seviyelerinde öğretmenlerin öğrencilerden daha yüksek yeni medya okuryazarlık düzeyine sahip olduğunu göstermiştir. Ayrıca, öğrencilerin eğitim düzeyleri ile bilişim teknolojileri (BT) öğretmenlerinin branş bilgilerinin, her iki boyutta da okuryazarlık düzeyine olumlu katkı sağladığı belirlenmiştir. Öğretmenlerin yaşı, yalnızca “üretimli tüketim” becerilerini olumsuz etkilerken, “tüketim” becerileri üzerinde herhangi bir etkide bulunmamıştır. Cinsiyetin bu ilişkiler üzerinde anlamlı bir düzenleyici rolü saptanmamış, ancak hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin “üretimli tüketim” becerileri ve öğretmenlerin işlevsel tüketim becerileri üzerinde yordayıcı bir değişken olduğu görülmüştür.

Yiğiter (2024), Hatay’da gerçekleştirdiği çalışmasında sağlık sektöründe çalışanların yeni medya okuryazarlık becerilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışma kapsamında, 351 sağlık çalışanına Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği uygulanmıştır. Elde edilen veriler, sağlık çalışanlarının fonksiyonel tüketim ve eleştirel tüketim alt boyutlarının yüksek düzeyde olduğunu, ölçeğin tamamı ile fonksiyonel üretim ve eleştirel üretim alt boyutlarının ise orta düzeyde kaldıklarını göstermiştir. Ayrıca, kadın sağlık çalışanlarının, erkek sağlık çalışanlarına göre yeni medya araçlarını daha iyi tanıma, kullanma ve bu araçlara karşı daha olumlu tutum sergileme eğiliminde oldukları belirlenmiştir.

Z Kuşağı arasında psikolojik iyi oluşa ilgi giderek artsa da yeni medya okuryazarlığı, koşulsuz kendini kabul ve psikolojik esnekliğin psikolojik iyi oluş üzerindeki etkileşime ilişkin bilgi eksikliği bulunmaktadır. Bu boşluktan hareketle Lim, Ahmad ve Prihadi (2024) tarafından yürütülen çalışmada, psikolojik esnekliğin psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisinde koşulsuz kendini kabulün aracı rolü ve bu aracılığın yeni medya okuryazarlığı tarafından düzenlenip düzenlenmediği incelenmiştir. Araştırma kapsamında, Malezya’da 18-25 yaş aralığında yer alan ve amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen 240 üniversite öğrencisiyle görüşülmüştür. Araştırmanın sonucunda, psikolojik esnekliğin, bireyin yeni medya okuryazarlık düzeyinden bağımsız olarak psikolojik iyi oluşu doğrudan ve olumlu etkilediği bulunmuştur. Ayrıca, düşük ve orta düzeyde yeni medya okuryazarlığına sahip bireylerde, psikolojik esnekliğin iyi oluş üzerindeki etkisinin, koşulsuz kendini kabul aracılığıyla anlamlı olduğu belirlenmiştir. Çalışmada, yeni medya okuryazarlığının, psikolojik esnekliğin psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisini güçlendirdiği ortaya konularak, özellikle kimlik gelişimi sürecindeki bireyler açısından dijital çağda dayanıklılık ve iyi oluş için yeni medya okuryazarlığının kritik bir faktör olduğu vurgulanmıştır.

Dijital medya okuryazarlığı üzerine yapılan çalışmalar genel olarak incelendiğinde, bu araştırmaların ağırlıklı olarak eğitim alanında yoğunlaştığı ve farklı yaş grupları, cinsiyet, ebeveyn etkisi gibi çeşitli faktörlerin okuryazarlık düzeyleri üzerindeki etkilerinin incelendiği görülmektedir. Araştırmalar, dijital medya okuryazarlığının teknik becerilerin yanı sıra eleştirel düşünme ve iletişim yetkinliklerini de kapsadığını göstermektedir. Ayrıca, farklı kuşaklar arasındaki medya okuryazarlık düzeylerinde farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, mevcut çalışmaların büyük ölçüde eğitim alanına odaklanması; sağlık, psikoloji, erişilebilirlik ve toplumsal boyutlar gibi önemli alanların

yeterince incelenmemesine neden olmuştur. Bu durum, dijital medya okuryazarlığının kapsamının genişletilerek, daha bütüncül yaklaşımlarla sürece dahil edilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

2.1.2 Siberkondri ile ilgili alanda yapılmış çalışmalar

Literatür incelendiğinde, siberkondri konusuna yönelik çalışmaların henüz gelişmekte olan bir alanı temsil ettiği görülmektedir. Türkiye’de bu konuda gerçekleştirilen ilk çalışmalardan biri, Uzun (2016)’un Pamukkale Üniversitesi çalışanları üzerinde yürüttüğü tıpta uzmanlık tezidir. Bu çalışmada, bireylerin siberkondri düzeyleri ve bu düzeylerle ilişkili etmenlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, 335 katılımcıya Siberkondri Ciddiyet Ölçeği’nin Türkçe formunu da içeren bir anket uygulanmıştır. Araştırma bulguları, söz konusu ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, Pamukkale Üniversitesi çalışanlarının siberkondri düzeylerinin orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Elciyar ve Taşçı (2017)’nin çalışması, örneklemin niteliği bakımından alandaki diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Söz konusu araştırmada, teknolojiyle yoğun etkileşim içinde olan ve bu konularda eğitimsel olarak görece yüksek bilgi düzeyine sahip olduğu varsayılan bir demografik grup örneklemini oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi’nde öğrenim gören 120 lisans öğrencisinden veri toplanmıştır. Bulgular, katılımcıların ortalama puanlarının literatürde belirtilen genel ortalamaların üzerinde olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle, sağlık uzmanlarına duyulan güvensizlik boyutunda en yüksek puanlara ulaşıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca, katılımcıların sağlık ile ilgili bilgileri sıklıkla internet üzerinden araştırdıkları ve yaklaşık yarısının internetin doktorlar kadar bilgi sağlayabileceğini düşündükleri belirlenmiştir.

Jokic-Begic, Korajlija ve Mikac (2020) tarafından gerçekleştirilen “Cyberchondria in the Age of COVID-19” adlı çalışmada, Hırvatistan’da COVID-19 pandemisinin ilk vakasının tespit edildiği ve ilk ölümünün kaydedildiği dönemde bireylerde siberkondri düzeylerinin, COVID-19’a ilişkin kaygı düzeyleri ve güvenlik davranışlarındaki değişimlerle ilişkisi incelenmiştir. Araştırmanın bulguları, pandeminin başlangıcındaki üç haftadan fazla bir sürede, bireylerin kaygı düzeylerinde ve güvenlik davranışlarını benimsemede önemli bir artış olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, COVID-19’a dair endişelerde de belirgin bir artışın olduğu vurgulanmıştır.

Starcevic, Schimmenti, Billieux ve Berle (2021) çalışmalarında, halk sağlığı krizi olan COVID-19 sürecinde bir siberkondri modeli önermektedir. Çalışmada, siberkondrinin çevrim içi sağlık aramaları sonucu elde edilen bilgilerin eleştirel bir şekilde değerlendirilmesiyle ele alınması gerektiği savunulmuştur. Bu yaklaşımın, çevrim içi sağlık bilgisi okuryazarlığının gelişimine katkı sağlayabileceği belirtilmiştir.

Salgın dönemlerinde kaygının yaygın bir şekilde görüldüğünü ancak, COVID-19 pandemisi bağlamında sürekli sağlık kaygısı (trait health anxiety), siberkondri ve başa çıkma becerilerinin virüs kaygısı üzerindeki etkilerinin yeterince incelenmediğini belirten Jungmann ve Witthöft (2020) çalışmalarında bu konuya odaklanmıştır. Araştırma kapsamında, Almanya genelinde çevrim içi bir anket uygulanmış ve Mart 2020 ortasında 1615 katılımcıdan veri toplanmıştır. Anket; SARS-CoV-2'ye yönelik kaygı, bireylerin süregelen sağlık kaygısı düzeyleri, pandemi sürecine özgü siberkondri ve duygu düzenleme becerilerine ilişkin ölçekleri içermektedir. Araştırma bulgularına göre, katılımcılarda, özellikle yüksek düzeyde sağlık kaygısı taşıyan bireylerde, son aylarda virüse yönelik kaygının anlamlı düzeyde arttığı görülmüştür (önceki aylar retrospektif olarak değerlendirilmiştir). Pandemiye özgü siberkondri, mevcut virüs kaygısıyla pozitif korelasyon göstermiş ve bu ilişki, bireylerin süregelen sağlık kaygısı düzeyi tarafından anlamlı şekilde etkilenmiştir (sağlık kaygısı yüksek bireyler de bu ilişki daha da güçlenmiştir). Ayrıca, pandemi hakkında yeterli bilgiye sahip olma algısı ile mevcut virüs kaygısı arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuçlar doğrultusunda, süregelen sağlık kaygısı ve siberkondri, virüs kaygısının risk faktörleri olarak öne çıkarken, pandemi hakkında bilgi sahibi olmanın ve sağlıklı duygu düzenleme stratejileri geliştirmenin, bu kaygıya karşı koruyucu olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Karakaş vd. (2022), Türkiye'deki öğretmenlerin siberkondri, COVID-19 fobisi ve iyi oluş düzeylerini ve bu değişkenlere etki eden faktörleri incelemiştir. Araştırma kapsamında, Türkiye'nin doğusunda bir ilde görev yapan 1000 öğretmen ile görüşülmüştür. Veriler, katılımcıların tanımlayıcı özelliklerini içeren bir form, COVID-19 Fobi Ölçeği (COVID-19 Phobia Scale – C19P-SE), Siberkondri Şiddet Ölçeği ve Dünya Sağlık Örgütü Beş Maddelik İyi Oluş İndeksi (World Health Organization-5 Well-Being Index – WHO-5) kullanılarak toplanmıştır. Araştırma bulgularına göre, katılımcıların siberkondri düzeyleri arttıkça, C19P-SE puanlarının da arttığı ($r= 0,271$, $p<0,001$) ve WHO-5 iyi oluş puanlarının ise azaldığı ($r= -0,224$, $p<0,05$) görülmektedir. COVID-19 fobisi, sosyal

medya kullanan bireylerde kullanmayanlara kıyasla daha yüksek bulunmuştur ($p<0,05$). Pandemi sürecinde doktor önerisi olmadan ilaç kullanan bireylerde siberkondri puanları daha yüksek çıkmıştır. Genel olarak araştırma bulguları, siberkondri düzeylerindeki artışın, COVID-19 pandemisi sürecinde öğretmenlerde COVID-19 fobisini tetiklediğini ve iyi oluşlarını olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur.

Varer Akpınar vd. (2023) çalışmalarında, hemşirelik öğrencilerinde siberkondri ile COVID-19 anksiyetesi ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamışlardır. Bu kapsamda, Adnan Menderes Üniversitesi Hemşirelik Bölümü'nde eğitim hayatına devam eden 843 öğrenciyle araştırma yürütülmüştür. Katılımcılara, Siberkondri Şiddeti Ölçeği – Kısa Formu (Cyberchondria Severity Scale-Short Form), Koronavirüs Anksiyete Ölçeği (Coronavirus Anxiety Scale) ve Genç İnternet Bağımlılığı Testi – Kısa Form (Young Internet Addiction Test-Short Form) uygulanmıştır. Çalışmada; internet bağımlılığı, siberkondri şiddeti ve COVID-19'a yönelik anksiyete arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, COVID-19 anksiyetesi, internet bağımlılığı ile siberkondri şiddeti arasındaki ilişkide aracı faktör olarak belirlenmiştir.

Pandemi döneminde ortaya çıkan COVID-19 korkusunu önleyebilmek için bu korkunun belirleyici faktörlerinin ele alınması önemlidir. Bu bağlamda siberkondri, pandemi döneminde bireyler açısından büyük bir tehdit oluşturabilmektedir. Aynı dönemde öne çıkan bir diğer kavram ise e-sağlık okuryazarlığıdır. Aydan vd. (2023) çalışmalarında bu iki kavramı ele alarak, COVID-19 korkusuna yönelik e-sağlık okuryazarlığı ve siberkondri düzeyinin etkilerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Bu kapsamda, Türkiye genelinde 18-74 yaş aralığında bulunan 960 kişiye online anket uygulanmıştır. Elde edilen bulgular, her iki değişkenin de hem ayrı ayrı hem de birlikte COVID-19 korkusu üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Katılımcıların e-sağlık okuryazarlık düzeyi arttıkça COVID-19 korkusu azalmış, siberkondri düzeyi arttıkça COVID-19 korkusu da artmıştır.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Genel Direktörü Tedros Adhanom Ghebreyesus'un Münih Güvenlik Konferansı'nda söylediği "Sadece bir salgınla mücadele etmiyoruz; bir infodemi ile mücadele ediyoruz" ifadesinden yola çıkan Başpınar (2023), COVID-19 pandemisi sırasında siberkondri ile e-sağlık okuryazarlığı düzeyi ve ilgili faktörlerin etkisiyle şekillenen vitamin-mineral kullanım sıklığını incelemiştir. Çalışma kapsamında,

Mart–Nisan 2021 tarihleri arasında üçüncü basamak bir hastanenin polikliniklerine başvuran 417 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiş; katılımcıların sosyo-demografik özellikleri, vitamin ve mineral kullanım durumları ile bilgi düzeylerine ilişkin veriler toplanmıştır. Siberkondri Şiddet Ölçeği ve Elektronik Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği aracılığıyla elde edilen puanlar, beslenme türü seçimine göre analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre, katılımcıların %52,99'unun düzenli olarak besin takviyesi kullandığı belirlenmiştir. Demir, kalsiyum ve A vitamini kullanan katılımcıların siberkondri puanlarının, bu takviyeleri kullanmayanlara kıyasla daha fazla olduğu saptanmıştır (sırasıyla $p=0,002$, $p=0,044$ ve $p=0,030$). Diğer yandan; çinko, selenyum, magnezyum, kalsiyum, B6 vitamini, C vitamini, omega-3 balık yağı ve probiyotik kullanan katılımcıların E-sağlık okuryazarlığı puanları, bu takviyeleri kullanmayanlara göre daha yüksek bulunmuştur (sırasıyla $p<0,001$, $p=0,018$, $p<0,001$, $p=0,009$, $p=0,047$, $p=0,018$, $p=0,002$, $p=0,002$). Genel olarak, araştırma sonuçları pandemi sürecinde eşlik eden hastalıklara sahip, e-sağlık okuryazarlığı yüksek kadınların besin tavsiyesi kullanma eğilimlerinin daha fazla olduğunu göstermiştir. Ayrıca, siberkondri şiddeti veya yaş kuşak farklılıklarının bu eğilim üzerinde belirleyici bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalhan ve Erdoğan (2023) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, tıp fakültesi öğrencileri ile diğer fakülte öğrencilerinin siberkondria, sağlık kaygısı ve internet bağımlılığı seviyeleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışmada, 223'ü tıp fakültesinde, 221'i ise diğer fakültelerde öğrenim gören toplam 434 katılımcı ile görüşülmüştür. Katılımcılara, Sosyo Demografik Veri Formu, Siberkondria Şiddet Ölçeği (SSÖ), Sağlık Anksiyetesi Envanteri (SAE) ve Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği (YİBÖ) uygulanmıştır. Araştırma bulguları, her iki grubun yaş ortalamasının birbirine yakın olduğunu göstermiştir. SAE puan ortalamaları, tıp fakültesi öğrencilerinde diğer fakülte öğrencilerinden anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Öte yandan, her iki grubun YİBO ve SSÖ puanlarının benzer düzeyde olduğu saptanmıştır (sırasıyla; $p=0.536$, $p=0.960$). Tüm katılımcılar bazında değerlendirildiğinde, yaş arttıkça YİBO puanlarında azalma olduğu belirlenmiştir ($r= -0.119$, $p=0.013$).

Polonya'daki yetişkin internet kullanıcılarının siberkondri düzeylerini belirlemeyi amaçlayan Kobryn ve Duplaga (2024), araştırmalarında sağlık okuryazarlığı ve e-sağlık okuryazarlığı bağlamında siberkondrinin belirleyicilerini analiz etmeye odaklanmışlardır. Bu kapsamda, 1613 internet kullanıcılarına anket uygulanmış ve siberkondrinin olası

belirleyicileri için tek ve çok değişkenli doğrusal regresyon modelleri geliştirilmiştir. Araştırma bulguları, daha genç katılımcıların daha yaşlı katılımcılara göre ve kadınların ise erkeklere kıyasla daha yüksek siberkondri puanlarına sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Kaya ve Üstüner Top (2024)'un hemşirelik öğrencileriyle gerçekleştirdiği araştırma, dijital okuryazarlık ve siberkondri düzeylerini etkileyen faktörleri incelemeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda, 2022-2023 akademik yılında bir üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü'nde okuyan 346 öğrenciye, Siberkondri Ciddiyet Ölçeği'nin kısa formu (SCÖ-15) ve Dijital Okuryazarlık Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın bulguları, öğrencilerin mezun oldukları lise türüne bağlı olarak dijital okuryazarlık düzeyinin; yaşlarına bağlı olarak ise siberkondri düzeylerinin anlamlı biçimde farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, öğrencilerin dijital medya okuryazarlık düzeyleri yüksek, siberkondri düzeyleri ise orta seviyede kalmıştır. Bununla birlikte, iki düzey arasında zayıf ama pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Sağlık profesyonelliğine adım atan birinci sınıf hemşirelik öğrencileri hem akademik ortamlarda hem de kişisel araştırmalar yoluyla tıbbi bilgilere maruz kalabilmektedir. Bu durum, kimi zaman siberkondri düzeylerinin artmasına yol açabilmektedir. Bu riski azaltmak adına sağlık okuryazarlığının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Ali vd. (2024) de çalışmalarında bu konuya değinmiş ve birinci sınıf hemşirelik öğrencilerinin siberkondri ile sağlık okuryazarlığı arasındaki ilişkide sağlık kaygısının etkisini incelemişlerdir. Çalışma kapsamında 475 öğrenciyle görüşülmüştür. Katılımcıların siberkondri, sağlık okuryazarlığı düzeyleri ve sağlık kaygısı derecesi orta düzeyde bulunmuş; daha düşük sağlık okuryazarlığının, sağlık kaygısını artırarak siberkondri düzeyini daha da yükseltebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

El-Zoghby vd. (2024) çalışmalarında, Mısır'daki yedi üniversitede öğrenim gören tıp fakültesi öğrencileri arasında artan akıllı telefon bağımlılığı olgusunu ve bu durumun siberkondri üzerindeki olası rolünü incelemişlerdir. Bu kapsamda, 1435 tıp öğrencisine çevrim içi olarak Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği – Kısa Form (Smartphone Addiction Scale – Short Version – SAS-SV) ve Siberkondri Şiddeti Ölçeği (Cyberchondria Severity Scale – CSS-12) uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin %57,6'sı akıllı telefon bağımlılığı yaşamakta, %85,8'i ise orta düzeyde siberkondri belirtileri göstermektedir. Ayrıca, akıllı telefon bağımlılığı puanları ile siberkondri arasında

istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir korelasyon tespit edilmiştir ($p<0.05$). Çok değişkenli regresyon modelleri, Facebook ve WhatsApp kullanımı, günlük internet kullanım süresinin artması ve yüksek siberkondri puanlarının akıllı telefon bağımlılığı olasılığını artıran dört faktör olduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Facebook kullanımı, internet aramalarının sıklığının artması, kişinin kendi sağlığı ya da bir aile üyesinin sağlığı hakkında daha fazla endişe duyması ve akıllı telefon bağımlılığı siberkondri olasılığını artıran faktörler olarak öne çıkmıştır. Elde edilen bulgular, tıp fakültesi öğrencileri arasında akıllı telefon bağımlılığının yaygın olduğunu göstermekte; sosyal medya kullanımı, çevrim içi geçirilen süre ve akıllı telefon bağımlılığının siberkondri riskiyle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Stabil astım hastalarında sağlık anksiyetesi ile siberkondri arasındaki ilişkiyi ve demografik faktörlerin etkisini incelemeyi amaçlayan Durak ve Erdoğan Kaya (2024), çalışmalarında, stabil astım tanısı almış 51 hasta ile görüşmüşlerdir. Katılımcılara, Sağlık Anksiyetesi Envanteri (Health Anxiety Inventory – HAI) ve Siberkondri Şiddeti Ölçeği-12 (Cyberchondria Severity Scale-12 – CSS-12) uygulanmıştır. Katılımcıların çoğunluğunu kadınlar (%76,5) ve evli bireyler (%74,5) oluşturmuştur. Araştırmanın sonuçları, sigara kullanan bireylerin sağlık anksiyetesi puanlarının, sigara kullanmayanlara kıyasla istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu göstermiştir ($p=0,023$). Öte yandan, sigara kullanımı ile siberkondri şiddeti arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p=0,380$). Sağlık anksiyetesi ile siberkondri şiddeti puanları arasında orta düzeyde pozitif bir korelasyon bulunmuştur ($r=0,415$, $p=0,002$). Bu bulgular, stabil astım hastalarında sağlık anksiyetesi ile siberkondri şiddeti arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

İnternetin gelişimiyle birlikte sağlık bilgilerine erişimin kolaylaşması, bireylerin sağlık konularına yönelik tutum ve davranışlarını daha fazla etkilemeye başlamıştır. Ancak, sağlık bilgisine erişimin kolaylaşmasına rağmen, halkın bu bilgilere erişimi ve kendi kendine teşhis konusundaki çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Hsu (2025) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, lisans öğrencilerinde siberkondri şiddetinin arka plan faktörlerini ve mevcut durumu, ulusal düzeyde yapılan bir örneklem araştırması ile incelenmiştir. Araştırma kapsamında, ulusal düzeyde temsili bir lisans öğrenci örnekleminden veri toplanmış ve 802 geçerli yanıt elde edilmiştir. Çalışmada, dört boyuttan (artan kaygı, obsessif-kompulsif hipokondri, algılanan kontrol edilebilirlik ve

çevrim içi hekim-hasta etkileşimi) oluşan Siberkondri Şiddet Ölçeği kullanılmıştır. Ayrıca, ortalamanın 1 standart sapma üzerinde puan alan 9 gönüllü öğrenciyle, çevrim içi sağlık bilgisi arama davranışları hakkında derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, siberkondri şiddetinin dört boyutu arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. En yüksek puan ortalaması algılanan kontrol edilebilirlikte (ort. 2,75, SD 0,87), en düşük puan ise obsesif-kompulsif hipokondri boyutunda (ort. 2,19, SD 0,77) görülmüştür. Görüşme verileri, öğrencilerin çevrim içi sağlık bilgilerine maruz kaldıktan sonra genellikle artan kaygı (%89) ve stres (%78) yaşadıklarını ortaya koymuştur. Bu durum, sağlık okuryazarlığının artırılmasının gerektiğini ve güvenilir bilgi kaynaklarına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi incelendiğinde, Türkiye’de siberkondri üzerine yapılan tez çalışmalarının büyük ölçüde sağlık alanında yoğunlaştığı görülmektedir. Medya ve iletişim sistemleri, iletişim bilimleri ile yeni medya ve gazetecilik disiplinlerinde ise yalnızca üç yüksek lisans ve bir doktora tezine rastlanmıştır (Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi, 2025). Bu durum, siberkondri konusunun iletişim alanında henüz yeterince ele alınmadığını ve bu alanda önemli bir araştırma boşluğu bulunduğunu göstermektedir.

İncelenen tezlerin genelinde, farklı değişkenlere sahip grupların siberkondri düzeyleri ile bu düzeyleri etkileyen faktörlerin ele alındığı görülmektedir. Bu bağlamda, iletişim alanında gerçekleştirilen çalışmalardan biri, Ekinci’nin 2020 yılında gerçekleştirdiği araştırmasıdır. Söz konusu çalışmada, bireylerin siberkondri düzeyleri ile sağlık okuryazarlığı düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş; İstanbul’da yaşayan 18–75 yaş aralığındaki 1326 katılımcıya “Katılımcı Anket Formu”, “Siberkondri Ciddiyet Ölçeği (SCÖ-33)”, “Türkiye Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği (TSOY-32)” ve “Sosyo-Ekonomik Statü (SES) Ölçeği” uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, farklı kuşaklar genel olarak “orta düzeyde” siberkondriye sahipken, sağlık okuryazarlığı seviyeleri “sorunlu/sınırlı düzeyde” kalmıştır. Ayrıca, İstanbul’da yaşayan 18–75 yaş arası bireylerde yaş, eğitim durumu ve sosyo-ekonomik statü arttıkça siberkondri düzeylerinde azalma; sağlık okuryazarlığı seviyelerinde ise artış gözlemlenmiştir.

İletişim alanında yapılan bir diğer çalışma, Kılıç (2021)’in “Dijital Dünyada Sağlık için Bilgi Arayışı: COVID-19 Örneği” başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada, pandemi sürecinde COVID-19 virüsüyle ilgili çevrim içi bilgi arayışları, sosyal ağlarda virüs

hakkında paylaşılan bilgiler, bireylerin bu bilgilerden etkilenmesi ve ulaşılan bilgilere verdikleri tepkiler incelenmiştir. Ayrıca, pandemiden önce ve sonra dijital ortamlarda sağlık ile ilgili bilgi arama eğilimleri ve hastalığa yakalanan bireylerin internet üzerinden bilgi arayıp aramadıkları da araştırılmıştır. Nitel araştırma yöntemiyle yürütülen bu çalışmada, COVID-19 testi pozitif çıkan 30 kişiyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulguları, katılımcıların sosyal medya üzerinden edindikleri sağlık bilgilerine inandıklarını ve bu bilgileri yaşamlarında uyguladıklarını ortaya koymuştur. Bu durumun panikatak, hipokonriasis veya siberkondri gibi hastalıkların yaygınlaşmasında etkili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Toprak (2024) ise yüksek lisans tezinde, Bolu’da bulunan sağlık bilimleri fakültesi öğrencileri ile sağlık çalışanlarının siberkondri düzeylerini incelemiştir. Bu kapsamda çalışmada, 532 kişiye anket uygulanmıştır. Araştırma bulgularına göre, kadın katılımcıların aşırılık algıları erkeklere kıyasla daha yüksek düzeydedir. Siberkondri algısının en yüksek olduğu yaş aralığı 18-25 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca, sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin toplam siberkondri algılarının sağlık çalışanlarına göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Konvansiyonel medyadan sosyal medyaya geçişle birlikte, izleyicinin ve kullanıcının konumu, niteliği ve medya ile kurduğu etkileşim biçimi bir dönüşüm geçirmiş, bu dönüşümden sağlık iletişimi de etkilenmiştir. Bu bağlamda bireyler, sağlıkla ilgili bilgi ve tedavi arayışlarını daha fazla sosyal medya üzerinden gerçekleştirmeye başlamıştır. Özellikle COVID-19 pandemisi sürecinde sosyal medya, aşı karşıtlığı söylemlerinin şekillendiği ve yayıldığı bir mecra hâline gelmiştir. Korkmaz (2025) “Sağlık İletişimi Perspektifinden Sosyal Medya İçeriklerinin Tutumları Etkileme Potansiyeli: Aşı Karşıtlığı Örnekleme” başlıklı doktora tezinde bu konuya odaklanmış ve sosyal medya ortamında şekillenen aşı karşıtlığı anlatılarını, sağlık iletişimi ve diagnostik (tanılayan) emperyalizm perspektifinden incelemiştir. Bu kapsamda, aşı karşıtı bireylerle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda edinilen veriler, yorumsama (hermeneutik) yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Siberkondri ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, dijital sağlık bilgisi arayışının bireylerin psikolojik durumları ve sağlık algıları üzerindeki etkilerini detaylı biçimde ortaya koyduğu görülmektedir. Ancak bu alanın hâlâ keşfedilmeyi bekleyen pek çok boyutu da bulunmaktadır. Gerçekleştirilen çalışmalarda siberkondri; sağlık kaygısı,

internet bağımlılığı, pandemi etkileri ve e-sağlık okuryazarlığı bağlamında incelenmiş, bu faktörlerle arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir. Buna karşın, dijital sağlık platformlarının içerik kalitesi, güvenilirliği ve bireylerin sağlık bilgilerini değerlendirme süreçleri gibi konular çalışmalarda yeterince ele alınmamıştır. Dolayısıyla, siberkondrinin yapısının tam anlaşılabilmesi için disiplinler arası çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Genel olarak bu bölümde, dijital medya okuryazarlığı ve siberkondri kavramlarına ilişkin yapılmış çalışmalardan örnekler sunulurken, her iki kavramın dijital çağda bireylerin sağlık tutumları üzerindeki etkilerine dair mevcut literatür ışığında genel bir çerçeve çizilmiştir. İlgili alan yazının ortaya koyduğu bulgular doğrultusunda, çalışmanın devamında dijital medya okuryazarlığı ve siberkondri kavramları kuramsal açıdan daha ayrıntılı biçimde ele alınmış; bu kavramların tanımları, kapsamaları ve aralarındaki ilişkiler çok yönlü olarak incelenmiştir.

2.2 Dijital Medya Okuryazarlığı

Teknolojide yaşanan gelişmeler, iletişim araçlarını da etkilemiş ve bu araçların doğasını değiştirmiştir. Bu süreçte, medya da teknolojiye uyum sağlayarak kendini yeniden şekillendirmiştir. Özellikle internetin keşfi ve yaygınlaşması, medya alanında önemli dönüşümlere yol açmış ve geleneksel medya anlayışına ek olarak yeni/dijital medya kavramlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Dijital medya, sosyal medya platformları ve çevrim içi etkileşim biçimlerinin giderek artan etkisiyle, bireylerin iletişim ve bilgi edinme süreçleri yeniden şekillenmiştir. Ancak, dijital medya üzerinden yayılan bilgilerin doğru bir şekilde anlaşılması, yorumlanması ve değerlendirilmesi gerekliliği, medya okuryazarlığının önemini bir kez daha gündeme getirmiştir.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, dijital ortamda yayılan bilgilere erişim kolaylaşmış, fakat bu bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği konusunda çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu durum, dijital medya okuryazarlığını daha da önemli hâle getirmiş ve bireylerin yanlış bilgilendirmelerle karşılaşmalarını önlemek amacıyla doğru bilgiye nasıl ulaşacakları konusunda bilinçlenmelerini gerektirmiştir. Bu bağlamda birçok ülke medya okuryazarlığı konusunda çeşitli çalışmalar yürütmeye başlamış, bu alandaki farkındalık faaliyetlerini artırmıştır.

Bu bölümde, dijital medya okuryazarlığının temel bileşenlerinin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla öncelikle “okuryazarlık” ve “medya okuryazarlığı” kavramları tanımlanmış, ardından dijital medya okuryazarlığı kavramı ele alınmıştır.

2.2.1 Okuryazarlık kavramı

Geleneksel olarak bireylerin okuma ve yazma becerilerini tanımlayan bir yetkinlik olan okuryazarlık kavramı, zaman içinde daha geniş bir içerik kazanmıştır. İngilizcede “literacy” olarak karşılık bulan ve Türkçede “okuryazarlık” olarak ifade edilen bu kavram, yalnızca temel okuma ve yazma yeteneklerinin ötesinde bir anlam taşımaktadır (Çakmak, 2013, s. 2-24).

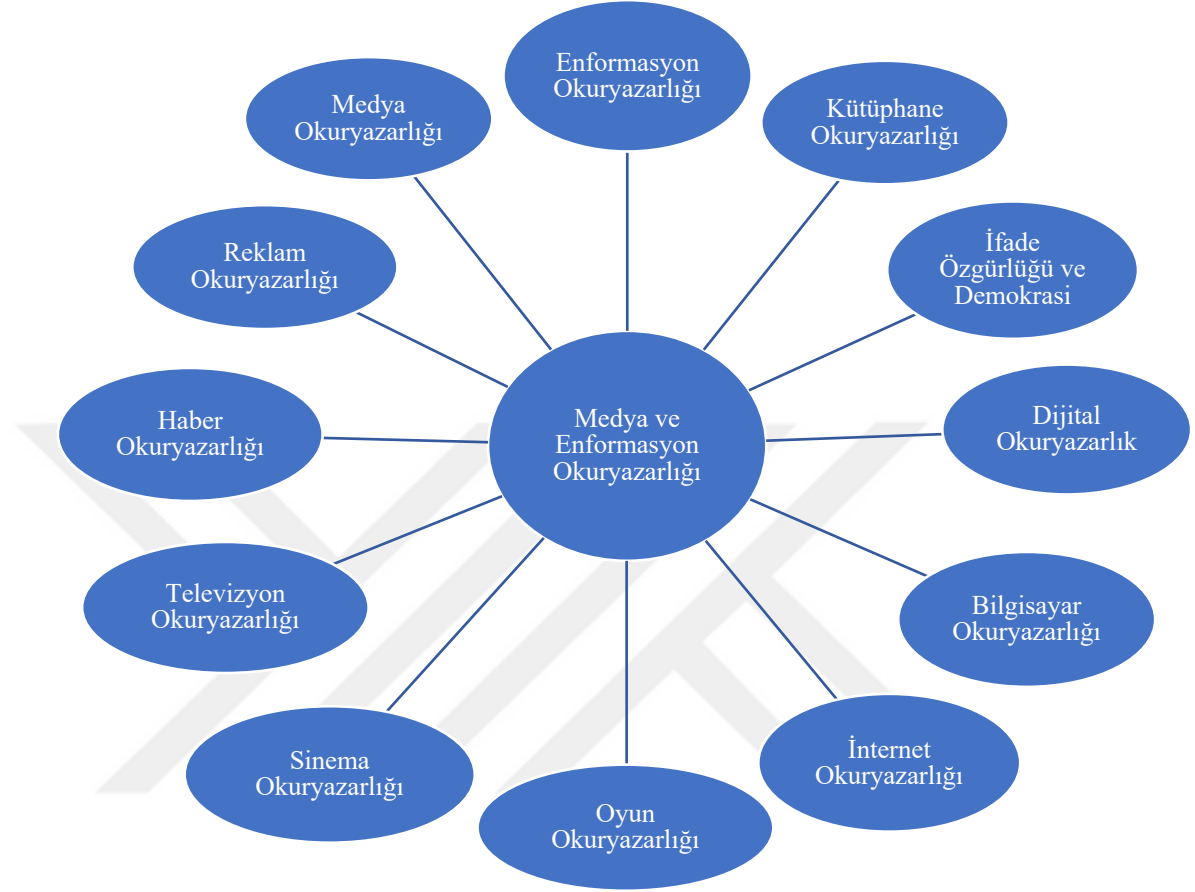
Okuryazarlık kavramı, toplum tarafından anlamlandırılmış iletişimsel simgelerin birey tarafından etkin bir şekilde kullanılabilme yetkinliği olarak tanımlanır (Kellner, 2001). Bu bağlamda, okuryazarlık okuma ve yazma (reading-writing) eylemlerinden farklı bir anlama sahip olarak, zihinsel yeteneklerin ve dilin kullanılması yoluyla ifade edilen iletişimsel beceri ve tutumları tanımlayan bir eğitim terimi hâline gelmiştir (Aşıcı, 2009, s. 11-12). Günlük dilde “okuma-yazma” ve “okuryazarlık” kavramları aynı anlamda düşünülerek çoğunlukla birbirinin yerine kullanılsa da kuramsal çerçevede bu iki kavram arasındaki anlam farkı giderek daha belirgin hâle gelmektedir. Kâğıt üzerindeki harfleri çözümlemeye dayalı geleneksel okur-yazar tanımının ötesine geçen okuryazarlık kavramı, medya, internet ve reklam okuryazarlığı gibi alt disiplinlerle genişleyen bir anlam alanı kazanmıştır (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010, s. 284).

21. yüzyılda bilgi teknolojilerinin hızla gelişmesi ve yaşamın her alanında etkili hâle gelmesiyle birlikte, geleneksel okuryazarlık anlayışının ötesine geçen çeşitli okuryazarlık türleri gündeme gelmiştir. Bu kapsamda literatürde bilgi, bilgisayar, internet ve medya okuryazarlığı ile e-okuryazarlık gibi farklı okuryazarlık biçimleri ortaya çıkmıştır (Koçak, 2011, s. 75). Özellikle 1980’li yıllardan sonra, teknolojik yenilikler ve toplumsal dönüşümler bu okuryazarlık biçimlerinin farklı alanlara yönelmesinde etkili olmuştur.

UNESCO da, bu dönüşüm çerçevesinde yeni okuryazarlık biçimlerinin önemine dikkat çekmiş ve medya okuryazarlığı ekseninde sınıflandırdığı yeni okuryazarlık türlerini Şekil 2.1’de görüldüğü şekilde belirtmiştir:

Şekil 2.1

UNESCO'nun Medya Okuryazarlığına Dair Kavramsal Ekosistemi

Kaynak: Wilson vd., 2011, s. 64.

Çalışmanın bu bölümünde, geleneksel okuryazarlık anlayışından hareketle, dijital çağın beraberinde getirdiği yeni okuryazarlık türlerinden bazılarına ilişkin tanımlayıcı bilgilere yer verilmiştir.

2.2.1.1 Geleneksel okuryazarlık

Geleneksel ya da klasik anlamıyla okuryazarlık, bireyin bir alfabe ya da dil kodunu çözerek yazılı metinleri okuma, yazma ve anlama becerisi olarak tanımlanır. Bu tanım, yalnızca metin temelli bir anlayışı esas almaktadır. Ancak, zamanla bilgi üretim, iletim ve edinim biçimlerinde yaşanan değişimlerle birlikte okuryazarlık kavramının kapsamı da değişmiştir. Günümüzde, yalnızca yazılı metinleri okumakla sınırlı olmayan bu kavram; bilginin erişimi, seçimi, çözümlenmesi, değerlendirilmesi ve saklanmasına yönelik bilişsel becerilerin yanı sıra, görsel ve işitsel içerikleri de kapsayacak biçimde

genişletilmiştir. Bu bağlamda okuryazarlık, metinlerin içinde yer aldığı genel çerçeveyi de anlamın bir parçası hâline getirmektedir (Ulusoy, 2018, s. 63).

Geleneksel okuryazarlık, yazılı metinlerin ilk kez ortaya çıkmasıyla birlikte gerçekleştirilen okuma-yazma biçimidir. Yazılı materyallerin yaygınlaşmasıyla başlayan bu okuryazarlık dönemi, elektronik medyanın gelişimiyle birlikte geleneksel yazma eyleminin gerekliliğinin sona erdiği döneme kadar devam etmiştir (Torner ve Varis, 2010, s. 31-35).

2.2.1.2 Görsel okuryazarlık

Dijital araçların yaygınlaşmasıyla birlikte bireyler, görsel içeriklere çok daha fazla maruz kalmaktadır. Buna paralel olarak kişiler, sadece televizyon aracılığıyla değil, farklı platformlar üzerinden de görsel iletişim kurmaktadır. Bu durum, bireylerin görsel mesajları doğru yorumlama ve bilinçli bir şekilde üretme becerisini gerekli kılmaktadır. Bu beceri, iletişim sürecinde görsel mesajları anlamlandırma ve bilinçli mesajlar üretme yetisi olarak tanımlanan görsel okuryazarlık (Tüzel, 2010, s. 693) kavramıyla açıklanmaktadır. Görsel okuryazarlık, görsel kültür ürünlerinin disiplinlerarası incelemelerini içeren bir ereve sunmaktadır (nc Yıldız, 2012, s. 69).

1950’li yıllardan itibaren tartişılmaya başlanan görsel okuryazarlık, 21. yüzyılda bireylerin çevresini saran imgeleri anlama ve ifade etme çabalarının bir yansıması olarak önemini artırmıştır (Messaris, 1994). Uluslararası Görsel Okuryazarlık Derneği (International Visual Literacy Association)’nin kurucu ortağı John Debes tarafından ortaya konduğu düşünülen görsel okuryazarlık (Hurley, 2021, s. 64), bireylerin görsel algılarını ve diğer duyuusal deneyimlerini kullanarak geliştirebileceği bir dizi görme yetkinliği olarak ifade edilmektedir (Debes, 1969, s. 26).

Görsel okuryazarlık, bireylerin görsel iletişim mesajlarını daha doğru ve etkin bir şekilde anlama ve yorumlama amacı taşır; bilişsel, duyuşsal, estetik ve etik unsurları bütüncül bir şekilde kullanarak görsel mesajları oluşturabilme becerisini geliştirir. Bu bağlamda görsel okuryazarlık, görsel iletileri hem anlamlandırma hem de benzer içerikleri üretme kapasitesi olarak tanımlanabilir (Heinich, Molenda ve Russel, 1989’dan aktaran Onursoy, 2017, s. 50).

Bireylerin algılama süreçleri ile bilişsel öğrenme kuramı arasındaki ilişkiyi vurgulayan görsel okuryazarlık; ğretim tasarımı ve teknoloji alanındaki uygulamalarda, bilginin aktarımı, mesaj tasarımı, ğretim materyallerinin görsel ve işitsel unsurlarla geliştirilmesi

süreçlerinde eleştirel bir yaklaşımı ifade eder. Bu bağlamda görsel okuryazarlık, dijital ve görsel araçlarla öğretim teknolojisi alanının kapsadığı araştırma ve etik uygulama çerçevesinde, farklı yöntemler, görsel öğrenme, görsel tasarım ve görsel kullanışlılık sağlamak amacıyla etkili şekilde kullanılır (Güney, 2019, s. 881).

2.2.1.3 Enformasyon (bilgi) okuryazarlığı

Bilginin ön plana çıktığı günümüzde, bilgi ve belge kaynaklarının sayısı sürekli artış göstermektedir. Bu kaynaklardaki bilgilere erişim sağlamanın yanı sıra, bilgi kaynaklarına yönelme, seçici olma, eleştirel bakış geliştirme, bilgiye yeniden ulaşabilme ve değerlendirme becerilerine sahip olmak da büyük önem taşımaktadır. 21. yüzyıl bireylerinin karşılaştığı bilgi yoğunluğu karşısında etkili çözümler sunan ve bu nedenle önemli bir konumda bulunan bilgi okuryazarlığı (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010, s. 293), bilgiyi etkili kullanabilmek için hem yazılı hem de görsel medya materyallerini tanıma, ihtiyaç duyulan bilgiyi bulma, değerlendirme ve seçme yetkinliği olarak ifade edilebilir (Altun, 2005, s. 49).

Her ne kadar medya okuryazarlığı ile enformasyon okuryazarlığı kavramları birbirine yakın ve iç içe geçmiş terimler olsa da aralarında belirgin farklar bulunmaktadır. Enformasyon okuryazarlığı, bilgiye erişim sağlamanın ve bu bilgiyi etik ilkeler doğrultusunda kullanmanın önemini vurgularken; medya okuryazarlığı ise medyanın işlevlerini anlama, bu işlevlerin nasıl gerçekleştirildiğini kavrama ve medyayı kendini ifade aracı olarak kullanma becerilerini içermektedir. (Wilson vd., 2011, s. 18).

2.2.1.4 Haber okuryazarlığı

Medyanın temel görevlerinden biri, hedef kitleleri güncel olaylardan haberdar etmektir. Ancak, burada üzerinde durulması gereken önemli bir konu, haberlerin olduğu gibi değil, kurgulanarak sunulmasıdır. Medyada yer alan haberler gerçek olaylardan oluşur ancak medya bu gerçekliği kendi süzgecinden geçirip kurgular ve o metni sunar (Potter, 2013; Akçay Bekiroğlu, 2015, s. 10). Bu nedenle, bireylerin haber okuryazarlığı yetisine sahip olmaları son derece önemlidir.

Başlangıçta, haber içerikleri medya türlerinden biri olarak kabul edildiği için haber okuryazarlığı genellikle medya okuryazarlığı kapsamında ele alınmaktadır (Powers, 2010, s. 7). Bu bağlamda, medya okuryazarlığının bir alt kümesi olarak kabul edilen haber okuryazarlığı, demokratik toplumlarda haberin taşıdığı öneme ve gazetecilerin

vatandaşlara bilgi verme konusundaki kritik görevlerine dayanmaktadır (Fleming, 2014, s. 148).

Haber okuryazarlığı, kişilerin gazete, televizyon, internet gibi çeşitli medya kanallarından aldıkları haberlere eleştirel bir bakış açısı geliştirmelerini sağlamaktadır ve bu sayede sahte haberlerle mücadelede önemli bir araç hâline gelmektedir (The Center for News Literacy, Erişim Tarihi: 2022).

2.2.1.5 Sağlık okuryazarlığı

Tüm bireylerin sağlık hizmetine ihtiyacı vardır; ancak sağlık hizmeti, yapısı gereği karmaşık ve çok boyutludur. Bu karmaşıklık hem sağlık hizmeti sunucularını hem de alıcılarını doğrudan etkilemektedir. Sağlık hizmeti alan bireylerin, alacakları hizmet hakkında bilgi sahibi olma, sağlık haklarını bilme ve sağlıkla ilgili kararlar alma gibi rolleri bulunsun da (CDC, 2009'dan aktaran Durusu Tanrıöver vd., 2014, s. 17), toplumdaki her birey bu bilgilere yeterince sahip değildir (Durusu Tanrıöver vd., 2014, s. 17). Bu noktada, sağlık okuryazarlığı kavramı önem kazanmaktadır. Sağlık okuryazarlığı; bireylerin yaşam tarzlarını etkileyebilecek, bireysel ve toplumsal sağlığı güçlendirebilecek bilgi, beceri ve güven duygusuna erişebilmeleri anlamına gelir (T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Müdürlüğü, 2011, s. 10). DSÖ ise sağlık okuryazarlığını, kişilerin iyilik hâlini sürdürmeleri ve geliştirmeleri amacıyla bilgiye ulaşma onu anlama ve kullanma yeteneği olarak tanımlamaktadır (WHO Health Promotion Glossary, 1998, s. 350).

Sağlık ile ilgili bilgilendirmeyi ve iletişimi sağlayan en önemli araçlardan biri medyadır. Medya, bu iletişimi sağlayarak toplumsal düzeyde önemli bir rol üstlenmektedir. Bu rol kapsamında, medyanın toplumun sağlık okuryazarlığını artırmaya yönelik doğru ve güvenilir iletiler sunması gerekmektedir. Aksi takdirde, medyada yer alan yanlış ya da eksik bilgiler, bireylerin yanlış yönlendirilmesine yol açabilir. Bu nedenle, sağlık okuryazarlığının yanı sıra medya okuryazarlığının da bireylerde güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır (Tuncel vd., 2012, s. 93).

2.2.1.6 E-sağlık okuryazarlığı

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, sağlık okuryazarlığı kavramına ek olarak e-sağlık okuryazarlığı kavramının da literatürde yer bulmasına neden olmuştur. İnternet kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte bilgiye erişim kolaylaşmış; bireyler sağlık ile ilgili

bilgilere internet aracılığıyla ulaşabilir hâle gelmiştir. Bu gelişmeler, e-sağlık okuryazarlığını daha da önemli hâle getirmiştir.

Sağlık ile ilgili bilgilere internet üzerinden ulaşılabilmesi olumlu sonuçlar doğurabilse de çevrim içi kaynaklarda sunulan bilgilerin güvenilirliği ve doğruluğu konusunda çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, bireylerin internette karşılaştıkları bilgilerin doğruluğunu değerlendirebilme yetisine sahip olmaları büyük önem taşımaktadır. Bu noktada, bireylerin e-sağlık okuryazarlığı düzeylerinin yüksek olması kritik bir rol oynamaktadır (Gençyürek Erdoğan, 2019, s. 6). E-sağlık okuryazarlığı; bireylerin dijital platformlar aracılığıyla sağlık bilgilerini araştırma, bu bilgileri analiz edip değerlendirme ve ulaşılan bilgileri sağlıklı ilgili bir sorunu yönetmek ya da çözmek amacıyla kullanma yetkinliğini ifade etmektedir (Norman ve Skinner, 2006). Bu kavram aynı zamanda, bireylerin elektronik kaynakları sağlıklı ilgili bilgi edinmek ve bu bilgileri anlamlandırarak bilinçli sağlık kararları almak için etkin biçimde kullanmalarını da kapsamaktadır (Stellofson vd., 2011, s. 1). E-sağlık okuryazarlığı becerilerinin gelişmiş olması, bireylerin dijital ortamlarda karşılaştıkları sağlık bilgilerini daha doğru yorumlamalarını ve bu doğrultuda daha bilinçli ve etkili karar almalarını sağlamaktadır.

2.2.1.7 Dijital okuryazarlık

1990'lı yıllardan sonra gelişen dijital okuryazarlık, modern teknolojik araçların kullanımını gerektiren teknik becerilerin yanı sıra, dijital mecralardan edinilen bilgilerin doğruluğunu değerlendirme ve bu bilgileri eleştirel olarak sorgulayabilme yetkinliğini içeren bir kavramdır. Teknolojik gelişmelerin etkisiyle son dönemde medya okuryazarlığı kavramı zaman zaman dijital okuryazarlık ile eş anlamlı olarak kullanılsa da (Erstad, 2010) dijital okuryazarlık, temel olarak dijital araçları etkin biçimde kullanma becerileriyle dijital medyadan edinilen bilgilerin doğruluğunu sorgulama ve eleştirel bir süzgeçten geçirme yetkinliğine vurgu yapmaktadır (Ulusoy, 2018, s. 68-69). Başka bir tanıma göre ise dijital okuryazarlık; bireylerin çevrim içi kaynakları tanıyıp bunlara erişebilme, elde edilen verileri düzenleyip yorumlayabilme becerilerinin yanı sıra, dijital ortamda yeni içerikler üretebilme ve iletişim amacıyla dijital araçları etkili bir şekilde kullanabilme yetkinliğini ve farkındalığını kapsamaktadır (Martin, 2006, s. 155).

Dijital okuryazarlık yalnızca teknik becerilerle ilgili olmayıp, her türlü iletişim biçiminde bilgiye ulaşma, içerikleri çözümleme, mesaj üretme ve değerlendirme gibi yetkinlikleri de kapsamaktadır. Özellikle bilgi toplumunda yer almak ve aktif bir birey olarak varlık

gösterebilmek için gerekli olan bu beceri dizisi, kaynağını dijital medyadan almakta ve modern teknolojik araçların kullanımına yönelik teknik becerilere de gönderme yapmaktadır (Ulusoy, 2018, s. 69).

Medya okuryazarlığı ve dijital medya okuryazarlığı kavramları, çalışmanın temel kavramsal çerçevesi içerisinde önemli bir yer tuttuğu için bu kavramlara ilişkin açıklamalara ve kuramsal yaklaşımlara bir sonraki bölümde ayrı başlıklar altında ayrıntılı biçimde yer verilmiştir.

2.3 Medya Okuryazarlığı Kavramı

Medya, bireylerin davranışları ve değer yargılarının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır ve toplumsal yaşamın her alanında merkezi bir konumda yer almaktadır. Medyanın bu kadar belirleyici bir rol oynaması, medya okuryazarlığı kavramının öneminin giderek artmasına ve bu kavramın daha kapsamlı bir şekilde tartışılmasına yol açmıştır. Günümüzde, medya okuryazarlığının etkisi ve gerekliliği üzerine yapılan tartışmaların artarak devam ettiği görülmektedir.

Edilgen anlamda medya okuryazarlığı, bireyin medya içeriklerini çözümleyip değerlendirebilme ve bu içeriklere eleştirel bir bakış geliştirme becerisini ifade ederken, etkin anlamda ise yazılı, işitsel, görsel ve çoklu ortam araçlarıyla yeni içerikler üretebilme yeteneğini içermektedir (Buckingham, 2007, s. 3). Yazılı ve sözlü olmak üzere farklı formatlarda sunulan mesajlara erişim sağlama, bu mesajları analiz etme, değerlendirme ve iletme becerisi olarak tanımlanan medya okuryazarlığı, 1980'lerden itibaren bir araştırma alanı hâline gelmiş ve zamanla eğitim bilimciler ile medya ve iletişim alanındaki eğitimciler tarafından araştırmaya başlanmıştır (Özmen, 2020, s. 1).

Medya okuryazarlığı, görsel, işitsel, basılı vb. farklı medya türlerinden gelen mesajlara erişim sağlama, bu mesajları eleştirel bir yaklaşımla analiz etme, değerlendirme ve bireysel medya içeriklerini üretme yetkinliği olarak tanımlanmaktadır (RTÜK, 2016). Görece yeni bir kavram olan medya okuryazarlığına ilişkin çalışmalar, 20. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır (İnal, 2016, s. 19). Geleneksel anlamda okuryazarlık, belirli bir kod sistemini çözebilme anlamına gelirken (Hobbs, 2011, s. 76) medya okuryazarlığı yalnızca metinlerin çözümlenmesiyle sınırlı kalmaz, aynı zamanda iletilerin alıcıya ulaşma sürecindeki faktörleri de inceler.

Medya okuryazarlığı, medya içeriklerinin oluşturulmasında ve hedef kitlenin bu içerikleri yorumlama süreçlerinde belirleyici olan tarihsel, kültürel, zihinsel ve toplumsal bilgi

süreçlerini içerir (Livingstone, 2003, s. 6). Ayrıca medya okuryazarlığı, egemen medya yapılarında yer alan kodları kavrayabilme ve bu kodların iletiildiği araçları etkin bir şekilde kullanabilme yeteneği olarak da belirtilebilir (Torner ve Varis, 2010, s. 29). Bir başka tanıma göre ise medya okuryazarlığı, kullanıcıların medya içeriklerine erişim sağlama, erişilen içerikleri değerlendirme ve anlamlandırma yeteneği olarak ifade edilmektedir. Bu tanıma göre, medya okuryazarlığı sadece medya metinlerinin doğru anlaşılmasını değil, aynı zamanda medya teknolojilerinin bilinçli kullanılmasını da içermektedir (Güngör, 2016, s. 378).

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)'nın tanımına göre medya okuryazarlığı; bireyin çeşitli medya araçlarıyla sunulan içeriklere ulaşabilmesi, bu içerikleri sorgulayıcı bir yaklaşımla inceleyip yorumlayabilmesi ve yeni medya içerikleri oluşturabilme becerisidir (RTÜK, 2016). Bu doğrultuda medya okuryazarlığının temel amacı, bireylerin günlük yaşamda karşılaştıkları medya içeriklerinin farkında olmalarını sağlamak (Özmen, 2020, s. 2) ve bu içerikleri bilinçli bir şekilde değerlendirebilme becerisi kazandırmaktır. Medya okuryazarlığı, sabit bir kategori olmaktan çok, dinamik ve süreklilik gösteren bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda, bir bireyin tam anlamıyla medya okuryazarı olup olmadığını kesin sınırlarla belirleyecek bir alt ya da üst düzeyden söz etmek mümkün değildir (Potter, 2013, s. 23).

Özetle belirtmek gerekirse medya okuryazarı olmak, medyayı etkin ve bilinçli bir şekilde kullanabilmeyi gerektirirken, aynı zamanda farklı kaynaklardan gelen enformasyonları eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirip doğruluğunu sorgulama yeteneğini de içerir. Medya okuryazarı olan bir birey, medyanın inançlar, tutumlar, değer yargıları ve demokratik yapılar üzerindeki etkisini anlayabilir; televizyon, gazete, dergi, internet ve reklamlar gibi mecralardan günlük olarak alınan çeşitli semboller aracılığıyla kendi bilgi dünyasını şekillendirebilir. Ayrıca, medya okuryazarı bireylerin seçim yapabilme, sorgulayıcı yaklaşım geliştirme, güvenilir kaynakları araştırma, çevresindeki gelişmeleri takip etme, pasiflikten uzak durma ve dış etkilere karşı açık olma becerilerine de sahip olmaları gerekmektedir (Thoman, 1993, s. 2). Medya okuryazarı olan bir birey, istediği medya içeriğine erişebilir, eriştiği içerikleri kıyaslayabilir, yorumlayabilir ve eleştirebilirken, aynı zamanda gerçek ile kurgu arasında ayrım yapabilir (Çimen, 2020, s. 135).

2.3.1 Medya okuryazarlığının ilkeleri

Birçok araştırmacı ve kurum, medya okuryazarlığı kavramının anlamı, gerekliliği ve eğitim yöntemlerine dair çeşitli ilkeler sunmuştur. Ancak, pek çok bilim insanı Medya Okuryazarlığı Merkezi (Center for Media Literacy)'nin geliştirdiği beş ana ilkeye odaklanmaktadır. Bu ilkeler şunlardır:

1. Tüm medya mesajları kurgusaldır.
2. Medya mesajları, kendi kuralları çerçevesinde geliştirilen özgün bir dil kullanılarak oluşturulmuştur.
3. Aynı medya mesajı, farklı bireyler tarafından değişik şekillerde algılanabilir.
4. Medyanın kendine has değerler sistemleri ve bakış açıları mevcuttur.
5. Medya mesajlarının çoğu kâr sağlama ve/veya güç kazanma amacıyla düzenlenir (Thoman, 1993).

Medya Okuryazarlığı Merkezi, bu beş ilkeye ulaşılabilmesi için sorulması gereken temel soruları da şu şekilde belirtmektedir.

1. Bu mesaj kim tarafından üretilmiştir?
2. Bu mesajda dikkat çekmek için hangi yöntem ve araçlar kullanılmıştır?
3. Bu mesajlar her insanda nasıl farklı anlamlar oluşturmaktadır?
4. Bu mesajda hangi değerler, yaşam biçimleri ve bakış açıları yansıtılmaktadır ya da ihmal edilmektedir?
5. Bu mesajın gönderilme nedeni nedir? (Thoman and Jolls, 2003.)

Patricia Aufderheide ise Medya Okuryazarlığı Merkezi'nin belirlediği beş ilkeyi de kapsayan sekiz maddelik bir medya okuryazarlığı ilkeleri seti geliştirmiştir. Bu ilkeler şu şekilde sıralanabilir:

1. Medya mesajlarının hepsi kurgulanmıştır.
2. Medya, gerçekliği kendi amaçları doğrultusunda düzenler.
3. Medya tarafından sunulan anlamlar bireyler tarafından kendine göre değerlendirilip algılanır.
4. Medya, ticari amaçlar ve motivasyonlarla ilişkilidir.
5. Medya mesajları ideolojik temeller taşır ve değer yargıları içerir.
6. Medya, toplumsal ve politik yapılar üzerinde önemli etkiler oluşturur.
7. Medyanın biçimsel özellikleri ile içerikleri arasında bir ilişki bulunmaktadır.

8. Her medya türü, kendine özgü estetik niteliklere sahiptir (İnal, 2016, s. 58-59-60-61).

Medya okuryazarlığına ilişkin belirtilen ilkelerin genel özelliklerine bakıldığında, medyanın gerçekliği doğrudan yansıtmadığı ve iletilen mesajların her zaman kurgusal bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bu ilkeler, medya mesajlarının sadece bir iletişim aracından ibaret olmadığını, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve ideolojik değerleri barındıran ve şekillendiren bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, medya okuryazarlığının yalnızca içerikleri anlamakla sınırlı kalmayıp, bu içerikleri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme ve medya mesajlarının üretim süreçlerini sorgulama becerisini kazandırmaya yönelik bir eğitim süreci gerektirdiği anlaşılmaktadır.

2.3.2 Medya okuryazarlığının tarihsel gelişimi

Teknolojik gelişmelerle birlikte bilgi ve haber anlayışının hız kazanması, bireylerin bu içerikleri bilinçli bir şekilde değerlendirme ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bu ihtiyaç doğrultusunda ortaya çıkan medya okuryazarlığı kavramı, zamanla hem bireysel hem de toplumsal düzeyde farkındalık oluşturmaya amaçlayan bir eğitim alanına dönüşmüş ve bireylerin bilinçli gelişiminde etkili bir araç olarak kabul edilmiştir. Bu çerçevede, medya okuryazarlığına ilişkin pek çok araştırma yürütülmüş ve farklı coğrafyalarda bu alandaki çalışmaların önemi giderek artmıştır.

Medya okuryazarlığı eğitiminin tarihsel gelişimi incelendiğinde, Avrupa ve Amerika gibi gelişmiş ülkelerde gerçekleştirilen çalışmaların, Türkiye ile kıyaslandığında daha erken dönemlere dayandığı gözlemlenmektedir (Sivritepe, 2014, s. 95). Bu bölümde, medya okuryazarlığının dünyadaki gelişim süreci ile Türkiye'deki tarihsel ilerleyişi ele alınacaktır.

2.3.2.1 Medya okuryazarlığı kavramının dünyadaki gelişimi

Medya okuryazarlığı kavramının kökeni, 17. yüzyılın sonlarında modern medyanın gelişimiyle paralel olarak batı toplumlarında “bilinçli vatandaşlık” çerçevesinde şekillenen ulusal uyanış, faydacılık ve işçi sınıfı hareketlerine dayanmaktadır (Kotilainen, 2009'dan aktaran Bilici, 2014, s. 27). Bu dönemde, bireylerin medya karşısında bilinçli ve sorgulayıcı bir duruş geliştirmelerine yönelik düşünsel bir altyapı oluşmaya başlamıştır. Öte yandan, medya okuryazarlığı terimi kavramsal olarak daha yeni bir ifade olmakla birlikte bu alandaki çalışmaların temeli 20. yüzyılın başlarına uzanmaktadır

(İnal, 2016, s.19). Dolayısıyla bu kavram, tarihsel bir süreklilik içinde ele alınması gereken, çok katmanlı bir gelişim süreci olarak değerlendirilmelidir.

Medya okuryazarlığı uzun yıllar boyunca dünya genelinde tabana yayılan bir akım olarak varlığını sürdürmüş olsa da McLuhan'ın "medya mesajdır" yaklaşımını temel alarak bu alana bir kuramsal çerçeve kazandıran Len Masterman ve Barry Duncan'ın çalışmaları sayesinde, medya okuryazarlığı bir bilim alanı olarak kabul görmeye başlamıştır.

Masterman'ın (1985) "Teaching About the Media" adlı kitabı ile "Media Literacy Resource Guide" (1989) rehberi ve burada ortaya konan sekiz medya okuryazarlığı ilkesi, medya okuryazarlığının sistematik biçimde ele alınmasında önemli rol oynamıştır. Bu kaynaklar, alanın kuramsal temelini oluşturarak medya okuryazarlığı eğitime bütüncül bir çerçeve kazandırmış ve bu alanın tutarlı, değiştirilebilir, ölçülebilir ve farklı hedeflere göre şekillendirilebilir bir yapıya kavuşmasını sağlamıştır. Bu gelişmelerin yanı sıra, UNESCO gibi uluslararası kuruluşların düzenlediği konferans ve çalıştaylar da medya okuryazarlığının küresel düzeyde tanınmasına katkıda bulunmuştur. Özellikle 1982 yılında düzenlenen ve medya eğitime duyulan gereksinimi uluslararası düzeyde ilk kez ortaya koyan Grunwald Deklarasyonu, bu alanın gelişimi açısından önemli bir eşik olarak kabul edilmektedir.

Masterman, Duncan ve beraberindeki araştırmacıların çalışmalarıyla, 1992 yılında ABD'de Aspen Institute tarafından gerçekleştirilen "National Leadership Conference on Media Literacy" konferansı, medya okuryazarlığı kavramının uluslararası geçerliliğe sahip bir tanım kazanmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu tanıma göre medya okuryazarlığı, farklı medya araçlarına ulaşabilme, bu araçlardan edinilen içerikleri eleştirel bir şekilde değerlendirebilme, analiz edebilme ve yeni içerikler oluşturabilme becerilerini kapsayan çok yönlü bir yetkinlik olarak ifade edilmektedir (Aufderheide, 1993, s. 2).

Medya okuryazarlığı alanındaki çalışmalar ilk olarak medyanın, özellikle televizyonun, bireyler üzerinde yarattığı olumsuz etkileri incelemek amacıyla başlamıştır. 1960'lı yıllarda temelleri atılan ve 1970'lerden itibaren gelişim gösteren bu araştırmalar, medya okuryazarlığı eğitiminin etkili biçimde uygulanmasına yol açmıştır. Medya okuryazarlığının ilk dönemlerinde, özellikle çocukları medyanın olumsuz etkilerinden korumaya yönelik olarak uzak durma, yasaklama, kötöleme ve uyarma gibi yöntemleri içeren "korumacı yaklaşım" etkili olmuştur. Ancak günümüzde, yasaklayıcı

yöntemlerden uzak durularak, bilinçlenmeye odaklanan “eleştirel medya okuryazarlığı yaklaşımı” ön plandadır (Kalan, 2010, s. 61).

Medya okuryazarlığı eğitiminin ilk kez İngiltere’de gerçekleştiği ve İngiltere’nin 1920’li yıllarda medya okuryazarlığı dersine odaklanmaya başladığı ifade edilmektedir. İngiltere’nin ardından, medya okuryazarlığı çalışmaları Avrupa’nın çeşitli ülkelerinde ve Amerika’da sürdürülmüş, ancak alandaki esas gelişim Amerika’da yaşanmıştır (Taşkıran, 2007). Medya okuryazarlığı eğitiminin gerekliliği, her ülkede farklı amaçlarla vurgulanmıştır. Örneğin; Kanada, Avustralya ve Avrupa ülkelerindeki uzmanlar, bu eğitim sayesinde eleştirel ve bağımsız bireylerin yetişeceğini belirtirken; Hindistan, Güney Afrika ve Brezilya gibi ülkelerde ise medya okuryazarlığı eğitiminin bireylerin özgürleşmesine, toplumların gelişmesine ve sosyal eşitliğin sağlanmasına katkı sunacağı savunulmaktadır (İnceoğlu, 2006, s. 6).

Medya okuryazarlığının ilk olarak bir sivil toplum hareketi şeklinde ortaya çıktığı, zamanla devletlerin ve hükümetlerin bu alanda yapılan çalışmalara destek verdiği ifade edilmektedir. Günümüzde ABD ile Kanada’nın yanı sıra İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, İspanya, İsveç, Hollanda, İskoçya ve Danimarka gibi birçok Avrupa ülkesi ve Avustralya’da, medya okuryazarlığı dersleri hem sivil toplum örgütlerinin hem de hükümetlerin katkılarıyla verilmektedir. Ayrıca, ABD’de söz konusu dersin içeriğinin oluşturulma sürecinde medya kuruluşlarının da rol oynadığı ifade edilmektedir (Avşar, 2014).

Avrupa’da özellikle İngiltere ve İskandinavya’da, medya okuryazarlığı kavramı, 1970’li yıllardan itibaren önem kazanmaya başlamıştır. Ancak Avrupa Birliği (AB) bu kavramı gündemine daha geç bir dönemde, 2000’li yıllarda dahil etmiştir (Pekman, 2006, s. 16). Medya okuryazarlığı eğitime yönelik ilk çalışmaların gerçekleştirildiği ülkelerden biri olan İngiltere’de, bu alandaki ilk araştırmalar 1930 yılında yapılmıştır. Medya eğitiminin ilk yıllarında ülkede korumacı bir yaklaşım benimsenmişken, 1980’li yıllarda bu yaklaşım değişmiştir. Özellikle, toplumdaki egemen konumda bulunan grupların ideolojilerinin analizine ve medya metinlerinin yapısal özelliklerinin ortaya konulmasına odaklanan eleştirel bir yaklaşım geliştirilmiştir (Masterman, 2004).

ABD’de medya okuryazarlığı, popüler kültür içeriklerine karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır (Bilici, 2014, s. 66). Ülkede medya okuryazarlığı dersi ilk kez 1932 yılında gelişim şansı bulmuş; ancak bu eğitim 1970’li yıllardan itibaren ders olarak okullarda yer almaya başlamıştır (Tekinalp, 2007). Başlangıçta medya okuryazarlığı, ABD’de zararlı

medya içeriklerine karşı çocukları korumayı amaçlayan korumacı bir yaklaşım çerçevesinde ele alınmıştır. Bu dönemde verilen medya okuryazarlığı dersleri daha çok ebeveynlere yönelikken, ABD’de zamanla korumacı perspektiften uzaklaşılarak eleştirel düşünme ve içerik üretimi becerilerinin geliştirilmesine odaklanan güçlendirmeci yaklaşıma doğru bir geçiş yaşanmıştır (Rogow ve Scheibe’den aktaran Bilici, 2014, s. 67).

2.3.2.2 Medya okuryazarlığı kavramının Türkiye’deki gelişimi

Türkiye’de akademik alanda ve çeşitli platformlarda medya okuryazarlığı konusunda çalışmalar yapılmış, RTÜK de konu ile ilgili bazı resmi girişimlerde bulunmuştur. Kavram, 20-21 Şubat 2003 tarihinde düzenlenen İletişim Şûrası’nda gündeme gelmiş ve Şûra’nın sonuç belgesinde belirtilmiştir. Şûra’nın ardından RTÜK konunun önemini vurgulayarak 2004 yılında Devlet Bakanlığı bünyesinde oluşturulan; kamu kurumları, sivil toplum örgütleri ve üniversitelerin yer aldığı Şiddeti Önleme Platformu’nda ilköğretim okullarında medya okuryazarlığı derslerinin verilmesini ilk kez gündeme getirmiştir (RTÜK, 2016). Bu öneri, medya okuryazarlığının Türkiye’deki eğitim sistemine entegrasyonu açısından önemli bir adım olmuştur.

31 Ağustos 2006 tarihinde MEB Talim ve Terbiye Kurulu, “İlköğretim Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı”nı kabul etmiştir. Bu karar doğrultusunda, 2006 – 2007 öğretim yılında, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen beş pilot ilde medya okuryazarlığı dersi uygulamaya konmuştur. 2007 – 2008 eğitim-öğretim döneminden itibaren bu ders, ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıflarda seçmeli ders olarak müfredata dahil edilmiştir (RTÜK, 2016).

23 – 25 Mayıs 2005 tarihleri arasında Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından düzenlenen “Medya Okuryazarlığı Konferansı”, Türkiye’de medya okuryazarlığı alanında yapılan ilk geniş kapsamlı akademik toplantı olmuştur. Bu konferans, konuyla ilgilenen akademik çevreleri bir araya getirerek medya okuryazarlığı konusunun Türkiye gündeminde yer bulmasına ve öneminin vurgulanmasına katkı sağlamıştır (İnal, 2016, s. 161-162).

RTÜK ile Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü arasında, 23 Mayıs 2013 tarihinde “İlköğretim Öğrencilerinde Medya Okuryazarlığı Bilincinin Geliştirilmesi ve Medya Okuryazarlığı Dersine Yönelik İşbirliği Protokolü” imzalanmıştır. Bu protokolün ardından bir Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı geliştirilmiştir. Bu

program, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 27 Ocak 2014 tarihinde onaylanmıştır. Bu karar kapsamında “Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Materyali”nin hazırlanmasına karar verilmiş ve 2014 – 2015 eğitim-öğretim yılında uygulanmaya geçirilmiştir (RTÜK, 2016). Ayrıca, 2015 yılında RTÜK tarafından yürütülen bir araştırmayla, medya okuryazarlığı dersinin kazanımlarının ve öğrencilerin iletişim araçlarıyla kurdukları ilişkilerin etkilerinin belirlenmesi hedeflenmiştir (RTÜK, 2016).

2.3.3 Medya okuryazarlığı yaklaşımları

Alan yazında medya okuryazarlığı kavramı, genellikle “ana akım” ve “eleştirel” olmak üzere iki temel yaklaşım çerçevesinde ele alınmaktadır (Özonur ve Özalpman, 2009, s. 196). Ana akım medya okuryazarlığı yaklaşımı, bireyleri medya içeriklerinden korumaya yönelik, daha çok pasif alımlayıcıyı esas alan ve eleştirel sorgulamayı arka plana iten bir anlayışa dayanmaktadır. Buna karşılık, eleştirel medya okuryazarlığı yaklaşımı ise medya metinlerine yönelik sorgulayıcı ve demokratik değerlere duyarlı bir bakış açısını benimsemektedir (Kurt ve Kürüm, 2010, s.23-24).

2.3.3.1 Ana akım medya okuryazarlığı yaklaşımı

Ana akım medya okuryazarlığı, bünyesinde korumacı yaklaşımı da barındırmakta ve bireyleri medyanın olumsuz içeriklerinden korumayı hedeflemektedir. Bu yaklaşım, izleyiciyi pasif bir alımlayıcı olarak konumlandırır ve medyanın olumsuz etkilerine karşı korunması gerektiği düşüncesine dayanır (Çetinkaya, 2008, s. 48). Özellikle televizyonun olumsuz etkilerine yönelik endişelerle ortaya çıkan korumacı yaklaşım, bireyleri medya manipülasyonlarına ve televizyon bağımlılığına karşı korumayı ve onlara bir tür bağımsızlık kazandırmayı (aşılama) amaçlar. İlk kez Neil Postman tarafından detaylı bir şekilde sunulan bu yaklaşım, medyayı bir tür kültürel hastalık olarak ele alır ve medyanın kültürel değerler üzerindeki yıpratıcı etkilerine dikkat çeker. Medya okuryazarlığı eğitimini ise bu hastalığın etkilerini azaltmaya yönelik koruyucu bir önlem olarak konumlandırır (Hobbs, 2011, s. 423).

Korumacı yaklaşımın temelini oluşturan aşılamacı yaklaşım, medya eğitimi alanındaki ilk teorik yaklaşımlardan biridir. Bu yaklaşımda, medyanın zararlı içeriklerine karşı, karşıt bir tutum ortaya konulmaktadır. Bu yöntem çerçevesinde, öğrencileri medya karşısında “aşılama” amacıyla sınıf ortamına medyadan seçilmiş çarpıcı örnekler getirilir ve bunlar üzerinde incelemeler yapılır. Böylece öğrencilerin, gelecekte

karşılaşılabilecekleri olumsuz etkilere karşı farkındalık geliştirerek bu etkilerden korunmaları hedeflenir. Aşılamacı yaklaşımın izleri en çok reklam içeriklerine yönelik okuryazarlık eğitimlerinde gözlemlenmektedir (Masterman, 1993, s. 6-7).

Korumacı yaklaşım, çocukların medyanın zararlı etkilerinden korunması gerektiği düşüncesine dayanır. Bu yaklaşıma göre, çocuklara sunulan medya içerikleri yaşlarına ve gelişim düzeylerine uygun olmalı ve bu içerik seçimleri yetişkinler tarafından yapılmalıdır (İnal, 2016, s. 46). Bu yaklaşım, medyaya yönelik korku temelli bir bakış açısına dayanması ve medyayı olumsuzlayarak uzak durulması gereken bir unsur olarak sunması nedeniyle eleştirilmektedir (Tyner, 2010, s. 4).

Hobbs, korumacı yaklaşımı benimseyen öğretmenlerin genellikle öğrencilere medyanın olumsuz etkilerini, zararlarını ve içeriklerdeki manipülasyonu aktardığını, ancak bu bilgilerin öğrenciler tarafından sadece sınav için not alındıklarını belirtir. Bu durum ise öğrencilerin pasifleşmesine neden olmaktadır. Hobbs'a göre bu tarz bir medya okuryazarlığı anlayışı, öğrencilerin medya ile olan kişisel ve eleştirel bağlarını zayıflatmaktadır (Hobbs, 2004'ten aktaran İnal, 2016, s. 89).

2.3.3.2 Eleştirel medya okuryazarlığı yaklaşımı

Temelini eleştirel pedagojiden alan bu yaklaşım, korumacı ve sansürcü yaklaşımlara karşı bir alternatif olarak öne çıkmaktadır. Eleştirel medya okuryazarlığı, öğrencilerin medya eğitimi sürecinde kendi düşünce, değer ve yorumlarına özdüşünsel süreçlerle ulaşmasını vurgular (Çetinkaya, 2008, s. 51). Korumacı yaklaşım gibi medyanın etkilerini sorgulayan bu yaklaşım, yalnızca olumsuz yönler odaklanmakla kalmaz, aynı zamanda olumlu yönleri de ele alarak medyayı bütüncül biçimde değerlendirir.

Bu yaklaşımda, eleştirel düşüncenin temeli, bilgiye hâkimiyettir. Bir konuyu eleştiren bireyin, o konuyu derinlemesine anlaması ve yalnızca eksiklikleri değil, alternatif önerileri de sunabilmesi beklenir. Bu şekilde, medyaya yönelik eleştiriler yüzeysel değil; karşılaştırmalı, sorgulayıcı ve çözüm odaklı bir biçimde sunulur. Eleştirel medya okuryazarlığı, tez ve antitez üzerinden ilerleyerek daha kapsamlı bir senteze ulaşmayı amaçlar (Bilici, 2019, s. 31).

Genel olarak eleştirel medya okuryazarlığı anlayışı, medyadan uzak durmayı değil; medya içeriklerinde yer alan olumlu ve olumsuz unsurların belirlenmesini ve bu unsurların eleştirel temelde değerlendirilmesini esas alır. Bu bağlamda eleştirel medya

okuryazarlığı, bireylerin medya içeriklerini seçme yeteneği kazanma yaklaşımı olarak da açıklanabilir (UNESCO, 2006).

Eleştirel medya okuryazarlığının temel bileşenlerinden biri olan alternatif medya üretimi, öğrencilere medya metinlerini ve temsil biçimlerini sorgulama imkânı sunarak kendi içeriklerini oluşturma fırsatı tanımaktadır (Garcia, Seglem ve Share, 2013, s. 112). Medya okuryazarlığında eleştirel bakış açısının geliştirilmesi için beş farklı yöntem bulunmaktadır. Bu yöntemler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Medyada sunulan gerçek ve yanıltıcı bilgilerin ayırt edilerek değerlendirilmesi,
- Medyada ifade edilen gerçeklik iddialarının laboratuvar deneyleriyle test edilmesi,
- Tartışmalı meselelerde farklı ve çelişkili bakış açılarının değerlendirilmesi,
- Medya mesajlarının dayandığı kaynakların sınıf ortamında değerlendirilmesi,
- Medya içeriğinin araştırma, inceleme ve değerlendirme süreci sonunda oluşturulması (Sperry, 2012, s. 46).

Eleştirel medya okuryazarı olan bir birey, sadece medya metinlerinde yer alan temel kodları okumakla kalmaz, aynı zamanda bu kodların günlük yaşam ile olan ilişkisini ve köklerini de fark edebileceği bir yetkinliğe sahip olur (Özonur ve Özalpman, 2009, s. 202).

2.4 Dijital Medya Okuryazarlığı Kavramı

Dijitalleşmenin toplumsal yapıyı hızla dönüştürdüğü günümüzde, bireylerin medya ile kurduğu ilişki de değişmiştir. Özellikle internetin yaygınlaşmasıyla birlikte dijital medya araçları, yalnızca birer iletişim kanalı olmanın ötesine geçerek bireylerin bilgiye ulaşma, paylaşma, üretme ve yorumlama biçimlerini yeniden şekillendirmiştir. Bu dönüşüm, medya okuryazarlığı kavramının geleneksel çerçevesinden çıkarak dijital medya okuryazarlığı gibi daha kapsamlı ve çok boyutlu bir anlayışla ele alınmasını zorunlu kılmıştır.

Günümüzde başta çocuklar ve gençler olmak üzere her yaş grubundaki bireyler, bilgiye erişim konusunda büyük ölçüde dijital ve sosyal medya platformlarına yönelmektedir. Bu platformlarda dolaşan içeriklerin çeşitliliği ve doğruluğu, bireylerin eleştirel düşünme

becerilerini daha önemli hâle getirmektedir. Bu nedenle dijital medya okuryazarlığı, yalnızca teknik bir yeterlilik değil; aynı zamanda bireylerin dijital ortamları bilinçli ve seçici bir bakış açısıyla kullanabilmesini sağlayan bir beceri olarak görülmektedir.

Bu bölümde, dijital medya okuryazarlığı kavramının daha kapsamlı bir şekilde anlaşılabilmesi amacıyla öncelikle “dijital medya” kavramı açıklanmış, ardından dijital medya okuryazarlığının kapsamı ve işlevleri ele alınmıştır.

2.4.1 Dijital medya

Teknolojik ilerlemeler, toplumsal yapılarla birlikte birçok alanda kavramsal ve işlevsel dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Bu dönüşümlerden etkilenen başlıca alanlardan biri de medya olmuştur. İletişim teknolojilerinin gelişimi, medya araçlarının da evrilmesini sağlamış ve “yeni medya” olarak adlandırılan bir paradigmanın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

19. yüzyıldan itibaren günlük yaşamın temel unsurlarından biri olan iletişim teknolojileri, o dönem kendini gazete ile göstermiş; ardından radyo, sinema ve televizyon gibi araçlarla devam etmiştir. 20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde bu kitle iletişim araçlarının dijitalleşme ekseninde dönüşüm geçirdiği görülmektedir. Bu bağlamda, iki farklı dönemde şekillenen iletişim sistemlerinden ilki “geleneksel (eski) medya”, diğeri ise “yeni medya” olarak isimlendirilmiştir (Törenli, 2005, s. 88). Teknolojik gelişmelerin belirleyici olduğu bu medya ayrımında, geleneksel ve yeni medya arasında bir karşıtlıktan ziyade, bir dönüşüm sürecinden bahsetmek daha yerinde olacaktır. Bu iki kavram birbirinden tamamen bağımsız ya da kopuk yapılar değildir. İletişim teknolojilerinin gelişimiyle ortaya çıkan imkânlar ve yeni iletişim araçlarının büyük ölçüde geleneksel medyayı temel alması, yeni medyanın oluşum sürecinde belirleyici olmuştur. Bu bağlamda bilgisayar, internet, cep telefonu ve tablet gibi modern iletişim teknolojilerinin; radyo, televizyon ve gazete gibi geleneksel medya biçimlerini ortadan kaldırmadığı, aksine bu araçların daha yaygın ve etkileşimli bir biçimde kullanılmasına olanak sağladığı ifade edilebilir (Yengin, 2012, s. 348-349).

Bu dönüşüm, geleneksel medyanın yeni medya yapılarına eklemlenerek varlığını sürdürmesini sağlamıştır. Bu noktada, “yöndeşme” kavramı öne çıkmaktadır. Dijitalleşmenin önemli unsurlarından biri olan yöndeşme olgusu (Hodkinson, 2011’den aktaran Yengin, 2012, s. 84), İngilizce “convergence” kelimesinden Türkçeye geçmiştir. Bir süreci ifade eden yöndeşme; var olan teknolojiler, endüstriler, pazarlar ve izleyici

grupları arasındaki ilişkilerin dönüşümünü içermektedir (Jenkins, 2004, s. 34). Kavram, genel anlamda görsel/işitsel medya, elektromanyetik sistemler ve ağ yapılanmalarının teknolojik bir çatı altında birleşerek yeni ortak bir çalışma alanı oluşturmasını; özelde ise tüm medya biçimlerinin teknoloji temelli olarak birleşmesini ifade etmektedir (Çimen, 2020, s. 122).

Bu bağlamda, medya yöndeşmesi sürecinde yeni medya, geleneksel medyanın yerini almamış; aksine bu iki medya türü birbiriyle etkileşim içinde ilişki kurmuştur (Jenkins, 2018, s. 12). Medyanın bu yöndeşmiş yapısı, özellikle internet medyasının yapısının değişmesine ve sosyal medya odaklı yeni uygulamaların ortaya çıkmasına yol açarak bireylerin medyayı kullanım becerilerinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır (Çimen, 2020, s. 135).

Dijital medya; kökeni dijital dile dayanan, zaman ve mekân kısıtlaması olmayan, çift yönlü iletişim ve etkileşim imkânı sunan, bireylerin yalnızca tüketici değil aynı zamanda üretici olabildiği eş zamansız medya ortamları olarak tanımlanmaktadır. Bu yapısıyla dijital medya, literatürde sıklıkla “yeni medya” ya da “sosyal medya” olarak da adlandırılmaktadır. Söz konusu medya ortamlarının teknolojik gelişmelere paralel olarak yaygınlaşması, iletişim biçimlerinde dönüşümler yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Dijital medya aracılığıyla bireyler arasında doğrudan (birey – birey etkileşimi), birey ile topluluklar arasında (birey – kitle etkileşimi) ve birey ile dijital sistemler arasında (birey – teknoloji etkileşimi) çok yönlü etkileşim mümkün hâle gelmiştir (İspir, 2013, s. 19). Bu etkileşim biçimleri hem bireylerin medya kullanım pratiklerini hem de toplumsal iletişim yapısını şekillendirmektedir.

Dijital medya; bilgisayar tabanlı sayısal kodlama ile oluşturulan ses, video, metin, görsel gibi her türlü içeriği ifade eder ve bireylerin elektronik araçlar aracılığıyla dijital biçimde iletişim kurmalarını sağlar. Dijital medya materyalleri arasında bilgisayar programları, oyunlar, dijital ses dosyaları, e-kitaplar gibi çeşitli içerikler yer almaktadır. Bu bağlamda, elektronik ortamda bilgi üretimi, iletimi ve paylaşımına aracılık eden tüm kitle iletişim araçlarının dijital medya kapsamında değerlendirilebileceği söylenebilir (Kanat, 2016, s. 531).

Dijital medya, geniş kitlelere bilgi ve haber ulaştırma kapasitesiyle güçlü bir iletişim aracıdır. Bireyler bu ortamda, istedikleri zaman diliminde bilgiye erişebilir, içerik üretebilir ve paylaşımında bulunabilir. Ayrıca, dijital ortamların bilgi depolanmasını

olanaklı kılması, eş zamansız iletişimin yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bu durum, bireylerin iletişim olanaklarını çeşitlendirmiş ve dijital medyanın iletişim süreçleri üzerindeki etkisini önemli ölçüde artırmıştır (Çağdaş, 2014, s. 24).

Günümüzde dijital medya, bireylerin günlük yaşamlarında önemli bir yer edinmiştir. İnternetin yaygınlaşması ve sosyal medya platformlarının yoğun kullanımı, geleneksel iletişim biçimlerinden farklı, yeni bir iletişim yapısının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dijital medya araçlarının hızla yaygınlaşmasıyla birlikte, özellikle çocuklar ve gençler başta olmak üzere farklı yaş gruplarından pek çok birey, bilgiye erişim ve etkileşim amacıyla geleneksel medya yerine dijital medyayı tercih etmektedir. Bu gelişmeler, bireylerin yalnızca medya okuryazarlık becerilerinin değil, aynı zamanda dijital medya okuryazarlık becerilerinin de geliştirilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

2.4.2 Dijital medya okuryazarlığı

Gelişen teknolojiyle birlikte geleneksel medyanın değişip dönüşmesi, “dijital medya” ve “sanal medya” gibi adlarla da anılan yeni medyanın ortaya çıkmasına neden olmuş; bu durum, medya okuryazarlığı kavramının da yeniden şekillenmesini beraberinde getirmiştir. Medya araçlarının bilinçli kullanımı ile medya içeriklerinin eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilerek gerçek ya da asılsız bilgilerin ayırt edilebilmesini sağlayan medya okuryazarlığı, dijitalleşme sürecinde yeni bir boyut kazanmıştır. Başlangıçta dijital bağlamdan bağımsız olarak geliştirilen bu kavram, teknolojik ve toplumsal dönüşümle birlikte dijital vatandaşların; dijital gözetim, dijital mahremiyet, olgu kontrolü ve veri madenciliği gibi konularda farkındalık geliştirmelerini amaçlayan dijital medya okuryazarlığına evrilmiştir (Süllü Durul ve Özkan Kutlu, 2021, s. 107). Bu bağlamda, dijital medya okuryazarlığı, geleneksel medya araçlarının (gazete, dergi, televizyon) ötesine geçerek, internet temelli medya ortamlarını da kapsamaktadır.

Medyanın yöndeşmesiyle birlikte iç içe geçmiş medya ortamlarındaki bilgileri doğru algılamak bağlamında medya okuryazarlığı kavramında dönüşüm yaşanması kaçınılmazdır. Bu çerçevede medya okuryazarlığı, farklı medya ortamlarının sunduğu yazılı, görsel ve elektronik mesajlara istenildiği zaman ulaşabilmeyi, bu mesajları anlayarak yorumlayabilmeyi, medyayı etkili bir şekilde kullanabilmeyi, verinin kaynağını sorgulayabilmeyi ve bu kaynaklardan faydalı bir şekilde yararlanabilmeyi, ayrıca medyanın gücünün farkında olabilmeyi içermektedir (Çimen, 2020, s. 127).

Dijital ortamdaki her türlü yazılı, işitsel ve görsel haber ya da bilgiyi doğru kaynaktan almak, uygun yöntemlerle analiz etmek, analitik bir bakış açısıyla incelemek ve tüm bu süreçlerin ardından sonuçlarını öngörerek paylaşmak, dijital medya okuryazarlığını ifade etmektedir (Güleç, 2018). Dijital medya okuryazarlığı, bireylerin medya içeriklerini anlaması, değerlendirmesi, bilgi üretmesi, eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesi, zararlı içeriklerden korunması ve medya araçlarını etkili bir şekilde kullanabilmesi gibi süreçleri içermektedir (Karaboğa, 2019, s. 2047).

Dijital okuryazarlık ve medya okuryazarlığı, çeşitli iletişim araçlarında yetkinlik ve teknoloji kullanımı gibi ortak özellikler taşıdıkları için genellikle birlikte ele alınmaktadır (Dalton, 2017, s. 22). Ancak, dijital medya okuryazarlığı ve dijital okuryazarlık kavramları aslında birbirinden farklıdır. Dijital çağa yönelik bir okuryazarlık türü olan dijital okuryazarlık, medya içeriklerinden çok dijital ortamlarda bilgi edinme, bu bilgiyi kullanma ve farklı kanallara aktarma becerilerini içerir. Buna karşılık, dijital medya okuryazarlığı ise dijital medyayı kullanarak içeriklere ulaşma, bu içerikleri kavrama ve yeni içerikler oluşturma yetkinliklerini kapsar. Bu bağlamda, dijital medya okuryazarlığına dair söylemlerin çoğu, geleneksel medya okuryazarlığı becerilerinin dijital kültür içerisinde bulunabilmek için nasıl dönüştüğüyle ilgilidir. Geleneksel medya okuryazarlığı yalnızca medya mesajlarını anlama yeteneğiyle sınırlıyken, dijital medya okuryazarlığı aynı zamanda mesaj üretme ve iletme becerilerini de içermektedir (Park, 2012, s. 87).

Dijital medya okuryazarlığı, geleneksel medya okuryazarlığında olduğu gibi yalnızca içeriği anlamlandırmakla sınırlı değildir; aynı zamanda içeriğin üretim sürecinde aktif rol almayı da içerir. Bu bağlamda, dijital medya okuryazarlığını geleneksel medya okuryazarlığından ayıran en temel özellik, içerik üretme olanağı sağlamasıdır (Solmaz, 2016, s. 9).

Nitelikli bir dijital medya okuryazarı olmanın temelinde, eleştirel ve analitik düşünme yeteneğinin gelişmiş olması yatar. Bilinçli bir dijital medya okuryazarı:

- Dijital ortamda karşılaştığı bilgi ve haberleri eleştirel bakış açısıyla sorgulamalı,
- Bilgiyi analitik bir yaklaşımla incelemeli,
- Muhtemel riskleri analiz etmeli,
- Haberin/bilginin yayınlanma amacına dikkat etmeli ve doğruluğundan emin olmalı,

- Benzer haberler ya da bilgilerle karşılaştırmalı,
- Gerçeklik ile kurgusallık arasındaki ayrımı yaparak, sonuçlarını düşünmeden herhangi bir bilgi ya da haberi doğru ve gerçek kabul etmemelidir (Güleç, 2018).

Günümüzde dijital medya ortamlarında pek çok yararlı içeriğe ulaşmak mümkün olsa da zararlı ve olumsuz içeriklerle karşılaşma riski de göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle, yaşı ne olursa olsun tüm bireylerin dijital medya okuryazarı olması artık kaçınılmaz bir ihtiyaç hâline gelmiştir. Özellikle internet kullanım yaşının düşmesi, medya okuryazarlığı eğitiminin erken yaşlarda başlamasının önemini artırmaktadır. Bu bağlamda, dijital medya okuryazarlığı eğitimi ilkökul seviyesinde verilmelidir (Güleç, 2018).

Bireyler, ancak medya okuryazarlığı eğitimi ile medya içeriklerini bilinçli bir şekilde tüketmeyi ve üretmeyi öğrenebilirler. Dolayısıyla, medyanın bireyler üzerindeki olumsuz etkilerinin, güçlü bir medya okuryazarlığı becerisiyle azaltılabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Sonuç olarak, dijital medya okuryazarlığı bireylerin yalnızca bilgiye erişimini kolaylaştırmakla kalmayıp, aynı zamanda bu bilgiyi eleştirel bir şekilde değerlendirme becerilerini de geliştirmektedir. Ancak, dijital ortamda karşılaşılan özellikle sağlık gibi hassas konularda yanlış veya eksik bilgiler, bireylerde gereksiz kaygı ve korkuya neden olabilir. Bu noktada, sağlık ile ilgili bilgi arayışının olumsuz boyutlarını açıklayan siberkondri kavramı, dijital medya okuryazarlığının önemini daha da artırmaktadır.

2.5 Siberkondri

Teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de internet kullanım oranlarında dikkat çekici bir artış yaşanmaktadır. TÜİK’in 2024 yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması verilerine göre, 16-74 yaş aralığındaki bireylerin %88,8’i internet kullanmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2024). Hızlı erişim imkânı, kullanım kolaylığı, anonimlik sağlaması ve alternatiflerine göre daha ekonomik olması, internetin yaygınlaşmasında etkili temel faktörler arasında yer almaktadır. Özellikle bilgiye hızlı ulaşma olanağı, bireylerin çeşitli konularda – özellikle de sağlıkla ilgili alanlarda – interneti önemli bir araç olarak görmelerine neden olmaktadır (Starcevic ve Berle, 2013, s. 205). Bu bağlamda bireylerin, sağlıkla ilgili bilgi arayışlarında sosyal çevre (aile, arkadaş vb.), kitle iletişim araçları (gazete, radyo,

televizyon, dergi vb.), sağlık profesyonelleri gibi geleneksel bilgi kaynakları yerine interneti tercih ettikleri görülmektedir (Napoli, 2001).

TÜİK'in 2024 yılı verilerine göre, Türkiye'de son üç ayda (Ocak – Şubat – Mart), internet kullanıcılarının %64,5'i sağlıkla ilgili konularda çevrim içi bilgi arayışında bulunmuştur² Bu yaygın dijital bilgi arayışı, sağlıkla ilgili bilgilerin çevrim içi kaynaklardan edinilmesinde yeni riskler ortaya koymaktadır. Bu risklerden biri olarak değerlendirilen “siberkondri” kavramı, bu bağlamda daha derinlemesine incelenmelidir.

İnternetin sağlıkla ilgili bilgilere erişimde temel başvuru kaynağı hâline gelmesiyle birlikte, bireyler sağlıklarına ilişkin endişelerini gidermek ve bilgi edinmek amacıyla sıklıkla çevrim içi araştırmalar yapmaktadır. Ancak bu araştırmalar sonucunda edinilen bilgiler, bireylerde var olan kaygıyı azaltmak yerine kimi zaman artırmakta ve onları tekrar tekrar benzer araştırmalar yapmaya yönlendirmektedir. Bu döngüsel davranış örüntüsü “siberkondri” kavramıyla açıklanmaktadır (Deniz, 2020, s. 85).

İnternet üzerinden sağlık bilgisi aramanın olumsuz sonuçlarını belirtmek için kullanılan “siberkondriyazis” (cyberchondriasis) terimi, “siber” (cyber) ve “hipokondriyazis” (hypochondriasis) kavramlarının birleşiminden türetilmiş olup, internet üzerinden yapılan aşırı ve tekrarlayan sağlık aramalarına bağlı olarak bireylerde gelişen sağlık kaygısını ifade eder (Starcevic ve Berle, 2013, s. 206). Bu kavram, çevrim içi bilgi arayışının her zaman bireylerin faydasına olmadığını ve kimi durumlarda anksiyete düzeyini artırabileceğini göstermektedir.

2.5.1 Siberkondri tanımı

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, interneti bireylerin sağlık bilgisine ulaşmak için başvurduğu başlıca kaynaklardan biri hâline getirmiştir. Ancak, çevrim içi kaynaklarda yar alan bilgiler her zaman bilimsel doğruluğa veya güvenilirliğe sahip olmayabilir. Bu durum, özellikle sağlık konusunda hassasiyeti olan bireylerde kaygı düzeyinin artmasına neden olabilmektedir. Literatürde bu durumu açıklamak için kullanılan “siberkondri” kavramı (Harding vd., 2008, s. 315), farklı araştırmacılar tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır.

---

²[https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2024-53492](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2024-53492) (Erişim Tarihi: 15.05.2025).

İnternette yapılan araştırmalar ve ilgili literatür incelendiğinde, siberkondri kavramının genel olarak bireylerde kaygı ve endişenin gereksiz yere artması durumu olarak tanımlandığı görölmektedir (White ve Horvitz, 2009, s. 6). Hart ve Bjorgvinsson (2010) bu kavramı, tıbbi bilgilerin dergiler, kütüphaneler veya doktorlar gibi geleneksel kaynaklar yerine internet üzerinden aranması sonucu gelişen yersiz tıbbi korkular şeklinde açıklamaktadır. Benzer şekilde, Starcevic (2017) siberkondriyi, bireylerin sağlıkla ilgili endişelerini ve tedirginliklerini gidermek amacıyla ihtiyaç duyduğu bilgileri internet aracılığıyla edinmesi olarak tanımlamaktadır. Taylor ve Asmundson (2004) ise siberkondriyi, internet üzerinden sağlık bilgisi aramanın sağlık anksiyetesini şiddetlendirmesi durumu olarak ifade etmektedir.

Siberkondriye ilişkin daha kapsamlı tanım ise Starcevic ve Berle (2013, s. 7) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar bu kavramı, bireylerin sağlık ile ilgili kaygı ve endişelerini gidermek amacıyla internette aşırı ve tekrarlayıcı şekilde bilgi araması, ancak elde edilen bilgilerin bu kaygıyı daha da artırması durumu olarak tanımlamıştır. McElroy ve Shevlin (2014, s. 12) siberkondriyi, çevrim içi sağlık bilgilerinin yoğun biçimde incelenmesi sonucunda bireyde artan sağlık endişesi ve kaygısı olarak tanımlarken, Elciyar ve Taşçı (2017, s. 57) bu kavramı, hipokondri olarak bilinen bedensel duyumların farklı yorumlanmasından kaynaklanan korku ve endişenin dijital ortamdaki karşılığı şeklinde açıklamaktadır.

Genel olarak, siberkondri kavramı; internetten sağlık ile ilgili bilgi aranması sonucunda artan endişe, korku ve kaygı durumu olarak tanımlanmaktadır (Belling, 2006, s. 377; Harding vd., 2008, s. 78; Recupero, 2010, s. 79; Fergus, 2013, s. 10; Aiken ve Kirwan, 2014, s. 80). Ancak siberkondriyi, düzenli çevrim içi sağlık bilgisi arama davranışından ayırt etmek gerekmektedir. Düzenli çevrim içi sağlık bilgisi arama davranışı, bireyin sağlıkla ilgili sorunlarını anlama veya bu konuda bilgi edinme çabasıyken, siberkondri ise bu bilgilerin aşırı ve tekrarlı biçimde aranması sonucunda mevcut kaygının azalmak yerine daha da artması durumudur (Zheng ve Tandoc Jr., 2020, s. 2-3).

Yukarıda verilen açıklamalar dikkate alındığında, siberkondri kavramının tanımının literatürde ortak bir noktada birleştii görölmektedir. Bu bağlamda siberkondri, internetten yapılan sağlık bilgisi aramalarının bireyde mevcut kaygıyı azaltmak yerine çoğu zaman daha da artırdığı bir durum olarak öne çıkmaktadır.

2.5.2 Siberkondri kavramının tarihçesi

Siberkondri, siber ve hipokondriasis kelimelerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan bir kavramdır (Starcevic ve Berle, 2013, s. 206). Bu kavramın kim tarafından ve ne zaman ilk kez kullanıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, kaynaklara göre 1996 yılında Business Wire’ın haber servisinde yayımlanan bir makalede kullanıldığı tespit edilmiştir (Loos, 2013). 1999 yılında ise Wall Street Journal gazetesinde bahsedilen kavram, ilerleyen yıllarda İngiltere’de yayımlanan The Independent, BBC, Sunday Times gibi yayın organlarında da kullanılmıştır (Loos, 2013).

Türkiye’de ise siberkondriye ilk kez 2016 yılında Radikal ve NTV gibi haber siteleri ile Ekşi Sözlük gibi platformlarda yer verilmiştir (Başer, 2021, s. 14). Kavramın ilk olarak medya organlarında kullanılmasından dolayı, siberkondriye ilişkin ilk alıntılar da genellikle medya kaynaklı olmuştur.

2000 yılından sonra bu kavram, tıp literatüründe de kullanılmaya başlanmıştır. 2001 yılında The Independent gazetesinde yayımlanan “New disorder, cyberchondria, sweeps the internet” başlıklı makalede, siberkondrinin yeni bir hastalık olduğuna dair ifadeler yer verilmiştir (Valley, 2001). Ancak siberkondri kavramı, Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı’nda (DSM) resmî bir tanı olarak yer almamaktadır (Belling, 2006).

2.5.3 Siberkondri – hipokondri – sağlık anksiyetesi arasındaki ilişki

Siberkondri ile sağlık kaygısı ve hipokondri arasında güçlü bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. Sağlık kaygısı, bireyin bedensel duyumlarını yanlış yorumlayarak sağlığı hakkında aşırı endişe duyması ve kendinde ciddi bir hastalık olduğuna inanması şeklinde tanımlanır. Bu kaygı, farklı şiddet düzeylerinde ortaya çıkabilmektedir ve daha yoğun ve şiddetli olduğunda ise hipokondri olarak adlandırılmaktadır (Başer, 2021, s. 14). Siberkondri kavramının, hipokondriden türediği ve dijital ortamda benzer kaygıların internet aracılığıyla ortaya çıktığı düşünülmektedir (Starcevic, 2017).

Hipokondri, bireyin bedensel duyumlarını yanlış yorumlayarak kendisinde ciddi bir hastalık olduğuna inanması durumudur (Hart ve Bjorgvinsson, 2010, s. 122-123). Genellikle küçük bedensel belirtilerin ciddi bir hastalığın işareti olabileceği düşüncesiyle ortaya çıkar ve bireyin kendini sık sık muayene etme, kendi başına teşhis koyma eğiliminde olmasıyla karakterizedir. Hipokondri, çoğu zaman bireyin tıbbi bilgilerin

kaynağına ilişkin bir endişe duymaması nedeniyle, asılsız kaygılara yol açabilir (Barsky ve Klerman, 1983, s. 274-275). Bu bağlamda hipokondri, temelsiz tıbbi korkulara sahip olma eğilimi olarak ifade edilirken (Barsky ve Ahern, 2004), siberkondri ise internet üzerinden edinilen bilgiler sonucu gelişen asılsız sağlık korkusu olarak tanımlanmaktadır (Elciyar ve Taşçı, 2017, s. 58).

Terminolojik ve kavramsal açıdan hipokondriyle ilişkili olan siberkondri, hipokondriden farklı olarak bilgi toplamaya daha fazla odaklanır ve davranışsal tepkiler daha azdır (Başer, 2021, s. 15). Siberkondri, sağlık anksiyetesi ve hipokondrinin bir uzantısı gibi değerlendirilse de “interneti kullanan bir hipokondriyak” ifadesi siberkondriyak bireyleri tanımlamak için yeterli değildir (Starcevic ve Berle, 2013). Bu nedenle, siberkondriyi yalnızca dijital ortamda yaşanan bir hipokondri biçimi olarak görmek, kavramın özgün yapısını göz ardı etmek olur.

2.5.4 COVID-19 pandemisi ve siberkondri

Koronavirüs hastalığı (COVID-19), ilk olarak Çin’in Wuhan kentinde tespit edilmiş ve kısa sürede küresel çapta yayılarak ciddi bir tehdit hâline gelmiştir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilmesinin ardından, ülkeler salgının yayılma hızını ve etkisini azaltmak amacıyla çeşitli önlemler almıştır. Ancak virüsün, bireylerin psikolojik, sosyal ve fiziksel sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri derin ve uzun süreli olmuştur.

Salgın ve pandemi gibi küresel krizler, bireyler üzerinde çeşitli psikolojik etkiler yaratmaktadır. Bu etkiler arasında en yaygın olanlar; kaygı, korku, panik ve anksiyeteye bağlı belirtilerdir (Shigemura vd., 2020). Bu durum, bireylerin sağlıkla ilgili konularda daha fazla araştırma yapmasına yol açmaktadır. Ancak, elde edilen bilgilerin kişisel sağlık durumuyla ilişkilendirilmesi, bireylerde endişe ve kaygının daha da artmasına neden olabilmektedir. Nitekim pandemi süreci, sağlık ile ilgili korku ve kaygıları da beraberinde getirmiştir. COVID-19’un bulaşma hızı ve yüksek ölüm oranlarına ilişkin bilgilerin yoğun biçimde paylaşılması, hastalığa yönelik korku ve kaygının artmasına neden olmuştur (Zandifar ve Badrfam, 2020).

COVID-19’un yüksek bulaşıcılığı, ölümcül olması, etkili bir tedavi yönteminin bulunamaması ve sürecin nasıl ilerleyeceğine dair belirsizlik, bireylerde ciddi bir kaygı ortamı oluşturmıştır. Hayatın neredeyse tüm alanlarını etkileyen bu hastalık, geçmişte yaşanan ölümcül ve bulaşıcı hastalıkların yol açtığına benzer bir korkunun yeniden ortaya

çıkmasına neden olmuştur. “COVID-19 korkusu” olarak adlandırılan bu durum, bireylerdeki sağlık kaygısının artmasına bağlı olarak gelişmiştir (Sorokowski vd., 2020).

COVID-19 korkusunun ortaya çıkmasında etkili olan durumlardan biri de “infodemi” kavramıyla açıklanabilir. İnternette yer alan bilgiler her zaman doğru ve güvenilir değildir. Bilgi çeşitliliğinin fazla olması, bireylerin güvenilir bilgileri şüpheli ve yalan bilgilerden ayırt etmesini zorlaştırmaktadır. COVID-19 pandemisi süresince hastalıkla ilgili çok sayıda içeriğin yayımlanması, bu ayrımı yapmayı daha da güçleştirmiştir. Bilgiye erişimin kolaylaşmasıyla birlikte, yanlış ve yanıltıcı içeriklerin yayılması ve bilgi kirliliğinin artması anlamına gelen infodemi (Zarocostas, 2020), pandemi döneminde bireylerin kaygı ve korkularının artmasında önemli bir rol oynamıştır.

Pandeminin ilk günlerinden itibaren insanlar, hastalık hakkında bilgi edinmek amacıyla medyayı takip etmiş, özellikle internette konu ile ilgili yoğun araştırmalar yapmıştır. Salgın, hükümetlerin aldığı sosyal önlemler, ölüm sayıları ve etkili müdahale yöntemleri gibi konular, en çok aranan başlıklar arasında yer almıştır. Ancak, artan bilgi kirliliği nedeniyle yayımlanan içeriklerin çok azı güvenilir bulunmuştur. Bu içeriklerin büyük bir kısmı yanlış ve yanıltıcı bilgiler içermektedir (Gottlieb ve Dyer, 2020). Bu durum, bireylerin siberkondri düzeylerinin artmasında önemli bir rol oynamıştır.

COVID-19 pandemisi, dijital medya kullanımının artmasında ve sağlık bilgisi edinme süreçlerinin daha hızlı gerçekleşmesinde etkili olmuştur. Ancak, internette yer alan bilgilerin doğruluğunun şüpheli olması ve güvenilir bilgiye ulaşmadaki zorluklar, özellikle siberkondri gibi sağlık anksiyetesi sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Literatür incelemeleri, dijital medya okuryazarlığının bireylerin bu tür içerikleri eleştirel bir şekilde değerlendirebilmelerini sağladığını göstermektedir. Bu durum, dijital medya okuryazarlığı düzeyi yüksek bireylerde, siberkondri düzeylerinin daha düşük olabileceğini düşündürmektedir. Bu bağlamda, dijital medya okuryazarlığı ile siberkondri arasındaki ilişkiyi incelemek, bireylerin dijital ortamda karşılaştıkları sağlık içeriklerini nasıl değerlendirdiklerini ve özellikle pandemi sürecinin etkisiyle bu içeriklerin kaygı düzeylerine olan etkisini anlamak açısından önem taşımaktadır.

3 YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın temel unsurlarından biri olan araştırma modeli açıklanmıştır. Ayrıca, araştırmanın evreni ve örneklemini hakkında detaylı bilgiler sunulmuştur. Verilerin toplanma sürecine ilişkin kullanılan yöntemler ve araçlar belirtilmiş, toplanan verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler hakkında bilgiler verilmiştir.

3.1 Araştırma Modeli

Bu çalışmada, X kuşağında yer alan bireylerin dijital medya okuryazarlığı düzeyi ile siberkondri düzeyi arasındaki ilişkinin İzmir ili Karşıyaka ilçesi örneği üzerinden belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda açıklayıcı sıralı karma yöntem deseni kullanılmıştır. Karma yöntem, araştırmacının çalıştığı konuyu daha kapsamlı bir şekilde anlayabilmesini sağlamak amacıyla nicel ve nitel araştırma tekniklerinin birlikte uygulandığı bir yaklaşımı ifade eder (Creswell, 2011).

Literatür incelendiğinde, sosyal bilimlerde nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren birlikte kullanıldığı görülmektedir. 1980’li yıllarda ortaya çıkan karma yöntem araştırması, günümüzde başta sosyal ve beşerî bilimlerde önemini korumakta ve yaygın bir şekilde tercih edilmektedir (Johnson ve Onwuegbuzie, 2004; Brannen, 2005; Morse, 2010). Genel olarak karma yöntem araştırması, araştırmacının tek bir çalışma ya da birbirini takip eden çalışmalar içerisinde nicel ve nitel yöntemleri birleştirmesi olarak tanımlanabilir (Creswell, 2014, s. 218).

Karma yöntem araştırması, bir durumu tüm yönleriyle anlayabilmek için yalnızca nicel ya da nitel yöntemlerin yeterli olmayabileceği düşüncesine dayanarak, her iki yöntemin aynı araştırma kapsamında kullanılmasını amaçlamaktadır (Ivankova, Crewell ve Stick, 2006). Bu doğrultuda, karma yöntem araştırmalarında nicel ve nitel yöntemlerin bir arada uygulanması, her iki yaklaşımın güçlü yönlerinden faydalanılarak daha sağlam ve kapsamlı analizlerin gerçekleştirilmesine olanak tanımaktadır (Tashakkori vd., 1998).

Karma yöntem araştırmasının temel özellikleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Tüm araştırma yöntemlerinin kendine özgü yanlılıkları ve sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu bağlamda, nicel ve nitel verilerin birlikte toplanmasıyla her iki veri türünün zayıf yönlerinin giderilebileceği düşünülmektedir (Creswell ve Creswell, 2021, s. 14).
- Teori kullanımında hem tümdengelim hem de tümevarım süreçlerine yer verilir.

- Araştırma sorularını veya hipotezleri cevaplandırmak için nitel (açık uçlu) ve nicel (kapalı uçlu) verilerin birlikte toplanması esastır (Creswell ve Creswell, 2021, s. 215).
- Hem nicel hem de nitel veriler için veri toplama, analiz etme ve yorumlama gibi süreçler açık ve sistemli bir biçimde tanımlanır (Creswell ve Creswell, 2021, s. 215).
- Nicel ve nitel verilerin bir arada kullanılması ya da birleştirilmesi, araştırma probleminin daha kapsamlı ve derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Bu “karılan” ya da birleştirilen veriler, araştırma sorularını ya da problemini tek başlarına ele alındıkları durumlardan daha etkili bir şekilde açıklayabilir. Bu bağlamda karma yöntem yaklaşımı, çoğunlukla veri setlerini birleştirerek bir “veri işleme” sürecini gerçekleştirir (Creswell ve Creswell, 2021, s. 213).
- Uygulama açısından ele alındığında karma yöntem desenleri, yeni araştırmalarda öne çıkan çok boyutlu ve karmaşık yaklaşımları anlamada araştırmacılara yardımcı olmaktadır (Creswell ve Creswell, 2021, s. 216).
- Karma yöntem araştırması, sadece nicel ya da nitel yaklaşımların sağlayabileceğinden daha fazla kanıt sunarak, araştırma problemlerinin daha kapsamlı şekilde incelenmesine olanak tanır. Araştırmacılar, veri toplama sürecinde tek bir yönetime bağlı kalmaksızın, uygun olan tüm yöntem ve tekniklerden faydalanabilir. Ayrıca karma yöntem araştırması, tek bir yöntemle yanıtlanması güç olan araştırma sorularına daha bütüncül yanıtlar geliştirilmesini sağlar (Creswell ve Plano Clark, 2018, s. 84-85).
- Bu yaklaşım, araştırmacıya bir araştırma problemini çözmede farklı yöntemleri bir arada kullanma esnekliği sunduğu için pratik bir nitelik taşır (Creswell ve Plano Clark, 2018, s. 86).

Karma yöntem araştırmaları, çok yönlü veri elde etme imkânı sunduğu için birçok araştırmaya önemli katkılar sağlamaktadır. Ancak, bu yöntemin uygulanması sırasında araştırmacılar çeşitli zorluklarla karşılaşabilir. Özellikle veri toplama ve analiz süreçleri, tek yöntemle yürütülen araştırmalara kıyasla daha karmaşık ve zaman alıcı olabilmektedir. Karma yöntemle elde edilen veri miktarı, daha fazla kaynak ve zaman gereksinimini de beraberinde getirmektedir (Creswell ve Plano Clark, 2018, s. 90-91). Bu

nedenle, araştırmacıların veri toplama sürecinde zaman sınırlılıklarını dikkate almaları önem taşımaktadır.

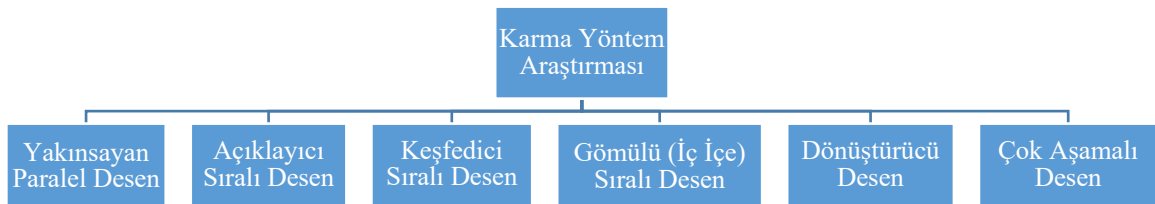
Bu araştırmada karma yöntem kullanılmasının nedeni, tamamlayıcılık rolünün esas alınmasıdır. Nicel araştırma yöntemiyle ulaşılan bulguların, nitel araştırma bulgularıyla desteklenerek daha ayrıntılı bir biçimde açıklanması ve derinleştirilmesi amaçlanmıştır.

Karma yöntem araştırmaları, araştırmanın bağlamı, özgünlüğü ve önceliklerine bağli olarak farklı desenlerde uygulanabilmektedir. Temel olarak bu desenler, araştırmanın nicel ve/veya nitel aşamalarının zamanlaması ve önem sırasına göre şekillenmektedir. Diğer bir ifadeyle, araştırma aşamaları zamanlamaya göre ardışık (sıralı) ve eşzamanlı (paralel) olabilirken, paradigma veya öncelikler açısından eşit ve baskın bir şekilde de gerçekteştirilebilir (Johnson ve Onwuegbuzie, 2004; Morse, 2010).

Creswell (2014) tarafından önerilen sınıflandırmada karma araştırma yöntemleri; eşzamanlı, sıralı ve dönüştürücü olmak üzere üç ana kategoride ele alınmıştır. Creswell, özellikle sıralı desen olmak üzere, bu desenleri sıkça kullanılan araştırma yöntemleri kapsamında tartışmıştır. Bu kapsamda, yakınsayan paralel desen, açıklayıcı sıralı desen, keşfedici sıralı desen, gömülü (iç içe) desen, dönüştürücü desen ve çok aşamalı desen, karma yöntem araştırma desenleri arasında yer almaktadır (Creswell, 2014, s. 220-221). Karma araştırma yöntemi desenleri şekil 3.1’de gösterilmiştir.

şekil 3.1

Karma Yöntem Araştırma Desenleri

Kaynak: Creswell (2014)’in karma yöntem araştırmaları ayırımına göre yapılmıştır.

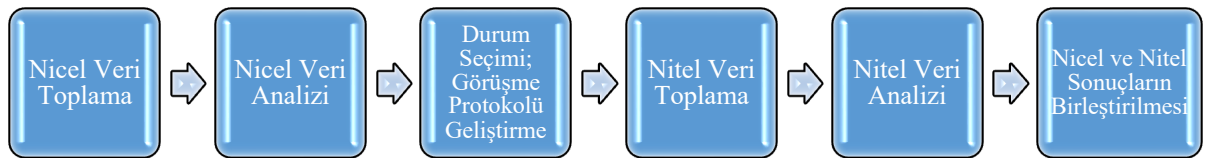
Bu çalışmada, araştırma problemini daha kapsamlı ve derinlemesine inceleyebilmek amacıyla açıklayıcı sıralı karma yöntem deseni tercih edilmiştir. Açıklayıcı sıralı karma desen, araştırma problemi doğrultusunda önce nicel verilerin toplanıp analiz edilmesini, ardından bu verilerin nitel çalışmalarla detaylandırılarak yorumlanmasını içermektedir (Creswell ve Creswell, 2021, s. 15).

Desen kapsamında, araştırmanın ilk aşamasında nicel verilerin toplama ve analiz süreci gerçekleştirilir. Nicel veriler, araştırmanın temel çerçevesini oluşturur ve incelenen değişkenler arasındaki ilişkilerin genel görünümünü ortaya koyar. İkinci aşamada ise nicel analiz sonucunda ortaya çıkan bulguların daha derinlemesine anlaşılabilmesi amacıyla nitel veri toplama sürecine geçilir. Bu süreçte katılımcıların görüşleri, deneyimleri ve yorumlarıyla destekleyici veriler elde edilir. Daha sonra toplanan bu veriler çözümlenir. Araştırma sürecinin sonunda nicel ve nitel verilerden elde edilen sonuçlar birlikte analiz edilerek bütüncül bir değerlendirme yapılır (Creswell ve Creswell, 2021, s. 15). Bu yaklaşım, sadece sayısal verilerin sunduğu yüzeysel sonuçları aşarak, daha kapsamlı bir analiz imkânı sunar.

Çalışmada açıklayıcı sıralı karma yöntem desenin tercih edilmesinin temel nedeni, X kuşağı bireylerinin dijital medya okuryazarlığı ile siberkondri düzeyleri arasındaki ilişkiyi önce nicel veriler aracılığıyla ortaya koymak, ardından bu ilişkiyi nitel verilerle daha derinlemesine analiz ederek açıklamaktır. Açıklayıcı sıralı karma yöntem desenin uygulanma süreci Şekil 3.2’de gösterilmiştir.

Şekil 3.2

Açıklayıcı Sıralı Karma Yöntem Deseni Süreci

Kaynak: Creswell ve Plano Clark, 2018, s. 132.

Araştırmanın nicel aşamasında, ilişkisel tarama modeli uygulanmıştır. Bu model, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkilerin düzeyini ortaya koymayı ve aralarındaki neden-sonuç ilişkisini anlamaya yönelik veriler sunmayı amaçlamaktadır (Karasar, 2009, s. 118; Büyüköztürk vd., 2020, s. 16). İlişkisel tarama modeli kapsamında, değişkenler arasındaki değişim düzeyleri analiz edilerek bu değişimlerin yönü ve gücü ortaya konulmaya çalışılır. Böylece, değişkenler arasındaki etkileşimler eş zamanlı olarak değerlendirilir ve elde edilen bulgular araştırma problemi bağlamında kapsamlı biçimde yorumlanır (Bekman, 2022, s. 238).

Araştırmanın nitel aşamasında ise durum çalışması deseni benimsenmiştir. Durum çalışması, sosyal bir olgunun kendi bağlamı içerisinde, olgu ile bağlam arasında sınırların net biçimde belirlenemediği durumlarda gerçekleştirilen ampirik bir yöntemdir (Yin, 2017). “Nasıl” ve “niçin” sorularına odaklanılan, araştırmacının olaylara müdahale etmediği, olgunun doğal bağlamında incelendiği ve olay ile gerçek yaşam arasındaki ayrımın belirsiz olduğu araştırmalarda durum çalışması yöntemi kullanılır (Yin, 1984). Durum çalışması; gerçek durum, araçsal durum ve işbirlikli durum çalışması olmak üzere üç farklı biçimde gerçekleştirilebilir. Gerçek durum çalışması, belirli bir durumu daha iyi kavrayabilmek amacıyla yapılan derinlemesine incelemeyi içerir. Araçsal durum çalışması, bir durumu yalnızca bir araç olarak kullanarak, o durum aracılığıyla bir olguyu açıklamayı veya daha geniş genelleme yapmayı amaçlar. İşbirlikli durum çalışması ise araçsal bir durum tasarımını sinamaya odaklanmaktadır (Stake, 2000’den aktaran Glesne, 2012).

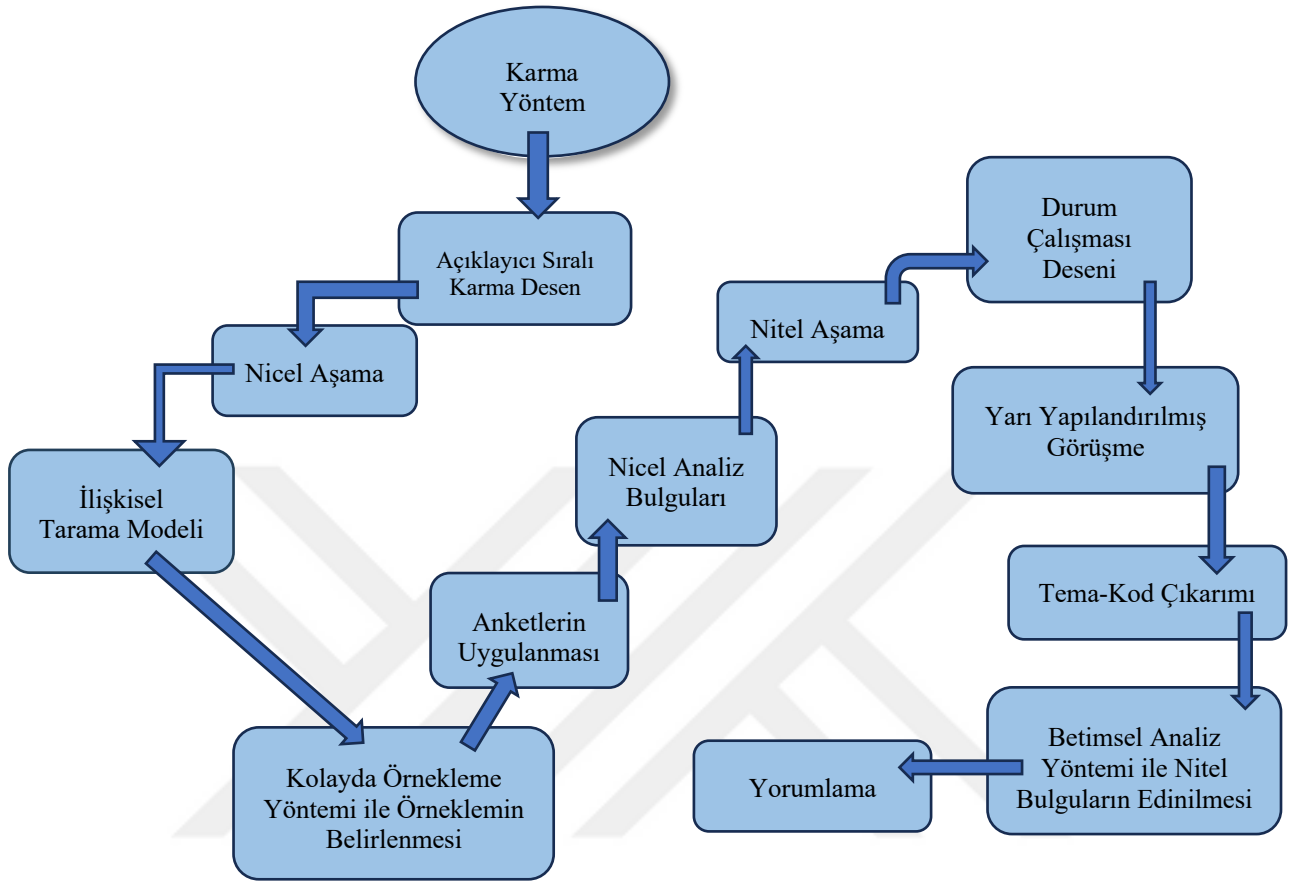
Bu bağlamda, X kuşağındaki bireyler üzerinden dijital medya okuryazarlığı ile siberkondri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, durum bir amaç olarak değil, bir araç olarak ele alınmış ve araştırmanın nitel aşaması araçsal durum çalışması deseniyle yürütülmüştür.

Bu araştırma, hem sayısal verilerle ilişkileri ortaya koymak hem de bu ilişkilerin arka planındaki deneyim ve algıları derinlemesine incelemek amacıyla iki aşamada yürütülmüştür. İlk aşamada, anket formu aracılığıyla 452 katılımcıdan yüz yüze ve çevrim içi yöntemlerle nicel veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler, dijital medya okuryazarlığı düzeyi ile siberkondri arasındaki istatistiksel ilişkiyi belirlemek amacıyla analiz edilmiştir. Nicel bulgular doğrultusunda, söz konusu ilişkinin altında yatan nedenleri ve katılımcı algılarını daha ayrıntılı biçimde incelemek amacıyla araştırmanın ikinci aşamasında nitel veri toplama sürecine geçilmiştir.

Nitel aşamada gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler için katılımcılar, nicel araştırmaya katılan bireyler arasından seçilmiştir. Nicel araştırmada anket formunun sonunda katılımcılara görüşmeye katılmak isteyip istemedikleri sorulmuş ve olumlu yanıt verenler arasından 12 katılımcı belirlenerek yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Böylece, nitel veriler aracılığıyla nicel bulguların anlamı genişletilmiş ve elde edilen sonuçlar daha kapsamlı biçimde yorumlanabilmiştir. Araştırmada izlenen veri toplama ve analiz süreci Şekil 3.3’te sunulmuştur.

Şekil 3.3

Veri Toplama ve Analiz Süreci Aşamaları

3.2 Evren ve Örneklem

Her bilim dalında olduğu gibi, sosyal bilimlerde yürütülen araştırmalarda da evrenin tamamına ulaşmak çoğu durumda pratik ve ekonomik sınırlılıklar sebebiyle mümkün olamamaktadır. Bu nedenle, araştırmalar çoğunlukla evreni temsil etme gücüne sahip örneklem üzerinde gerçekleştirilmektedir.

Bu çalışmada, dijital medya kullanımında dijital yerlilere kıyasla görece daha sınırlı yeterlilik ve deneyime sahip oldukları kabul edilen X kuşağı bireyleri incelenmiştir. Bu doğrultuda araştırma, İzmir ili Karşıyaka ilçesinde ikamet eden X kuşağı bireylerinden oluşan bir örneklem üzerinde yürütülmüştür.

Kuşak kavramı, benzer yaş aralığında doğan, aynı dönemin koşullarını ve benzer deneyimlerini paylaşan bireylerden oluşan topluluğu tanımlamak için kullanılmaktadır (Türk Dil Kurumu, Erişim Tarihi: 2023). Bu kavram, belirli bir dönemde ve coğrafyada yaşamış insanları ifade eder. Belirli yıllar arasında doğan ve gelişim dönemlerinde benzer

tarihî ve toplumsal koşullarla karşılaşan grupları belirten kuşaklar (Mannheim, 1922/1924'den aktaran Cogan, 2012, s. 2270), aynı dönemin getirdiği zorlukları ve heyecanları birlikte yaşayan bireylerden oluşur. Bu doğrultuda, kuşak gruplarının sosyal etkileşimler sonucunda şekillendiği ve belirli olaylara karşı ortak bilinç, fikir ve deneyim geliştirdikleri ifade edilebilir (Gürbüz, 2015, s. 41).

Kuşakların sınıflandırılmasında genellikle doğum yılları esas alınsa da, bu ayrımı sadece yaş faktörüne indirgemek yeterli değildir. Kuşaklar; tarihsel, kültürel ve toplumsal koşullar doğrultusunda biçimlenen, farklı değer yargılarına ve yaşam deneyimlerine sahip bireylerin oluşturduğu sosyal gruplardır. Bu gruplar, yalnızca doğdukları yıllarla değil, aynı zamanda içinde bulundukları dönemde yaşanan toplumsal dönüşümler aracılığıyla şekillenen özgün dünya görüşleriyle de tanımlanmaktadır (Alwin, 2002, s. 44). Bu çerçevede, kuşakların belirlenmesinde yalnızca kronolojik ölçütlere dayanmak yetersiz kalır. Bireylerin düşünsel yapıları, duygusal yönelimleri ve deneyimleri de dikkate alınmalı, daha kapsamlı bir kuşak tanımlaması yapılması gerekmektedir (Zemke vd., 2013'den aktaran Adıgüzel vd., 2014, s. 170).

Batı tarihinde, insan gelişimini anlamaya yönelik çeşitli kuşak kuramları geliştirilmiştir. Bu kuramlar, tarihsel dönemleri temel alarak yaş grupları arasındaki değişen tutum ve davranışları incelemektedir. İlk kuşak kuramlarında kuşak farklılıkları temel biçimde açıklanırken, sonraki çalışmalarda tarihsel dönemler esas alınarak bireylerin yaş grupları tanımlanmış ve her bir kuşağa özgü adlandırmalar yapılmıştır (Şalap, 2016, s. 11).

Kuşakların yaş gruplarına göre sınıflandırılmasında literatürde tam bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bu belirsizlik, farklı kuşak teorilerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle X ve Y kuşaklarının yaş aralıklarına çeşitli kaynaklar arasında belirgin farklılıklar gözlemlenmektedir. Tablo 3.1'de, çeşitli araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen kuşak sınıflandırmalarına yer verilmiştir.

Tablo 3.1*Araştırmacılara Göre Kuşak Aralıkları*

Howe ve Strauss (2000)	Sessiz Kuşak (1925–1942)	Patlama Kuşağı (1943–1960)	13. Kuşak (1961–1981)	Milenyum Kuşağı (1982–2000)	–
Lancaster ve Stillman (2002)	Gelenekseller (1900–1945)	Bebek Patlaması (1946–1964)	X ler Kuşağı (1965–1980)	Milenyum Kuşağı, Patlama Yankısı, Bebek Kırılması, Y Kuşağı, Gelecek Kuşak (1981–1999)	–
Martin ve Tulgan (2002)	Sessiz Kuşak (1925–1942)	Bebek Patlaması (1946–1964)	X Kuşağı (1965–1977)	Milenyumlular (1978–2000)	–
Oblinger ve Oblinger (2005)	Olgun Kuşak (– 1946)	Bebek Patlaması (1947–1964)	X ler Kuşağı (1965–1980)	Y Kuşağı, Net Kuşağı, Milenyumlular (1981–1995)	Milenyum Sonrası (1995 –)
Tapscoot (1998)	–	Bebek Patlaması Kuşağı (1946–1964)	X Kuşağı (1965–1975)	Dijital Kuşak (1976–2000)	–
Zemke ve diğerleri (2000)	Emektar Kuşak (1922–1943)	Bebek Patlaması (1944–1960)	X ler Kuşağı (1960–1980)	Gelecektekiler, Sonraki Kuşak (1980–1999)	–

Kaynak: Reeves, 2008, s. 3.

Aydoğdu (2022) ise çalışmasında Türkçe ve yabancı literatürde yer alan kuşak sınıflandırmalarına ilişkin araştırmaları tablo hâlinde derlemiştir. Söz konusu çalışma, Tablo 3.2’de gösterilmektedir.

Tablo 3.2*Kuşak Sınıflandırmasıyla İlgili Yapılmış Çalışmalar*

Araştırmacı	Yıl	Bebek Patlaması	X Kuşağı	Y Kuşağı	Z Kuşağı
Howe ve Strauss	1993	1943–1960	1961–1981	≥1982	-
Spitznas	1998	1946–1964	1965–1980	-	-
Washburn	2000	1946–1964	1965–1981	1982–2003	-
Zemke vd.	2000	1943–1960	1960–1980	1980–1999	-
Howe ve Strauss	2000	1943–1960	1961–1981	1982–2000	-
Lancaster ve Stillman	2002	1946–1964	1965–1980	1981–1999	-
Martin ve Tulgan	2002	1946–1960	1965–1977	1978–2000	-
Oblinger ve Oblinger	2005	1947–1964	1965–1980	1981–1995	≥1995
Glass	2007	1946–1964	1965–1980	1981–1994	1995–2012
Tapscott	2008	1946–1964	1965–1975	1976–2000	-
Haeberle vd.	2009	1945–1964	1965–1979	1980–1999	≥1998
Salahuddin	2010	1943–1960	1960–1980	1980–2000	-
Twenge vd.	2010	1946–1964	1965–1979	1980–1999	≥2000
Keleş	2011	1946–1964	1965–1979	1980–1999	≥2000
Williams ve Page	2011	1946–1964	1965–1976	1977–1994	>1994
Sever İşçimen	2012	1947–1964	1965–1980	1981–1995	≥1995
Gürsoy vd.	2013	1946–1964	1965–1980	1981–2000	-
MacKenzie ve McGuire	2016	1946–1964	1965–1980	1981–1994	1995–2012
Çakmak ve Çelik	2017	1946–1965	1966–1980	1981–2000	-
Dimock (Pew Research Center)	2019	1946–1964	1965–1980	1981–1996	1997–2012
Taş ve Kaçar	2019	-	1964–1979	1980–1995	≥1995
Tutgun Ünal ve Deniz	2020	1944–1964	1965–1980	1981–1999	2000–2020
Kazkondur	2020	1946–1964	1965–1979	1980–1999	≥2000

Tablo 3.2 (Devam):

Kuşak Sınıflandırmasıyla İlgili Yapılmış Çalışmalar

Akduman ve Hatipoğlu	2021	1946–1964	1965–1979	1980–1999	≥2000
Yıldız	2021	1946–1964	1965–1979	1980–2001	≥2000

Kaynak: Aydoğdu, 2022, s. 184

Türkiye’de yapılan kuşak araştırmaları incelendiğinde, genellikle Batılı kuşak kuramlarının temel alındığı görülmektedir. Bu çerçevede, Türkiye’ye özgü bir kuşak kuramının henüz geliştirilmediği söylenebilir. Bu durum, yapılan çalışmalarda kuşakların doğum yılı aralıklarında farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Şalap, 2016, s. 19).

Gürbüz (2015) çalışmasında kuşakları; Bebek Patlaması kuşağı (1945–1965), X kuşağı (1966–1979) ve Y kuşağı (1980–1995) olarak sınıflandırmaktadır. Altuntuğ (2012) ise “Kuşaktan Kuşağa Tüketim Olgusu ve Geleceğin Tüketici Profili” başlıklı çalışmasında kuşakları; Baby Boomer (BB)’lar (1946–1964), X kuşağı (1965–1980), Y kuşağı (1981–2000) ve Z kuşağı (2000’den sonrası) şeklinde tanımlamıştır.

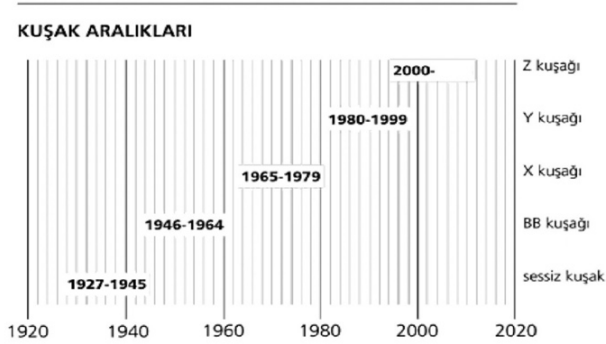
Genç (2018) ise çalışmasında kuşak türlerini şu şekilde sıralamıştır: Sessiz kuşak (1920–1945), Bebek Patlaması (1946–1965), X kuşağı (1966–1979), Y kuşağı (1980–2000) ve Z kuşağı (2000 ve sonrası).

Mücevher ve Erdem (2018) çalışmalarında, Fox (2011)’un belirlediği kuşak ayrımını esas almışlardır. Bu ayrım doğrultusunda, 1925–1945 yılları arasında doğanlar Sessiz kuşak, 1946–1964 yılları arasında doğanlar Bebek Patlaması kuşağı, 1965–1980 yılları arasında doğanlar X kuşağı, 1981–1995 yılları arasında doğanlar Y kuşağı ve 1996 yılından sonra doğanlar Z kuşağı olarak sınıflandırılmıştır.

Kuran (2020, s. 47) ise günümüzde Türkiye’de beş farklı kuşağın eş zamanlı olarak var olduğunu belirtmektedir. Bu kuşaklar; Sessiz kuşak, Bebek Bombardımanı (BB), X kuşağı, Y kuşağı ve Z kuşağı olarak tanımlanmaktadır. Doğum yıllarına göre bu kuşakların dağılımı Görsel 3.1’de gösterilmiştir.

Görsel 3.1

Kuşak Aralıkları

Kaynak: Kuran, 2019

X kuşağı bireyler için “dijital göçmenler” kavramı da kullanılmaktadır. Bu kavram, ilk kez Persenky (2001) tarafından ortaya atılmış olup, 1980 yılı öncesinde doğmuş ve bilgi iletişim teknolojileriyle yaşamlarının ileri dönemlerinde tanışmış bireyleri tanımlamak için kullanılmaktadır.

Bu çalışmada, X kuşağı bireyleri incelenmiştir. Kuşakların belirlenmesinde evrensel ve kesin bir yaş aralığı bulunmamakla birlikte, araştırmada 1964–1978 yılları arasında doğan bireyler X kuşağı olarak kabul edilmiştir. Saha çalışmasının gerçekleştirildiği 2023 yılı itibarıyla bu yaş grubundaki bireyler 45–59 yaş arasındadır. X kuşağının yaş aralıklarının belirlenmesinde, TÜİK’in ilçelere göre sunduğu nüfus verilerindeki yaş gruplandırmaları dikkate alınmıştır. TÜİK, ilgili dönem için nüfusu 45–49, 50–54 ve 55–59 yaş aralıkları şeklinde sınıflandırmıştır. Bu nedenle, analizlerde söz konusu yaş gruplandırması temel alınmıştır. Bu yaklaşım, araştırmanın demografik verilerle uyumlu ve karşılaştırılabilir olmasını sağlamaktadır.

X kuşağındaki bireylerin özellikleri incelendiğinde, genellikle sonuç odaklı bir yapıya sahip oldukları görülmektedir. Başkalarıyla benzeşmekten hoşlanmayan bu bireyler için çalışmak, kazanmak, başarılı olmak ve farklılaşmak önemli değerlerdir. Ayrıca, bu kuşaktaki bireyler sonuç odaklı durumlarla, olaylarla veya kazanımlarla motive olma eğilimindedir (Kuran, 2013).

Bu araştırmada, Türkiye’nin en büyük üçüncü şehri olan (Türkiye İstatistik Kurumu, 2024) ve ekonomik, sosyal, kültürel çeşitliliğiyle dikkat çeken İzmir ili çalışma sahası olarak seçilmiştir. Araştırmanın evreni olarak ise İzmir’in metropol ilçelerinden biri olan Karşıyaka tercih edilmiştir. İzmir ilinin nüfusu 4 milyon 462 bin 56 kişidir. Şehir, 11’i

merkez ilçe olmak üzere toplam 30 ilçeden oluşmaktadır. Bu ilçeler arasında nüfusu en yüksek olanlar Buca, Karabağlar, Bornova ve Karşıyaka'dır.³ Bu çalışmanın evrenini, araştırmanın yürütüldüğü 2023 yılı itibarıyla İzmir'in metropolitan ilçelerinden biri olan Karşıyaka'da ikamet eden ve 1964–1978 yılları arasında doğmuş bireyler oluşturmaktadır. Araştırma 2023 yılında gerçekleştirilmiş olmakla birlikte, veri toplama süreci sırasında TÜİK tarafından yayımlanmış en güncel nüfus verileri 2022 yılına ait olduğu için çalışmada İzmir'in 2022 yılına ilişkin nüfus verileri esas alınmıştır. Bu doğrultuda, araştırmanın evreni 76.646 kişiden oluşmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, Erişim Tarihi: 2023). Karşıyaka ilçesinde yaşayan X kuşağı bireylerinin yaş ve cinsiyete göre dağılımlarına ilişkin veriler Tablo 3.3'te sunulmuştur.

Tablo 3.3

2022 Yılı İzmir İli Karşıyaka İlçesinin Yaş Gruplarına Göre Nüfus Dağılımları

	45 – 49	50 – 54	55 – 59	Toplam
Kadın	15.257	13.923	12.433	41.613
Erkek	13.056	11.593	10.384	35.033
Toplam	28.313	25.516	22.817	76.646

İzmir, coğrafi konumu ve sosyal yapısıyla dikkat çeken şehirlerden biridir. İzmir'in merkez ilçeleri arasında yer alan Karşıyaka ise kültürel çeşitliliği, eğitim olanakları ve ulaşım altyapısıyla öne çıkmaktadır. Bu özellikler, Karşıyaka ilçesinin sosyo-ekonomik yapısını ve demografik dağılımını anlamak açısından önemli bir alan sunmaktadır.

Bu çalışmanın Karşıyaka ilçesinde gerçekleştirilmesinin birkaç temel nedeni bulunmaktadır. İlk olarak, Karşıyaka'nın, İzmir'in en kalabalık ilçelerinden biri olması, araştırmanın evrenini daha temsil edilebilir kılmaktadır. Bir diğer önemli nokta, Karşıyaka'nın sosyal yapısındaki çeşitliliktir. İlçede yer alan sosyo-ekonomik açıdan çeşitlilik gösteren mahalleler, farklı yaşam biçimlerine sahip bireyleri barındırmakta, bu durum bireyler arasında farklılıkların oluşmasına neden olmaktadır. Bu çeşitlilik, çalışmada kapsamlı ve çok boyutlu analizler yapılabilmesi için önemli bir avantaj olarak görülmektedir.

³ TÜİK'in 2023 yılı verilerine göre Buca ilçesi 523.487, Karabağlar ilçesi 476.500, Bornova ilçesi 447.553 ve Karşıyaka ilçesi 341.857 kişilik nüfusa sahiptir.

İlçedeki nüfusun farklı sosyo-ekonomik düzeylerde olması, farklı dinamiklerin gözlemlenmesine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, Karşıyaka ilçesi, X kuşağı bireylerinin farklı toplumsal etkenler ve dijitalleşme süreçleriyle nasıl bir etkileşim içinde olduklarını incelemek amacıyla da uygun bir örneklem oluşturmaktadır.

Ayrıca, ilçe belediyesi tarafından yürütülen çeşitli sağlık projeleri, seminerler ve sağlık hizmetleri, ilçede yaşayan bireylerin sağlık bilincinin gelişmesine katkı sağlayabilmektedir. Bu durum, dijital medya aracılığıyla sağlık bilgilerine ulaşan bireylerin sayısının artmasına yol açabilir. Dolayısıyla bu ilçe, dijital medya kullanımı ve siberkondri arasında olası bir ilişkiyi araştırmak için doğru bir örneklem alanı olarak görülmüştür.

Sonuç olarak, Karşıyaka ilçesi, X kuşağı bireylerinin dijital medya kullanımı, buna bağlı olarak gelişen dijital medya okuryazarlığı ve sağlıkla ilgili davranışlarını incelemek açısından uygun özelliklere sahip olduğu için bu araştırmada tercih edilmiştir.

Araştırmanın örnekleme, olasılıklı olmayan örnekleme tekniklerinden kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak seçilmiştir. Bu yöntemde temel hedef, katılmak isteyen tüm bireylerin örneklem içine alınmasıdır. Katılımcı bulma işlemi, belirlenen örneklem büyüklüğüne ulaşılan kadar sürer (Ural ve Kılıç, 2011, s. 43). Araştırmacının ulaşılması kolay kişileri çalışmaya dahil etmesi, araştırmaya zaman ve uygulama açısından pratiklik kazandırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 123).

Olasılıklı olmayan örnekleme yöntemleriyle elde edilen bulgular, evrene genelleme amacı taşımaz (Erdoğan, 2012, s. 208). Dolayısıyla bu tür örnekleme yöntemi ile edinilen bulgular, sadece örnekleme dâhil edilen bireylerle sınırlıdır. Bu bağlamda, bu araştırmanın sonuçları yalnızca katılımcı gruba özgüdür ve tüm X kuşağı bireylere genellenmesi mümkün değildir.

Araştırmada öncelikle TÜİK'in nüfus verileri dikkate alınarak İzmir Karşıyaka ilçesinin 2022 yılı nüfusu incelenmiştir. X kuşağı yaş aralığı, TÜİK yaş grubu sınıflamasına göre belirlenmiş; bu doğrultuda, Karşıyaka ilçesinde yaşayan, 45–59 yaş aralığındaki bireyler araştırma kapsamına alınmıştır.

Araştırmanın nicel boyutuna ilişkin örneklem belirlenirken, İzmir ili Karşıyaka ilçesi dışında kalan nüfus örnekleme dahil edilmemiştir. Kolayda örnekleme yöntemiyle belirlenen gönüllü katılımcılara hem yüz yüze hem de çevrim içi yollarla ulaşılmış ve

anket formları uygulanmıştır. Temmuz–Ekim 2023 tarihleri arasında yürütülen veri toplama sürecinde toplam 463 kişiye anket uygulanmış, bu anketlerin 452’si veri analizi için uygun bulunmuştur.

Araştırmanın nitel boyutuna ilişkin örneklem, amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Bu yöntemde, araştırma amacına uygun birimler inceleme amacıyla seçilmektedir (Erdoğan, 2012, s. 210). Bu doğrultuda, ankete katılanlar arasından görüşmeye gönüllü olan katılımcılarla iletişime geçilmiş ve katılımcıların dijital medya okuryazarlığı ve siberkondri düzeyleri arasındaki ilişki, ayrıca pandemi sürecinde yaşanan sağlık kaygısı gibi konular daha derinlemesine incelenmiştir. Nitel veri toplama süreci Ağustos–Eylül 2024 tarihleri arasında yürütülmüş ve toplam 12 katılımcı ile yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

3.3 Veri Toplama Tekniği ve Aracı

Karma yöntem yaklaşımının benimsendiği bu çalışmada veriler, farklı teknik ve yöntemler aracılığıyla toplanmıştır. Bu kapsamda, anket ve derinlemesine görüşme teknikleri temel veri toplama araçları olarak belirlenmiştir. Araştırmada, nicel ve nitel veri toplama tekniklerinden faydalanılarak daha kapsamlı ve güçlü verilere ulaşılması amaçlanmaktadır. Nicel araştırma sonucunda elde edilen bulgular aracılığıyla değişkenler arasındaki ilişki kurulurken, nitel araştırma ile bu ilişkilerin altında yatan etkenlerin açıklanması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, araştırmada nicel araştırma sürecinin tamamlanmasının ardından elde edilen nicel veriler, daha küçük bir grupta gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen nitel verilerle desteklenmiştir. Böylece hem nicel hem de nitel verilerden elde edilen bilgiler bir arada analiz edilerek daha bütüncül bir değerlendirme yapılması hedeflenmiştir. Nicel veri toplama yöntemi olarak anket, nitel veri toplama yöntemi olarak ise yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniğinden yararlanılmıştır.

Nicel araştırmalarda en yaygın şekilde başvuru alan veri toplama yöntemlerinden biri ölçek kullanımına dayanmaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2016, s. 181). Bu çalışmada da çeşitli istatistiksel analizlerin gerçekleştirilmesine imkân sağlayan Likert tipi ölçeklerden faydalanılmıştır. Bu ölçekler, X kuşağında yer alan 45–59 yaş aralığındaki kişilere uygulanmıştır. Hem ölçeklerin kullanımı hem de görüşme süreci için ilgili enstitü yönetiminden Etik Kurul Onayı alınmıştır. Ölçeklerin uygulanması, 2023 yılı Temmuz–Ekim ayları arasında İzmir ili Karşıyaka ilçesinde ikamet eden X kuşağı bireylerle

gerçekleştirilmiştir. Veri toplama süreci ağırlıklı olarak yüz yüze yürütülmüş olmakla birlikte, bazı katılımcılara çevrim içi yollarla ulaşılmış ve ölçekler dijital ortamda uygulanmıştır.

Araştırmanın nitel boyutunda, veri toplama amacıyla görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan yöntemlerden biri olan görüşme tekniği (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.129), bu çalışmada da nicel verileri desteklemek amacıyla tercih edilmiştir. Bu doğrultuda çalışmada, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Önceden hazırlanan görüşme formundaki sorular ile görüşme esnasında ortaya çıkan yeni sorular, belirlenen örneklem grubundaki katılımcılara yöneltilmiştir.

Bu araştırma hem nicel hem de nitel yaklaşımlar çerçevesinde yürütülmüştür. Nicel araştırma bölümünde katılımcılara üç farklı form yöneltilmiştir. İlk olarak, demografik bilgiler ile medya araçları ve internet kullanım alışkanlıklarına ilişkin soruları içeren Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Ardından, katılımcıların siberkondri ve dijital medya okuryazarlığı düzeylerini ölçmeyi amaçlayan iki farklı ölçek kullanılmıştır. Nicel veri toplama araçlarının uygulanma süresi ortalama 15 – 20 dakika arasında değişmiş olup, bu süre katılımcılardan sağlıklı veri elde edilmesi açısından uygun kabul edilen sınırlar içerisinde değerlendirilmektedir (Neuman, 2008, s. 424).

Araştırmanın nitel boyutunda ise katılımcılara Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu'nda yer alan sorular yöneltilmiştir. Görüşmelerin tamamı yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar süreç hakkında bilgilendirilerek gönüllü katılım onamları alınmış ve ses kaydı yapılmıştır. Bu doğrultuda toplam 4 saat 3 dakika 42 saniye uzunluğunda ses kaydı elde edilmiş ve bu kayıtların tamamı eksiksiz biçimde deşifre edilerek yazılı hâle getirilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçekler ve görüşme formundaki sorulara ilişkin detaylı bilgiler aşağıdaki bölümlerde sunulmaktadır.

3.3.1 Nicel veri toplama araçları

Bu bölümde, veri toplama araçları kapsamında kullanılan Kişisel Bilgi Formu, Yeni Medya Okuryazarlığı Ölçeği ve Siberkondri Ciddiyet Ölçeği'ne ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

3.3.1.1 Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların demografik özelliklerine ve dijital medya kullanım alışkanlıklarına ilişkin bilgilerin elde edilmesi amacıyla hazırlanan Kişisel Bilgi Formu⁴, araştırma kapsamında katılımcılara uygulanmıştır. Bu formda; cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, aylık gelir bilgisi gibi demografik soruların yanı sıra dijital araçlar sahipliği, dijital medya kullanım süresi ve medya güvenilirlik düzeyleri gibi değişkenlere yönelik sorular yer almaktadır.

3.3.1.2 Yeni Medya Okuryazarlığı Ölçeği (YMOÖ)

Geleneksel medya okuryazarlığı anlayışına yeni bir boyut kazandırmayı amaçlayan Chen, Wu ve Wang (2011), “tüketim odaklı okuryazarlıktan üretim odaklı okuryazarlığa” ve “fonksiyonel okuryazarlıktan eleştirel okuryazarlığa” uzanan iki temel eksen üzerine kurulu bir model önermişlerdir. Lin vd. (2013) ise bu modeli daha da geliştirerek dört farklı boyuttan oluşan bir yapıya dönüştürmüşlerdir. Bu bağlamda model; fonksiyonel tüketim, eleştirel tüketim, fonksiyonel üretim ve eleştirel üretim boyutlarından oluşmaktadır.

Bu çalışmada, Koç ve Barut (2016) tarafından geliştirilen Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği (YMOÖ) kullanılmıştır.⁵ Koç ve Barut, bu ölçeği Türkiye’deki bir devlet üniversitesinde öğrenim görmekte olan 1226 öğrenciye uygulamışlardır ve üniversite öğrencilerinin yeni medya ortamlarında hem tüketici hem de üretici olarak sahip oldukları bilgi ve becerileri ölçmeyi amaçlamaktadırlar. Geliştirdikleri bu model kapsamında araştırmacılar, Lin vd’nin modelindeki dört boyutu ele almışlardır. Bu modeldeki boyutlar kısaca şu şekilde özetlenebilir: “Fonksiyonel Tüketim”, bireyin medya içeriklerine ulaşabilmek amacıyla gerekli dijital teknolojileri kullanabilme becerisine sahip olma ve bu içeriklerin anlamını kavrayabilme yeteneği anlamına gelir. “Eleştirel Tüketim”, bireylerin medya içeriklerini toplumsal, kültürel, siyasal ve ekonomik bağlamları dikkate alarak analiz etme ve değerlendirerek yorumlayabilme yeteneğini tanımlar. “Fonksiyonel Üretim”, bireylerin sosyal medya platformlarında hesap açabilme, kişisel fikir ve düşüncelerini veya başkalarından edindikleri bilgileri farklı platformlarda paylaşabilme ve video klip oluşturabilme yeteneğiyle ilgilidir. “Eleştirel Üretim” ise bireylerin medya ortamlarında aktif rol alarak katılımcı kültüre katkıda bulunma, diğer

⁴ Kişisel Bilgi Formu’na EK-1 Veri Toplama Araçları başlığı altında yer verilmiştir.

⁵ Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği kullanımıyla ilgili Prof. Dr. Mustafa Koç ve Doç. Dr. Esra Barut Tuğtekin’den alınan izinlere, EK-2 Ölçek Kullanım İzinleri başlığı altında yer verilmiştir.

bireylerle iş birliği yapma ve kendi ideolojilerini içeren özgün ürünler geliştirebilme yeteneğini ifade eder (Koç ve Barut, 2016).

YMOÖ, toplam 35 maddeden oluşmakta ve 4 faktörden meydana gelmektedir. Bu faktörler; Fonksiyonel Tüketim (FT) (Madde 1–7), Eleştirel Tüketim (ET) (Madde 8–18), Fonksiyonel Üretim (FÜ) (Madde 19–25) ve Eleştirel Üretim (EÜ) (Madde 26–35) şeklindedir. Ölçekteki ifadeler, katılımcıların “kesinlikle katılmıyorum (1)’dan kesinlikle katılıyorum (5)” arasında derecelendirme yapabilecekleri 5’li Likert ölçeği formatında düzenlenmiştir.

Ölçek geliştirme sürecinde yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda 35 madde dört faktörde toplanmış ve toplam varyansın %55’ini açıkladığı belirlenmiştir. Alt boyutlara ait faktör yükleri 0.50 ile 0.85 arasında değişmektedir. Ölçeğin güvenirlik çalışmasında hesaplanan Cronbach’s Alpha katsayıları Fonksiyonel Tüketim için 0.85, Eleştirel Tüketim için 0.87, Fonksiyonel Üretim için 0.89, Eleştirel Üretim için ise 0.93 olarak bulunmuştur. Tüm ölçeğe ait genel Cronbach’s Alpha katsayısı 0.95’tir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda dört faktörlü yapının veriyle iyi uyum gösterdiği belirlenmiş; model uyum indeksleri $\chi^2 / df = 2.35$, RMSEA= 0.049, SRMR= 0.050, GFI= 0.89, CFI= 0.98 ve NFI= 0.97 olarak rapor edilmiştir. Bu bulgular ölçeğin hem geçerli hem de güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir (Koç ve Barut, 2016).

Bu çalışma kapsamında, 35 maddeden oluşan YMOÖ’den çalışma ile doğrudan ilişkili olmayan 2 madde çıkarılmış ve katılımcılara 33 madde yöneltilmiştir.⁶

3.3.1.3 Siberkondri Ciddiyet Ölçeği (SCÖ)

Araştırmada kullanılan bir diğer ölçek, X kuşağı bireylerinin siberkondri düzeylerini belirlemeye yönelik olarak McElroy ve Shevlin (2014) tarafından geliştirilen, Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması Uzun (2016) tarafından gerçekleştirilen Siberkondri Ciddiyet Ölçeği (SCÖ)’dir.⁷⁸

Ölçek, bireylerin internet ortamında sağlık bilgisi arama davranışlarının oluşturduğu anksiyete düzeyini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş olup, beş faktör ve 33 maddeden oluşmaktadır. Bu faktörler; Zorlantı (Compulsion), Aşırı Kaygı (Distress),

⁶ Yeni Medya Okuryazarlığı Ölçeği’ne EK-1 Veri Toplama başlığı altında yer verilmiştir.

⁷ Siberkondri Ciddiyet Ölçeği’ne EK-1 Veri Toplama başlığı altında yer verilmiştir.

⁸ Siberkondri Ciddiyet Ölçeği’nin kullanımıyla ilgili Doç. Dr. Süleyman Utku Uzun’dan alınan izne, Ek-2 Ölçek Kullanım İzinleri başlığı altında yer verilmiştir.

Aşırılık (Excessiveness), İçini Rahatlatma (Reassurance) ve Doktora Güvensizlik (Mistrust of Medical Professional) olarak sıralanmaktadır. Zorlantı, bireyin sıradan bir belirtinin ciddi bir hastalığın göstergesi olabileceği düşüncesiyle çevrim içi sağlık araştırmalarını uzatması ve bu durumun günlük yaşamını olumsuz etkilemesiyle ortaya çıkan bir durumdur. Aşırı kaygı, çevrim içi sağlık aramalarıyla bağlantılı olarak ortaya çıkan uyku bozuklukları, endişe, gerginlik gibi olumsuz duygusal durumlar ve fizyolojik tepkilerle tanımlanmaktadır. Aşırılık faktörü, çevrim içi sağlık bilgisi arayışının uzun süreli ve yinelenen bir şekilde gerçekleşmesini ifade ederken; İçini Rahatlatma faktörü, bireyin bir sağlık uzmanından güvence alma ihtiyacına işaret etmektedir. Doktora Güvensizlik ise kişinin doktoruna mı yoksa internetten edindiği bilgilere mi güvenmesi gerektiği konusunda yaşadığı içsel ikilemi yansıtır (McElroy ve Shevlin, 2014; Uzun ve Zencir, 2021). 5’li Likert (1-Hiçbir Zaman, 2-Nadiren, 3-Bazen, 4-Genellikle, 5-Her Zaman) formatında hazırlanan ölçeğin alt boyutlarına dair bilgiler Tablo 3.4’te verilmiştir.

Tablo 3.4

Siberkondri Ciddiyet Ölçeği Alt Faktörleri

Faktör	Faktör Adı	Faktör Soru Sayısı	Faktörü Kapsayan Sorular
Faktör 1	Zorlantı (Compulsion)	8	3-6-8-12-14-17-24-25
Faktör 2	Aşırı Kaygı (Distress)	8	5-7-10-20-22-23-29-31
Faktör 3	Aşırılık (Excessiveness)	8	1-2-11-13-18-19-21-30
Faktör 4	İçini Rahatlatma (Reassurance)	6	4-15-16-26-27-32
Faktör 5	Doktora Güvensizlik (Mistrust of Medical Professional)	3	9-28-33 (5. faktörü oluşturan sorular ters puanlanmıştır.)
Toplam		33	

SCÖ’yü Türkçeye uyarlama sürecinde kapsam geçerliliği için uzman görüşlerine başvurulmuş, ardından yapı geçerliği kapsamında açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. AFA öncesi Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri 0.90, Bartlett testi sonucu anlamlı bulunmuştur ($\chi^2 = 5067.8$; $p < 0.001$). AFA sonucunda 33 madde beş faktörde toplanmış ve bu yapı toplam varyansın %54.5’ini açıklamıştır. Maddelerin faktör yükleri 0.42 ile 0.81 arasında değişmektedir. DFA sonucunda elde edilen model uyum indeksleri RMSEA = 0.071, SRME = 0.068,

GFI = 0.81, CFI = 0.95 ve NNFI = 0.95 olarak bulunmuştur. Bu değerler ölçeğin veriyle kabul edilebilir ve iyi düzeyde uyum sağladığını göstermektedir. Güvenilirlik analizleri kapsamında, ölçeğin toplam Cronbach's Alpha katsayısı 0.89; alt boyutlar için ise 0.65 ile 0.85 arasında bulunmuştur. Ayrıca test-tekrar test korelasyon katsayıları 0.53 ile 0.71 arasında değişmiş ve bu bulgular ölçeğin zaman içindeki kararlılığını desteklemektedir. Sonuç olarak, SCÖ'nün Türkçe formunun geçerli, güvenilir ve psikometrik açıdan yeterli bir ölçme aracı olduğu belirlenmiştir (Uzun, 2016).

3.3.1.4 Araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlik analizleri ile Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve boyutlarına ilişkin doğrulayıcı faktör analizi sonuçları

Bu bölümde, araştırmada kullanılan Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ile Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik analizlerine ilişkin bulgular ayrıntılı olarak sunulmaktadır. Ayrıca, Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği'nin yapısal geçerliliğini değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi (DFA) sonuçları da aktarılmıştır.

3.3.1.4.1 Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) bulguları

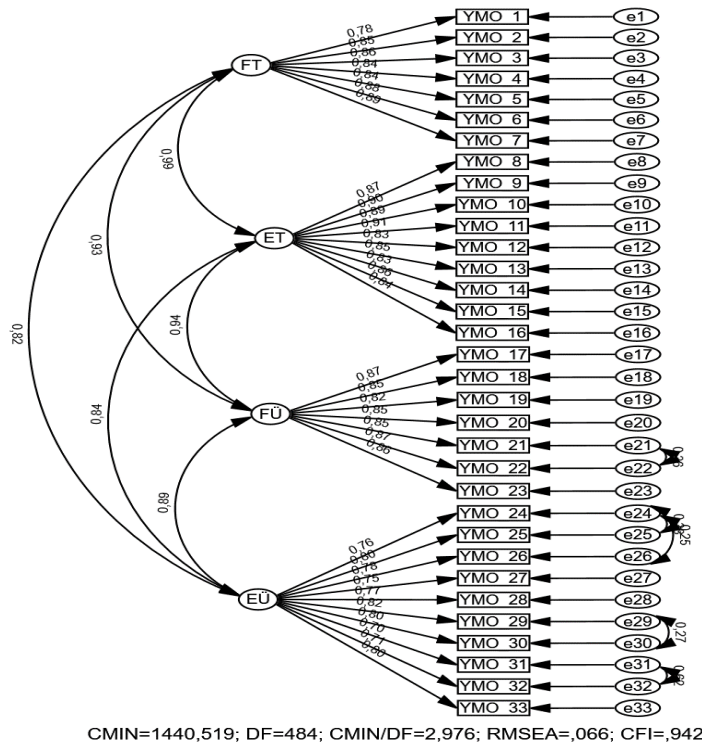
Koç ve Barut (2016)'un geliştirdiği YMOÖ, 4 faktör ve 35 maddeden oluşmaktadır. Ancak araştırmada, çalışma kapsamıyla doğrudan ilişkili olmadığı değerlendirilen iki madde çıkarılmış ve katılımcılara 33 madde yöneltilmiştir. Yapılan bu düzenlemenin ardından, ölçeğin mevcut yapısının geçerliliğini test etmek amacıyla DFA uygulanmıştır.

DFA, önceden oluşturulmuş teorik bir modelin gözlemlenen verilerle uyumunu incelemek amacıyla kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Bu yöntem, belirli bir yapının gözlenen değişkenlerle ne ölçüde ilişkili olduğunu anlamak için kullanılır (Kline, 2016). Gözlemlenen değişkenlerin belirli faktörlere yüklenip yüklenmediğini doğrulamak amacıyla geliştirilen DFA genellikle yapısal eşitlik modellemesi (SEM) içinde yer alır (Byrne, 2010). Hu ve Bentler (1999), DFA'nın uyum iyiliği kriterlerinin değerlendirilmesindeki önemine dikkat çekerek bu analiz tekniğinin, modelin geçerliğini güvenilir bir şekilde test etmede temel bir rol oynadığını belirtmişlerdir. DFA, teorik olarak öngörülen yapının ampirik veriyle ne derece örtüştüğünü belirlemede güçlü ve yaygın olarak kullanılan bir araçtır.

Önceki araştırmalardan elde edilen bulgular doğrultusunda, maddelere ait standardize yol katsayılarının 0,50 ve üzeri olması önemli kabul edilmektedir (Hair vd., 2017). Uyum iyiliği değerlerini kabul edilebilir düzeye getirmek amacıyla düzeltme indekslerinin (modification indices) kullanılması önerilmektedir (Jöreskog ve Sörbom, 1993). Uyum iyiliği indekslerinden hangilerinin raporlanması gerektiği konusu literatürde hâlâ tartışmalı olsa da araştırmada Kline'in önerdiği şekilde χ^2/df χ^2 'nin p değeri, RMSEA, CFI ve SRMR değerleri kullanılmıştır (Kline, 2016). Bu çerçevede, birinci düzey çoklu DFA sonuçları, uyum iyiliği değerleri bakımından kabul edilebilir sınırlar içinde bulunmuştur (ki-kare (χ^2)= 1440.519; serbestlik derecesi (sd)= 484; $p < 0.001$; $\chi^2 /sd = 2.976$; CFI= 0.942; IFI= 0.942; RMSEA= 0.066; SRMR= 0.0466). Elde edilen bu sonuçlar, oluşturulan modelin doğrulandığını göstermektedir. DFA'ya ilişkin standardize ve standardize olmayan faktör yükleri ile diğer değerler Şekil 3.4'te aktarılmıştır.

Şekil 3.4

DFA Sonuçları

Şekil 3.4'te gözlemlendiği üzere, dört gizil değişkenden ve 33 gözlenen değişkenden oluşan ölçüm modeline ilişkin DFA sonuçlarına ait uyum iyiliği değerleri, literatürde kabul edilen sınırlar içinde yer almaktadır (ki-kare (χ^2)= 1440.519; serbestlik derecesi

(sd)= 484; $p < 0.001$; $\chi^2 /sd = 2.976$; CFI= 0.942; IFI= 0.942; RMSEA= 0.066; SRMR= 0.0466) (Kline, 2016). Elde edilen bu veriler, oluşturulan ölçüm modeline ait yapıyı doğrulamaktadır. Ölçüm modelinin uyum iyiliği değerlerini sağlamak adına e21-e22, e24-e25, e24-e26, e29-e30 ve e31-e32 hata terimleri arasında modifikasyon yapılmıştır. Ölçüm modeline ait DFA sonuçları ve standardize olmayan yol katsayıları, standart hata, C.R. değerleri ve anlamlılık düzeylerine ait bulgular Tablo 3.5'te gösterilmiştir

Tablo 3.5

DFA Sonuçları

			β_0	β_1	S.H.	C.R.	P
YMO_1	<---	FT	0,782	1			
YMO_2	<---	FT	0,847	1,208	0,058	20,652	***
YMO_3	<---	FT	0,859	1,154	0,055	21,048	***
YMO_4	<---	FT	0,84	1,166	0,057	20,423	***
YMO_5	<---	FT	0,838	1,187	0,058	20,36	***
YMO_6	<---	FT	0,882	1,294	0,059	21,831	***
YMO_7	<---	FT	0,893	1,333	0,06	22,208	***
YMO_9	<---	ET	0,904	1,095	0,038	28,496	***
YMO_10	<---	ET	0,887	1,092	0,04	27,299	***
YMO_11	<---	ET	0,912	1,123	0,039	29,033	***
YMO_12	<---	ET	0,834	0,831	0,034	24,116	***
YMO_13	<---	ET	0,853	0,921	0,037	25,178	***
YMO_14	<---	ET	0,831	0,917	0,038	23,942	***
YMO_15	<---	ET	0,857	0,964	0,038	25,426	***
YMO_17	<---	FÜ	0,869	1			
YMO_18	<---	FÜ	0,853	0,943	0,038	24,829	***
YMO_19	<---	FÜ	0,816	0,918	0,04	22,812	***
YMO_20	<---	FÜ	0,852	0,928	0,038	24,742	***
YMO_21	<---	FÜ	0,846	0,975	0,04	24,379	***

Tablo 3.5 (Devam):*DFA Sonuçları*

YMO_22	<---	FÜ	0,867	1,045	0,041	25,609	***
YMO_23	<---	FÜ	0,863	0,844	0,033	25,366	***
YMO_25	<---	EÜ	0,802	1,059	0,046	22,869	***
YMO_26	<---	EÜ	0,78	1,061	0,053	20,058	***
YMO_27	<---	EÜ	0,746	1,038	0,063	16,514	***
YMO_28	<---	EÜ	0,775	1,033	0,06	17,262	***
YMO_29	<---	EÜ	0,818	1,122	0,061	18,359	***
YMO_30	<---	EÜ	0,803	1,102	0,061	17,959	***
YMO_31	<---	EÜ	0,703	1,126	0,073	15,429	***
YMO_24	<---	EÜ	0,76	1			
YMO_32	<---	EÜ	0,713	1,133	0,072	15,686	***
YMO_33	<---	EÜ	0,799	1,171	0,065	17,898	***
YMO_16	<---	ET	0,838	0,954	0,039	24,35	***
YMO_8	<---	ET	0,871	1			

β_0 = Standardize faktör yükü. **β_1** = Standardize olmayan faktör yükleri. **S.H.**=Standart Hata, ***:0.001 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 3.5'te belirtilen DFA sonuçları, dört farklı gizil değişken (FT, ET, FÜ, EÜ) üzerinden gözlenen değişkenlerin faktör yüklerini, standart hatalarını, kritik değerlerini ve anlamlılık düzeylerini içermektedir. DFA, teorik bir modelin veriye ne ölçüde uyduğunu test etmek amacıyla yapılan bir analizdir (Kline, 2016; Byrne, 2010).

İlk gizil değişken olan Fonksiyonel Tüketim (FT), altındaki yedi gözlenen değişken (YMO_1, YMO_2, vb.) ile modellenmiştir. YMO_1'in standardize edilmiş faktör yükü 0,782 olup, diğer gözlenen değişkenlerin faktör yükleri 0,838 ile 0,893 arasında değişmektedir. Bu yüksek faktör yükleri, FT faktörünün gözlenen değişkenlerle güçlü bir ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir. Tüm yükler anlamlıdır ($p < 0,001$) ve bu durum modelin genel olarak geçerli olduğunu göstermektedir.

İkinci gizil değişken olan Eleştirel Tüketim (ET), sekiz gözlenen değişken ile temsil edilmiştir. Eleştirel Tüketim'in en yüksek faktör yükü 0,912 ile YMO_11 değişkenine

aitken, en düşük yük 0,831 ile YMO_14 değişkenindedir. Tüm faktör yükleri 0,001 düzeyinde anlamlıdır ve yüksek C.R. (Kritik Oran) değerleri, gözlenen değişkenler ile ET arasındaki güçlü ilişkileri desteklemektedir.

Üçüncü gizil değişken olan Fonksiyonel Üretim (FÜ), yedi gözlenen değişken ile modellenmiştir. YMO_17, faktör yükü en yüksek olan değişkendir (0,869). Diğer değişkenler ise 0,816 ile 0,863 arasında değişmektedir. Tüm gözlenen değişkenlerin anlamlı faktör yükleri, FÜ değişkeninin güçlü bir temsilini ortaya koymaktadır.

Son gizil değişken olan Eleştirel Üretim (EÜ) ise on gözlenen değişkenle temsil edilmiştir. YMO_25 ve YMO_33 değişkenleri en yüksek faktör yüklerine (0,802 ve 0,799) sahipken, YMO_31 değişkeni 0,703 ile en düşük yükü göstermektedir. Standart hatalar 0,038 ile 0,073 arasında değişmekte olup, tüm değişkenlerin faktör yükleri 0,001 düzeyinde anlamlıdır. Bu durum, EÜ gizil değişkeninin gözlenen değişkenlerle istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki içerisinde olduğunu doğrulamaktadır.

Genel olarak bu tablo, tüm gizil değişkenlerin gözlenen değişkenler ile anlamlı ve yüksek faktör yüklerine sahip olduğunu ortaya koymakta olup, DFA sonuçlarının modelin teorik çerçeveye uygun olduğunu işaret etmektedir.

3.3.1.4.2 Ölçeklerin geçerlik ve güvenirlik analizi

Verilerin çözümlenmesi sürecinde geçerlik ve güvenirlik kavramları önemli bir rol oynamaktadır. Bu kavramlar, her ölçme aracının temel iki özelliğini oluşturur (Ergin, 1995, s. 125). Bilimsel araştırmalarda, aynı süreçlerin izlendiği durumlarda aynı sonuçlara ulaşılması beklenir. Veri çözümleme aşamasında, yinelenen ölçümlerden elde edilen sonuçların tutarlı olması gerekmektedir. Bu bağlamda, bilimsel araştırmalarda geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracının kullanımı büyük önem taşımaktadır.

Geçerlik; bir ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı özelliği, başka bir özellik ile karıştırmadan doğru ve tam bir şekilde ölçebilmesi olarak tanımlanır (Ergin, 1995, s. 125). Bu kavram, araştırma aracının niyetlendiği işi başarıp başaramayacağını belirleyen temel bir özelliktir (Geray, 2004, s. 55). Bir ölçüm aracı sadece belirli amaçlar ve koşullar çerçevesinde geçerlidir. Bu nedenle geçerlik her durumda evrensel bir nitelik taşımaz.

Bir ölçme aracının geçerli sayılabilmesi için öncelikle güvenilir olması gerekmektedir. Bu bağlamda güvenirlik, ölçekte bulunması gereken temel özelliklerden biridir. Güvenirlik, aynı koşullar altında tekrarlanan ölçüm değerlerinin tutarlılığını ifade

etmektedir (Kılıç, 2016; Ercan ve Kan, 2004). Katılımcıların ölçekte yer alan maddelere yönelik yanıtlarının tutarlılık düzeyini ifade eden güvenilirlik, araştırmada kullanılan ölçeğin, ölçmeyi amaçladığı durumu ne derece doğru ve tutarlı bir biçimde ölçtüğüne ilişkin bir kavramdır (Büyüköztürk, 2008, s.167-170). Güvenirlik analizinde, ölçekte bulunan maddeler arasındaki korelasyon düzeyleri dikkate alınarak ölçeğin güvenilirliğini belirten katsayılar hesaplanır ve böylece maddeler arasındaki ilişkilere dair önemli veriler elde edilir.

Araştırmalarda yaygın olarak kullanılan ve güvenilirliği değerlendirmede sıklıkla başvurulmuş yöntemlerden biri olan “Cronbach Alpha” katsayısı (α), ağırlıklı standart değişim ortalamasını temsil etmektedir (Kılıç, 2016; Dawson ve Trap, 2004). Bu katsayı doğrultusunda, ölçeğin genel güvenilirliği değerlendirilmektedir. Cronbach Alpha katsayısı;

- $0,00 < \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değil,
- $0,40 < \alpha < 0,60$ ise ölçek düşük güvenilirlikte,
- $0,60 < \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilir,
- $0,80 < \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir

olarak yorumlanmaktadır (Tavakol ve Dennick, 2011). Bu bağlamda, aşağıda yer alan Tablo 3.6 incelendiğinde, Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ve Yeni Medya Okuryazarlığı Ölçeği ile her iki ölçeğin alt boyutlarının (Siberkondri Ciddiyet Ölçeği’nin Aşırılık ve Doktora Güvensizlik alt boyutları hariç) yüksek derecede güvenilir olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 3.6

Araştırmaya Dahil Edilen Ölçekler ve Alt Boyutlarına Ait İstatistikler

	N	$\bar{x}$	SS	Min	Maks	Skewness	Kurtosis	CA (α)
Siberkondri Ciddiyet Ölçeği	452	90,17	21,91	36,00	140,00	-,394	-,670	0,944
Zorlantı	452	17,42	7,42	8,00	36,00	,100	-1,209	0,947
Aşırı Kaygı	452	21,47	7,73	8,00	38,00	-,394	-,699	0,934
Aşırılık	452	26,38	5,53	8,00	40,00	-,253	,757	0,800

Tablo 3.6 (Devam):*Araştırmaya Dahil Edilen Ölçekler ve Alt Boyutlarına Ait İstatistikler*

İçini Rahatlatma	452	18,25	4,98	6,00	30,00	- ,260	- ,138	0,837
Doktora Güvensizlik	452	6,66	2,57	3,00	15,00	,535	,278	0,688
Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği	452	113,23	27,82	36,00	165,00	- ,606	,181	0,983
Fonksiyonel Tüketim	452	24,81	6,12	7,00	35,00	- ,429	- ,200	0,948
Eleştirel Tüketim	452	31,66	8,00	9,00	45,00	- ,612	,129	0,964
Fonksiyonel Üretim	452	24,01	6,49	7,00	35,00	- ,510	- ,108	0,949
Eleştirel Üretim	452	32,75	8,78	10,00	50,00	- ,518	- ,030	0,936

Parametrik testlerin uygulanabilmesi için temel varsayımlarından biri verinin normal dağılım göstermesidir. Analize dahil edilen değişkenin normal dağılım göstermesi, yansız parametre kestiriminin yapılabilmesi açısından önemlidir (Field, 2018) çünkü parametrik test istatistikleri çoğunlukla bu normal dağılım varsayımı temel alınarak hesaplanmaktadır (Uysal ve Kılıç, 2022, s. 222). Verilerin normal dağılım göstermesinin değerlendirilmesinde çarpıklık ve basıklık değerleri önemli bir rol oynamaktadır. Tabainhick ve Fidell (2013), bu değerlerin -1,5 ile +1,5 aralığında olduğu durumlarda verilerin normal dağılımdan geldiğini ifade etmektedirler. Bu bağlamda, Tablo 3.6’da yer alan Skewness ve Kurtosis değerleri incelendiğinde, araştırmaya dahil edilen ölçekler ile alt boyutlarının normal dağılım gösterdiği söylenebilir.

3.3.2 Nitel veri toplama araçları

Bu bölümde, araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme yöntemine ilişkin açıklamalar sunulmaktadır. Ayrıca, görüşme formunun içeriği ve soruların kapsamı hakkında bilgi verilmiştir.

3.3.2.1 Yarı yapılandırılmış görüşme

Bu çalışmada, dijital medya okuryazarlığı ile siberkondri arasındaki ilişkiyi daha kapsamlı bir şekilde açıklamak amacıyla nicel araştırmanın tamamlanmasının ardından elde edilen veriler, daha küçük bir grupta yapılan görüşmelerden sağlanan nitel verilerle

desteklenmiştir. Toplumsal araştırmalarda sıklıkla kullanılan yöntemlerden biri olan görüşme tekniği, katılımcılardan derinlemesine bilgi edinme imkânı sunarak araştırmalara önemli katkılar sağlamaktadır. Bu bağlamda görüşme, bireylerin deneyimleri, duyguları, algıları ve bakış açıları hakkında bilgi almak için kullanılan en güçlü yöntemlerden biri olarak kabul edilmektedir (Şentürk Kara, 2023, s. 23). Bu nedenle, nitel araştırmaların en güçlü yanlarından birinin, verilerin derinliği ve katılımcılardan elde edilen zengin bilgiler olduğu söylenebilir (Geray, 2004, s. 153).

Görüşme tekniği, sahip olduğu güçlü yönlerinin yanı sıra bazı zayıf yönler de barındırmaktadır. Bu tekniğin güçlü yönleri arasında esneklik, herkese uygulanabilirlik, geri bildirim alma olanağı, yanlış anlaşılmaların azaltılmasıyla derinlemesine bilgi elde edilmesi, kaynağın tepkilerine göre soruların sorulabilmesi, katılımcının kendi fikirlerini özgürce ifade edebilmesi, karmaşık ve duygusal konuların daha ayrıntılı şekilde incelenebilmesinin kolay olması yer almaktadır. Öte yandan, görüşme tekniği yanlılık riski taşıyabilmekte, katılımcıların verdiği cevapların samimiyetine bağlı olarak başarı oranı değişkenlik gösterebilmekte, pahalı ve zaman açısından emek yoğun bir süreç olabilmektedir (Karasar, 2016, s. 220).

Sözlü iletişim aracılığıyla gerçekleştirilen veri toplama tekniği olan görüşme (Karasar, 2009), araştırmanın tasarımına bağlı olarak süresi, yapısı ve biçimi açısından çeşitli kategorilere ayrılmaktadır. Görüşmeler, sürelerine göre kısa görüşme, uzun görüşme, bir kerelik görüşme ve tekrarlanan görüşme olmak üzere dört türe ayrılabilir. Biçimsel olarak görüşme, yazılı ve sözlü görüşme olarak iki ana türe ayrılırken, sesli görüşme ise fiziksel olarak yüz yüze yapılan ve kayda alınan görüşme biçimi olarak ifade edilir. E-posta gibi farklı iletişim araçları kullanılarak yapılan görüşmeler, yazı temelli görüşmeler olarak kabul edilmektedir (Geray, 2006, s.168). Yapısal açıdan ise görüşmeler; yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış derinlemesine görüşme olmak üzere üç farklı türde sınıflandırılmaktadır. Yapılandırılmış görüşmelerde önceden belirlenmiş sorulara odaklanılırken, yapılandırılmamış görüşmelerde daha esnek bir yapı benimsenir ve araştırma konusu etrafında serbest bir diyalog yürütölür (Kümbetoğlu, 2019, s. 76). Yarı yapılandırılmış görüşme ise yapılandırılmış görüşmeye kıyasla daha esnek bir yapıya sahiptir. Bu yöntemde, sorulması planlanan soruların yer aldığı bir görüşme protokolü bulunur. Ayrıca görüşme sırasında akışa bağlı olarak ek sorular yönlendirilebilir ya da önceden hazırlanmış sorular sorulmayabilir (Ekiz, 2003).

Bu çalışmada, katılımcılarla yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş ve nitel veriler elde edilmiştir. Katılımcı sayısı, nitel araştırmalarda yaygın olarak kabul edilen “doyum noktası” ilkesine göre belirlenmiştir. Doyum noktası, araştırmacının elde edilen verilerin araştırma problemini yeterli düzeyde açıkladığına kanaat getirdiği ve bu nedenle daha fazla veri toplamaya gerek duyulmadığı aşamayı ifade eder (Saunders vd., 2018, s. 1893). Yıldırım ve Şimşek (2016, s. 296) doyum noktasını, araştırma sürecinde katılımcılardan toplanan verilerin, araştırma problemine dair gerekli bilgiyi sağladığı ve yeni verilerin araştırmaya anlamlı bir katkı sunmayacağı durum olarak tanımlamaktadır. Bu doğrultuda, çalışmada gerçekleştirilen görüşmeler doyum noktasına ulaşıldığında sonlandırılmış ve toplam 12 katılımcı ile görüşme yapılmıştır. Görüşmeye katılan katılımcıların 7’si kadın, 5’i ise erkektir.

Araştırmada kullanılan görüşme formu, çalışmanın amacı ve literatürde öne çıkan temalar dikkate alınarak geliştirilmiştir. İlk aşamada, araştırmacı tarafından hazırlanan soru havuzu, alanında uzman iki akademisyenin görüşlerine sunulmuştur. Uzman değerlendirmeleri doğrultusunda uygun bulunmayan sorular çıkarılmış ve gerekli düzenlemeler yapılarak form son hâline getirilmiştir. Böylece, araştırma sorunsalıyla uyumlu ve geçerliliği yüksek bir veri toplama aracı geliştirilmiştir.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu’nda⁹, katılımcılara 11 adet standart soru yöneltilmiştir. Form, katılımcıların dijital medya üzerinden bilgiye erişme pratikleri, internet içeriklerinin güvenilirliği algıları ve sağlıkla ilgili çevrim içi bilgi arama davranışlarını ortaya koymayı amaçlayan sorulardan oluşmaktadır. Sorular; bireylerin internetteki bilgilerin doğruluğunu sorgulama yöntemleri, sağlıkla ilgili çevrim içi içeriklerle karşılaştıklarında verdikleri tepkiler, pandemi sürecinde dijital medya kullanım alışkanlıkları ve geleneksel medya ile dijital medya tercihlerinin nedenleri gibi konuları kapsamaktadır.

Ana soruların yanı sıra, görüşmenin akışına ve katılımcıların yanıtlarına bağlı olarak katılımcılara spontane ek sorular da sorulmuş; böylece katılımcılardan konuya ilişkin daha detaylı bilgi ve deneyimlerin elde edilmesi hedeflenmiştir.

---

⁹ Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu’na Ek-1 Veri Toplama Araçları başlığı altında yer verilmiştir.

Yüz yüze gerçekleştirilen görüşmeler esnasında katılımcıların izni alınarak ses kaydı yapılmış, elde edilen kayıtlar eksiksiz şekilde deşifre edilerek yazılı hâle getirilmiştir. Bu sayede, içerik açısından zengin ve analiz sürecine uygun nitel bir veri seti elde edilmiştir.

3.4 Veri Analizi

Karma yöntemin uygulandığı araştırmalarda veri analizi aşamasında, nitel veriler nitel yöntemler ile nicel veriler ise nicel yöntemler ile ayrı olarak analiz edilmektedir (Creswell, 2017, s. 217). Bu nedenle, araştırmada hem nicel hem de nitel verilerin analizi için uygun yöntemler kullanılmıştır. Araştırmanın veri analizi sürecine ilişkin ayrıntılar Tablo 3.7’de sunulmaktadır.

Tablo 3.7

Veri Analiz Süreci

Nicel Veri Analizi	Veri Analizi İşlemleri	Nitel Veri Analizi
- Verilerin bulunduğu formlar incelenerek düzenlenmesi gereken bölümler düzenlenmiştir. - Veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. - Microsoft Excel programında veriler düzenlenmiştir. - SPSS programında analiz edilecek şekilde veriler hazırlanmıştır.	Verilerin analize hazırlanması	- Kategoriler oluşturulmuştur. - Görüşme kapsamında alınan ses kayıtları deşifre edilerek yazıya aktarılmıştır.
Veriler gözden geçirilmiştir.	Verilerin incelenmesi	Veriler detaylı bir şekilde okunmuştur.
- Kullanılacak istatistiksel testler belirlenmiştir. - Analizler, SPSS programı aracılığıyla yapılmıştır. - Veriler analiz edilmiştir.	Verilerin analizi	Betimsel analiz yöntemiyle veriler analiz edilmiştir.

Tablo 3.7 (Devam):

Veri Analiz Süreci

- Analiz sonuçları, Bulgular ve Yorum bölümünde paylaşılmıştır. - Elde edilen veriler, tablolar aracılığıyla aktarılmıştır.	Analiz sonuçlarının paylaşılması	- Analiz sonuçları, Bulgular ve Yorum bölümünde paylaşılmıştır. - Bulgular açıklanırken, katılımcıların söylemlerinden alıntılar yapılmıştır.
- Veriler, araştırma sorularına göre yorumlanmıştır. - Bulgular yorumlanırken, literatürdeki diğer çalışmalar dikkate alınmıştır.	Bulguların Yorumlanması	Elde edilen bulgular araştırma soruları dikkate alınarak yorumlanmıştır.

Araştırmanın nicel bölümünde toplanan veriler bilgisayar ortamına aktarılarak Microsoft Excel paket programı ile düzenlenmiştir. Ardından, SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 29.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analizlere başlamadan önce, sayısal verilerin normal dağılım gösterip göstermediği Skewness (çarpıklık) ve Kurtosis (basıklık) testleri ile Histogram ve Q-Q Plot grafikleri aracılığıyla değerlendirilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda verilerin normal dağılımı sağladığı tespit edilmiştir. Kategorik veriler frekans ve yüzde değerleri ile gösterilirken sayısal veriler normallik sayımını sağlaması sebebiyle ortalama ve standart sapma değerleriyle gösterilmiştir. Veri analizi yapılırken iki bağımsız grup karşılaştırması için “Independent Sample t Testi”, ikiden fazla bağımsız grup olması durumunda tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. ANOVA sonucunda anlamlı farklılık saptanan sonuçlarda, farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla varyansların homojenlik durumu dikkate alınmaktadır. Bu göre, varyansların homojen olduğu durumlarda Scheffe Testi, varyansların homojen olmadığı durumlarda ise Tamhane Testi uygulanmıştır.

Çalışmada ayrıca iki sayısal değişken arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla “Pearson Korelasyon Testi”nden yararlanılmıştır. En az iki değişken arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla uygulanan korelasyon analizinde, bir neden-sonuç ilişkisinden ziyade birlikte bir değişim ilişkisi araştırılır (Büyüköztürk vd., 2020). Korelasyon ilişkisinin yüksek olduğu durumlarda değişkenler birlikte artar ya da azalırlar, ancak değişkenler arasındaki değişim nedensel olarak açıklanmaz (Gürbüz ve Şahin, 2016). Korelasyon katsayısı (r), iki değişken arasındaki ilişkinin yönü ile şiddetini gösterir ve -1 ile +1 arasındaki değerlerle ifade edilir. Korelasyon katsayısı +1’e yaklaştıkça iki

değişken arasındaki ilişkinin olumlu yönde ve güçlü olduğu sonucuna ulaşılır. Korelasyon katsayısı -1'e yaklaştığında değişkenler arasındaki ilişki olumsuz ve ters yönde olarak yorumlanır. Sonuç 0'a yakın olduğunda ise değişkenler arasında bir ilişki olmadığı anlamına gelir (Gürbüz ve Şahin, 2016, s.110). Eğer korelasyon katsayısı;

- $r < 0,20$ ve 0'a yakın değerlerde ise ilişkinin olmadığı ya da çok zayıf bir ilişkinin olduğu,
- 0,20 ila 0,39 arasında ise zayıf ilişki,
- 0,40 ila 0,59 arasında ise orta düzeyde ilişki,
- 0,60 ila 0,79 arasında ise yüksek düzeyde ilişki,
- 0,80 ila 1,0 arasında ise çok yüksek ilişki

olduğu şeklinde yorumlanır (Köklü vd., 2006).

Araştırmada kullanılan Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği'nin uyumunu ölçmek ve yapısal geçerliliğini değerlendirmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. DFA, önceden oluşturulmuş bir teorik modelin gözlemlenen verilerle uyumunu incelemek için kullanılan bir istatistiksel yöntemdir. Bu yöntem, belirli bir yapının gözlenen değişkenlerle ne ölçüde ilişkili olduğunu anlamak için kullanılır (Kline, 2016). Çalışmada gerçekleştirilen bu analiz için AMOS 29 paket programı kullanılmıştır. Tüm testler için istatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın nitel verileri, betimsel analiz yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu yöntem, verilerin önceden belirlenmiş temalar doğrultusunda sistematik biçimde düzenlenmesini ve anlamlandırılmasını amaçlayan bir nitel analiz yaklaşımıdır. Betimsel analiz sürecinde, veriler ya araştırma öncesinde belirlenen temalar çerçevesinde ya da veri toplamada kullanılan sorular temel alınarak yapılandırılabilir. Analiz sürecinde katılımcıların görüşlerini daha açık ve etkili bir şekilde aktarmak amacıyla doğrudan alıntılara sıkça yer verilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 239).

Betimsel analiz, dört temel aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar; araştırma çerçevesinin oluşturulması, verilerin belirlenen tematik yapıya göre analiz edilmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması süreçlerini içermektedir (Altunışık vd., 2010, s. 322). Bu doğrultuda, araştırma kapsamında elde edilen veriler öncelikle betimlenmekte, ardından açıklanmakta ve son aşamada yorumlanarak neden-sonuç ilişkileri değerlendirilmekte ve sonuca ulaşılmaktadır. Betimsel analiz, bu yönüyle araştırma bulgularının tutarlı,

sistemantik ve anlaşılır bir şekilde sunulmasını amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 239-240).

Çalışmada, katılımcıların ifadeleri hem doğrudan alıntılar hem de dolaylı anlatımlarla desteklenmiştir. Bu sayede, katılımcı görüşlerinin içerik ve bağlam bütünlüğü korunmuş ve veriler, tek yönlü bir anlatımdan kaçınılarak çok yönlü bir biçimde sunulmuştur.

Betimsel analiz doğrultusunda oluşturulan temalar aşağıda belirtilmiştir:

- Dijital Bilgiye Güven: Gerçek mi Manipülasyon mu?
- Sağlık İçeriklerine İlgi: Bilgi Arayışı mı, Merak mı?
- Bilgi Ararken Artan Endişeler: Siberkondri Deneyimi
- Pandemi Döneminde Sağlık Arayışı: Güven, Korku ve Belirsizlik
- Dijital Medya Deneyimi: Sanal Dünyada Bilgi Arayışı

Araştırmanın veri analizi süreci, nitel veri analizine yönelik herhangi bir program (NVivo, MAXQDA vb.) desteği alınmaksızın gerçekleştirilmiş; analiz, araştırmacı tarafından manuel olarak yürütülmüştür. Görüşmelerden elde edilen tüm yazılı dokümanlar titizlikle okunmuş, içeriksel benzerlikler ve anlam birlikteliği temel alınarak temalar çerçevesinde gruplandırılmış ve sistemantik bir şekilde analiz edilmiştir.

Analiz sürecinin güvenilirliğini artırmak amacıyla elde edilen bulgular danışman kontrolüne sunulmuş ve içerik doğrulaması yapılmıştır. Ayrıca, veri toplama sürecine geçilmeden önce 2 katılımcı ile ön görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu pilot uygulamalar aracılığıyla görüşme formunun uygulanabilirliği ve anlaşılabilirliği test edilmiştir.

Araştırma süreci boyunca etik ilkeler gözetilmiştir. Bu doğrultuda, çalışmanın yürütülmesi için ilgili kurumdan etik kurul onayı alınmıştır. Katılımcılardan ise araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarına dair yazılı onam formu imzalamaları istenmiştir. Çalışma boyunca katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulmuş ve herhangi bir şekilde ifşa edilmemiştir. Katılımcı mahremiyetini korumak amacıyla bireylere cinsiyet bilgilerini yansıtan kodlar verilmiştir (K1 = Kadın 1, E1 = Erkek 1).

4 BULGULAR VE YORUM

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma kapsamında ulaşılan veriler analiz edilmiş ve bu analizler doğrultusunda yapılan değerlendirmeler sunulmuştur. Araştırmada benimsenen yöntemsel yaklaşım çerçevesinde, nicel ve nitel veri toplama yöntemleriyle edinilen bulgular ilgili alt başlıklar altında ayrı ayrı ele alınmıştır. Bulguların sunumunda öncelikle nicel verilere ilişkin analiz sonuçları paylaşılmış, ardından nitel verilerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1 Çalışmanın Nicel Bulguları

Bu başlık altında, anket verilerinin değerlendirilmesi sonucunda elde edilen bulgular aktarılmıştır. Araştırma sorularına uygun olarak belirlenen başlıklar altında, ilgili tablolar eşliğinde bulgular analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

4.1.1 Katılımcıların demografik özellikleri

Çalışmaya dahil edilen 452 katılımcının cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, meslek, aylık gelir durumu ile ilgili betimsel analizlere bu başlık altında yer verilmiştir. Tablo 4.1’de bu verilere ait frekans ve yüzdelere bulunmaktadır.

Tablo 4.1

Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Betimsel İstatistikler

		n	%
Cinsiyet	Kadın	248	54,9%
	Erkek	204	45,1%
Yaş	45-49	189	41,8%
	50-54	139	30,8%
	55-59	124	27,4%
Öğrenim Durumu	Ortaöğretim mezunu	28	6,2%
	Lise mezunu	166	36,7%
	Üniversite mezunu	195	43,1%
	Lisansüstü mezunu	63	13,9%

Tablo 4.1 (Devam):*Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Betimsel İstatistikler*

Meslek	İşçi	116	25,7%
	Esnaf	59	13,1%
	Memur	89	19,7%
	Emekli	93	20,6%
	Ev hanımı	65	14,4%
	Diğer	30	6,6%
Gelir Durumu	10.000 ve altı	54	11,9%
	10.001-15.000	65	14,4%
	15.001-20.000	108	23,9%
	20.001-25.000	56	12,4%
	25.001-30.000	74	16,4%
	30.001-35.000	62	13,7%
	35.001 ve üzeri	33	7,3%

Tabloda yer alan veriler detaylı olarak incelendiğinde, örneklemini oluşturan 452 katılımcının %54,9'unun kadınlardan, %45,1'inin erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Çalışma kapsamında X kuşağı bireyler 3 yaş grubuna (45–49, 50–54 ve 55–59) ayrılarak incelenmiştir. Tablo 4.1'deki yaş dağılımları incelendiğinde, en büyük grubun %41,8 ile 45–49 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir. Bu yaş aralığını %30,8 ile 50–54 ve %27,4 ile 55–59 yaş aralığı takip etmektedir.

Çalışmada öğrenim durumu ile ilgili kategoriler ortaöğretim mezunu, lise mezunu, lisans mezunu ve lisansüstü mezunu olarak belirlenmiştir. Bu kategorilere ait verilere göre, katılımcıların %6,2'si ortaöğretim mezunu, %36,7'si lise mezunu, %43,1'i üniversite mezunu ve %13,9'u lisansüstü mezunudur.

Katılımcıların meslek dağılımları incelendiğinde, araştırmaya katılan en büyük grubun %25,7 ile işçilerden oluştuğu görülmektedir. Bu kategoriyi %20,6 ile emekliler, %19,7 ile memurlar, %14,4 ile ev hanımları, %13,1 ile esnaflar takip etmektedir.

Aylık gelir durumuna göre ise katılımcıların %11,9'unun 10.000 TL ve altı, %14,4'ünün 10.001–15.000 TL, %23,9'unun 15.001–20.000 TL, %12,4'ünün 20.001–25.000 TL, %16,4'ünün 25.001–30.000 TL, %13,7'sinin 30.001–35.000 TL ve %7,3'ünün 35.001 TL ve üzeri gelir grubunda yer aldığı görülmektedir.

4.1.2 Katılımcıların internet ve medya kullanım alışkanlıkları

Araştırmada katılımcılara kişiye özel cep telefonu, bilgisayar gibi cihazlara sahip olup olmadıkları ile günlük internet ve sosyal medya kullanımlarıyla ilgili sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların bu sorulara yönelik yanıtları Tablo 4.2’de aktarılmıştır.

Tablo 4.2

Katılımcıların İnternet Kullanım Alışkanlıkları ve Cihaz Sahiplik Durumları

		n	%
Cep telefonu, tablet veya bilgisayar gibi herhangi bir cihaz üzerinden internete erişim	Evet	452	100,0%
	Hayır	0	0,0%
Günlük internette ortalama vakit geçirme süresi	0-1 saat arası	17	3,8%
	1-3 saat arası	96	21,2%
	4-6 saat arası	119	26,3%
	6-8 saat arası	116	25,7%
	8-10 saat arası	89	19,7%
	10 saat ve üzeri	14	3,1%
	Belirsiz	1	0,2%
Günlük sosyal medyada ortalama vakit geçirme süresi	0-1 saat arası	28	6,2%
	1-3 saat arası	148	32,7%
	4-6 saat arası	151	33,4%
	6-8 saat arası	95	21,0%
	8-10 saat arası	27	6,0%
	10 saat ve üzeri	1	0,2%
	Belirsiz	1	0,2%
Kişiye özel akıllı telefona sahip olma durumu	Ara sıra	1	0,2%
Kişiye özel akıllı telefona sahip olma durumu	Evet	451	99,8%
	Hayır	1	0,2%
Kişiye özel tablete/bilgisayara sahip olma durumu	Evet	200	44,2%
	Hayır	252	55,8%

Tablo 4.2 incelendiğinde, katılımcıların %99,8'inin akıllı telefona, %44,2'sinin ise bir tablet veya bilgisayara sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların tamamı (%100) internete cep telefonu, tablet veya bilgisayar gibi bir cihazdan erişim sağladığını belirtmiştir.

Katılımcıların internette geçirdiği süre incelendiğinde, %26,3'ünün 4–6 saat, %25,7'sinin ise 6–8 saat aralığında internette vakit geçirdiği göze çarpmaktadır. We are Social tarafından yayınlanan “Digital 2024” Raporu’nun Ocak verileri, dünyada çevrim içi geçirilen sürenin arttığını ortaya koyarken, ülkeler arasındaki farklılıkları da göstermektedir. Bu raporun verilerine göre oluşturulan listede Türkiye 20. sırada yer almaktadır. Raporda, Türkiye’de bir internet kullanıcısının günde ortalama 6 saat 57 dakika çevrim içi kaldığı belirtilmiştir (Külekçi, Erişim Tarihi: 3.10.2024). Aynı raporun Nisan verilerinde bu süre 7 saat 6 dakikaya yükselmiştir.¹⁰ Tablo 4.2’deki veriler, Digital 2024 Raporu’nun sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir. Her ne kadar bu raporun örneklemini 16–64 yaş aralığı olsa da her iki çalışmanın benzer sonuçlar sunması dikkate değer bir durum olarak ifade edilmelidir.

Katılımcıların %33,4’ü günde 4–6 saat arası, %32,7’si ise 1–3 saat arası sosyal medyaya vakit ayırdığını belirtmiştir. Bu kullanım süreleri, Türkiye’deki ortalama sosyal medya kullanım süresi olan 2 saat 36 dakika (Digital 2024 Nisan Raporu verilerine göre) ile karşılaştırıldığında, bazı katılımcıların ortalamanın üzerinde bazılarının ise ortalama seviyesinde bir sosyal medya kullanım süresine sahip olduğu söylenebilir.

Tüm bu veriler, katılımcıların dijital cihazlarla olan etkileşimlerinin yüksek seviyede olduğunu ortaya koyarken, sosyal medya kullanım alışkanlıklarının daha iyi anlaşılmasında da önemli bir gösterge sağlamaktadır.

Tablo 4.3, katılımcıların medya araçlarını kullanım sıklığını göstermektedir.

---

¹⁰ <https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/SwQ5C.pdf> Erişim Tarihi 3.10.2024

Tablo 4.3

Katılımcıların Medya Araçlarını Kullanım Sıklıkları

Medya Araçlarını Kullanım Sıklığı	Günde 1 saatten az		Günde 1-3 saat		Günde 3 saatten fazla		İki günde bir		Haftada bir veya iki kez		Hiç kullanmam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Televizyon	78	17,3	170	37,6	181	40,0	3	0,7	9	2,0	11	2,4
Radyo	127	28,1	22	4,9	44	9,7	13	2,9	93	20,6	153	33,8
İnternet	17	3,8	137	30,3	294	65,0	2	0,4	1	0,2	1	0,2
Akıllı cep telefonu	10	2,2	132	29,2	309	68,4	1	0,2	0	0,0	0	0,0
Tablet	39	8,6	30	6,6	50	11,1	13	2,9	27	6,0	293	64,8
Bilgisayar	28	6,2	37	8,2	99	21,9	14	3,1	24	5,3	250	55,3

Televizyon kullanımına ilişkin veriler, katılımcıların %17,3'ünün günde 1 saatten az, %37,6'sının günde 1-3 saat, %40'ının ise 3 saatten fazla televizyon izlediğini göstermektedir. Radyo dinleme sıklığı incelendiğinde, katılımcıların %28,1'inin günde 1 saatten az, %4,9'unun 1-3 saat arası, %9,7'sinin 3 saatten fazla radyo dinlediği görülmektedir. Katılımcıların %3,8'i günde 1 saatten az, %65,0'ı günde 3 saatten fazla, %0,4'ü ise haftada bir veya iki kez interneti kullandığını söylemiştir. Akıllı cep telefonu kullanımına dair ise günde 1 saatten az kullananların oranı %2,2 iken, günde 3 saatten fazla kullananların oranı %68,4 olarak belirlenmiştir. Ayrıca, katılımcıların %8,6'sı günde 1 saatten az, %11,1'i günde 3 saatten fazla tablet kullandıklarını, %6,2'si günde 1 saatten az, %21,9'u ise günde 3 saatten fazla bilgisayar kullandıklarını belirtmiştir. Tüm bu veriler, katılımcıların medya araçlarına olan ilgisini ve kullanım alışkanlıklarını ortaya koymaktadır. Özellikle televizyonun, akıllı cep telefonunun ve internetin öne çıktığı bir medya tüketim alışkanlığı, katılımcıların dijital platformlara yöneldiğini ve çevrim içi içeriklere daha fazla ilgi duyduklarını da göstermektedir.

Katılımcıların farklı medya kaynaklarından aldıkları bilgilerin güvenilirliğini değerlendirme oranları Tablo 4.4'te yer almaktadır.

Tablo 4.4*Katılımcıların Farklı Medya Kaynaklarından Aldıkları Bilgilerin Güvenilirliğini Değerlendirme Oranları*

	Tamamen güvenilirmez		Güvenilmez		Kararsız		Güvenilir		Tamamen güvenilir	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Gazete	16	3,5	72	15,9	114	25,2	182	40,3	68	15,0
Televizyon	44	9,7	110	24,3	116	25,7	115	25,4	67	14,8
Radyo	12	2,7	69	15,3	208	46,2	137	30,4	24	5,3
İnternet	15	3,3	52	11,5	119	26,3	170	37,6	96	21,2

Tabloya göre, katılımcıların farklı medya kaynaklarından aldıkları bilgilerin güvenilirliğine ilişkin değerlendirmeleri farklılık göstermektedir. Gazeteden alınan bilgilerin güvenilirliğine ilişkin katılımcıların %15,0'ı bu bilgileri tamamen güvenilir bulurken, %40,3 güvenilir olduğunu belirtmiş, %25,2'si ise kararsız olduklarını ifade etmiştir. Televizyondan alınan bilgilerin güvenilirliğine yönelik değerlendirmede, %14,8 tamamen güvenilir, %25,4 güvenilir ve %24,3 bu bilgilerin güvenilirmez olduğunu belirtmiştir. Radyo kaynaklı bilgilerin güvenilirliği incelendiğinde, katılımcıların %30,4'ü bu bilgileri güvenilir bulurken, %15,3'ü güvenilirmez olarak değerlendirmiş ve %46,2'si kararsız olduğunu dile getirmiştir. İnternette alınan bilgilere dair ise katılımcıların %21,2'si bu bilgilere tamamen güvendiklerini söylerken, %37,6'sı güvenilir olduğunu belirtmiş; yalnızca %3,3'ü bu bilgilere tamamen güvenilmeyeceğini ifade etmiştir.

Bu veriler, katılımcıların medya kaynaklarına olan güven algısının değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle televizyon gibi geleneksel medya kaynaklarının güvenilirliği konusunda belirsizlikler bulunurken, radyodan alınan bilgilerin güvenilirliği konusunda daha fazla bir kararsızlık durumu olduğu gözlemlenmektedir. Diğer medya kaynaklarına göre internetin en yüksek güvenilirlik algısına sahip olduğu görülmekle birlikte, bu medya kaynağına da güven konusunda kaygılar bulunmaktadır. Bu durum, bilgi edinme süreçlerinde dijital medya okuryazarlığının önemini bir kez daha göstermekte ve kişilerin güvenilir bilgi kaynaklarını seçme becerilerini artırması gerektiğini ortaya koymaktadır.

İnternet kullanıcılarının bilgi arama yöntemleri ile internet kullanım amaçlarına dair bulgular Tablo 4.5'te verilmiştir.

Tablo 4.5*İnternet Kullanıcılarının Bilgi Arama Yöntemleri*

		n	%
İnternette bilgi aramak için kullanılan araçlar	Herhangi bir arama motoru kullanmadan doğrudan belirli sayfalara girerim	55	12,2%
	Genelde bir arama motoru kullanırım (Google veya Yandex gibi)	171	37,8%
	Her ikisini de aynı oranda kullanırım	223	49,3%
	Hiçbirini kullanmam	3	0,7%

Tabloya göre, katılımcıların %12,2'si herhangi bir arama motoru kullanmadan doğrudan belirli web sayfalarına giriş yaptıklarını ifade ederken, %37,8'i genelde bir arama motoru (Google veya Yandex gibi) aracılığıyla bilgilere ulaştıklarını belirtmiştir. Katılımcıların %49,3'ü hem doğrudan sayfalara giriş yapma hem de arama motoru kullanma yöntemlerini eşit oranda tercih ettiklerini ifade etmiştir. Bu veriler, katılımcıların büyük bir kısmının internetten bilgiye erişim sürecinde arama motorlarından faydalandıklarını göstermektedir. Ayrıca, %0,7 oranında bir katılımcının bu araçları kullanmaması, internet kullanım alışkanlıklarında çeşitlilik olduğunu da yansıtmaktadır. Genel olarak belirtmek gerekirse, elde edilen bulgular internet kullanıcılarının bilgiye erişim sürecinde arama motorlarının önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Çalışmada katılımcılara interneti hangi amaçlarla kullandıkları sorulmuş, elde edilen yanıtlar Tablo 4.6'da sunulmuştur.

Tablo 4.6*Kullanıcıların İnterneti Genel Olarak Hangi Amaçlarla Kullandıklarına Dair Bilgiler*

		n	%
İnterneti kullanım amaçları	Film ya da dizi izlemek	214	47,3%
	Oyun oynamak	116	25,7%
	Haber okumak	292	64,6%
	Kitap okumak	86	19,0%
	Müzik dinlemek	222	49,1%
	Video izlemek	299	66,2%
	Facebook, Instagram gibi sosyal medya platformlarını kullanmak	429	94,9%
	Diğer	17	3,8%

Tablodaki verilere göre, katılımcıların %94,9'u interneti en yoğun şekilde sosyal medya platformlarında zaman geçirmek için kullandıklarını ifade etmiştir. Sosyal medyanın ardından, katılımcıların %66,2'si video izlemek, %64,6'sı haber okumak, %49,1'i müzik dinlemek, %47,3'ü film ya da dizi izlemek, %25,7'si oyun oynamak ve %19,0'ı ise kitap okumak amacıyla kullandıklarını belirtmişlerdir.

Bu bulgular, sosyal medya kullanımının katılımcılar arasında öncelikli bir amaç olarak konumlandığını ve internetin eğlence amaçlı kullanımının olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, haber okuma oranı %64,6 gibi yüksek bir oranda olsa da katılımcıların ulaştıkları haber kaynaklarının güvenilirliği önemli bir konu haline gelmektedir. Özellikle sosyal medya üzerinden erişilen haber ve bilgilerin güvenilirliği, kişilerin yanlış bilgilere maruz kalma riskini ortaya çıkarabilir. Bu durum, dijital medya okuryazarlığının önemini bir kez daha vurgulamaktadır. Kullanıcıların, edindikleri bilgilerin doğruluğunu sorgulaması ve çeşitli kaynakları karşılaştırarak en güvenilir bilgiye ulaşması büyük bir önem taşımaktadır.

Yukarıdaki bilgilere ek olarak, Digital 2024 Nisan Raporu (We Are Social, 2024) verilerine göre, Türkiye'deki internet kullanıcılarının %59,2'si interneti öncelikli olarak bilgi edinmek amacıyla kullanmaktadır. Belirtilen bu oran ile çalışmada elde edilen haber okuma oranının %64,6 olması, internetin bilgi edinme işlevinin önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, sosyal medya platformları ile video izlemek gibi eğlence amaçlı kullanımları, internetin sadece bilgi kaynağı olarak görülmediğini, aynı zamanda bir eğlence aracı olarak işlev gördüğünü de göstermektedir.

4.1.3 Çalışmada kullanılan ölçeklere yönelik tanımlayıcı istatistikler

Bu bölümde, X kuşağı bireylerin dijital medya okuryazarlığı ve siberkondri düzeylerine ilişkin ölçeklerin sonuçlarına dair detaylı analizler ve yorumlar sunulmuştur. Değişkenler arasındaki ilişkileri test etmek amacıyla uygulanan Independent Sample t testi, ANOVA ve korelasyon analizleri, kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. İlk olarak, Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ile alt boyutlarının, araştırma sorularında belirtilen cinsiyet, yaş ve öğrenim durumu değişkenlerine göre ortaya çıkan temel istatistiki veriler aktarılmıştır. Ardından, Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ve bu ölçeğin alt boyutları ile ilgili veriler belirtilmiştir.

4.1.3.1 Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve alt boyutlarına yönelik tanımlayıcı istatistikler

Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve alt boyutları ile cinsiyet arasındaki farklılığın analizi, Tablo 4.7’de sunulmuştur. Tablodaki veriler incelendiğinde, Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve alt boyutları olan Fonksiyonel Tüketim (FT), Eleştirel Tüketim (ET), Fonksiyonel Üretim (FÜ) ve Eleştirel Üretim (EÜ) faktörleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

Bu bulgular, X kuşağı bireylerinin dijital medya okuryazarlığı düzeyinin, cinsiyetten bağımsız olarak benzer olduğunu göstermektedir. Bu durum, hem erkek hem de kadın katılımcıların dijital içeriklere erişim ve bu içerikleri eleştirel olarak değerlendirme gibi becerilerde benzer yetkinliklere sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.7

Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Cinsiyet Arasındaki Farklılığın Analizi

	Cinsiyet	n	Ortalama	SS	t	p
Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği	Kadın	248	113,60	28,92	0,314	0,754
	Erkek	204	112,77	26,48		
Fonksiyonel Tüketim	Kadın	248	24,92	6,40	0,419	0,675
	Erkek	204	24,68	5,79		
Eleştirel Tüketim	Kadın	248	31,83	8,29	0,508	0,611
	Erkek	204	31,45	7,64		
Fonksiyonel Üretim	Kadın	248	24,07	6,82	0,207	0,836
	Erkek	204	23,94	6,08		
Eleştirel Üretim	Kadın	248	32,78	9,01	0,086	0,931
	Erkek	204	32,71	8,52		

One-Way ANOVA Testi, $p<0,05$

Tablo 4.8, Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve alt boyutları ile yaş grupları arasındaki farkları analiz eden ANOVA sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 4.8*Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Yaş Grupları Arasındaki Farklılığın Analizi*

	Yaş Grubu	n	Ortalama	SS	F	p	Fark
Yeni Medya Okuryazarlığı Ölçeği	45-49 (1)	189	120,41	23,04	11,994	<0,001	1>2,3
	50-54 (2)	139	109,84	32,29			
	55-59 (3)	124	106,07	26,69			
Fonksiyonel Tüketim	45-49 (1)	189	26,31	5,55	10,342	<0,001	1>2,3
	50-54 (2)	139	23,97	6,81			
	55-59 (3)	124	23,47	5,68			
Eleştirel Tüketim	45-49 (1)	189	33,57	6,81	9,950	<0,001	1>2,3
	50-54 (2)	139	30,62	9,23			
	55-59 (3)	124	29,90	7,61			
Fonksiyonel Üretim	45-49 (1)	189	25,79	5,37	13,730	<0,001	1>2,3
	50-54 (2)	139	23,19	7,39			
	55-59 (3)	124	22,22	6,34			
Eleştirel Üretim	45-49 (1)	189	34,74	7,29	9,773	<0,001	1>2,3
	50-54 (2)	139	32,06	10,01			
	55-59 (3)	124	30,48	8,80			

One-Way ANOVA Testi, $p < 0,05$

Çalışma kapsamında X kuşağı bireyler 45–49, 50–54 ve 55–59 olmak üzere 3 yaş grubuna ayrılarak incelenmiştir. Her yaş grubundaki birey sayısı (n), ortalama puan (Ortalama) standart sapma (SS), F değeri ve p değeri tabloda gösterilmiştir. Tablo 4.8’de yer alan bulgular incelendiğinde, Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve alt boyutları ile yaş grupları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği için 45–49 yaş grubunun ortalaması 120,41 iken, 50–54 yaş grubunda 109,84 ve 55–59 yaş grubunda 106,67 olarak bulunmuştur. Bu gruplar arasında anlamlı bir fark ($F = 11,994$, $p < 0,001$) vardır. Fonksiyonel Tüketim boyutunda da benzer bir durum gözlenmiş, 45–49 yaş grubunun ortalaması 26,31, 50–54 yaş grubunun ortalaması 23,97 ve 55–59 yaş grubunun ortalaması 23,47 olarak tespit edilmiştir. Bu alt boyutta da anlamlı bir fark ($F = 10,32$, $p < 0,001$) olduğu gözlemlenmektedir.

Eleştirel Tüketim alt boyutu için veriler incelendiğinde, 45–49 yaş grubundaki ortalamasının 33,57, 50–54 yaş grubundaki ortalamasının 30,62 ve 55–59 yaş grubundaki ortalamasının 29,90 olduğu görülmektedir. Bu alt boyutta da anlamlı bir fark ($F = 9,950$, $p < 0,001$) bulunmaktadır. Fonksiyonel Üretim ve Eleştirel Üretim alt boyutlarında da

benzer bir şekilde, yaş grupları arasında anlamlı farklılıklar ($F=13,730$, $p<0,001$ ve $F=9,773$, $p<0,001$) olduğu gözlemlenmektedir.

Varyansların homojenliği incelenmiş ve grupların varyanslarının aynı olup olmadığını kontrol etmek için Levene Testi uygulanmıştır. Testin sonucuna göre varyansların homojen olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle, yaş gruplarına göre Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve alt boyutlarında gözlenen farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla Tamhane Testi uygulanmıştır. Testin sonucunda, Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ile Fonksiyonel Tüketim, Eleştirel Tüketim, Fonksiyonel Üretim ve Eleştirel Üretim alt boyutlarının tamamında 45–49 yaş grubunun ortalamasının 50–54 ve 55–59 yaş grubundaki bireylerden anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu bulgu, 45–49 yaş grubundaki katılımcıların diğer yaş gruplarındaki katılımcılara kıyasla yeni medya okuryazarlığı seviyelerinin daha gelişmiş olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların öğrenim durumlarının yeni medya okuryazarlığı ile ilişkisi çalışma kapsamında incelenmiştir. Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve alt boyutları ile öğrenim durumu arasındaki farkları analiz eden ANOVA sonuçları Tablo 4.9’da gösterilmiştir.

Tablo 4.9

Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Öğrenim Durumu Arasındaki Farklılığın Analizi

			Öğrenim Durumu	n	Ortalama	SS	F	p	Fark	
Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği			Ortaöğretim (1)	mezunu	28	99,29	33,57	7,753	<0,001	3>1
			Lise mezunu (2)		166	109,52	24,51			3>2
			Lisans mezunu (3)		195	119,77	22,80			3>4
			Lisansüstü mezunu (4)		63	108,95	40,43			
Fonksiyonel Tüketim			Ortaöğretim (1)	mezunu	28	22,36	6,93	6,794	<0,001	3>1
			Lise mezunu (2)		166	23,81	5,50			3>2
			Lisans mezunu (3)		195	26,21	5,31			
			Lisansüstü mezunu (4)		63	24,21	8,42			

Tablo 4.9 (Devam):*Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve Alt Boyutları ile Öğrenim Durumu Arasındaki Farklılığın Analizi*

Eleştirel Tüketim	Ortaöğretim mezunu (1)	28	28,25	9,85	7,734	<0,001	3>1
	Lise mezunu (2)	166	30,58	7,00			
	Lisans mezunu (3)	195	33,59	6,78			
	Lisansüstü mezunu (4)	63	30,02	11,22			
Fonksiyonel Üretim	Ortaöğretim mezunu (1)	28	20,96	8,09	5,512	<0,001	3>1
	Lise mezunu (2)	166	23,37	5,73			
	Lisans mezunu (3)	195	25,26	5,49			
	Lisansüstü mezunu (4)	63	23,19	9,23			
Eleştirel Üretim	Ortaöğretim mezunu (1)	28	27,71	10,80	7,733	<0,001	3>1
	Lise mezunu (2)	166	31,76	8,08			
	Lisans mezunu (3)	195	34,71	7,20			
	Lisansüstü mezunu (4)	63	31,54	12,11			

One-Way ANOVA Testi, $p<0,05$

Tablo incelendiğinde, Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği'nde katılımcıların öğrenim durumlarına göre ortalama puanlarının farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Ortaöğretim mezunları için ortalama puan 99,29, lise mezunları için 109,52, lisans mezunları için 119,77 ve lisansüstü mezunları için 108,95 olarak tespit edilmiştir. Bu gruplar arasında anlamlı bir fark ($F=7,753$, $p<0,001$) bulunmuştur.

Fonksiyonel Tüketim alt boyutunda ortalama puanlar ortaöğretim mezunlarında 22,36, lise mezunlarında 23,81, lisans mezunlarında 26,21 ve lisansüstü mezunlarında 24,21 olarak belirlenmiştir. Bu boyutta da anlamlı bir fark ($F=6,694$, $p<0,001$) gözlemlenmiştir.

Eleştirel Tüketim alt boyutu için ortalamalar sırasıyla 28,25 (ortaöğretim mezunu), 30,58 (lise mezunu), 33,59 (lisans mezunu) ve 30,02 (lisansüstü mezunu) olarak bulunmuştur ve bu gruplar arasında da anlamlı bir fark ($F=7,734$, $p<0,001$) tespit edilmiştir.

Fonksiyonel Üretim alt boyutu incelendiğinde, ortalama puanların ortaöğretim mezunlarında 20,96, lise mezunlarında 23,37, lisans mezunlarında 25,26 ve lisansüstü mezunlarında 23,19 olduğu görülmektedir. Bu alt boyutta da anlamlı bir fark ($F=5,512$, $p<0,001$) bulunmuştur.

Son olarak Eleştirel Üretim boyutunda ortalamalar sırasıyla 27,71 (ortaöğretim mezunu), 31,76 (lise mezunu), 34,71 (lisans mezunu) ve 31,54 (lisansüstü mezunu) olarak gözlemlenmiştir ve bu gruplar arasında da anlamlı bir fark ($F=7,733$, $p<0,001$) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gruplar arasındaki farklılıkların hangi öğrenim düzeylerinde bulunduğu belirlenmesi amacıyla öncelikle varyansların homojenliği testi gerçekleştirilmiştir. Levene Testi sonuçları, varyansların homojen olmadığını ortaya koymuştur. Bu doğrultuda, Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve alt boyutlarında gözlenen farklılıkların hangi öğrenim düzeyleri arasında olduğunu belirlemek amacıyla Tamhane Testi uygulanmıştır.

Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği'nde lisans mezunu bireylerin ortalaması, ortaöğretim, lise ve lisansüstü mezunu olanlardan anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgu, üniversite mezunu katılımcıların yeni medya okuryazarlık düzeylerinin diğer gruplara kıyasla daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Fonksiyonel Tüketim alt boyutunda da benzer bir durum söz konusudur. Lisans mezunu katılımcıların ortalaması, ortaöğretim ve lise mezunu olanlardan daha yüksek bulunmuştur. Eleştirel Tüketim, Fonksiyonel Üretim ve Eleştirel Üretim alt boyutlarında ise lisans mezunu bireylerin ortalamasının ortaöğretim mezunu bireylerden anlamlı şekilde daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bu sonuçlar, eğitim seviyesinin yeni medya okuryazarlığı üzerindeki etkisini göstermektedir. Eğitim düzeyinin artırılması, bireylerin dijital dünyada daha bilinçli hareket etmesini sağlayacaktır.

4.1.3.2 Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ve alt boyutlarına yönelik tanımlayıcı istatistikler

Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ve alt boyutları ile cinsiyet arasındaki farklılığın analizine ilişkin sonuçlar Tablo 4.10'da sunulmuştur.

Tablo 4.10

Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ve Alt Boyutları ile Cinsiyet Arasındaki Farklılığın Analizi

	Cinsiyet	n	Ortalama	SS	t	p
Siberkondri Ciddiyet Ölçeği	Kadın	248	91,42	22,83	1,339	0,181
	Erkek	204	88,65	20,70		
Zorlanti	Kadın	248	17,81	7,77	1,241	0,215
	Erkek	204	16,94	6,94		
Aşırı Kaygı	Kadın	248	21,75	8,06	0,851	0,395
	Erkek	204	21,13	7,33		

Tablo 4.10 (Devam):*Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ve Alt Boyutları ile Cinsiyet Arasındaki Farklılığın Analizi*

Aşırılık	Kadın	248	26,80	5,50	1,810	0,071
	Erkek	204	25,86	5,54		
İçini Rahatlatma	Kadın	248	18,59	5,19	1,587	0,113
	Erkek	204	17,84	4,69		
Doktora Güvensizlik	Kadın	248	6,47	2,62	-1,696	0,091
	Erkek	204	6,88	2,48		

Independent-Sample t Testi, $p < 0,05$

Kadınların Siberkondri Ciddiyet Ölçeği'nden aldıkları ortalama puan 91,42 ($SS=22,83$), erkeklerin ortalaması ise 88,65 ($SS=20,70$) olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre, Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p > 0,05$).

Zorlantı alt boyutu incelendiğinde, kadınların ortalaması 17,81 ($SS=7,77$), erkeklerin ortalaması 16,94 ($SS=6,94$) şeklindedir ve bu alt boyut ile cinsiyet arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir ($p > 0,05$).

Aşırı Kaygı alt boyutunda, kadınların ortalamasının 21,75 ($SS=8,06$), erkeklerin ortalamasının 21,13 ($SS=7,33$) olduğu görülmüştür. Bu alt boyut ile de cinsiyet arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Aşırılık alt boyutunda kadınların ortalaması 26,80 ($SS=5,50$), erkeklerin ortalaması ise 25,86 ($SS=5,54$) olarak belirlenmiş, t değeri 1,810 ve p değeri 0,071 olarak bulunmuştur. Bu sonuç, cinsiyet ile aşırılık alt boyutu arasında da istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir.

İçini Rahatlatma alt boyutu incelendiğinde, kadınların ortalamasının 18,59 ($SS=5,19$), erkeklerin ortalamasının 17,84 ($SS=4,69$) olduğu görülmüştür. t değeri 0,691 ve p değeri 0,091 olarak belirlenen bu alt boyut ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Son olarak, Doktora Güvensizlik alt boyutunda kadınların ortalaması 6,47 ($SS=2,62$), erkeklerin ortalaması 6,88 ($SS=2,48$) olarak bulunmuştur. Bu alt boyut ile de cinsiyet arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p > 0,05$).

Genel olarak, cinsiyetler arasında incelenen tüm ölçütlerde istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Bu verilere göre, kadın ve erkek katılımcıların siberkondri düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı ifade edilebilir. Cinsiyetler arasındaki benzer

ve yakın ortalama puanlar, siberkondriye bağı kaygıların cinsiyetten bağımsız olarak oluştuğunu göstermektedir.

Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ve alt boyutları ile yaş grupları arasındaki farklılığın analizine dair sonuçlara Tablo 4.11’de yer verilmiştir.

Tablo 4.11

Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ve Alt Boyutları ile Yaş Grupları Arasındaki Farklılığın Analizi

	Yaş Grubu	n	Ortalama	SS	F	p
Siberkondri Ciddiyet Ölçeği	45-49	189	89,30	21,97	0,873	0,418
	50-54	139	92,22	22,15		
	55-59	124	89,22	21,58		
Zorlantı	45-49	189	17,36	7,37	0,024	0,976
	50-54	139	17,53	7,43		
	55-59	124	17,38	7,52		
Aşırı Kaygı	45-49	189	20,84	7,67	1,380	0,253
	50-54	139	22,27	8,33		
	55-59	124	21,52	7,09		
Aşırılık	45-49	189	26,52	5,69	1,987	0,138
	50-54	139	26,89	5,55		
	55-59	124	25,57	5,21		
İçini Rahatlatma	45-49	189	18,12	4,79	1,739	0,177
	50-54	139	18,87	5,18		
	55-59	124	17,77	5,00		
Doktora Güvensizlik	45-49	189	6,46	2,49	1,546	0,214
	50-54	139	6,65	2,71		
	55-59	124	6,98	2,51		

One-Way ANOVA Testi, $p < 0,05$

Çalışma kapsamında, X kuşağı bireyler 45–49, 50–54 ve 55–59 olmak üzere üç yaş grubuna ayrılarak incelenmiştir. Siberkondri Ciddiyet Ölçeği incelendiğinde, 45–49 yaş

grubunun ortalaması 89,30 (SS=21,97), 50–54 yaş grubunun ortalaması 92,22 (SS=22,15) ve 55–59 yaş grubunun ortalaması 89,22 (SS=21,58) olarak belirlenmiştir. Yapılan istatistiksel analiz sonucunda Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ile yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0,05$).

Zorlantı, Aşırı Kaygı, Aşırılık, İçini Rahatlatma ve Doktora Güvensizlik alt boyutları incelendiğinde, Siberkondri Ciddiyet Ölçeği'ne benzer bir şekilde, p değerleri 0,05'ten büyük olduğu için alt boyutlar ile yaş grupları arasında anlamlı bir fark saptanamamıştır ($p>0,05$).

Elde edilen bulgular doğrultusunda yaş değişkenine göre siberkondri düzeylerinde anlamlı bir farklılık olmadığı ve her yaş grubundaki katılımcıların benzer siberkondri düzeylerine sahip olduğu söylenebilir.

Doktora Güvensizlik alt boyutu incelendiğinde, yaş arttıkça doktora olan güvensizliğin de arttığı görülmektedir. Bu durum, yaşı daha büyük olan katılımcıların, doktora başvurmada genç katılımcılara göre daha az istekli olabileceklerini düşündürmektedir.

Öğrenim durumu ile Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ve alt boyutları arasındaki farklılığın analizine dair sonuçlar incelendiğinde, Siberkondri Ciddiyet Ölçeği, Aşırı Kaygı, Aşırılık ve İçini Rahatlatma alt boyutları ile öğrenim durumu arasında anlamlı bir fark bulunmadığı görülmektedir. Bu analizin sonuçları Tablo 4.12'de verilmiştir.

Tablo 4.12

Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ve Alt Boyutları ile Öğrenim Durumu Arasındaki Farklılığın Analizi

	Öğrenim Durumu	n	Ortalama	SS	F	p	Fark
Siberkondri Ciddiyet Ölçeği	Ortaöğretim mezunu (1)	28	91,46	17,64	1,845	0,138	
	Lise mezunu (2)	166	92,12	19,92			
	Lisans mezunu (3)	195	90,13	23,42			
	Lisansüstü mezunu (4)	63	84,59	23,26			
Zorlantı	Ortaöğretim mezunu (1)	28	17,57	6,32	4,569	0,003	1>4
	Lise mezunu (2)	166	18,44	7,24			2>4
	Lisans mezunu (3)	195	17,50	7,85			3>4
	Lisansüstü mezunu (4)	63	14,40	6,18			

Tablo 4.12 (Devam):*Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ve Alt Boyutları ile Öğrenim Durumu Arasındaki Farklılığın Analizi*

Aşırı Kaygı	Ortaöğretim mezunu (1)	28	22,68	6,72	0,766	0,514
	Lise mezunu (2)	166	21,96	6,99		
	Lisans mezunu (3)	195	21,11	8,18		
	Lisansüstü mezunu (4)	63	20,76	8,60		
Aşırılık	Ortaöğretim mezunu (1)	28	25,07	5,33	1,630	0,182
	Lise mezunu (2)	166	26,27	5,26		
	Lisans mezunu (3)	195	26,92	5,38		
	Lisansüstü mezunu (4)	63	25,56	6,63		
İçini Rahatlatma	Ortaöğretim mezunu (1)	28	18,68	4,62	0,276	0,843
	Lise mezunu (2)	166	18,45	4,65		
	Lisans mezunu (3)	195	18,13	5,09		
	Lisansüstü mezunu (4)	63	17,94	5,65		
Doktora Güvensizlik	Ortaöğretim mezunu (1)	28	7,46	2,89	3,998	0,008 1>4
	Lise mezunu (2)	166	7,01	2,48		2>4
	Lisans mezunu (3)	195	6,48	2,52		3>4
	Lisansüstü mezunu (4)	63	5,94	2,61		

One-Way ANOVA Testi, $p<0,05$

Tablodaki verilere göre, Zorlantı alt boyutu ile öğrenim durumu arasındaki farklılık, istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya koymak amacıyla Tamhane Testi gerçekleştirilmiştir. Bu testin kullanılmasının nedeni, varyansların homojenlik varsayımı sağlamasıdır. Test sonuçları incelendiğinde, ortaöğretim mezunu (ort=17,57, ss=6,32), lise mezunu (ort=18,44, ss=7,24) ve lisans mezunu (ort=17,50, ss=7,85) katılımcıların ortalamasının lisansüstü mezunu (ort=14,40 ss=6,18) katılımcılardan anlamlı şekilde daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Benzer şekilde, Doktora Güvensizlik alt boyutu ile öğrenim durumu arasında da anlamlı bir farklılık vardır ($p<0,05$). Bu bağlamda, lisansüstü mezunlarının ortalaması diğer 3 grup olan ortaöğretim, lise ve lisans mezunlarına göre anlamlı bir şekilde düşük

bulunmuştur. Bu bulgular, lisansüstü düzeyde eğitim alan bireylerin sağlıkla ilgili çevrim içi bilgi arayışı sırasında daha az zorlandığını ve sağlık profesyonellerine yönelik güven düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir.

4.1.4 Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ile Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve alt boyutları arasındaki ilişki

Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ve alt boyutları ile Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve alt boyutları arasındaki ilişkinin varlığını incelemek amacıyla gerçekleştirilen korelasyon analizinin sonuçlarına Tablo 4.13'te yer verilmiştir.

Tablo 4.13

Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ve Alt Boyutları ile Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği ve Alt Boyutları Arasındaki İlişkinin Analizi

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1- Siberkondri Ciddiyet Ölçeği	<i>rh</i>	1	,830	,931	,708	,872	,118	-,140	-,180	-,177	-,153	-,042
	<i>p</i>		<,001	<,001	<,001	<,001	,012	,003	<,001	<,001	,001	,374
2- Zorlantı	<i>rh</i>		1	,696	,357	,560	,242	-,011	-,092	-,067	-,042	,122
	<i>p</i>			<,001	<,001	<,001	<,001	,816	,050	,156	,372	,010
3- Aşırı Kaygı	<i>rh</i>			1	,587	,805	,094	-,273	-,291	-,298	-,271	-,191
	<i>p</i>				<,001	<,001	,046	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001
4- Aşırılık	<i>rh</i>				1	,734	-,341	,081	,078	,064	,068	,094
	<i>p</i>					<,001	<,001	,084	,096	,172	,148	,045
5- İçini Rahatlatma	<i>rh</i>					1	-,125	-,136	-,143	-,157	-,143	-,082
	<i>p</i>						,008	,004	,002	<,001	,002	,081
6- Doktora Güvensizlik	<i>rh</i>						1	-,248	-,279	-,258	-,240	-,178
	<i>p</i>							<,001	<,001	<,001	<,001	<,001
7- Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği	<i>rh</i>							1	,946	,964	,955	,925
	<i>p</i>								<,001	<,001	<,001	<,001
8- Fonksiyonel Tüketim	<i>rh</i>								1	,946	,882	,787
	<i>p</i>									<,001	<,001	<,001
9- Eleştirel Tüketim	<i>rh</i>									1	,896	,821
	<i>p</i>										<,001	<,001
10- Fonksiyonel Üretim	<i>rh</i>										1	,855
	<i>p</i>											<,001
11- Eleştirel Üretim	<i>rh</i>											1
	<i>p</i>											

Pearson Korelasyon Testi, $p < 0,05$

Yapılan analiz sonuçları incelendiğinde, Siberkondri Ciddiyet Ölçeği toplam puanı ile Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği toplam puanı ($r = -0,140$, $p < 0,005$) arasında zayıf düzeyde negatif bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu bulgu, siberkondri ile dijital medya okuryazarlığı arasında sınırlı bir bağlantı olabileceğine işaret etmektedir. İlişkinin zayıf düzeyde olması, bu iki değişken arasındaki ilişkinin güçlü bir biçimde genellenemeyeceğini ve başka faktörlerin de etkili olabileceğini göstermektedir. Bununla birlikte, dijital medya okuryazarlık düzeyi daha düşük olan bireylerin sağlıkla ilgili çevrim içi içeriklerden daha fazla kaygı ve endişe duyma eğiliminde olabilecekleri yönünde bir duruma işaret ettiği söylenebilir.

Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği'nin alt boyutları ile Siberkondri Ciddiyet Ölçeği arasındaki ilişki incelendiğinde de benzer bir tablo ortaya çıkmıştır. Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ile Fonksiyonel Tüketim ($r = -0,18$, $p < 0,005$), Eleştirel Tüketim ($r = -0,177$, $p < 0,005$) ve Fonksiyonel Üretim ($r = -0,153$, $p < 0,005$) arasında zayıf düzeyde negatif yönlü ilişkiler bulunmuştur. Söz konusu bulgular, katılımcıların sağlıkla ilgili bilgilere ulaşırken daha işlevsel ve eleştirel bir yaklaşım benimsemelerinin ve dijital ortamda bilgi üretme yetkinliklerinin artmasının, siberkondri düzeylerinde sınırlı da olsa azalma yönünde bir eğilimle ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Ancak, bu sonuçların dikkatle yorumlanması ve daha kapsamlı araştırmalarla desteklenmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Elde edilen tüm bu bulgular genel olarak, dijital medya okuryazarlığının bireylerin sağlık ile ilgili çevrim içi bilgi edinme süreçlerinde yaşadıkları kaygı ve endişe ile belirli ölçüde bağlantılı olabileceğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, dijital medya okuryazarlık düzeyinin artırılmasının, sağlıkla ilgili bilgi edinme süreçlerinde kaygı ve endişe düzeyini sınırlı ölçüde azaltabileceğine dair bir eğilim gözlenmiştir.

Bu çerçevede, dijital medya okuryazarlığı düzeyini artırmaya yönelik bireysel ve toplumsal eğitimlerin önemi bir kez daha vurgulanmalıdır. Dijital ortamda elde edilen sağlık bilgilerinin değerlendirilmesi sürecinde dijital becerilerin geliştirilmesi, yanlış ve aldatıcı bilgilere dayalı endişelerin azaltılmasına sınırlı da olsa katkı sağlayabilir. Özellikle siberkondri düzeyi daha yüksek olan bireylere uygulanacak dijital medya okuryazarlığı eğitimleri, bu tür sorunların önlenmesinde etkili olabilir.

Sonuç olarak, araştırma bulguları dijital medya okuryazarlığının sağlık bilgisi arama sürecindeki rolüne ilişkin önemli ipuçları sunmakta ve bu bağlamda dijital medya

okuryazarlığını artırmaya yönelik müdahalelerin bireylerin sağlık davranışlarını daha bilinçli biçimde gerçekleştirmelerine katkı sağlayabileceğini düşündürmektedir. Bununla birlikte, elde edilen sonuçların zayıf düzeydeki ilişkiler çerçevesinde yorumlanması ve bulguların ileri araştırmalarla desteklenmesi gerektiği unutulmamalıdır.

4.2 Çalışmanın Nitel Bulguları

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın nitel boyutuna ilişkin elde edilen bulgular detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu bağlamda, katılımcılarla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden toplanan veriler, araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenen temalar çerçevesinde incelenmiştir. Araştırmadan edinilen bilgiler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiş ve katılımcıların görüşlerini daha açık biçimde ifade edebilmek için bazı bölümlerde doğrudan alıntılar kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında yaşları 45 ila 59 arasında değişen 12 katılımcı ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşülen kişilerin 7'si kadın, 5'i erkektir. Eğitim düzeyleri ise 7 lise, 3 lisans, 1 yüksek lisans ve 1 ilkokul mezunu şeklinde dağılmaktadır. Katılımcıların isimlerine çalışmada yer verilmemiştir. Erkek katılımcılar "E", kadın katılımcılar ise "K" olarak belirtilmiş; her bir katılımcı numaralandırılarak K1, E1, K2, E2... şeklinde gösterilmiştir. Tablo 4.14'te katılımcıların demografik bilgileri görülmektedir.

Tablo 4.14

Görüşme Yapılan Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Kişi	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu
K1	Kadın	53	Lise Mezunu
E1	Erkek	49	Yüksek Lisans Mezunu
K2	Kadın	45	Lisans Mezunu
E2	Erkek	56	Lise Mezunu
K3	Kadın	59	İlkokul Mezunu
E3	Erkek	53	Lise Mezunu
K4	Kadın	58	Lise Mezunu
E4	Erkek	56	Lise Mezunu
K5	Kadın	59	Lise Mezunu

Tablo 4.14 (Devam):*Görüşme Yapılan Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Betimsel İstatistikler*

K6	Kadın	46	Lise Mezunu
K7	Kadın	47	Lisans Mezunu
E5	Erkek	45	Lisans Mezunu

Betimsel analiz yöntemiyle elde edilen bulgular, katılımcıların derinlemesine görüşme sorularına verdikleri yanıtlardan oluşmaktadır. Her bir yanıt, betimsel analiz yöntemi kapsamında oluşturulan temalar altında verilmiştir. Bu kapsamda, katılımcılara yöneltilen 11 soru temalaştırılarak ilgili başlıklar oluşturulmuştur. Bu temalar ve ilgili sorular Tablo 4.15’te gösterilmektedir.

Tablo 4.15*Görüşme Sorularının Temasal Gösterimi*

Kategori	İlgili Soru
Dijital Bilgiye Güven: Gerçek mi, Manipülasyon mu?	Soru 1. İnternette izlediğiniz veya okuduğunuz bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği hakkında neler düşünüyorsunuz? Soru 2. İnternette öğrendiğiniz bir bilgiden şüphe ederseniz, o bilginin doğruluğunu kontrol etmek için neler yaparsınız?
Sağlık İçeriklerine İlgi: Bilgi Arayışı mı, Merak mı?	Soru 3. İnternette yer alan sağlıkla ilgili haberleri okuyor musunuz? Eğer okuyorsanız bu haberler neden ilginizi çekiyor?
Bilgi Ararken Artan Endişeler: Siberkondri Deneyimi	Soru 4. İnternette sağlığınız ile ilgili bir şeyi sorguladınız mı? (Örneğin kendinizde ya da bir yakınınızda olduğunu düşündüğünüz herhangi bir hastalık gibi.) Bu nasıl bir deneyimdi? Bizimle paylaşır mısınız? Soru 5. Bir hastalıkla ilgili bilgi ararken bu bilgilerin hangi sitede yayınlandığı sizin için önemli midir? Neden önemli olduğunu veya önemli olmadığını açıklar mısınız?

Tablo 4.15 (Devam):

Görüşme Sorularının Kategorisel Gösterimi

Pandemi Döneminde Sağlık Arayışı: Güven, Korku ve Belirsizlik	Soru 6. Pandemi döneminde en çok hangi haber kaynağına (gazete, televizyon, radyo, internet, haber sitesi vb.) güvendiniz? Neden bu kaynağa güven duyduğunuzu bizimle paylaşır mısınız? Soru 7. Pandemi sürecinde internetten hastalık belirtilerine bakarak kendinizin hasta olduğunu düşündünüz mü? Bu süreçte yaşadıklarınızı bizimle paylaşır mısınız? (Hasta olduğunu düşünüp korkmak, üzölmek, bir doktora başvurmak vb.) Soru 8. Pandemi sürecinde internetten hastalık belirtilerine bakıp, kendinize dair teşhis koyup, internette önerilen tedavi yöntemlerini uyguladığınız durumlar oldu mu? Soru 9. COVID-19 veya sonraki süreçte internette gördüklerinizle ilgili ilginç bir deneyiminizi bizimle paylaşır mısınız?
Dijital Medya Deneyimi: Sanal Dünyada Bilgi Arayışı	Soru 10. Dijital medya üzerinden içeriklere ulaşmanızın nedeni nedir? Neden geleneksel dediğimiz mecralardan değil de internet üzerinden bilgilere erişiyorsunuz? Soru 11. İnternette erişim sağladığınız bir içeriğe siz kendi isteğinizle mi ulaştınız yoksa bir yönlendirme üzerine mi o içeriğe eriştiniz? (Tanınmış kişilerin yönlendirmesi, bir haber programında bu içerikten bahsedilmesi gibi.)

4.2.1 Dijital bilgiye güven: Gerçek mi, manipölasyon mu?

Bu başlık altında, katılımcıların internet üzerinden eriştikleri içeriklerin doğruluğu ve güvenilirliği konusundaki düşünceleri, değerlendirme süreçleri ve bu içeriklere yönelik tutumları ele alınmıştır. Görüşmeler kapsamında katılımcılara, internette okudukları veya izledikleri içeriklerin güvenilirliğine ilişkin düşünceleri, bu içeriklerden şüphe duymaları durumunda izledikleri doğrulama yöntemleri ve bilgi arayışında kaynak seçimine verdikleri önem sorulmuştur.

Katılımcılar, internetten elde ettikleri bilgilere doğrudan inanmadıklarını, çoğunlukla şüpheyle yaklaştıklarını ve bilgilerin doğruluğunu anlamak için çoğu zaman farklı kaynaklardan doğrulama yapma ihtiyacı hissettiklerini ifade etmişlerdir. Örneğin, katılımcılardan K1, internette karşılaştığı ilk bilgiyi kesin olarak kabul etmediğini ve bilginin güvenilir olup olmadığını anlamak için alternatif kaynakları incelediğini belirtmiştir. K1, aynı konuda birden fazla kaynağın tutarlı bilgiler sunduğunu gördüğünde

o bilginin doğruluğunu kabul ettiğini dile getirmiştir. Bu tutum, internet kullanıcılarının çoğu zaman bilgiyi tek bir kaynaktan almak yerine farklı kaynaklardan doğrulama yapma gereksinimini yansıtmaktadır.

K1'in düşüncelerine benzer şekilde katılımcı E1 de genel olarak internette karşılaştığı her bilgiye inanmadığını, özellikle bilginin paylaşıldığı sitenin ve paylaştan kişinin tanınırlığının kendisi için önemli olduğunu vurgulamıştır. E1, internetteki bazı bilgilerin neden güvenilir olmadığını ise şu şekilde açıklamıştır:

“Çünkü internetteki o paylaşım ve bilgi sunumu kişiye göre olabiliyor. Yani içeriği yazan kişi, temelsiz, dayanaksız bilgiler verebiliyor. Kendine göre takipçi kazanmaya ve etkileşim yapmaya çalışıyor ya da kendi ürününü pazarlamaya çalışıyor. O anlamda internetteki bazı bilgileri şu televizyonlarda gördüğümüz meşhur bal reklamlarına benzetiyorum ve hemen atlıyorum.”

Katılımcılardan E3 ise ulaştığı bilgileri hemen doğru kabul etmediğini, özellikle sağlık gibi konularda bilgiyi kontrol ettiğini söylemiştir. Sağlık konusunda izlediği bir videoyu örnek vererek doğal tedavilerin kendisine mantıklı geldiğini ifade eden E3, yine de bu bilgilere körü körüne inanmadığını vurgulamıştır. E3 ayrıca, temiz ve kirli bilgi ayrımında izleyicinin altyapısının önemli olduğuna dikkat çekmiştir:

“İnternette çok çeşitli kaynaklar var. Kimi kaynaklar kendi bilgi dağarcığını kullanıyor, kimileri daha akademik bilgi dağarcığını kullanıyor. Kirli bilgiler de var, temiz bilgiler de. Bu bilgilerin yorumlanması açısından biraz izleyicinin ya da dinleyicinin konu hakkındaki altyapı bilgi dağarcığının önemli olduğunu düşünüyorum.”

E3'ün görüşlerine benzer şekilde, K4 de her içeriğin doğru olmadığını düşündüğünü, bu nedenle izlediği televizyon programlarından ve çevresinden aldığı duyumların internetteki bilgilerin yanlış olabileceği yönünde kendisini etkilediğini ifade etmiştir. Bu bağlamda, özellikle başkalarının düşüncelerinin kendi algısı üzerinde etkili olduğunu belirten K4, bireysel şüphecilik ile sosyal etkilenmenin birlikte rol oynadığını göstermiştir.

Katılımcı E4 ise internette ve televizyonda karşılaştığı bilgilerin bir kısmını güvenilir bulduğunu, bir kısmını ise sorgulama ihtiyacı hissettiğini belirtmiştir. E4, bir bilgiye ulaştığında “acaba” diyerek aklında soru işaretleri oluştuğunu ve bu nedenle başka kaynaklardan da aynı içeriğe ulaşmaya çalıştığını söylemiştir: “O konuyu okuduktan sonra karar veriyorum. ‘Acaba’ mı diye aklımda soru işareti kalıyor. Bilgiyi veren kişi doğru mu söylüyor, yanlış bir bilgi mi veriyor? Bazen çelişkiye düşüyorum.”

E4 ayrıca, farklı medya kanallarında aynı haberin farklı şekillerde sunulmasının güven duygusunu azalttığını da ifade etmiş ve bu nedenle, hangi mecrada olursa olsun gördüğü ilk bilgiye hemen inanmadığını vurgulamıştır. E4'ün açıklamaları, medya kanallarının bilgileri farklı açılardan sunmalarının, izleyicinin şüphecî tutumunu pekiştirdiğini göstermektedir.

Benzer bir şüphecilik, K5'in ifadelerinde de gözlemlenmiştir. K5 de diğer katılımcılar gibi internette karşılaştığı bilgilerin çoğuna güvenmediğini ve sadece kendi güvenilir bulduğu sitelere yöneldiğini belirtmiştir. Ona göre, internetteki birçok içerik insanların inançlarına göre şekillenmekte ve bu nedenle manipülasyon içerebilmektedir.

K6 da internetten elde ettiği bilgilere güvenmediğini söylemiş, doğruluğuna inanmadığı haberleri ya da bilgileri çeşitli kaynaklardan karşılaştırarak doğrulamaya çalıştığını ifade etmiştir. K6, bilgilerin kısaltılarak veya değiştirilerek sunulabileceğine dikkat çekmiş ve bu nedenle bir haberin veya konuşmanın mümkünse tam metnine ulaşmaya çalıştığını vurgulamış ve şunları dile getirmiştir:

“Bir bilgi, hangi konuda olursa olsun, bu sağlık olsun, haber olsun, bilgi olsun birkaç güvendiğim yer varsa oralardan karşılaştırma yapıyorum. Birinin konuşması da olsa bazı yayın organları o konuşmayı ya keserek ya kısaltarak veriyor. O yüzden bulabiliyorsam bir başka yerde de tam yazısını bulmaya yani konuşma metnini bulmaya çalışıyorum.”

K7 ise zamanla internetteki bilgilere karşı güveninin azaldığını belirterek artık çoğu zaman her şeye şüpheyle yaklaştığını söylemiştir. Önceden bazı bilgilere inanabildiğini ifade eden K7 artık daha fazla araştırma yapma ihtiyacı duyduğunu da sözlerine eklemiştir:

“Artık çoğu zaman her şeye şüpheyle yaklaşıyorum. Eskiden inanabiliyordum ama şimdi çoğu şeye inanmıyorum, şüpheye düşünüyorum. Bu inanmama durumu konuya göre de değişebiliyor tabii. Mesela siyasi şeylere inanmaya daha meyilli oluyorum ama onun dışında biraz daha toplumsal hayatla alakalı ve gündelik hayatımızı etkileyen durumlarda ciddi araştırmalar sonucu denilen şeyin olamayabileceğini düşünüyorum. Genel olarak şöyle diyebilirim. Bir bilgiyi ilk gördüğümde bu doğrudur deyip inanıp geçmem, daha fazla araştırma gereği duyarım.”

E5 de özellikle sosyal medyada bireylerin paylaştığı içeriklere dikkatle yaklaştığını ve bilginin kaynağını mutlaka sorguladığını belirtmiştir. Özellikle sağlık içerikleri konusunda kaynağı belli olmayan bilgileri güvenilirmez olarak gördüğünü söyleyen E5, bu konuda yaşadığı deneyimleri şu şekilde aktarmıştır:

“Annem bana çok içerik gönderir bunlara da bak diye. Bazı influencer’ların doğrudan kendilerinin ürettikleri içerikler oluyor bunlar çoğu zaman. Yok efendim sabah bilmem ne suyunda bilmem ne bekletin şeklinde içerikler. Geçen gün mesela göndermiş bir içerik, 90 gün boyunca karanfilli su içersen işte bütün metabolizman bebek gibi oluyor şeklinde bir bilgi var. Bu tarz içeriklere güvenmem. Önce kaynağına bakarım. İnternette ilk gördüğüm bilgiye hemen inanmam mutlaka sorgularım.”

Katılımcıların söylemleri dikkate alındığında, bu bulguların, nicel analiz sonuçlarıyla büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir. Nicel analiz bölümünde, katılımcıların interneti %37,6 oranında “güvenilir”, %21,2 oranında “tamamen güvenilir” bulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu veriler, nitel analiz sonucu elde edilen “doğrulama ihtiyacı” ve “şüpheyile yaklaşım” bulgularını destekler niteliktedir. İnternetin tamamen güvenilir bulunma oranının görece düşük olması da bilgilere şüpheyile yaklaşılması ile açıklanabilir. Bu bağlamda, internet kullanıcılarının şüphe duydukları içerikleri birden fazla kaynaktan kontrol ederek güvenilirliklerini artırmaya çalıştıklarını söylemek mümkündür. Bu tutum, kullanıcıların internet üzerindeki bilgi kirliliğine karşı daha dikkatli ve eleştirel bir tutum geliştirdiklerini göstermektedir.

Katılımcıların internetten edindikleri bilgilerin doğruluğundan şüphe etmeleri durumunda izledikleri doğrulama yöntemleri incelendiğinde, farklı eğilimlerin ve kişisel stratejilerin öne çıktığı görülmektedir. Genel olarak, katılımcıların tamamının internet üzerinden edinilen bilgilerin doğruluğu konusunda bir şüphecilik geliştirdiğini söylemek mümkündür. Katılımcılar bilgiyi doğrudan kabul etmek yerine, farklı kaynaklardan karşılaştırmalı doğrulama yapmaya yönelmektedir. Örneğin K1, şüphelendiği bilgileri yine internet üzerinden başka kaynaklarla kontrol ettiğini, özellikle sağlık gibi konularda uzman kişilerin yazdığı içerikleri veya kitap, dergi gibi basılı kaynakları tercih ettiğini belirtmiştir. Katılımcı E1 ise emin olmadığı bir bilgiyi ansiklopedik kaynaklarla teyit etmeye çalıştığını ve çevresinde bu konuda uzman olan kişilere danıştığını ifade etmiştir. E1 bu süreci şu şekilde anlatmıştır:

“Eğer ansiklopedik bir bilgiyle kontrol edebiliyorsa ansiklopedik bir bilgiyle onu teyit etmeye çalışıyorum ya da çevremde bu işin uzmanı olan, alanı bu konuyla aynı olan bir kişi varsa mesela konu sağlıksa doktorla veya konu dini bir bilgiyse bir ilahiyat mezunu birisiyle o durumu paylaşarak onun bilgi ve yorumunu alıyorum. Bunların yanı sıra güvenilir olan, sorduğun sorunun cevabını alabildiğin sitelere onları soruyorum.”

E1 ayrıca, Uzman TV gibi uzman görüşü içeren platformlardan da bilgi doğrulaması yaptığını eklemiş ve şunları söylemiştir:

“Bir ara Uzman TV’ye sormuştum, o konuyu bir de Uzman TV’den dinleyeyim demiştım. İnternette bilgiye ulaştığım kişi belki kendi hastanesindeki tekniği ön plana çıkartıyor olabilir ama Uzman TV neticede böyle yapmıyordur diye düşünerek ona yönelip, ondan da aynı bilgiyi, aynı yorumu alıyor muyum diye kontrol ediyorum.”

İnternette edindiği bir bilgiye doğrudan inanmadığını belirten E2, ilgisini çeken konularda farklı içeriklere ve yorumlara bakarak karar verdiğini ifade etmiştir. İlgisini çekmeyen konularda ise şüphe duysa da araştırma yapmadan bilgiyi geçiştirdiğini söylemiştir:

“Bilgiye inanmayıp geçtiğim olur ama hemen inandığım olmaz. Böyle bir şey mi olur derim kestirip atarım yani ama eğer ilgimi çeken bir konuysa bakarım önüne, arkasına, birkaç yorumu, kim ne diyor bu konuyla ilgili diye... İnternete şüpheyile de girmem ama. Ben girerim önüme bilgi gelir, şüphe ederim ya da o bilgiyi kabul ederim ve araştırırım. Konu ilgimi çekmiyorsa pas geçerim.”

Bilgi doğrulaması için kitap ve kütüphane gibi geleneksel yöntemlerin yerini artık dijital platformlara bıraktığını söyleyen E3 ise internette okuduklarını mantık süzgecinden geçirerek değerlendirdiğini ifade etmiştir. Ayrıca, hayat tecrübelerinin de bilgilerin doğruluğunu değerlendirmede yardımcı olduğunu vurgulamıştır.

İnternette edindiği bir bilgiyi önce yakın çevresiyle paylaştığını ve onların tepkilerine göre bilginin doğruluğunu değerlendirdiğini söyleyen E4 ise konunun ilgisini çekmesi durumunda daha farklı kaynaklara bakarak araştırma yaptığını ifade etmiştir.

E5 doğrulama sürecinde arama motorlarını ilk kaynak olarak kullandığını, özellikle Ekşi Sözlük gibi kullanıcı temelli platformlarda yapılan tartışmalara dikkat ettiğini belirtmiş ve şunları dile getirmiştir:

“İlk işim arama motorlarından araştırmak olur. Konunun ne olduğuna bağlı olarak değişir tabii başvuracağım kaynaklar ama önce arama motorlarına bakarım ya da benim en sık başvurduğum kaynak Ekşi Sözlük’tür. Orada o konuyla ilgili açılmış bir başlık varsa, daha önce tartışma varsa onlara bakarım. Orada insanlar neler demiş, birbirlerinin yanışlarını nasıl düzeltmişler ki genelde böyle bir eğilimleri var, onlara bakarım.”

Kullanıcıların birbirlerini doğruladığı ortamların daha işlevsel olduğunu düşünen E5, Ekşi Sözlük’te yer alan yorumlar arasında ortak bir eğilim çıkarsa bunlara daha çok güvendiğini de sözlerine eklemiştir:

“Kullanıcıların birbirlerini doğruladığı ya da yanışladığı forum benzeri sitelere de bakarım Ekşi Sözlük gibi. Buradaki bilgilerin de ne kadarı doğru ne kadarı yanış belli olmaz ama ben

şuna göre hareket ediyorum. Oradaki başlıkta çok fazla entry oluyor ve genel olarak grubun belli bir yöne eğilimi oluyor. Örneğin geçenlerde bir ilacın faydalarıyla ilgili bir konu vardı hatta ben de yorumlarımı yazmıştım. Başlık içerisinde genel bir eğilim oluyor yani herkes yanılmaz gibi bir şey. Hani yarışma programında var ya joker hakkı alıyorsunuz ve kalabalığa soruyorsunuz ‘seyircilere sor joker hakkı’. En çok hangi yanıt veriliyorsa ona gidiyorsunuz. Bende de o oluyor. Bu kadar insan yanılıyor olamaz diyorum bazen. Tabii ki tek bir kişi çoğunluğun önüne geçebilir eğer bilim insanı ünvanı varsa ve bundan eminsem.”

E5 ayrıca teyit.org gibi doğruluk kontrolü yapan siteleri de sıklıkla kullandığını söylemiş ve bireysel olarak güvendiği uzman kişilere de danıştığını ifade etmiştir:

“Doğru içerikler üreten servisler var teyit.org gibi mesela. Oralarda teyitlenen haberlerse önce oraya bakarım. Ayrıca, kendimin birebirde erişebileceğim, sorabileceğim insanlar varsa etrafımda, o konuda beni aydınlatabileceğine güvendiğim kişiler varsa onlara sormayı tercih ettiğim durumlar da oluyor ama genellikle internetten teyit etmek, doğrulamak yoluna gidiyorum. %80 bu noktada ilerliyorum diyebilirim.”

K2 ise özellikle sağlık gibi alanlarda, bilginin bir hastane ya da tanınmış bir doktor tarafından verilir verilmediğini kontrol ettiğini, genel konularda ise birkaç farklı siteye göz attığını belirtmiştir. Çelişkili bilgiler gördüğünde ise şüphe duyduğunu ve o konuda daha fazla araştırma yapmaya yöneldiğini ifade etmiştir.

K3 de bilginin doğruluğundan emin olmadığı zamanlarda vaktinin elverdiği ölçüde araştırma yaptığını söylemiş, hangi sitede ne yazdığına bakarak o bilginin doğruluğuna karar verdiğini belirtmiştir.

Katılımcılardan K4, bir bilgidен şüphelendiğinde farklı sitelerden kontrol ettiğini, bilgilerde tutarsızlık görürse her iki kaynağa da güvenmediğini ve o bilgiyi yok saydığını ifade etmiştir. Ayrıca, internet dışında da tanıdığı kişilere danışarak ve televizyon programlarını izleyerek doğrulama yaptığını, televizyonda yayınlanan içeriklere internetten biraz daha fazla güvendiğini söylemiştir:

“Şüphelendiğim bir içerik olduğunda birkaç siteden daha bakıyorum o bilgiye. Eğer iki yerdeki bilgi birbirinden farklıysa o zaman ikisini de yanlış kabul ediyorum, ikisine de inanmıyorum ve o bilgiyi yok sayıyorum. Eğer internetten kontrol etmezsem tanıdığım kişilere soruyorum, televizyon programlarına bakıyorum. Bana biraz daha doğru gibi geliyor televizyon.”

Özellikle haber içeriklerinde resmi medya kuruluşlarının kendi sitelerini tercih ettiğini belirten K5, haberin doğruluğundan emin olmak için yalnızca bir değil birden fazla

kaynağa başvurduğunu dile getirmiş, televizyon ve interneti birlikte kullandığını ifade etmiştir:

“Sadece internete bakmam özellikle televizyon ve internet önceliklidir. Televizyonu da kolaycılığından dolayı kullanırım ama televizyonda görmüş olduğum bir haberi sağlamasını yapmak için veya doğrusuna ulaşabilmek için, eğer kendimi ilgilendiren bir konuya, mutlaka internette bir kere bakarım.”

Doğrulama sürecinde çok kaynaklı bir yaklaşım benimseyen K6 ise internet, televizyon ve gazete gibi farklı mecralardan bilgileri araştırarak teyit ettiğini ifade etmiştir. Bir yazarın yazısını okuduğunda, aynı konuyla ilgili farklı kaynakları da incelediğini belirtmiştir: “Bir yazarın yazısını okuduysam mesela onu başka yerlerle de karşılaştırıyorum. Sadece internetten değil televizyondan bakıyorum, gazete haberlerine bakıyorum, ulaşabildiğim her kanala bakıyorum.”

Katılımcılardan K7, bilgi doğrulama sürecinde öncelikle kaynağın resmî olup olmadığını kontrol ettiğini ve alanında uzman kişilerden gelen bilgilere öncelik verdiğini söylemiştir. Sosyal medyada takip ettiği uzman isimlerin görüşlerini de dikkate aldığını ifade eden K7 şunları belirtmiştir:

“Bilginin doğruluğunu teyit etmek için öncelikle resmî bir kaynaktan mı geliyor bu bilgi ona bakarım. Güvendiğim insanlara danışırım. Bu kişiler sosyal medyada takip ettiğim, alanında uzman biri de olabilir. Onların söylemlerine bakarım. Bilgiye ulaştığım kaynağın güvenilirliğine göre değişir aslında. Genellikle bir bilgiye ulaşip şüpheye düştüğümde bu doğru değildir deyip kapatıyorum ama benim merakımı uyandırıyorlarsa tabii ki başka bir kaynağa gitmeye de meylediyorum.”

Tüm bu bulgular, internet çağında bireylerin bilgi güvenilirliği konusunda eleştirel ve seçici bir tutum geliştirdiklerini ve bilgileri teyit etme eğiliminde olduklarını ortaya koymaktadır. Bu doğrulama çabalarında ise kişisel ilgi düzeyi, uzman görüşüne başvurma, mantıksal değerlendirme ve çoklu kaynak kullanımı öne çıkan faktörler olmuştur.

4.2.2 Sağlık içeriklerine ilgi: Bilgi arayışı mı, merak mı?

Günümüzde internet, bireylerin sağlıkla ilgili bilgilere hızlı ve kolay erişim sağlayabildikleri önemli kaynaklardan biri hâline gelmiştir. Bu bağlamda, bireylerin internetteki sağlık haberlerine ve içeriklerine gösterdikleri ilgi hem bilgi arayışına dayalı gereksinimlerden hem de merak duygusundan kaynaklanabilmektedir. Sağlık içeriklerine yönelik bu ilginin altında yatan nedenleri anlamak, bireylerin bilgi edinme davranışlarını

değerlendirmek açısından önemli bir çerçeve sunmaktadır. Bu bölümde, katılımcıların sağlıkla ilgili içeriklere yönelik yaklaşımları ve bu içeriklere duydukları ilginin nedenleri incelenmiştir.

Katılımcılar, sağlıkla ilgili haberleri okuyup okumadıkları konusunda farklı yaklaşımlar sergilemiştir. Örneğin E3, sağlık haberlerini genellikle bilgi dağarcığını geliştirme amacıyla okuduğunu ifade etmiştir: “Özellikle ihtiyacım olduğundan dolayı değil, bilgi dağarcığı olsun, genel kültür olsun diye araştırıyorum. Yarın bir gün başıma veya çevremde birine bir şey gelirse en azından tavsiye niteliğinde bilgiler ediniyoruz.” Bu söylemiyle E3, sağlık ile ilgili haberleri kendine bir gereklilik olarak görmediğini, ancak bu tür bilgilerin gelecekte yararlı olabileceğini vurgulamıştır.

Benzer şekilde K4 de internetten sağlık ile ilgili haberleri okumasını ve bu konudaki bilgi arayışını çoğunlukla çevresindeki hastalara destek olabilmek amacıyla yaptığını belirtmiştir. Haberlerden ziyade doğrudan bilgi kaynaklı içeriklere yöneldiğini ifade eden K4, bu tercihini şu şekilde açıklamıştır: “Yakın çevremde bazı rahatsızlıkları olan insanlar varsa kendim de dahil, o hastalıkla ilgili bilgi almak için araştırma yapıyorum.”

E4’ün ifadeleri, sağlıkla ilgili bilgi arayışının daha çok bireysel hastalık deneyimleriyle sınırlı kaldığını göstermektedir. Kendi hastalığıyla ilgili içeriklere zaman zaman göz attığını belirten E4, genel sağlık haberlerini ise düzenli olarak takip etmediğini söylemiştir.

K5 ve K6’nın verdiği cevaplar incelendiğinde, her iki katılımcının da özellikle sağlıkla ilgili yenilikleri, tedavi yöntemlerini ve ilaçlar gibi konuları takip ettiği görülmektedir. K5 sağlık konularına karşı uzun süredir ilgili olduğunu, ancak özel olarak yeni gelişmeleri aramadığını, karşısına çıkan haberler dikkatini çektiğinde incelediğini ifade etmiştir. Yeni ilaçlar, ameliyat yöntemleri veya sosyal güvenlik düzenlemeleri gibi somut gelişmelere de önem verdiğini söyleyen K5, sağlık bilgisinin yaşamındaki sürekli bir ilgi alanı olduğunu vurgulamıştır:

“Sağlık noktasında oldum olasıya ilgileniyorum. Yeni bir olay olduğunda veya sağlıkla ilgili televizyonda bir haber çıktığında onu çok dikkatli takip ediyorum. Bir haber anlatıyorlarsa sağlıkla ilgili yeni çıkan bir şey olmasa da mesela SMA’lı hastaların ilacının verilip verilmeyeceği, Sosyal Sigortalar Kurumu’nun hangi ilaçları ücretsiz sunacağı ya da bir nakil ameliyatı dikkatimi çekiyor. Genel olarak söylersek sağlık konusu benim dikkatimi çektiği için bu içerikleri okuyorum.”

K5'in "Sağlık noktasında oldum olasıya ilgileniyorum." ifadesi, sağlık bilgisini anlık ihtiyaçtan çok kişisel bir ilgi ve öğrenme alanı olarak gördüğünü göstermektedir.

Sağlık haberlerini, genellikle merak ettiği konular olursa okuduğunu ve araştırdığını vurgulayan K6 ise bilmediği hastalıkların adlarını gördüğünde bu hastalıkların ne olduğunu öğrenmek için bu haberleri incelediğini belirtmiştir. "O kadar çok hastalık türüyor ki çoğunun ismini bilmiyoruz." diyen K6'nın, bilinmeyen hastalıklar hakkında bilgi edinme amacıyla bu içerikleri takip ettiği söylenebilir.

Yaşının ilerlemesiyle birlikte sağlık içeriklerine daha fazla ilgi göstermeye başladığını belirten E1, X (Twitter) gibi sosyal medya platformlarını sağlık ile ilgili haberleri takip etmek ve bu konuda bilgi sahibi olmak için kullandığını ifade etmiştir. Yaşadığı sağlık sorunlarının, sağlıkla ilgili konularda daha dikkatli olmasına yol açtığını söyleyen E1, bu düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir.

"En son yaşamış olduğum sağlık tedavisi de bu konuda beni biraz daha hassaslaştırdı. Genel manada sağlıkla ilgili neler var, nelere dikkat edilmesi gerekiyor, çevremdeki insanları hangi konuda uyarmalıyım ya da beni ilgilendiriyorsa ben hangi konuda daha hassas olmalıyım, hangi konuya daha fazla dikkat etmeliyim diyerek kendimce bir sorumluluk hissediyorum."

E1'in bu tutumu, sağlık ile ilgili içeriklere öncelik vermekle birlikte, bu ilgisinin kişisel deneyimlere dayandığını göstermektedir. Geçmişte yaşadığı tedavi süreci ve ilerleyen yaş, onun sağlık bilgilerini daha dikkatli incelemesinde etkili olmuştur.

Sağlık içeriklerini sadece kendi hastalığına dair bilgiler için araştırdığını söyleyen K3'ün, bu içerikleri yalnızca kişisel sağlık sorunları çerçevesinde incelediği görülmektedir.

Sağlık ile ilgili haberleri genel olarak okumadığını, sadece sağlık sorunlarıyla ilgili bilgi edinmek amacıyla araştırma yaptığını belirten katılımcılar da bulunmaktadır. Örneğin, K1 sadece kendi sağlık durumuyla ilgili bilgi edinmek amacıyla araştırma yaptığını, sağlıkla ilgili haberleri genel olarak okumadığını belirtmiştir. Bu tür haberleri okumayı tercih etmemesinin sebebinin ise sağlıkla ilgili kötü haberlerin onu rahatsız etmesi olduğunu söylemiştir: "Yani sağlıklı olmayı bilmek falan pek hoş bir şey değil. Bir şeyi bilmemek daha iyi aslında sanki." Bu durum, K1'in sağlık konularına dair daha olumlu bir psikolojik mesafe koyma çabasını yansıtmaktadır.

K2 de bazı sağlık haberlerini özellikle okumadığını belirtse de zaman zaman kendisinin ve çevresindeki insanların sağlık sorunlarından dolayı merak ettiği konularda sağlıkla ilgili içeriklere göz attığını ifade etmiştir: "Bazılarını özellikle es geçiyorum

etkilenmemek adına, beynimi bulandırmasın diye ama merak ettiğim şeyler olabiliyor zaman zaman.”

Katılımcılardan E2’nin sağlık ile ilgili içeriklere oldukça dikkatli bir şekilde yaklaştığı görülmektedir. Sağlıkla ilgili haberlerde istismar olduğunu düşünerek çok okumadığını söyleyen E2, kendi sağlık sorunları olan şeker ve tansiyon gibi kronik hastalıkları nedeniyle bu alanlara ilgi gösterdiğini ve bu bilgilerin doğruluğunu araştırdığını ifade etmiştir. İnternette bilgilere ulaşırken sadece uzmanların ve güvenilir kaynakların paylaşımlarına baktığını vurgulayan E2, sağlıkla ilgili çeşitli kitap ve tedavi yöntemlerini de dikkate aldığını söylemiştir. Ayrıca, kimi bilgilerin güvenilir olmadığını da dile getirerek şunları belirtmiştir.

“Çok okumuyorum yani özellikle sağlık konusunda çok istismar olduğunu düşünüyorum. Kendi hastalığımla ilgili kitaplar okuyorum, internette de bakıyorum ama o zaman detaylı araştırıyorum. Yorumlara bakıyorum, güvendiğim kişilerin söylediklerini inceliyorum, konunun uzmanları ne demiş, belgesi nedir onlara bakıyorum. Sadece yorum okumam, kalıp bir yorum da olabilir o. Sonuçta sağlıkla ilgili birçok şey düşünüyor önümüze, yapay zekâ düşürüyor. Bir sektör sonuçta ve yanıltıcı bilgiler de bulunuyor. Bu alanla ilgili bir sürü reklamlar çıkıyor ve bu reklamların çoğu sahte içeriklerle dolu. İzleyenlerin %80-90’ı da inanabiliyor bunlara. Ben bu yüzden istismar edildiğine inanıyorum.”

K7 ise sağlık içerikleriyle sosyal medya aracılığıyla sıklıkla karşılaştığını ifade etmiş ve bu içerikleri okuma motivasyonunun hem kendisi hem de eşiyle ilişkili olduğunu söylemiştir. Özellikle Instagram’da karşısına çıkan sağlık haberlerini “Beni ilgilendirir mi?” sorusunu sorarak değerlendirdiğini dile getirmiş ve bu durumu şu şekilde aktarmıştır:

“Bu tür haberler ve içerikler çok fazla çıkıyor karşıma. Özel olarak okumasam da özellikle Instagram’da çok karşıma çıkıyor. Onları da okuyorum. Okumamdaki neden de aslında kendimle alakalı bir problem olamayacağını anlamaya çalışıyorum. Yani “bu konu beni ilgilendirir mi, beni etkiler mi ya da etkilemez mi?” bunları anlamaya çalışıyorum. Genel olarak zaten artık hastalık hastasına döndüm. Genelde de bu içeriklere, eşime yollamak için de bakıyorum. Şu an eşimi daha çok öncelediğim için bu içerikler ilgimi çekiyor. Bir şey görüyorum mesela, bu eşimin işine yarayabilir diye ona da iletiyorum.”

K7’nin bu ifadeleri, bireysel kaygıların ve yakın çevreye yönelik sorumluluk duygusunun sağlık içeriklerine yönelmede etkili olduğunu göstermektedir.

E5 ise sağlık içeriklerine duyduğu ilgiyi hem geçmişte yaşadığı hipokondri deneyimine hem de bilgiye ulaşma arzusuna bağlamıştır:

“Daha önce hipokondriyaktım. Hipokondri teşhisi aldım. Devlet hastanesindeki bir psikiyatrist bu teşhisi koymuştu. Üniversitenin başındayken anneannemin vefatından sonra başladı bu durum. O kadar sık doktora gitmeye başladım ki ve o kadar heyecanlanıyordum ki kesin kanserim, ölümcül bir hastalığım var diye düşünüyordum. Mesela televizyonda kadının birinin “karnım ağrıyor, doktora gidiyorum gidiyorum bir şey çıkmadı. Meğer pankreas kanseriymişim” dediği bir haber görüyordum, bu beni panikletiyordu. Tahlillerim oluyordu hep yanımda ve her doktora onu götürüyordum, bakın önceden böyle durum diye.”

Sağlık haberlerini geçmişte yoğun kaygılarla takip ettiğini belirten E5, bu şekilde davranmaktan doktor tavsiyesiyle vazgeçtiğini ifade etmiş ve şunları söylemiştir:

“En son bir gün bir doktor bana dedi ki “Bunun tedavisi yok. Doktora gideceksin en sonunda bıkacaksın, sıkılacaksın. Bıkana ve paran bitene kadar git” dedi. O zamana kadar kullandığım bütün ilaçlardan daha etkili geldi bana bu tavsiye. 2-3 kere daha doktora gittim. Sonra bıraktım ve iyileştim. Şu an mesela doktora gitmem lazımken gitmiyorum.”

Pandemi döneminden bu yana sağlık haberlerine olan ilginin de arttığını söyleyen E5, sağlık haberlerini artık daha çok bilgi edinmek ve güncel gelişmeleri görmek için takip ettiğini belirtmiştir:

“Pandemi döneminden bu yana zaten sağlık haberlerine ilgimiz arttı. Mesela benim X (Twitter)’imde o zamanlardan kalan doktorlar var, hâlâ takip ediyorum. Sağlık ve teknoloji sürekli kendini geliştiren bir alan, yeni şeyler sürekli çıkıyor. Takip etmeyi seviyorum bu bağlamda. “Ne nereye gitti, yeni tedaviler var mı?” bunları görmek hoşuma gidiyor. Bu alanda ilerlenmiş olmasını bilmek bile benim hoşuma gidiyor. O yüzden takip ediyorum sağlık haberlerini. Artık bende hastalık var mı diye bakmıyorum.”

Tüm katılımcıların yanıtları dikkate alındığında, sağlık ile ilgili haber ve içeriklere yönelik ilgi ve yaklaşımların; kişisel deneyimler, sağlık bilgisi edinme ihtiyacı ve güven arayışı gibi faktörlerle şekillendiği görülmektedir. İnternetteki sağlık içeriklerinin, bireylerin hem bilgi edinme hem de merak etme motivasyonlarıyla okunduğu anlaşılmaktadır. Ancak, sağlık içeriklerinin güvenilirliği konusunda ortaya çıkan kaygılar, bireylerin bu içerikleri seçerken daha dikkatli olmalarını gerektirmektedir. Katılımcıların genellikle sağlık içeriklerine yalnızca güvenilir ve uzman kaynaklardan ulaşmaya çalışması, internetteki sağlık içeriklerinin doğruluğuna duydukları hassasiyeti göstermektedir.

4.2.3 Bilgi ararken artan endişeler: Siberkondri deneyimi

Dijitalleşmenin sağlık alanındaki etkileri, bireylerin sağlık bilgilerine erişim biçimlerini dönüştürmekle kalmamış, aynı zamanda sağlıkla ilgili kaygı düzeylerini de etkilemiştir.

İnternet, her ne kadar bireylerin sağlıkla ilgili bilgilere kolay bir şekilde ulaşmasını sağlasa da bu durumun bazı olumsuz sonuçları da beraberinde getirdiği görülmektedir. Özellikle kişisel ya da yakın çevrede karşılaşılan sağlık sorunları karşısında internetten bilgi arama davranışı, bireylerde zaman zaman endişe ve kaygı artışına yol açabilmektedir. Bu durum da kişilerin fiziksel ve psikolojik sağlıkları üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir. “Siberkondri” olarak tanımlanan bu durum, bireylerin sağlık bilgileri üzerinden hastalıkları tespit etmeye çalışmaları ve süreç içinde gereksiz endişe ve korku yaşamaları anlamına gelmektedir (McElroy ve Shevlin, 2014, s. 12). Bilgiye erişimin kolaylaşması ve güvenilir kaynak arayışının artması, bireylerin dijital medya okuryazarlığı ve siberkondri düzeyleri arasındaki ilişkiyi daha görünür hâle getirmektedir. Bu başlık altında, katılımcıların internet üzerinden sağlık bilgisi arama deneyimleri, bilgi kaynağı tercihlerine ilişkin tutumları ve edinilen bilgilerin yarattığı etkiler incelenmiştir.

Katılımcıların yanıtları dikkate alındığında, sağlıkla ilgili konularda yaptıkları bilgi aramaları sonucunda çoğunun genellikle olumsuz duygulara kapıldığı görülmektedir. Katılımcılar, internette karşılaştıkları bilgilerin, bilgi eksikliği ya da yanlış anlama nedeniyle kaygı ve korkularını artırdığını ifade etmiştir. Ancak, sürecin ilerleyen aşamalarında elde edilen bilgilerin bazen rahatlatıcı bir etki yarattığı bazen de kafa karıştırıcı etkilere sebep olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcılardan K1, kendisinde veya ailesinde olabileceğini düşündüğü bir hastalıkla ilgili araştırma yaptığında, internetten edindiği bilgilerden aşırı derecede etkilendiğini ve bu bilgilerin kendisini hastalığın son evresinde olduğuna inandırdığını belirtmiş ve bu durumu şu şekilde ifade etmiştir.

“Kendimde olduğumu düşündüğüm bir hastalığa bakmıştım. Çok kötü bir süreçti ve ben hastalığın son evresinde olduğumu düşünmüştüm. Bu durumu doktoruma da söyledim, çok güldü. Bende olduğumu düşündüğünüz şeyi ben araştırdım ve son evreye yakın bir şey buldum, çok moralim bozuldu dedim. Doktorum bana çok güldü ve ‘Peki, sen tahlilindeki şu değerlere de baktın mı?’ dedi. ‘Bizim sende bu hastalığı bulmamız için o değerlerin şu aralıklarda olması gerekiyor. Bir dahakine böyle bir teşhis koyma.’ dedi bana ama mesela bulduklarım beni aşırı etkiledi ve panikletti.”

E1 de yaşadığı bir hastalık sonucu internetten elde ettiği bilgiler nedeniyle büyük bir korku ve üzüntü yaşadığını dile getirmiştir:

“Çok kötü bir deneyimdi. MDS isimli bir hastalığa yakalandığımı öğrendim. Öğrendiğim gün aynı zamanda benim doğum günümdü. Hemen internetten MDS ile ilgili bilgilere baktım

ve yaşam ömrünün 4 yıl olduğunu öğrendim. Eve geldim. O akşam doğum günümü kutladık ama benim aklımda yaşam ömrünün 4 yıl kaldığıyla ilgili bir bilgi vardı. Bir korku ve üzüntüye sebep oldu bu durum bende. Neticede böyle özel bir günü daha derinden ve yaralı hissettim. Çevremden kimseye hissettirmemeye çalışmışım. Fakat sonrasında tedavisi olabileceğini öğrendim.”

Bu bilgilerle birlikte E1, ilik nakli süreciyle ilgili yaptığı araştırmalarda da sade ve anlaşılır bilgilere ulaşamadığını, internette yer alan bilgilerin eksik ve uzman olmayan kişilerin anlayamayacağı bir şekilde yazıldığını ifade etmiştir:

“İlik nakliyle ilgili çok araştırmalar yaptım ama bir türlü ilik naklinin ne olduğunu öğrenemedim. Ta ki başımdan geçene kadar. Ancak başımdan geçince ilik naklinin ne olduğunu gördüm. Bu anlamda da tam manasıyla böyle insanların anlayacağı gibi anlatan çok yer denk gelmedi bu noktada. Sonrasında da keşke bu konuda daha iyi bilinçlendirilseymişim diye düşündüm çünkü korkulduğu gibi değilmiş. Bazı şeyleri işin uzmanları basite alıyorlar ve anlatma gereği duymuyorlar. Bu işle ilgilenmeyen kişiler de bu bilgileri öğrenmek için çaba sarf ediyor ama bilgiler hep belli bir seviyenin üzerinde geldiği için temeliyle anlatılan saf bilgiye ulaşmak zor oluyor.”

K2 ise hem eşinin hastalığında hem de kendi rahatsızlığında internetten bilgi aradığını, okuduklarının hem korku yarattığını hem de bilgilere güvenini sarstığını ifade ederek umutsuzluğa kapıldığını söylemiştir:

“İnternette bilgi sorguladım. Çok kötü deneyimler yaşadım maalesef. Umutsuzluğa kapıldım. Aslında en çok da o dönemde öğrendim her bilginin insana iyi gelmediğini. Ulaştığım bilgiler bende hem korkuya neden oldu hem de bilginin gerçekliğinden şüphe duydum. Net bilgiye ulaşamamak da bir endişeye neden oldu.”

K7 de sağlıkla ilgili aramalarının bazen yoğun kaygı ve korkulara neden olduğunu ancak zamanla bu bilgilerin doğruluğuna şüpheyle yaklaşmaya başladığını belirtmiştir. Son dönemlerde depresyonla ilgili araştırmalar yaptığını söyleyen K7, geçmişte hastalık aramalarının kendisinde derin korkular yarattığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Depresyonda olduğumu düşünüyorum. Bununla alakalı çok araştırma yaptım. Bunların kan değerlerimle alakalı olup olamayacağıyla ilgili çok araştırma yaptım mesela. Genel olarak hastalık arattığımda eskiden çok korkuyordum çünkü hep kötü şeyler çıkıyordu karşıma ama hep kötü şeyler çıktığı için de artık inanmamaya başladım. Yazılanların çok abartıldığını düşünmeye başladım ve yoktur böyle bir şey deyip genelde artık geçiyorum.”

Eskiden çok fazla hastalık aratmadığını ancak son dönemde hastalıklarla ilgili bilgi edinmek için araştırmalar yaptığını söyleyen K7, internette okuduğu bir hastalıkla ilgili yaşadığı kaygı ve anksiyeteyi ise şöyle dile getirmiştir:

“Eskiden çok fazla da hastalık aratmazdım, son dönemlerde aratmaya başladım. Mesela ‘X bacağı’yla alakalı araştırma yapmıştım. O zaman kesin yatalak kalacağım hissi gelmişti bana. Buna inanıyordum ve çok korkmuştum. Bunu araştırdığımda öyle büyük bir korkuya kapılmıştım ki artık bu durum düzelmeyecek ve ilerleyen yaşlarımda yatalak kalacağım, yürüyemeyeceğim düşüncesi olmuştu. Hatta eşime de ‘Bana bakmak zorunda kalacaksın, o yüzden ayrılalım.’ demiştim. Bu kadar anksiyetemi körükledi okuduğum şeyler ve hâlâ da inanıyorum bu okuduklarıma. Bu paylaşımları yapan bir doktor olduğu için de daha inandırıcı geliyor bana. Kendim bir doktora gitmedim ama bu durumla ilgili.”

Kimi katılımcılar, sağlık ile ilgili bilgi edinmede interneti sadece destekleyici bir araç olarak gördüğünü, son kararda doktora danışarak tedavi sürecine başladıklarını belirtmişlerdir. Örneğin, K3 kalp kapağındaki kaçaklar ve kalp ritmindeki düzensizliklerle ilgili bir bilgi taraması yaptığını ancak bu araştırmalar sonucunda bir paniğe kapılmadığını ve interneti sadece doktor görüşlerini tamamlayıcı bir araç olarak gördüğünü ifade etmiştir:

“Kardiyolojiye gitmiştim, onunla ilgili sorulara baktım. Kalp kapağımda kaçaklar vardı, saniyelik durmalar yaşıyordum. ‘Tekliyor’ demişti doktor. Onunla ilgili araştırdım ama çok da detaylı bakmadım. Sadece ‘bu nedir, nasıl geçer, nasıl tedavi edilir?’ gibi konuları araştırdım. Bunları inceledikten sonra bir korku ya da endişe yaşamadım çünkü doktorumun dediğine güvenirim. Sadece doktorun anlattığını anlamadıysam internetten de biraz araştırırım ama çok kafaya takan bir insan değilimdir.”

K3’ün araştırma nedenine benzer bir şekilde E3 de yaşadığı ciddi bir sağlık sorununun ardından bilgi edinmek amacıyla internetten sağlık araştırması yaptığını belirtmiştir. Ancak, bu bilgi arayışı daha çok “neden oldu ve ne etkiliyor?” üzerine olmuş, elde edilen bilgiler bir endişe veya korkuya neden olmamıştır. E3 bu durumu şu şekilde aktarmıştır:

“Ben kalp krizi geçirmiştım. Bu süreçte damar tıkanıklığının neden ve hangi etkenlerden dolayı oluştuğunu araştırmıştım. Araştırmalar sonucunda bir endişem olmadı çünkü zaten bu hastalık başıma gelmişti, geçirmiştım yani. O nedenle panik kısmını geçmiştik. Amacım sadece bunun neden dolayı olabileceğini öğrenmekti. Yediğin, içtiğin, sosyal hayatın gibi hangi faktörlerin etkili olduğuna baktım.”

K4 de vücudunda hissettiği rahatsızlıklar sonrasında internetten konu ile ilgili bilgi aradığını belirtmiştir. Edindiği bilgiler nedeniyle endişelendiğini ifade eden K4, bu endişeyi büyütme yerine doktora gitmeyi tercih ettiğini ve sonucunda rahatladığını söylemiştir. Bilgi edinme durumunun K4 üzerinde bir harekete geçme ihtiyacı yarattığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Katılımcılardan K5 de bir hastalığın bilgi ve tedavisinin internetten öğrenilmesinin kendisini çok fazla kaygılandırmadığını ancak daha fazla bilgi edinme ihtiyacı hissettiğinde doktora gitme gerekliliği duyduğunu ifade etmiştir:

“Mesela eğer çaresi varsa, okumuş olduğumda gerçekten sonucuna ulaşılacak bir ameliyatsa, ilaç tedavisiye ya da farklı bir tedavi yöntemiyle yani bir tedavisi, çaresi varsa çok büyük bir kaygıya kapılmadım ama ileriye dönük bir tedavisi yoksa o zaman kaygılanma durumu var. Ancak ben çaresi olan hiçbir hastalıkta kaygılanmıyorum. Bir belirti gördüğümde ve internetten buna baktığımda kendimde olabilecek bir hastalığa işaret ettiğinde bir an önce doktora gitme ihtiyacı duyuyorum.”

K5’in bu açıklamaları dikkate alındığında, interneti genellikle başlangıç seviyesinde bir bilgi edinme aracı olarak gördüğü, ancak nihai kararı bir sağlık profesyoneline bırakma eğiliminde olduğu söylenebilir.

K6 ise daha seçici bir tutumla sadece güvendiği kaynaklardan bilgi aldığını söylemiş, özellikle teşhisi konulmuş bir hastalık varsa veya tahlil sonuçları hakkında bilgi edinmek istiyorsa internetten araştırma yaptığını ifade etmiştir. Ancak, okuduklarının kendisinde bir korkuya neden olmadığını, bunun nedeninin güvendiği doktorlardan kesin sonuç hakkında bilgi alabilmesi olduğunu belirtmiştir. İnternetten okuduklarını bir “hazırlık” süreci olarak konumlandırmış ve doktora giderken aklında net sorular olması için bunları incelediğini dile getirmiştir:

“Eğer kesin teşhis konan bir hastalık varsa, bu hastalık yakınımda ya da kendimde de olsun, bütün her yerden değil ama güvendiğim bir sitede açıp ‘bu hastalık nedir, tedavisi var mı, sonucu nedir?’ gibi şeylere bakarım. Ancak okuduğum bilgiler sonucunda hastalığın sonucunun illa orada yazılan gibi olacağını da düşünmem. Sadece tedavi yolları var mıdır, doktor dışında da yeme, içme gibi neler yapılabileceğini görmek için bakarım. Kendimle ilgili mesela doktoruma gitmeden önce tahlil sonuçlarıma bakıyorum. Doktoruma soracağım hâlde çıkan sonuçlar da ne var diye bir araştırma yapıyorum bilgi edinmek amacıyla. Bu bende bir korkuya neden olmuyor çünkü doktoruma gittiğim zaman sorabileceğim ve bunun gerçek bilgisini alabileceğim bir kişi var karşımda. Sadece doktoruma giderken bilgi edinmek için bakıyorum.”

E2 de özellikle ilaç kullanımına mesafeli yaklaşımı nedeniyle kendisinde var olan hastalıklara internet üzerinden alternatif çözümler aradığını belirtmiştir. Limon, sarımsak gibi doğal yöntemlerin tansiyona etkilerini denemiş, ancak zamanla bu yöntemlerin etkisinin abartıldığına dair bilgilerle karşılaşmıştır. E2, başlangıçta internetten edindiği bilgilerle rahatladığını fakat daha sonra yaptığı derin araştırmalar ve doktor

görüşmelerinin ardından bu bilgilerin sınırlı etkilerini fark ettiğini ifade etmiş ve şunları söylemiştir:

“Bir dönem tansiyonum yükseldi. Ben biraz ilaç karşıtım, o nedenle çekiniyorum ilaç kullanmaktan çünkü bağımlı hâle geliyorsun bir süre sonra ilaca. O zaman mesela tansiyon ile ilgili araştırmalar yaptım. Limon ve sarımsağın buna iyi geldiğini söyleyen bilgilere ulaştım. Sonra mesela ben uzunca bir süre her sabah kalktığımda yarım limonu suyun içine sıktım ve içtim. Hatta içtiğim tüm suların içine limon sıktım, sarımsak yedim, ilacı kullanmayı hiç düşünmedim. Sonra baktım ki bunların çok düşük bir etkisi var. Tabii etkisi oluyor ama bizim abarttığımız kadar değil. Bunu araştırdıktan sonra öğrendim ve doktora gittim. Doktorun yazdığı ilaca razı geldim mesela.”

Hastalık belirtileriyle ilgili çok yönlü bir araştırma yaptığını söyleyen E4, aynı soruyu farklı şekillerde yazarak değişik kaynaklardan cevaplara ulaştığını belirtmiştir. Araştırmalarının sonucunda bir korku hissetmediğini belirten E4, bu bilgilerle daha çok karşılaştırma ve değerlendirme yaptığını ifade etmiştir:

“Ben şimdi soruları farklı şekilde sorarak da cevaplarına bakıyorum. Ona göre kendi yorumumu, kendimde olan hastalıkla alakalı değerlendiriyorum. İkisi arasındaki yakınlık derecesini ölçüyorum kendime göre. Ona göre de araştırmış oluyorum, bilgi edinmek için bakıyorum. ‘Bu hastalık bende var mıdır’dan öte yani bir korkudan öte ‘bu nedir’e odaklanıyorum. Ulaştığım bilgiler bir korkuya neden olmuyor yani.”

E5 ise internetten sağlık bilgisi edinmenin doğru bir yöntem olmadığını bizzat yaşadığı deneyimlerle öğrendiğini dile getirmiştir:

“Sorguladım ve hiç doğru bir yöntem olmadığını yaşayarak öğrendim. İnternette sağlığımla ilgili önce belirti aramakla başladı ki bu en kötüsü. Daha sonra yaptırdığım tahlillerin skaladaki sonuçlarını yazıyordum. İşte ‘hemoglobinin 15.8 ne anlama gelir? Hemoglobinin yüksekliğinde ne olur?’ gibi aramalar yapıyordum ve maalesef özel hastanelerin algoritmada öyle çıkmak için yaptığı bir şey bu hep hastalık aradığınızda onlar öne çıkıyor. SEO’ları buna göre ayarlandığı için ve hep en kötüsüyle korkutuyorlar ki koşa koşa onlara gidin. Dolayısıyla bu benim için olumsuz bir deneyimdi. Çok aradım, hastalık aradım, belirti aradım, tedavi yolları aradım. Yani genellikle korkutucuydu ama faydalı olduğu durumlar da olmadı diyemem.”

Katılımcıların yanıtları, internette sağlık bilgisi ararken eksik, karmaşık veya olumsuz içeriklerle karşılaşmanın yoğun kaygı, kafa karışıklığı ve umutsuzluk gibi duygusal tepkilere yol açtığını göstermektedir. Katılımcılar ayrıca, edindikleri bilgilerin güvenilirliği konusunda da emin olamadıklarını ve doğru bilgiye ulaşma ihtiyacı hissettiklerini ifade etmişlerdir. Tüm bu sonuçlar, dijital ortamda sağlık bilgisine erişimin

bireylerde sadece bilgi edinmeyi değil, aynı zamanda duygusal bir deneyimi de ortaya çıkarmaktadır. Katılımcıların deneyimleri, özellikle siberkondri kavramı bağlamında değerlendirildiğinde, internet üzerinden sağlık bilgisi aramanın kaygı ve korkuyu artırarak bireylerin psikolojik sağlığını olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir. Bu bağlamda, doğru ve güvenilir sağlık iletişiminin önemi bir kez daha vurgulanmalıdır.

Hastalıklarla ilgili bilgi ararken o bilginin hangi sitede yayınlandığı, bilginin doğruluğu ve güvenilirliği açısından önemli bir faktördür. Elde edilecek bu doğru ve güvenilir bilgiler, bireyler üzerinde oluşacak kaygı ve endişe durumunu azaltırken, güvenilmeyen kaynaklardan ulaşılan bilgiler, siberkondri düzeyinin artmasına neden olabilmektedir. Bu bağlamda, katılımcılara “Bir hastalıkla ilgili bilgi ararken bu bilgilerin hangi sitede yayınlandığı sizin için önemli midir?” şeklinde bir soru yöneltmiştir. Katılımcıların verdiği yanıtlar, sağlık bilgisi ararken hangi sitenin güvenilir olduğuna dair kaygılarının ve tercih ettikleri kaynakların, siberkondri deneyimiyle ilişkili olduğunu göstermiştir. Katılımcılar, genellikle sağlık bilgilerine alanında uzmanlaşmış doktorların veya tanınmış sağlık kuruluşlarının sitelerinden ulaşmayı tercih etmektedir. Bu tercihlerin nedeni olarak, doğruluğundan emin olunmayan kaynaklardan edinilen bilgilerin ortaya çıkardığı endişe ve kaygıyı azaltmak olduğu söylenebilir.

Katılımcılardan K1, güvenilir kaynakları tercih etmenin önemini vurgulayarak sağlık bilgisi ararken doktorların ve hastanelerin sunduğu bilgileri okumayı tercih ettiğini belirtmiştir:

“Hastane ve doktorların yazdığı bilgiler bana güvenilir gelir. İşin ehli yani benim için. Mesela bir doktor o konuyla ilgili bir yazı yayınlamıştır. Ben onu bir ararım yani. Bulduklarım güvenilir midir onu bilemem ama sanki onlar daha güvenilir geliyor bana.”

Benzer şekilde E1 de güvenilir kaynaklara ulaşmaya çalıştığını, özellikle bilindik sağlık kuruluşlarının sitelerinden kapsamlı bilgi edinmeyi tercih ettiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“İlk olarak Google’a yazdığımda ilk çıkan içeriği okuyorum. Sonrasında da hastalıkla ilgili olduğu için Türkiye’de adı çıkmış belli sağlık kuruluşlarının sitelerine girip özellikle oradan okuyorum. Daha kapsamlı bilgiyi orada bulurum, daha güvenilir bilgiye oradan ulaşırım düşüncesiyle o sitelere gidiyorum.”

K7 de konuyla ilgili olarak benzer bir açıklamada bulunmuş ve hastanelerin yanlış bilgi veremeyeceğini şu sözlerle aktarmıştır:

“Özellikle hastanelerin yaptığı paylaşımlara bakmaya çalışıyorum. Bu içerikler nispeten daha güvenilir geliyor. Bu konularda bilgileri olduğunu düşünüyorum. Araştırma yaptığımda da çoğunlukla Memorial Hastanesi çok çıkıyor. Ona ve onun gibi bilindik hastanelerin içeriklerine bakmaya çalışıyorum çünkü onlar bilindik hastaneler olduğu için yanlış yapamazlar gibi geliyor. Göz göre göre bu içerikleri yanlış yayınlamayacaklarını düşünüyorum. Tabii abartılıyordur ama yine de normal herhangi bir bilgiden daha güvenilir geliyor. Bilimsel bir altyapısı olduğunu düşünüyorum.”

E2 ise güvenilir kaynakları belirtirken takipçi ve yorum sayısına dikkat çekmiş, sosyal medyadaki popülerliği bir güvenilirlik ölçütü olarak kullanmıştır: “Takipçi sayısı benim için önemli, abone sayısı önemli. Mesela adamın 10 milyon takipçisi var, programları 100 binler izleniyor. Altındaki yorumlara baktığım oluyor benim saatlerce. O yorumlardan zaten birçok şeyi çıkartıyorsun.” Burada dikkat edilmesi gereken bir noktayı belirtmek önemlidir. Sosyal medya yorumları her zaman doğru ve güvenilir bilgi sunmamaktadır. Bu yorumların yanlış bilgi içerebileceği ve kaygı seviyesini artırabileceği göz ardı edilmemesi gereken bir konudur.

Katılımcılardan K3, genellikle devletin resmî kurumlarının sitelerinin daha güvenilir olduğunu ve bu sitelere daha fazla güvendiğini ifade etmiş, bilinen ve tanınmış sitelerin daha güvenilir olduğuna dikkat çekmiştir. “Mesela bana belli bir doktor ismi söylerler, bu doktor iyidir derler, onun yorumlarına bakarım bu konuyla ilgili. Onun haricinde genelde Sağlık Bakanlığı’nın sitesine daha çok bakarım. Gelişigüzel sitelere çok bakmam.”

“Akademik olarak bakıyorum, sağlık kuruluşlarının makalelerine bakıyorum.” diyerek onların yayınladıklarını önemli gören E3, bilgiye ulaşmak için tercih ettiği sitenin akademik yayınlarına dikkat ettiğini, sağlıkla ilgili bilgiler için daha çok hastanelerin paylaştıklarını okuduğunu ifade etmiştir.

Güvenilirlik konusunda daha esnek bir yaklaşım sergileyen ve farklı kaynaklardan gelen bilgilerin tutarlılığını ön planda tutan K4 ise özellikle alanında uzman olan siteleri aramadığını, Google’a yazdığında çıkan sitelerden bilgileri edinmeye çalıştığını dile getirmiştir: “Özellikle bir site bakmıyorum. Aynı bilgiyi veren birkaç site var. Mesela ikisine de bakıyorum. Çoğu zaman ikisi de aynı şeyleri belirtmiş olabiliyor. Özellikle bir doktorun ya da hastanenin sitesini aramam Google’a yazdığımda çıkan sitelere bakarım.”

Güvenilir bilgiye ulaşırken doktorların deneyim ve uzmanlıklarına dikkat eden E4, sağlık ile ilgili sitelerin paylaşımlarını okumayı tercih ettiğini ifade etmiştir:

“Genelde hastanenin paylaştığı içeriklere bakarım. Mesela en son İstanbul’da bir hastanenin paylaşımına baktım. Hastanede çalışan profesörün yazdığı bir konuydu. Ulaştığım sonuca göre de kendimi değerlendirdim mesela. Onların yazdıklarına güveniyorum çünkü sonuçta bunu yazan kişi bir profesör, bunun altyapısını görmüş. Profesörlüğe gelene kadar aşamalardan geçmiş, bilgisi olan birisi şeklinde değerlendiriyorum.”

K5 ise hastane ve doktor bilgilerini en önemli kaynak olarak değerlendirirken, doğru bilgi arayışındaki titizliğini de belirtmiş ve şunları söylemiştir: “Doğruluğundan emin olmadığım bir siteye bakmanın çok mantıklı olmadığını düşünüyorum. Daha çok bir hastanenin ya da doktorun kendi sitesinden içeriklere ulaştığımı söyleyebilirim. Bunun da nedeni deneyim ve bilgi kaynaklı olması.”

Güvenilir bilgiye ulaşırken sadece bilinen ve tanınan siteleri tercih ettiğini belirten K6, “Güvenebileceğim, herkesin bildiği ve emin olduğum 1-2 siteye bakarım.” ifadesiyle doğruluğundan emin olmadığı sitelerden uzak durduğunu ifade etmiştir. Bu yaklaşım, kişilerin yanlış bilgi edinme kaygısıyla daha dikkatli davrandığını göstermektedir.

E5 de güvenilir kaynak arayışında karşılaştığı zorlukları ve temkinli yaklaşımını şu şekilde dile getirmiştir:

“Kaynak benim için çok önemli. Özel hastanelerin sitelerine güvenmemeyi öğrendim yani en kötüsüyle gel gel yaptıklarını öğrendim, öncelikle de site algoritmalarının buna göre yapıldığını öğrendim. Haber sitelerine güvenmemeyi öğrendim. Kesinlikle tık tuzağı. Daha çok bilimsel içerik üreten yerler var, kuruluşlar var. Onlara bakıyorum. Eskiden Evrim Ağacı böyleydi ama artık onlarda örtülü reklam almaya başladılar. Sağlık alanıyla ilgili reklam biliyorsunuz yasak ama onlar bunu deliyorlar.”

Hastanelerin, doktorların ve haber sitelerinin paylaşımlarına güvenmediğini belirten E5, daha çok forum sitelerindeki kullanıcı yorumlarını okuyup bunları değerlendirdiğini ifade etmiştir:

“Benim için bu durumda yine riskli de olsa bilgi alma noktasında kullanıcı yorumlarına erişebileceğim Ekşi Sözlük gibi belli başlı forum sitelerini değerlendiriyorum. Özellikle ilaç kullanacağım zaman, kullanacağım ilaca dair bilgiler, yorumlar vesaire bunları oralardan okumayı tercih ediyorum. Doktor takip ediyorum sosyal medya hesabı olarak siteden değil. Takip ettiğim doktorlar var ama artık onlara da pek güvenmiyorum. Çünkü profesyonel hayatlarını sosyal medyadaki hesaplarına taşıyorlar, ortada doktor ünvanıyla paylaşımlar yapıyorlar ama bu doğru değil. Yani profesyonel hayatta vermeyecekleri tavsiyeleri veriyorlar. Hastalık dediğin parmak izi gibidir, kişiye özeldir. Vermeyeceğin tavsiyeleri orada veriyorsun, izlenme kaygısı güdüyorsun, paylaşılma kaygısı güdüyorsun vesaire. O yüzden bireysel doktor hesaplarına da artık çok güvenmiyorum. Ben tamamen “damdan

düşenin halinden damdan düşen anlar” yoluyla hastaların bilgi paylaştığı içerikleri ve sitelerini takip ediyorum.”

Genel olarak katılımcıların yanıtları dikkate alındığında, internet üzerinden sağlık bilgisi arayan bireyler için güvenilir kaynakların büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Bilgi ararken güvenilir kaynaklara yönelmek, yanlış bilgilere dayalı endişelerin önüne geçmek için kritik bir rol oynamaktadır. Katılımcılar, güvenilir kaynak olarak genellikle doktorların ve hastanelerin paylaştıklarını, akademik araştırmaları ve devletin sağlıkla ilgili kurumlarının sitelerini tercih etmektedirler. Bu durum, bireylerin internet üzerinden edindikleri sağlık bilgilerini değerlendirirken doğruluk ve güvenilirlik açısından daha dikkatli ve seçici olduklarını göstermektedir.

4.2.4 Pandemi döneminde sağlık arayışı: Güven, korku ve belirsizlik

Pandemi süreci, dünya genelinde sağlık, yaşam biçimi ve toplumsal ilişkilerde köklü değişikliklere yol açmıştır. Bu süreç, aynı zamanda bireylerin sağlık ile ilgili bilgilere erişim biçimlerini değiştirmiş, bilgi kaynaklarına güvenlerini etkilemiştir. Özellikle sağlık ile ilgili kaygıların arttığı, belirsizliğin yoğun olduğu ve korkuların yayıldığı bu dönemde, bireylerin bilgi arayışları hem fiziksel hem de psikolojik anlamda büyük bir rol oynamıştır. Bu dönemde internet, hızlı bilgi edinmenin başlıca kaynağı hâline gelirken, aynı zamanda yanlış ve güvenilmez bilgilerin de hızla yayıldığı bir platforma dönüşmüştür.

Bu dönemde sağlık ile ilgili bilgiler ve hastalık belirtileri hakkındaki çevrim içi kaynaklar, bireylerin bilgi arayışlarını yönlendirmiştir. Bu süreç, özellikle internette elde edilen bilgilerin güvenilirliği ve doğruluğu konusunda büyük bir belirsizliğe neden olmuştur.

Bu başlık altında, pandemi döneminde bireylerin sağlık arayışları, hangi kaynaklara güvendikleri, internet üzerinden kendilerine teşhis koyma ve tedavi uygulama gibi deneyimleri değerlendirilmiştir.

Pandemi döneminde en çok güvenilen haber kaynağına yönelik katılımcıların söyledikleri incelendiğinde, bu dönem içerisinde kaynaklara duyulan güvende bir değişimin yaşandığı gözlenmektedir. Başlangıçta, geleneksel bir medya aracı olan televizyonun kullanımının daha yaygın olduğu ve kimi kullanıcılar tarafından da güvenilir kabul edildiği göze çarpmaktadır. Televizyonun yaygın bilgi kaynağı olmasının temel nedeni olarak kolay erişilebilir olması ve resmi bilgiler sunması gösterilebilir. Ancak, süreç içerisinde bu

durum değişmiş, pandeminin belirsizliği ve bilgi kirliliğinin artması karşısında katılımcılar farklı kaynaklara yöneldiklerini belirtmiştir.

Bu bağlamda, E4 televizyonu izleme alışkanlığı bulunduğunu belirtmiş ve pandemi döneminde bilgilere daha çok televizyon aracılığıyla ulaştığını ifade etmiştir. Televizyonu izleme nedeninin güvenden ziyade erişim kolaylığı olduğunu da dile getirmiştir:

“Pandemi döneminde bilgilere televizyon aracılığıyla ulaştım. İnternet her an elimin altındaydı ama televizyonla daha çok vakit geçirdiğim için interneti ikinci plana bıraktım. Bu nedenle bilgileri almamda televizyon daha etkili oldu. O an duyduğumda bilgilere gvendiğimi söyleyebilirim ama şimdi geriye dönüp baktığımda, o bilgilerin doğruluğu konusunda emin değilim.”

Pandemi döneminde haberleri çok detaylı takip etmediğini belirten K3, televizyondan gördüğü kadarıyla bilgileri aldığını ifade etmiştir:

“ok detaylı takip etmedim. Genelde haberleri izlerdik. Ona baktığım kadarıyla biliyordum. O dönemler biraz stresli dönemlerdi ve ben de farklı yerlere ve sitelere bakarak kafamı karıştırmayı düşünmedim. Denk geldiğinde televizyondaki haberleri izlemişimdir sadece.”

Pandemi döneminde hem televizyondan hem de internetten içeriklere eriştiğini belirten K4, içerikleri önce televizyondan izlediğini, ardından Google üzerinden internette araştırdığını belirtmiştir. Bu süreçte televizyonu daha güvenilir bir kaynak olarak gördüğünü ifade eden K4, bu durumu doktorların televizyon aracılığıyla doğrudan açıklamalarda bulunmasına bağlamış; ayrıca televizyonun daha anlaşılır ve net bilgiler sunduğunu söylemiştir.

Pandeminin ilk bir ayında televizyondaki bilgileri daha güvenilir bulduğunu ifade eden K5 ise zamanla bu güvenin azaldığını ve özellikle haberlerin devlet kanalıyla verilmesinden dolayı objektifliğini sorgulamaya başladığını belirterek bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

“Pandeminin ilk bir aylık sürecinde televizyondan edindiğim bilgiler gvenilirdi. İlk dönemde de hep televizyondan takip etmiştim haberleri. Ancak bir aydan sonra durum değişmeye başladı. Çok daha fazla kanallar üzerinden bilgiler aktarıldıkça, farklı sitelerden çeşitli bilgilere ulaştıkça televizyondan ekstra bilgi alma şansın kalmamış gibi oldu. Bu nedenle, o süreçten sonra televizyondaki bilgilere inanmamaya başladım. Buradaki bilgiler güvenilir gelmedikçe bilgilere internetten ulaşmaya başladım.”

Pandeminin başında televizyona güvendiğini belirten katılımcılar olduğu gibi, sağlık ile ilgili bilgi arayışında interneti öncelikli kaynak olarak tercih eden katılımcılar da bulunmaktadır. Örneğin, K1 geleneksel medyaya güven duymadığını, internetin bu anlamda daha fazla bilgi sunduğunu belirtmiş, özellikle televizyonda yayınlanan içeriklerin “hazır” ve “manipüle” olduğunu ifade etmiştir:

“Ben hep internetten takip ettim. Geleneksel medya çok azdı. İnternette de daha çok Twitter’den (X uygulaması). Televizyona güvenmedim çünkü televizyonda sana bir şey satıyorlar. Orada yayınlanan içerikler hazırlanmış bir proje. Sen ise onu sadece dinliyorsun ama okuduğum bir bilgiyi soruşturuyorum kendi kafamda. Araştırma gereği duyuyorum. İnternette mesela ‘Pandemide 20 kişi öldü’ şeklinde bir cümle yazıyor ama televizyonda sunulan gibi ‘Pandemide büyükleri bakmadığı için hastane kapısında kaldı’ şeklinde bir yorum katarak verilmiyor. Sunucuların o yorumu yapması benim sinirimi bozuyor, benim adıma yorum yapmış oluyor. İnternette bu yok işte.”

Benzer şekilde E1 de haberleri internetten özellikle de Twitter’den (X uygulaması) takip ettiğini belirtiyor ve bu platformun diğer yerlere göre daha güvenilir olduğunu söylüyor:

“Twitter’ın salt kullanıcılardan oluştuğu için ve kurumsal olmayan kişiler tarafından kullanıldığı için daha güvenilir olduğunu düşünüyorum. Bence internet tamamıyla böyle değil. Neticede belli kurumların paylaşımlarına karşı sorumlulukları var. Resmi kurumdaki kişiler internette de rahatlıkla açıklama yapamıyor ama tüzel kişi istediğini yazabiliyor, istediği yorumu yapabiliyor. Yani internete mi televizyona mı güvenirsin diye sorduğunuzda internete daha çok güvenirdim.”

Televizyondan gelen bilgilerin tekdüze ve çeşitli olmayan bir biçimde aktarıldığını düşünen K2 ise internetin daha fazla bilgi sunduğunu ve daha fazla çeşitliliğe ulaşma imkânı verdiğini vurgulamıştır.

Televizyona hiçbir şekilde güvenmediğini ve tüm içeriklerin bir kurgu olduğunu söyleyen E2, internetin geniş bir bilgi ağı sunduğunu belirterek bu nedenle daha güvenli olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir:

“Bir daha söylüyorum televizyonda söylenen hiçbir şeye ben inanmıyorum. Ben burada paylaşılanların bir kurgu olduğunu düşünüyorum. Bunun kurgu olduğuna inandığım için de başka yerlere yöneliyorum. İnternete saçma bir şey de yazsan en azından ‘Bunu mu demek istediniz?’ diye soruyor. Ulaşamayacağın hiçbir bilgi yok internette. Yeter ki merak et.”

Pandemi sürecinde bilgiye erişimde interneti tercih ettiğini belirten K7, televizyonun sunduğu bilgilerin güvenilirliğine şüpheyle yaklaştığını dile getirmiştir. İnternetteki

bilgilerin de tamamen güvenilir olmadığını ancak televizyona kıyasla daha çeşitli veriler sunduğunu vurgulayan K7, bu düşüncesini şu sözlerle aktarmıştır:

“İnternetteki bilgiler için de tam güvenilir diyemem aslında ama diğerine göre daha az güvenilirmez geliyordu demem daha doğru olacaktır. Çünkü bu mecrada daha çok veri paylaşılıyordu. teyit.org gibi siteler var ve bunların biraz daha böyle ayağı yere basan veriler verdiğini düşünüyordum. Televizyondaki gibi tek bir kanaldan izlemek yerine farklı kaynaklardan kontrol edebiliyorsun internette.”

E5 de benzer bir şekilde dijital medyaya güvendiğini ifade etmiş ve özellikle de Twitter’a (X uygulaması) güven duyduğunu söylemiştir. Bu güvenin temel nedeninin ise uzman doktorların doğrudan ve araya aracı girmeden paylaşımlarda bulunması olduğunu belirtmiştir:

“Dijital medyaya güvendim. Özellikle bunun için bir Twitter (X) hesabı açtım ve Mehmet Ceyhan’la başlayan, doğru içerik ürettiğine nispeten de olsa güvendiğim doktorları takip ettim sürekli. Öncelikle Twitter’a güvendim diyebiliriz. Çünkü uzmanların doğrudan paylaşım yaptığı bir yer olduğu ve araya bir şey koymadıkları için onu tercih ettim. O zaman için şuna inanıyordum. Durum sandığımızdan vahim olabilir ve geleneksel medya infial yaratılmasın diye bunu bizden saklayabilir diye düşünüyordum. Geleneksel medyaya güvenmiyordum. O yüzden sosyal medyayı ve daha çok Twitter’ı tercih ediyordum. Twitter’da haber sitelerinin hesapları ya da kurumsal hesaplar yerine uzmanları takip ettim.”

Hem televizyondan hem de internetten bilgilere ulaşmaya çalıştığını belirten K6, her iki kaynaktan elde ettiği bilgilerin de tam anlamıyla doğru ve güvenilir olmadığını düşünmektedir. Bu bağlamda doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmak için doktorların açıklamalarını takip ettiğini belirtmiş ve şunları söylemiştir:

“Bu süreçte televizyona baktım, internete baktım, her taraftan haber almaya çalıştım ama hiçbirinin doğruluğuna inanmadım. Sadece neyin ne olduğunu öğrenebilmek ve kendimce yorum yapabilmek için bütün kanalları takip ettim. Belli doktorların söyledikleri bana daha güvenilir geldi. Televizyon ve internetten ziyade doktorların verdikleri bilgilerin daha güvenilir geldiğini söyleyebilirim.”

Katılımcılardan E3 ise pandemi dönemine hiç inanmadığını, böyle bir hastalık olduğunu ancak bu kadar büyük bir durum olmadığını ifade etmiş ve hem internetten hem de televizyondan zorunlu olarak haberleri takip ettiğini belirtmiştir:

“Ben pandemi dönemine hiç inanmadım. Pandemi başlamadan önce Çin’deki videolar çıkıyordu. Bu videolarda insanlar ölüyorlardı. Ben bunun biraz da ilaç sektörü tabanlı olduğunu düşünüyorum. Böyle bir hastalık var ama bu boyutta korkutucu bir şey olduğuna inanmadım. Haberler de ister istemez karşıma çıktığı için bakmak durumunda kalıyordum.”

Katılımcıların verdiği cevaplar genel olarak incelendiğinde, pandemi sürecinde haber kaynaklarına yönelik güvenin dinamik bir şekilde değişim gösterdiği görülmektedir. Başlangıçta kolay erişim ve resmi kaynaklardan bilgilerin aktarılması gibi avantajları nedeniyle televizyon tercih edilirken, zamanla bilgilerin çeşitlenmesi, farklı kaynaklardan aktarılması, televizyondaki haberlere yorum katılması ve devlet kaynaklı tekdüzeliğin sorgulanması gibi nedenlerle katılımcılar internet ve sosyal medya gibi alternatif mecralara yönelmiştir. Ancak, bu kaynaklara da koşulsuz bir şekilde güven duyulmadığı dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, bireylerin kendi araştırmalarını yapma ve uzman açıklamalarına yönelme ihtiyacı hissettikleri de görülmektedir. Bu durum, pandemi döneminde bilgiye erişim biçimlerinin sadece bir kaynağa güvenmekle sınırlı kalmadığını, aksine eleştirel bir bakış açısı ile şekillendiğini ve geliştiğini göstermektedir. Pandemi süreci, bireylerin sağlıklarına ilişkin endişelerinin arttığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde, insanların internet üzerinden hastalık belirtilerini araştırmaları, kendilerinde de benzer semptomların bulunduğu inanmalarına ve bunun sonucunda kaygı duymalarına yol açmıştır. Özellikle virüs ile ilgili belirsizliklerin ve korkuların hâkim olduğu bu süreçte, bireyler kendilerinin de hasta olma ihtimalini daha fazla düşünmüş ve bu durum siberkondri düzeylerinde artışa sebep olmuştur.

Bu bağlamda, katılımcıların pandemi sürecinde internet üzerinden hastalık belirtilerini araştırarak kendilerinin hasta olduklarını düşündüklerinde yaşadıkları korku, endişe ve kaygı durumları ve bunun sonucunda aldıkları kararları nasıl deneyimledikleri incelenmiştir.

Katılımcıların hastalık belirtilerini araştırma ve kendilerini hasta hissetme durumlarına ilişkin verdikleri yanıtlar, farklı başa çıkma stratejilerini ve sağlık ile ilgili kaygı düzeylerini ortaya koymaktadır. Bazı katılımcıların belirtileri araştırmaktan kaçınırken bazılarının belirtilere bakmayı tercih etmesi, kişisel sağlık algılarının, bilgi edinme kaynaklarının ve çevresel faktörlerin sağlık kaygıları üzerindeki etkisini göstermektedir.

Katılımcılardan K1, hastalık belirtilerine bakmaktan kaçınarak, belirtilerle ilgili bilgi edinmesinin kendisini kaygıya sürükleyeceğinden endişe ettiğini ifade etmiştir. K1, “Eğer ben belirtilere baksaydım ve bende olduğunu düşünseydim çok endişelenirdim.” diyerek, kaygısını yönetmek amacıyla hastalıkla ilgili bilgi arayışına girmediğini belirtmiştir. Bu davranış, siberkondriyi önleyici bir strateji olarak değerlendirilebilir çünkü bu şekilde davranarak sağlık kaygısını artırabilecek bilgiden kaçınılmıştır.

Hastalık belirtilerine bakmadığını söyleyen K3 ise COVID-19'un normal hastalıklara çok benzediğini düşündüğünü ve bu nedenle bir kaygı yaşamadığını ifade etmiştir. Hastalığa yakalanmasına rağmen hiçbir belirti göstermediğini belirten K3, süreci şu sözlerle aktarmıştır: “Ben COVID’sin dedikleri için COVID’i yaşadım ama hiçbir belirtisini görmedim. Belli ilaçlar veriyorlardı ama ben onları bile kullanmadım. Pencereden insanları seyrettim ve sürecin geçmesini bekledim.”

Belirtileri özellikle araştırmadığını ancak hem haberlerde hem de farklı kaynaklarda bu belirtilere görsel olarak maruz kaldığını belirten E3, belirtileri gördüğünde kendisinin de hasta olduğuna dair bir korku ve endişe yaşamadığını ifade etmiştir.

Benzer şekilde, K6 da hastalık belirtilerine özellikle bakmadığını ve sağlık durumuna dair bir kaygı duymadığını belirtmiştir. Salgının başından itibaren yayın organlarının bu belirtileri sıklıkla paylaştığını vurgulayan K6, bu belirtileri gördüğünde hasta olabileceğine dair bir düşünceye kapılmadığını söylemiş ve şu ifadeleri kullanmıştır: “Ben ‘hasta mıyım acaba, hastalık kaptım mı?’ diyenlere de ‘Hiç öyle düşünmeyin.’ dedim.” Bu açıklama K6’nın sadece kendi kaygısını yönetmekle kalmayıp çevresindekilerin kaygılarını da azaltmaya çalıştığını göstermektedir.

Katılımcılardan E2, hastalık belirtilerine bakmış olsa da hastalığı doğrudan deneyimlemeden herhangi bir endişe duymadığını ifade etmiştir. E2, “İnsan kendinde o hastalık yoksa bile belirtilere baktıkça ‘acaba var mı?’ diye endişe eder.” diyerek, hastalık hakkında bilgi edinmenin kimi zaman gereksiz kaygılara neden olabileceğine dikkat çekmiştir.

İnternette hastalık belirtilerine bakmadığını söyleyen K5, bunun sebebinin televizyon yayınlarında bu belirtilere sıkça yer verilmesi olduğunu belirtmiştir. Televizyonda belirtileri gördüğünde, bu belirtilerin kendisinde olup olmadığına dair bir endişe yaşamadığını belirten K5, asıl kaygısının televizyonda sürekli vurgulanan uyarılara uymadığı takdirde hastalığa yakalanma ihtimali olduğunu ifade etmiştir:

“Benim COVID-19 ile ilgili yaşadığım korku şuydu. Başlangıçtaki yasaklar olduğunda eğer bunlara uymazsam o zaman hastalığı kapacağım korkusuydu. Hasta olacağım korkusu değil. Elimi yıkamazsam, dışarı çıkmış olduğumda maskemi takmazsam hasta olurum korkusunu yaşadım. İzlediğim haberlerden dolayı böyle bir korku olmuştu çünkü onlar hastalığa yakalanmamak için bunların yapılması gerektiğini söylüyordu.”

E4 ise belirtileri araştırdığı dönemde kaygı duymadığını, ancak belirtileri kendisinde gözlemlemeye başladıkça bir tedirginlik yaşadığını belirtmiştir. “İlk zamanlarda belirtilere bakınca hasta olduğumu düşünmedim ama sonrasında belirtileri kendimde görmeye başlayınca haliyle bir düşündüm.” diyerek bu süreçte doktora başvurduğunu söylemiştir. E4, ciddi bir endişe yaşamadığını ve bunun nedeninin medya kaynaklarında sıkça vurgulanan “aşı olunca hastalığın geçeceği” yönündeki bilgilendirmeler olduğunu ifade etmiştir.

Benzer şekilde, K4 de COVID-19 belirtilerini araştırmış ve hafif belirtiler gördüğü için kendisine hastalık teşhisi koyduğunu belirtmiştir. Ancak, hastalığı hafif geçirdiği için büyük bir kaygı yaşamadığını ve doktora başvurmadığını dile getirmiştir.

K3, hastalığın belirtilerini araştırdığını, ancak belirtilerin tam olarak kendisinde bulunmaması nedeniyle fazla bir kaygı duymadığını ifade etmiştir: “Grip olduğumda bütün belirtiler uyuyor mu acaba diye araştırdığım oldu. Bilgilere baktıkça acaba hastaysam ne yapabilirim diye düşündüm ama bütün belirtiler de görülmediği için çok da endişelenmedim.”

Pandeminin başlangıcında COVID-19 belirtilerine dair araştırmalar yaptığını ve belirtileri kendisinde gördükçe endişelendiğini ifade eden E1, bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

“Özellikle pandeminin ilk zamanlarında nezle, grip ve COVID’in karşılaştırmalı tablosunu çok önemsedim. Belirtilere bakarak hasta olduğumu düşündüm ve test yaptırmaya gittim. ‘Acaba hasta mıyım, nereden kaptım, çevremdekilere ve aileme de bulaştırdım mı?’ diye negatif cevabı gelinceye kadar o endişeyi yaşadım.”

K7 de hastalığı geçirmemiş olmasına rağmen gizli bir biçimde COVID-19 taşıyıcısı olabileceği ihtimali üzerinde durmuş ancak belirtilere bakıp kendisinin hasta olabileceğini hiç düşünmediğini ifade etmiştir:

“Ben hastalığı geçirmediğim ama acaba gizli mi geçiriyorum diye düşündüğüm oldu. Böyle bir efsanede vardı, belirti göstermeden pozitif olma gibi ama internetten bakıp ben COVID olabilirim dediğim hiç olmadı. Hatta yakınımıdaki insanlar COVID olmaya başlamıştı, bana yine de bir şey olmadı. Mesela bir gün arkadaşlarımla görüştim. Ertesi gün arayıp bana COVID olduğunu söyledi. Bunun üzerine kendimi yokluyordum ama bir belirti de göstermedim. COVID belirtilerini televizyondan da söylüyorlardı ama ben internetteki bilgilere daha çok bakıyordum. O belirtilere bakıp kendimin hasta olduğunu hiç düşünmedim ama.”

E5 ise pandemi sürecinde internet üzerinden belirtileri araştırarak kendisinin hasta olabileceğine inandığı dönemler yaşadığını ve bu durumun yoğun bir anksiyeteye neden olduğunu belirtmiş ve şunları söylemiştir:

“Pandemi ilk başladığında belirtileri görüp hasta olduğumu düşündüm ve bu bende anksiyete yarattı. Ateşim mi var acaba diye eve ateş ölçer aldım ve sürekli ateşime baktım. Gerçekten hasta hissettim. Yani ertesi gün bir şeyim yoktu ama okuyup da kendimde bu belirtilerin olduğuna ikna olduğum noktada hakikaten hasta hissettim. Sonra 1-2 gün hiçbir şeyim olmadığında gerçekten hasta olmadığımı anladım tabii ama o arada bayağı kötü oldum. Bu bir korku yarattı. Anksiyete yarattı diyebilirim daha çok.”

Ayrıca E5, belirtilerin çeşitliliğinin ve belirsizliğinin, hastalığın ne zaman ve nasıl ortaya çıkacağını bilinmesini zorlaştırdığını ifade etmiş ve bu nedenle 3 kere test yaptırmak zorunda kaldığını dile getirmiştir:

“Bir gerginlik her an olabileceğini düşündüğün bir şey vardı ve en temel problem şuydu. Belirtileri tam olarak bilinmiyordu. Kimilerinde kas ağrısı, kimilerinde kemik ağrısı, kimilerinde sadece öksürük ve çok fazla belirti ortalıkta dolaşınca birinden biri mutlaka sizde oluyor. Ne zaman kapınızı çalacağını bilmediğiniz bir hastalıktı. Daha önce okuduğum belirtileri gösterdiğimi düşündüğüm için 3 kere test yaptırdım. İkisi özel hastane biri devlet hastanesindeydi. Üçüncüsünde tutturduk COVID çıktık.”

E5’in bu söylemleri, pandemi döneminde siberkondri olgusunun bireysel olarak nasıl ortaya çıktığını göstermektedir. E5, internetten okuduğu belirtilerle kendisinin COVID-19 geçirmiş olabileceğine ikna olmuş ve bu durum gerçek bir hastalık deneyimi olmaksızın yoğun bir anksiyete yaşamasına neden olmuştur.

Tüm bu bulgular, pandemi sürecinde bireylerin hastalık belirtilerine yönelik bilgi arayışlarının ve bu bilgilere verdikleri tepkilerin farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bazı katılımcılar bilgiye erişimin kaygı düzeylerini artırabileceğini düşünerek araştırmadan kaçınırken, bazıları belirtileri inceleyerek kendilerinin de hasta olabileceğini düşünmüş ve kaygı yaşamışlardır. Bu farklılıklar, bireysel başa çıkma mekanizmalarının, bilgi kaynaklarının güvenilirliğinin ve pandemiye ilişkin genel belirsizlik ortamının siberkondri davranışları üzerindeki belirleyici etkisini göstermektedir. Bu sonuçlar, bireylerin yalnızca bilgiye erişim düzeyleriyle değil, aynı zamanda bu bilgiyi nasıl yorumladıkları ve duygusal olarak nasıl işledikleriyle de sağlık kaygılarını şekillendirdiklerini göstermektedir.

COVID-19 pandemisi, bireylerin sağlıkla ilgili bilgi arayışlarını yoğunlaştırmış, özellikle internet temelli bilgi edinme pratiklerini artırmıştır. Belirsizliklerin ve hızlı bilgi akışının hâkim olduğu bu süreçte, bireylerin hastalık belirtilerini internet üzerinden araştırarak kendilerine tanı koymaları ve yine internetten edindikleri yöntemlerle tedavi girişimlerinde bulunmaları dikkat çekmiştir. Bu bağlamda, katılımcılara pandemi sürecinde hastalık belirtilerine bakarak kendi sağlık durumlarına ilişkin bir tanı koyup koymadıkları ve internetten buldukları tedavi yöntemlerini uygulayıp uygulamadıkları sorulmuştur.

Pandemi sürecinde bireylerin internet üzerinden hastalık belirtilerini araştırarak kendilerine tanı koymaları ve önerilen tedavileri uygulama eğilimleri, bireysel farklılıklara göre şekillenmektedir. Katılımcıların verdiği yanıtlar incelendiğinde, kendi sağlık durumlarına dair teşhis koyma ve tedavi uygulama konusunda farklılıklar olduğu görülmektedir. Çoğu katılımcı, internet üzerinden hastalık belirtilerine bakarak kendilerine tanı koyma ya da tedavi uygulama ihtiyacı duymadıklarını belirtmiştir. Örneğin K1, K3, K6 ve E3 hastalık belirtilerini araştırmadıklarını ve buna bağlı olarak herhangi bir tedavi uygulamadıklarını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra E1, çevresinden gelen önerileri uyguladığını ancak internet üzerinden bakarak herhangi bir tedavi uygulamadığını belirtmiştir. E1, arkadaşlarının önerilerini dikkate alarak bazı bitkisel tedavi yöntemleri uyguladığını şu şekilde açıklamıştır:

“İnternette bakarak tedaviler uygulamadım fakat dostumun, arkadaşımın, tanıdığımın tavsiyelerine uydum. Mesela konsantre kekik suyunu, suya damlatıp içtim. Bunu hastalığı kapmamak ya da kapmışsam ve herkeste farklı tepki gösteriyorsa bendeki hafif bir tepkiye onu rahatlatayım diye yaptım.”

Benzer şekilde K7 de internette bakarak bir tedavi yöntemi uygulamadığını belirtmiş ancak çevresindeki kişilerden duyduklarına göre hastalığı önleyici tarzında takviyeler kullandığını ifade etmiştir.

Katılımcıların bir kısmı da internet üzerinden edindikleri bilgileri, genellikle sadece hastalık belirtileri hakkında bilgi edinmek amacıyla kullanmışlar, ancak kendilerine yönelik bir tedavi uygulamak için bu bilgilere başvurmamışlardır.

Sadece K4, internet üzerinden bilgi edinerek bitkisel tedavi yöntemlerini uyguladığını belirtmiş ve C vitamini takviyesi aldığını söylemiştir. Katılımcı, bu tedavi yöntemlerini uygulayarak duygusal bir rahatlama sağladığını da ifade etmiştir.

Bununla birlikte E5, hastalığa yakalanmadan önce internetten edindiği bilgiler doğrultusunda hastalığı önlemek için çeşitli vitamin ve mineral takviyeleri kullandığını belirtmiş ancak hastalığa yakalandıktan sonra sadece tıbbın yönlendirmesine uyduğunu söylemiştir. Ayrıca E5, internette COVID-19 için verilen ilaçların etkisinin olmadığı bilgisine ulaşarak hastalandığında bu ilaçları kullanmadığını da sözlerine eklemiştir:

“Hasta olduğumu öğrendiğim an tamamen modern tıba teslim oldum ama ondan önce yani şu vitamini alın, şu minerali alın dendiğinde faydası olur mu diye soruyordum eczacıya. O da olur diyordu, alıyordum hemen. O dönem kullandım bayağı vitamin ve mineral ama COVID pozitif çıktığım gün onu bırakın doktorun verdiği ilaçları kullanmadım. ‘Bunlarda bir işe yaramıyor boşuna kullanmayın’ gibi bir şey demişlerdi internette. Yani internette okuyup ilaç kullanmışlık yapmadım ama internette okuyup ilaç kullanmadım.”

İnternette özellikle bir şey aramasa bile sürekli COVID-19 ile ilgili içeriklere maruz kaldığını ve sosyal medya hesaplarını bu doğrultuda şekillendirdiğini ifade eden E5, bu süreçte yaşadıklarını şu şekilde aktarmıştır:

“Belirtilere bakıp hasta olduğumu düşündüğüm süreçte tedavi yollarına da baktım. Hatta aratmama gerek kalmadı. Dediğim gibi hep karşıma çıkıyordu. Buna göre sosyal medya hesabı dizayn etmişim, sürekli COVID’le ilgili paylaşım yapan insanların olduğu bir Twitter (X) hesabım vardı ki hâlâ durur. Özellikle aratmama gerek kalmadı zaten günlük rutinimde hep bakıyordum. ‘Yeni bir tedavi önerildi mi? Aşıyla ilgili bir gelişme oldu mu?’ gibi sürekli bir arayışta olduğumu söyleyebilirim. Ama özellikle hasta olduğumu düşünerek bir yöntem uygulamadım.”

Sonuç olarak, pandemi sürecinde internetten hastalık belirtilerini araştırarak teşhis koyma ve tedavi uygulama davranışı katılımcılar arasında çok yaygın bir şekilde gözlenmemiştir. Katılımcıların çoğu, interneti sadece bilgi edinme amacıyla kullanmış ve kendi sağlık durumlarına dair teşhis koyma ve tedavi uygulama gerekliliği duymamıştır. Katılımcılardan K4’ün internetten edindiği bilgilerle bitkisel tedavi yöntemlerini uygulamış olmasının, pandeminin belirsizlik ortamında kişisel sağlık arayışının bir yansıması olduğu söylenebilir.

COVID-19 pandemisi, bireylerin sağlık ile ilgili bilgi arayışlarını dijital platformlara yönlendirmiş ve interneti; bilgi edinme, deneyim paylaşma ve endişelerini belirtme aracı hâline getirmiştir. Ancak bu süreçte, internette paylaşılan sağlık ile ilgili bilgilerin zaman zaman yanıltıcı olması, bireylerde güven duygusunun sorgulanmasına yol açmıştır. Bu bağlamda, katılımcıların pandemi sürecinde karşılaştıkları ilginç deneyimleri

paylaşmaları, bu deneyimlerin onların bilgiye yönelik güven arayışlarını nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır.

Genel olarak katılımcılar, pandemi döneminde hem dijital hem de geleneksel medyada çeşitli içeriklerle ve ilginç haberlerle karşılaştıklarını, ancak geçen zaman nedeniyle içeriklerin ayrıntılarını tam hatırlayamadıklarını belirtmişlerdir. Dijital medyada karşılaştıkları bilgileri aktaran katılımcıların yanı sıra, günlük yaşamda edindikleri deneyimleri paylaşan katılımcılar da olmuştur. Örneğin, pandemi sürecinin tüketim alışkanlıklarını değiştirdiğinden bahseden K5, antibakteriyel sabunların market raflarında yoğun bir şekilde yer aldığını ve bu ürünlere gösterilen ilginin arttığını belirtmiştir. K6 ise kıtlık psikolojisinin etkisiyle pandemi döneminde yapılan stoklama davranışını hatırlatmıştır. Ayrıca K4, K5 ve K6, maske kullanımının günlük yaşama hızlı bir biçimde yerleştiğini ifade ederken; K3, maskelerin üretimi ve satışı sürecinde ticari çıkar sağlanmasına ve fırsatçılığa dikkat çekmiştir.

Öte yandan, bazı katılımcılar, dijital ortamda edindikleri bilgiler nedeniyle korku ve belirsizlik yaşadıklarını belirtmişlerdir. Dijital platformlarda karşılaştıkları içeriklerin kendilerinde endişe yarattığını ve kimi zaman da güven duygusunu zedelediğini dile getirmişlerdir. Örneğin K1, hastanelerde yaşanan kaotik durumların ve Avrupa’da yaşlılara yönelik olumsuz davranışların aktarıldığı videoların kendisini korkuttuğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Çok korkunç videolar vardı. Hastane önlerinde insanların üst üste yığıldığı. Özellikle Avrupa için ‘yaşlılarına bakılmıyor’ şeklindeki içerikleri gördüğümde ben çok ürkümüştüm. Dedim acaba mı? Çünkü orayla şöyle özdeşleştirdim mesela. Burada büyük bir alışveriş merkezine bir şey için gittiğimizde hep böyle perdeler vardı. Korku filmi gibi. İndirilmiş siyah siyah perdeler oynuyordu. Görüntü aşırı kötüydü. Videolardaki o hastane görüntülerini gördüğümde gittiğim o AVM’deki sahne gözümün önüne geldi ve dedim ki olabilir. Alışveriş merkezi bile bu kadar köhne kalıyor terkedilmiş gibi, hastanelerde de insanları böyle terk edip gidiyor olabilirler.”

Benzer şekilde, E1 ve K2, Çin’de gerçekleştiği iddia edilen ve internet ortamında yayılan videoyu hatırlatarak, insanların aniden yere düştüğü görüntülerin endişe yarattığını belirtmişlerdir. Her ne kadar bu videoların endişeye sebep olduğunu ifade etse de K2, bu videoların tamamen inandırıcı gelmediğini şu şekilde aktarmıştır:

“İnsanların sokaklarda aniden öldüğü bir video var ya o aklımda. Çok inanmadım ben açıkçası ama yine de korkutucu geldi. Bir ihtimal mi diyorsun. İnanmasam da bir endişeye

sebepti çünkü hiç yaşamamışsın böyle bir şeyi. Olabilir mi acaba diye düşünüyorsun. Bir oyun gibi olduğu biraz belliydi ama yine de bir ihtimal olabileceği için endişe de veriyordu.”

E1 de izlediği görüntülerin başlangıçta şaşkınlık yarattığını, ancak sonrasında görüntülerin gerçek olmadığının anlaşılmasıyla güven duygusunun değiştiğini şu ifadelerle belirtmiştir:

“Çin’deydi sanırım, insanlar yolda yürürken bir anda yere düşüyordu. Bu gerçekten böyle mi diyerek şaşkınlıkla izlediğim ve merak ettiğim bir video vardı. Gerçekliğine ne kadar güvenirsek tabii. Çok araştırdım videonun gerçek mi olduğunu öğrenmek için. Sonrasında da o videonun gerçek olmadığını söylediler. Bir süre sonra da Türkiye’de COVID vakaları görülmeye başlayınca işin böyle olmadığını gördüm.”

Pandemi sürecinde sosyal medyada yanlış bilgilerin ve manipülatif içeriklerin yaygınlaştığına dikkat çeken E2, bu mecralarda yayınlanan içeriklerin güvenilirliği hakkında sorgulamalarda bulunduğunu ifade etmiştir. O dönemde yaşanan bir olaya örnek verirken, içeriklerin ilk sunumunun algı üzerinde nasıl etkili olabileceğini şu şekilde açıklamıştır:

“Bir Luppo olayı vardı, adamın biri Luppo kuyruğuna girmişti. Bu içerik yayınlandıktan sonra o adamın üstüne çok gittiler ama aslında olay o şekilde değilmiş. Sokağa çıkma yasağı yapılacağını duyurulduğu sırada marketteymiş. Yani duyuru yapıldığı anda dışarıda, belki de marketten ihtiyaçlarını alıyor ve bir anda yasak koyulacağı söyleniyor. Adam alışverişini yapıp evine gidecek. O haberi ilk izlediğimde ben de kızmıştım. Sokağa çıkma yasağı olacağını söylenmesinin peşine herkes marketlere akın etmişti. Kuyruklar olmuştu. O adam da kuyrukta elinde sadece Luppo’yla duruyor. ‘Bunun için mi çıktın dışarı?’ diye biz de yargıladık ama sonradan öğrendik ki olay başkaymış. İlk bilgi çok güvenilir değil çünkü sana öyle bir sunarlar ki araştırdığında da anlayamazsın.”

Benzer bir şekilde K7 de aynı olaya değinmiş ve söz konusu içerik ilk paylaşıldığında o kişinin “laf olsun diye alışveriş yaptığı” izlenimine kapıldığını şu sözlerle ifade etmiştir: “Luppo olayı vardı. Herkes böyle kıtlık çıkacak diye alışverişe çıkmış, adam da Luppo bulmuş onu almış. O da çok olay olmuştu. Ben de o kişinin laf olsun diye alışveriş yaptığını düşünmüştüm.”

K7, aynı zamanda pandemi döneminde aşılara ilgili internette yayılan çelişkili içeriklerin güven duygusunu zedelediğini belirtmiştir. O dönem güvenilir olarak gördüğü aşırı yaptırdığı için duyduğu pişmanlığı şu şekilde dile getirmiştir:

“O dönemde aşı olayları çok garip gelmişti. Aşılar hiç güvenilir gelmiyordu çünkü aşılara ilgili çok tevatür vardı internette. Mesela annem bütün aşıları olmuştu ama ben korkmuştum.

Ben de aşı oldum ama sadece Biontech oldum. O daha güvenilir geliyordu. Annem hem Sinovac hem de Biontech olmuştu. Şimdi mesela aşı olduğum için pişmanım.”

K6 ise sosyal medyada yayılan korkutucu görsellere işaret etmiş ve bu içeriklerin insanlarda olumsuz etkiler yarattığını dile getirmiştir:

“İnternette şöyle bir şey yayılmıştı. İnsanların kendi çizdiği resimleri sanki hastalıklıymış yani hastalık bunlara neden oluyormuş gibi insan vücudunun üzerinde yara bere şeklinde gösteriyordu. ‘Bu hastalık yüzünü böyle parçalıyor, kolunda, bacağına buna benzer şeyler çıkıyor’ demek için hayvan ısırmış gibi şekiller yapıyorlardı. İnsanları korkutmak amacıyla yapılan şeylerdi bunlar. Karşıma çıkmıştı o dönemde.”

E5, pandemi döneminde medyada karşılaştığı bazı uygulamaların çelişkili ve mantık dışı olduğunu verdiği şu örnekle açıklamıştır:

“Bana çok garip gelen bir şey vardı o zaman televizyonda haberlerde görmüştüm. Eşler aynı arabanın içinde yan yana koltuklarda değil de çapraz koltuklarda oturmaya zorlanıyordu. Hatta bir tanesinde eşler motosiklete binmişti ve arka arkaya oturuyorlardı. COVID döneminde yasak, yakın olmayın diye birini motosikletten indirdiler. Adam motosikletle yoluna devam etti, kadını kalabalık otobüse bindirdiler. Yani böyle saçmalıklar oldu. Aynı motosiklete binmişler temiz havada gidiyorlar, kadını otobüse bindirip hasta etmek daha beter. Bunu unutamıyorum.”

Medyada yayılan haberlerin bireyler üzerinde panik ve anksiyete yarattığını belirten E5, bu durumu ise kendi yaşadığı olayı aktararak dile getirmiştir:

“Ben arabaya biniyordum tek başıma. Normal havalandırma sistemi var ya arabanın, onu kapatıyordum dışarıdan hava gelmesin diye. Sanki havada mikroplar dolanıyor da gelecekmış gibi. Aslında bunlarda hep gördüğümüz, duyduğumuz haberlerden kaynaklı durumları. Ben çok etkileniyordum.”

Katılımcıların ifadeleri genel olarak, pandemi sürecinde internet aracılığıyla edinilen bilgilerin güven duygusunu zedeleyebilecek şekilde karmaşık ve kimi zaman yanıltıcı olduğunu göstermektedir. Özellikle doğruluğu sorgulanan içeriklerin, bireylerin sağlıkla ilgili endişelerini artırarak güven arayışlarını olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

4.2.5 Dijital medya deneyimi: Sanal dünyada bilgi arayışı

Pandemi süreci, bireylerin sağlıkla ilgili bilgi edinme pratiklerinde dijital medya kullanımını belirgin bir biçimde artırmıştır. Bu bağlamda, katılımcılara dijital medyayı tercih etme nedenleri ve bu platformlarda içeriklere erişim biçimleri sorulmuştur. Katılımcıların geleneksel medya mecraları yerine interneti tercih etme gerekçeleri,

bilgiye erişim motivasyonlarını ve güven algılarını anlamak açısından önemli bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca, bireylerin dijital içeriklere kendi iradeleriyle mi yoksa çeşitli yönlendirmeler aracılığıyla mı ulaştıkları da incelenmiş; böylece dijital ortamda bilgi arayışının nasıl şekillendiği ve hangi dinamiklerden etkilendiği ortaya konulmuştur.

Bireylerin dijital medya kullanım tercihlerinin altında yatan dinamikleri anlamak amacıyla katılımcılara, içeriklere neden bu mecradan ulaştıklarına yönelik bir soru yöneltilmiştir. Katılımcıların verdiği yanıtlar, dijital medya kullanım alışkanlıklarının temel motivasyonlarını ve internetin geleneksel medya karşısındaki üstünlüklerini anlamaya yönelik ipuçları sunmaktadır. Bu bağlamda, yanıtlar dikkate alındığında bilgiye daha hızlı ve kolay ulaşma, içerik çeşitliliği, uzman görüşlerine erişim, zamandan ve mekândan bağımsız olma gibi nedenlerin internetin tercih edilmesinde etkili olduğu görülmektedir.

Neredeyse tüm katılımcılar, internetin bilgiye anında erişim sağlama avantajına dikkat çekerek geleneksel medya yerine interneti tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Örneğin E1, dijital medyanın zamandan ve mekândan bağımsız erişim kolaylığı sunduğunu vurgulamış ve “İstediğim an, istediğim dakika ulaşabiliyorum” ifadesiyle internetin anlık bilgi ihtiyacını karşılama gücünü öne çıkarmıştır. E1 ayrıca, internet ortamının sağladığı anonimlik ve özgürlük sayesinde bazı konuları rahatlıkla araştırabildiğini ifade etmiştir: “Rahat bir şekilde sorabilme özgürlüğüm var. İstediğim kelimeyi kullanarak, istediğim şeyi rahatlıkla sorabiliyorum. Belki de çok rahat sormadığımız birçok konuyu internette rahat ve özgür bir şekilde yazıp bakabiliyoruz.”

Benzer şekilde, K2 de internetin hız ve çeşitlilik açısından sağladığı avantajları ön plana çıkarmış ve geleneksel medyada bireysel bilgi ihtiyacına anında yanıt bulamamanın zorluklarına dikkat çekmiştir.

İnterneti “çok korkunç bir ansiklopedi” olarak tanımlayan K1 ise dijital ortamın sunduğu bilgi çeşitliliğini vurgulamış, doğru kullanım halinde internetin geniş bir kaynak ağı sunduğunu ve bireylerin doğrulama becerilerini geliştirmesine katkıda bulunduğunu belirtmiştir. K1, geleneksel medyanın sunduğu tek yönlü bilgi akışını eleştirerek şu ifadeleri kullanmıştır:

“İnternette eriştiğim bilgiyi kıyaslama yaparak ayırt edebilirim. O bilgiden ders çıkartabilirim ama televizyonda bunu yapamam. Orada bir sunulan var. Sunulan, insanların düşünme yetisini kaybettiriyor. İnternette baktığımda ben içerikler hakkında düşünebiliyorum. Doğru

bilgiye ulaşmak için çok kaynak araştırıyorum ve bunları karşılaştırıyorum. Televizyon ve gazetede ise onların sunduğunu alıyorum.”

E2, internetin sağladığı karşılıklı etkileşim imkânını vurgulamış, internet ortamında içerik üreticilerine doğrudan soru sorabilmenin mümkün olduğunu, bu sayede bilgi akışının daha dinamik ve katılımcı hâle geldiğini ifade etmiştir: “İnternette izlediğin kişinin videosunun altına yorum yazarsın, soru sorarsın, karşıdaki kişi sana cevap verir. İsterse dünyanın öbür ucunda olsun. Ancak televizyondaki bir kişiye bunu yapamazsın.” E2 ayrıca, internetin içerik çeşitliliği sayesinde bireylerin ilgi alanlarına göre içeriklere yönelme özgürlüğü sunduğunu belirtmiş ve bilginin kişiselleştirilebilir yapısına dikkat çekmiştir: “İnternette mesela benim izlediğim YouTube kanalları var. TikTok diye bir yer var mesela. Müthiş bir yer bence ama ne amaçla kullandığın da önemli burada. Neye ilgi duyarsan ona yönelir, onu araştırırsın. Tabii araştırmak istersen.”

Dijital medya kullanımında hızın belirleyici faktör olduğunu belirten K3, “zaman açısından” internetin sunduğu avantajı vurgulamış, bilgiye hızlı erişim olanağının tercih sebebi olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda K3; E1 ve K2 ile benzer şekilde dijital medyanın zaman etkinliğini öne çıkarmıştır.

Öte yandan, E3 internetin bilgi kirliliği içerdiğine dikkat çekmiş, ancak sunduğu kaynak çeşitliliği sayesinde kullanıcıların karşılaştırmalı okuma yaparak bilgi doğrulama olanağı bulabildiğini ifade etmiştir.

K4 hem geleneksel hem de dijital medyayı birlikte kullanan bir perspektif sunmuş, televizyonu birincil bilgi kaynağı olarak gördüğünü, interneti ise bu bilgileri tamamlayıcı ve destekleyici bir araç olarak değerlendirdiğini belirtmiştir: “Ben televizyonu daha çok seyrederim ama interneti de kıyaslama yapmak amacıyla kullanıyorum. Önceliğim televizyon, sonra internet. Televizyon önceliğim ama tamamlayıcı olarak da internet bulunuyor. İnterneti de güvensiz bir araç olarak görmüyorum.”

Daha önce açıklamalarına yer verilen katılımcılarla paralel şekilde, E4 de internetin hız ve erişilebilirlik açısından sunduğu olanaklara dikkat çekerek, televizyon gibi mecralara kıyasla internetin avantajlı olduğunu vurgulamıştır.

İnterneti bilgi çeşitliliği açısından tercih ettiğini ifade eden K5, internetin kısa ve yoğunlaştırılmış bilgi sunduğunu belirtmiştir. Ayrıca K5, internetin birden fazla kaynağa hızlıca ulaşmayı sağladığını, buna karşılık televizyonun program akışına ve saatine bağlı kalınması gerektiğini ifade etmiştir:

“Mesela televizyonda belli saatlerde belli konular var. Haftada bir o programı yapıyorsa mesela sağlık ile ilgili programsa onu beklemek zorundasın. İnternette içeriklere çok daha rahat ulaşılabilirdi için benim önceliğim o mecra oluyor. Televizyonda kanallar çok ama aynı anda aynı haberi vermedikleri için aynı konularla ilgilenmiyorlar ama internette aynı konuyla ilgili bir sürü şey görebiliyorsun.”

İnternetin anlık ve hızlı iletişim sağladığına dikkat çeken K6, internette farklı görüşleri bir arada görmenin ve uzmanlık alanı olan kişilerden bilgi edinmenin önemine dikkat çekmiştir. Özellikle televizyon kanallarında, alanında uzman olmayan kişilerin her konuda yorum yapmasını eleştiren K6, internette doğrudan uzmanlardan bilgi alabilmenin daha güvenilir olduğunu belirtmiştir: “Televizyonda konuşmacıların o alanda bilgisi olmasa bile o kadar çok ahkam kesildiği oluyor ki o yüzden internette karşılaştırmak, alanında uzman olanlardan bilgi almak bana daha mantıklı geliyor.” K6, özellikle Twitter (X uygulaması)’ın, anlık ve uzman temelli bilgi paylaşımı sağladığını belirtmiş, haber ve içeriklere en çok Twitter üzerinden ulaştığını ifade etmiştir:

“İnternette haberlere daha çok Twitter üzerinden ulaşıyorum. Google’den kendi bakmam gereken bir yer varsa Google’den bakıyorum ama Twitter’da takip ettiğim kişiler ve haber siteleri var. Daha çok onlara bakıyorum. Twitter bana daha güvenilir geliyor çünkü alanında uzman kişiler bu platformu kullanarak açıklamalar yapıyor.”

Bu görüşlere paralel olarak K7 de dijital medyanın erişim kolaylığını ve gündelik hayattaki pratikliğini ön plana çıkartmış ve bu düşüncesini şu şekilde belirtmiştir:

“Daha kolay geliyor artık ve daha çok bilgi var internette. Hepimizin elinde telefonu var ve internette sürekli elimizin altında. Bu nedenle bilgilere hemen bakmak daha kolay oluyor. Daha ulaşılabilir. Televizyonu, televizyonun istediği zaman aralığında izleyebilirsiniz, interneti ise kendin istediğin zaman açıp bakabiliyorsun. Aklına bir şey geldi direkt aç bak yani o yüzden daha ulaşılabilir içeriklere.”

E5 ise dijital medya tercihinin ardında güven meselesi olduğunu belirtmiş ve içerik üretiminde şeffaf olmaması, kamu yararını öncelememesi gibi nedenlerden dolayı geleneksel medyaya güven duymadığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Geleneksel medyaya güvenim kırık. %100 güvenmiyorum oradaki içeriklere. Bir tür kendi bünyelerinde eşik bekçiliği mekanizması işlettikleri için her haberi tamamen kamu yararı önceleyerek verdiklerini düşünmüyorum. Sosyal medyadan içeriklere ulaşmayı tercih ediyorum. Oraya da %100 güvenmesem bile orada daha rahat teyit mekanizması işlettiğim ve gerektiği yerde ben de fikirlerimi sorup karşılığında dönüş alabildiğim için sosyal medyayı tercih ediyorum.”

İnternet sitelerinden ziyade sosyal medyayı tercih ettiğini söyleyen E5, bu durumu şu şekilde açıklamıştır.

“COVID dönemine geri gidecek olursak ben ilk Dünya Sağlık Örgütü’nü takip etmeye başlamıştım. Onun bile açıklamaları o kadar çelişkiliydi ki onu bile takip etmeyi bıraktım. Hem doğrudan ilgili kişiden aldığım içeriklerin daha güvenilir olduğunu düşünüyorum hem de çok daha rahat teyit edebiliyorum, sorgulayabiliyorum. O yüzden dijital medyayı tercih ediyorum.”

Genel olarak katılımcıların ifadeleri incelendiğinde, internetin hız, erişim kolaylığı, içerik çeşitliliği ve uzman görüşlerine ulaşabilme avantajları nedeniyle daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Televizyon ve gazete gibi geleneksel medyanın sınırlı ve tek yönlü yapısına karşılık, internetin sunduğu anlık erişim ve karşılaştırmalı okuma imkânı, bireylerin daha aktif bir bilgi arayışı süreci geliştirmelerinde etkili olmuştur. Bu bağlamda katılımcılar, sadece bilgi tüketicisi olmakla kalmayıp aynı zamanda içerikleri sorgulayan, farklı kaynakları değerlendiren ve gerektiğinde iletişime geçen bir kullanıcı profili çizmektedir.

Bireylerin bilgiye erişim pratikleri, sadece bireysel tercihlere değil, aynı zamanda kanaat önderlerinin yönlendirmelerine de bağlı olarak şekillenebilmektedir. Özellikle dijital medya ortamında bireylerin içerik keşfi sürecinde, bireysel iradeyle yapılan seçimlerin mi yoksa dışsal yönlendirmelerin mi daha etkili olduğu sorunsalı, dijital medya kullanım alışkanlıklarını anlamak açısından önemlidir. Bu bağlamda, katılımcılara eriştikleri içeriklere kendi istekleriyle mi yoksa başkalarının yönlendirmesi sonucunda mı ulaştıkları sorulmuş; bu sayede kanaat önderlerinin bireylerin bilgi edinme süreçlerindeki etkisinin derecesi incelenmiştir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu, bir konuda bilgiye ulaşmak için başkalarının yönlendirmesinden çok bireysel araştırmalara başvurduklarını ve bu süreçte sıklıkla Google gibi arama motorlarını kullandıklarını ifade etmiştir. Örneğin, E4 bu durumu, “Aklımda o an, o konuyla ilgili bir şey oluştuysa Google’a yazıyorum, o sitede karşıma ne çıkarsa inceliyorum. Kendi isteğimle, ilgilendiğim içerikleri araştırıyorum” ifadesiyle açıklamıştır. Benzer şekilde K3 de ulaştığı bilgilerin herhangi bir otorite figürünün yönlendirmesiyle şekillenmediğini vurgulamıştır.

K6 ise eriştiği içerikleri kişisel ilgileri doğrultusunda belirlediğini ifade etmiş ve yönlendirmeye ulaştığı içeriklerin çok sınırlı olduğunu belirtmiştir:

“Çoğunlukla kendim istediğim yere bakarım. Çok nadirdir birinin söylediği bir şey dikkatimi çekerse ‘o yönlendirdiği yerde ne var?’ diyerek ya da neden oraya yönlendirmiş merakıyla bakarım ama bu çok nadirdir. Kendim nereyi istersem o yönde bir bilgi arayışı gerçekleştiririm.”

Bireysel araştırmayı tercih ederek bilgilere ulaştığını ifade eden E3, dışsal yönlendirmelere güvenmediğini net bir şekilde açıklamıştır. E3, medyada yer alan uzmanlara yönelik ciddi bir güvensizlik duyduğunu, geçmişte yaşanan olumsuz deneyimleri örnek göstererek ifade etmiştir:

“Televizyon programlarında görünen doktorlara inanmıyorum. Onların yönlendirmesiyle bir yere bakmam. Yıllardan beri söylüyorum işte en son birisi bebek çetesinin başı çıktı. O yüzden dedim size, hangi yayın kanalına ben inanayım? O doktoru benim mukayese edebileceğim bir kanal daha yoktu.”

Katılımcıların bilgiye erişim süreçlerinin sadece dışsal yönlendirmelere bağlı olmadığı, aynı zamanda kişisel gereksinimler ve deneyimlerle de şekillendiği görülmektedir. K4’ün ifadesi bu durumu ortaya koymaktadır. K4, bilgi arayışının çoğunlukla gündelik yaşamdaki ihtiyaçlarından kaynaklandığını dile getirmiştir. Özellikle televizyon gibi geleneksel medya araçlarının her an ulaşılabilir olmamasını vurgulayan K4, internetin sunduğu erişim imkânına dikkat çekmiştir:

“Aslında birinin yönlendirmesiyle içeriklere ulaşmıyorum. Mesela rahatsızlandığımda veya eşim ya da çocuğum rahatsızlandığında ne olabileceğiyle ilgili internete bakıyorum. Böyle durumlarda her an televizyona ulaşmak mümkün değil zaten. İnternette bilgilere ulaşmak daha kolay ama televizyondan edindiğimiz bilgilerin bellekte kalıcılığı ise daha fazla.”

Bazı katılımcılar ise bilgiye erişim sürecinde güven duydukları kişilerin önerilerini dikkate aldıklarını belirtmiş, ancak bu önerileri doğrudan kabul etmek yerine kendi değerlendirme süreçlerinden geçirdiklerini vurgulamışlardır. Bu durum, güven duyulan kaynakların etkili olabileceğini, ancak son kararın bireysel sorgulamayla şekillendiğini göstermektedir. Örneğin K1, tanınmış kişilerin önerilerini dikkate aldığını, fakat ilgi alanının dışındaki içeriklere yönelmediğini şu sözlerle aktarmıştır:

“Tanınmış ve güvendiğim bir kişi bir kitap önersin ben ona bakarım. Pınar Sabancı’nın önerdiği kitapların hepsini okudum mesela ben. Bana göre faydalı bir bilgi oldu bu ama mesela Pınar Sabancı ne giyiyor diye bakmam çünkü ilgi alanım değil.”

Benzer biçimde, K5 de hem çevresindeki hem de güvenilir olarak gördüğü tanınmış kişilerin yönlendirmesinin etkili olduğunu, ancak bu bilgilerin geçerliliğini mutlaka kendi değerlendirme süzgecinden geçirdiğini ifade etmiştir:

“Güvenmiş olduğum insanın bilgisinin doğruluğuna inanırım ama sadece onun vermiş olduğu bilgiyle de hareket etmem. Onun yönlendirmesi etkili olur. Onun dediği yere mutlaka bakarım ama baktığımda bana çok doğru gelmediyse illa o dediği için de onu doğru kabul etmem. Yine benim kendi süzgecimden geçmek zorunda vermiş olduğu bilgi. Mesela şu kitabı okuyun dedi. Kitabın arka kapağındaki özet kısmını okudum ve bana uygun olmadığını gördüm. O zaman yönlendirmesi benim için çok etkili olmuyor.”

Bir kanaat önderinin yönlendirmesiyle de içeriklere yönelmenin mümkün olduğunu ifade eden E2, nihai kararın kendi araştırma ve değerlendirmesine bağlı olduğunu vurgulamıştır. E2’ye göre, kanaat önderlerine duyulan güven mutlak değildir ve kolayca sarsılabilir. Güvenin bir kez zedelenmesi, ilgili kanaat önderinin etkisinin tamamen sona ermesine yol açabilir.

Benzer bir düşünceyi K7 de paylaşmıştır ve genellikle yönlendirici bir kişinin etkisiyle bilgi arayışına geçtiğini, bu yönlendirmelerin ise çoğunlukla güven duyduğu kişilerden geldiğini belirtmiştir:

“Çoğunlukla bir yönlendirici oluyor. Durduk yere benim aklıma gelmiyor bir içeriğe bakma isteği. Bilgi kaynağı olarak gördüğüm ve o kişilere de güvendiğim için dediği bir şeyi araştırma ihtiyacı duyuyorum ama eğer o kişinin yönlendirmesi doğru çıkmazsa, bilgilerde yanlışlık varsa ona karşı duyduğum güven de azalıyor. Onunla ilgili şüpheyi düşmeye başlıyorum.”

K2 ise hem bireysel araştırmalar yaptığını hem de zaman zaman televizyon programlarına katılan otoriter kişilerden duyduğu içerikleri araştırmaya değer bulduğunu söylemiş, bu kişilerin sözleri üzerine daha derinlemesine araştırma yaptığını belirtmiştir:

“Genellikle bir içeriği kendi isteğimle araştırıyorum ama bazen televizyon programlarında bazı profesörlerin dediği şeyler de dikkatimi çekiyor. Bunun üzerine de araştırma yapabiliyorum. Televizyonda duyduğum ve öğrendiğim bu bilgiyi daha derinlemesine öğrenmek için araştırma yapabiliyorum.”

K2’ye benzer şekilde E5 de içeriklere hem bireysel olarak hem de çeşitli yönlendirmelerin etkisinde kalarak ulaştığını belirtmiş ve güvenilir bulduğu uzman kişilerin yönlendirmelerini dikkate aldığını söylemiştir:

“İkisi de işliyor çünkü bazen bir yerde görüp “Nedir bu işin aslı?” diye ona yöneldiğim de oluyor. Birilerinin paylaşımlarında görüp yöneldiğim de oluyor. Doğrudan algoritmalar tarafından yönlendirildiğim de oluyor çünkü benim daha önce de bahsettiğim gibi özellikle bu iş için kullandığım sosyal medya hesaplarım var. Tabii onu kendi isteğim doğrultusunda da değerlendirebiliriz ama her ikisini de işletiyorum ben galiba. Eğer güvenilir diyebileceğim kişilerden de bir yönlendirme gelirse onlara da bakarım. Gerçekten güveniyorsam yani bu işi influencer olarak yapmadığını, bilim insanı kimliğiyle paylaşımlar yaptığını düşünüyorsam o kişinin mutlaka dediği yere gider bakarım, dediğini alırım, bir ön kabul olarak da doğru kabul ederim.”

İçeriklere genellikle kendi ilgisiyle veya karşısına çıkan reklam vb. yönlendirmelerle ulaştığını belirten E1, özellikle sağlık gibi uzmanlık gerektiren konularda kanaat önderi olarak gördüğü kişilere danıştığını dile getirmiştir:

“Daha çok kendi isteğimle ya da önüme gelen içerikler sonucu araştırma yapıyorum. Gündemimi daha çok Twitter (X uygulaması)’da karşıma çıkan paylaşımlar belirliyor. Çoğu zaman ‘Ben şunu bir araştırayım.’ şeklinde olmuyor. Bir şeyi okuyorsun, merak ediyorsun ve ardından araştırıyorsun. Şöyle bir durum yaşadım mesela. Gıda takviyesiyle ilgili bir reklam çıktı önüme. Ne olduğunu araştırdım, sağlık açısından faydalarına baktım. Sonra fotoğrafını çekip doktor arkadaşşıma gönderdim, alayım mı diye sordum. O bana al dediği için şimdi almayı düşünüyorum mesela.”

Katılımcıların ifadeleri, bireylerin bilgiye erişim süreçlerinde genellikle kendi araştırmalarını tercih ettiğini, ancak güvenilir kanaat önderlerinin de göz ardı edilmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır. İnternetteki içeriklere ulaşmada, yönlendirmelerin etkisi kişisel tercihler ve güven ile şekillenirken, nihai kararlar genellikle bireysel değerlendirmelerle verilmiştir. Bu durum, bilgiye erişim sürecinin hem bireysel hem de dışsal faktörlerden etkilendiğine işaret etmektedir.

Sonuç olarak, nitel analiz süreci kapsamında elde edilen bulgular, katılımcıların dijital bilgi arayışlarında yalnızca bilgi edinme davranışı sergilemediklerini, aynı zamanda bu süreçte bilişsel ve duygusal tepkiler geliştirdiklerini göstermektedir. Katılımcıların söylemleri, çevrim içi ortamda karşılaştıkları sağlık içeriklerine karşı seçici ve sorgulayıcı bir tutum geliştirdiklerini ortaya koymaktadır.

Dijital ortamda karşılaşılan eksik ya da çelişkili sağlık içeriklerinin, katılımcıların yalnızca bilgiyi anlamlandırma biçimlerini değil, aynı zamanda duygusal tepkilerini de şekillendirdiği gözlemlenmiştir. Özellikle pandemi gibi belirsizlik düzeyinin yüksek olduğu dönemlerde dijital ortamdan edinilen sağlık bilgileri, bireylerde bilgi açığını

kapatmak yerine kaygıyı artıran bir unsur hâline gelebilmektedir. Bu durum, sağlık bilgi arayışının aynı zamanda psikolojik bir süreci de içerdiğine işaret etmektedir. Nitekim bazı katılımcılar, internette yaptıkları sağlık araştırmalarının ardından kendilerinde çeşitli semptomları hissettiklerini ya da tıbbi olmayan içeriklerin etkisinde kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgu, siberkondri olgusuna işaret eden önemli bir veri olarak değerlendirilebilir.

Elde edilen nitel bulgular, çalışmanın nicel aşamasında ulaşılan bulgularla da büyük ölçüde örtüşmektedir. “Doğrulama ihtiyacı”, “kaynak güvenilirliği” ve “şüpheyile yaklaşım” gibi temalar, katılımcıların tutumlarını şekillendiren temel faktörler olarak öne çıkmıştır. Bu doğrultuda, katılımcıların dijital sağlık bilgilerini değerlendirirken kişisel deneyim, uzman görüşü ve bilgiye duyulan güven gibi çok katmanlı dinamiklerin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu çok katmanlı yapı ve katılımcı tutumlarının genel görünümü, elde edilen yanıtlarla oluşturulan kelime bulutunda bütüncül bir biçimde ortaya konulmuştur. Kelime bulutu Şekil 4.1’de yer almaktadır.

Görsel 4.1

Katılımcı Yanıtlarından Oluşturulan Kelime Bulutu

Çalışmanın nitel verilerinden elde edilen yanıtlar doğrultusunda oluşturulan kelime bulutu incelendiğinde, en sık kullanılan sözcükler arasında “haber”, “bilgi”, “güvenilir”, “sağlık”, “doktor”, “internet”, “hasta”, “televizyon” ve “sosyal medya” gibi kavramların yer aldığı görülmektedir.

Bu durum, katılımcıların dijital sağlık bilgi arayışında özellikle güvenilirlik, kaynak seçimi ve uzman görüşü gibi konulara önem verdiklerini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda sağlık bilgisi arayışında özellikle haber içerikleri ve medyanın farklı kanallarının (televizyon, sosyal medya, internet) belirleyici bir role sahip olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca “güvenilir” kelimesinin öne çıkması, bireylerin sağlıkla ilgili bilgileri değerlendirirken güvenilirlik unsurunu öncelikli bir ölçüt olarak benimsediklerini göstermektedir.

Katılımcıların sağlık profesyonellerine duyduğu güvenin bir göstergesi olarak “doktor” ve “hastane” kelimeleri dikkat çekmekte; bununla birlikte “korku”, “şüphe”, “ikna” ve “merak” gibi kavramların varlığı, sağlık bilgisi arayışının yalnızca bilişsel değil aynı zamanda duygusal bir süreç olduğuna da işaret etmektedir.

Öne çıkan diğer kavramlar (“araştırmak”, “sorgulamak”, “teyit”, “yanlış”, “tedavi”, “belirtiler”) ise katılımcıların yalnızca bilgi edinme eğiliminde olmadıklarını, aynı zamanda elde ettikleri bilgilerin doğruluğunu sorgulama ve karşılaştırma eğilimine de sahip olduklarını belirtmektedir. Bu bağlamda kelime bulutu, katılımcıların sağlık bilgisi arayışında medya içerikleri ile sağlık uzmanları arasındaki ilişkiyi ve bilginin güvenilirliği konusundaki hassasiyetlerini bütüncül bir biçimde yansıtmaktadır.

Sonuç olarak, kelime bulutunda ortaya çıkan temalar, çalışmanın temelini oluşturan dijital medya okuryazarlığı ve siberkondri kavramlarıyla tutarlı bir biçimde, katılımcıların dijital ortamlarda sağlık bilgisi arayış süreçlerinde yaşadıkları kaygıları, bilgi güvenilirliği konusundaki hassasiyetlerini ve edindikleri bilgiyi sorgulama eğilimlerini yansıtmaktadır.

Nitel araştırma sonucunda elde edilen tüm bulgular, dijital çağda sağlık iletişiminin yalnızca doğru bilgi aktarılmasıyla sınırlı kalmadığını; bireylerin bilgiye erişim, bilgiyi değerlendirme biçimleri ve bu süreçte eşlik eden duygusal dinamiklerle birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda, bireylerin dijital sağlık içerikleriyle kurdukları ilişki hem bireysel sağlık davranışlarını hem de toplumsal düzeyde sağlık algısını şekillendiren belirleyici bir unsur hâline gelmiştir.

5 SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma süreci sonucunda elde edilen temel bulgular bütüncül bir yaklaşımla ele alınmış; bu veriler ışığında ulaşılan sonuçlar, mevcut literatür ile karşılaştırılarak tartışılmış ve gelecekte yapılabilecek çalışmalara ya da uygulamaya yönelik öneriler sunulmuştur. Böylece araştırmanın bilimsel katkısı, uygulamadaki yansımaları ve ileride geliştirilebilecek yönleri kapsamlı biçimde değerlendirilmiştir.

5.1 Sonuç

Günümüzde internetin hızlı gelişimi ve dijital bilgiye erişimin kolaylaşması, bireylerin sağlıkla ilgili bilgi arayışlarını çevrim içi ortamlara yönlendirmiştir. Bu durum, sağlık alanında bilgiye ulaşmayı kolaylaştırırken; aynı zamanda bilgi kirliliği, yanlış yönlendirme ve aşırı kaygı gibi sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, özellikle dijital medya okuryazarlığı düzeyinin, bireylerin çevrim içi sağlık bilgilerini değerlendirme biçimleri ve siberkondri eğilimleri üzerinde belirleyici bir rol oynayabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışma, X kuşağı bireylerin dijital medya okuryazarlığı ile siberkondri düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Karma yöntem çerçevesinde yürütülen araştırmada hem nicel hem de nitel veri toplama tekniklerinden yararlanılmıştır. Nicel veriler anket yoluyla toplanarak istatistiksel analizlerle incelenmiş, nitel veriler ise yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler aracılığıyla elde edilerek katılımcıların bireysel deneyimlerine ışık tutulmuştur. Bu yöntemsel yaklaşım sayesinde, çalışmada hem genel eğilimler hem de katılımcı deneyimlerine dayalı anlamlı içgörüler ortaya konulmuştur.

Araştırma kapsamında elde edilen nicel veriler, cinsiyetin yeni medya okuryazarlığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir. Bu bulgu, kadın ve erkek katılımcıların dijital medya okuryazarlığı açısından benzer yeterliliklere sahip olduklarını, dolayısıyla cinsiyet temelli bir ayırmadan söz etmenin geçerli olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, günümüzde dijital teknolojilerin ve sosyal medya kullanımının toplumsal cinsiyet sınırlarını aşarak yaygınlaştığını düşündürmektedir.

Yaş değişkeni açısından elde edilen bulgular, 45–49 yaş aralığında yer alan katılımcıların diğer yaş gruplarına kıyasla daha yüksek düzeyde yeni medya okuryazarlığına sahip olduklarını göstermektedir. Bu sonuç, dijitalleşme sürecine yetişkinliğin eşliğinde tanıklık

eden bu alt grubun hem geleneksel medya dönemine hem de yeni medya çağının başlangıcına aktif olarak maruz kalmış olmalarından kaynaklanıyor olabilir. Geçiş dönemine denk gelen bu deneyimsel birikim, dijital medya araçlarını hem tüketici hem de üretici perspektifinden değerlendirme konusunda bu grubun diğer yaş gruplarına göre daha yetkin bir konumda bulunmasına olanak tanır.

Bu sonuç, X kuşağının hem dijital medya içeriklerine erişim ve anlamlandırma hem de bu içerikleri eleştirel biçimde değerlendirme ve üretme konularında daha yetkin olabileceğini düşündürmektedir. Buna karşılık yaş ilerledikçe bu becerilerin ortalama düzeylerinde bir azalma görülmektedir. Bu durum, dijital araçlara adaptasyonun yaşla birlikte zorlaşabileceğine ve medya okuryazarlığı düzeylerinde bir düşüşe neden olabileceğine işaret etmektedir.

Ancak, araştırmada yalnızca 45–59 yaş aralığına ait veriler bulunduğu ve daha genç yaş grubuna dair veri sunulmadığı göz önünde bulundurulduğunda, yaş ile medya okuryazarlığı arasındaki ilişkinin doğrusallığına (örneğin yaş ilerledikçe dijital medya okuryazarlığının azaldığına) dair genelleme yapmak bu veri setiyle sınırlı kalacaktır. Yalnızca mevcut üç yaş grubu bağlamında, en yüksek dijital medya okuryazarlığı düzeyinin 45–49 yaş grubunda olduğu ve bu düzeyin daha ileri yaşlarda anlamlı biçimde azaldığı söylenebilir.

Eğitim durumu değişkeni açısından incelendiğinde, katılımcıların yeni medya okuryazarlık düzeylerinde, öğrenim durumlarına göre anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Ancak bu farklılaşmanın doğrusal bir seyir izlememesi, dijital medya okuryazarlığını yalnızca formel eğitim süresiyle açıklamanın yeterli olmadığını göstermektedir. Özellikle lisans düzeyinde eğitim görmüş bireylerin diğer gruplara kıyasla daha yüksek puanlar elde etmesi, bu düzeydeki eğitimin bireylerin dijital medya ile daha bütüncül ve etkileşimli bir ilişki kurmasını kolaylaştırdığını düşündürmektedir. Bu durum, yeni medya okuryazarlığının yalnızca teknik bilgi edinimiyle sınırlı kalmadığını; aynı zamanda eleştirel düşünme, yaratıcı üretim ve dijital katılım becerileriyle şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Buna karşılık, lisansüstü düzeyde beklenen artışın gerçekleşmemesi ve yeni medya okuryazarlık düzeylerinin lisans mezunlarına göre düşük olması – bazı boyutlarda lise mezunlarının dâhi gerisinde kalması – yüksek akademik yeterliliğin doğrudan dijital medya okuryazarlığına yansımayaabileceğini düşündürmektedir. Bu durum, lisansüstü

eğitimin daha çok kuramsal çerçevelerle sınırlı kalabileceği, buna karşın lisans düzeyinde daha uygulamaya dönük ve gündelik pratiklerle iç içe eğitimlerin verilebileceği olasılığını gündeme getirmektedir. Ayrıca, lisansüstü gruptaki bireylerin dijital medya kullanım tercihlerinin daha seçici, sınırlı veya mesleki odaklı olması da bu sonucu etkileyen olası faktörler arasında değerlendirilebilir.

Bu bulgular, dijital medya okuryazarlığının yalnızca eğitim düzeyiyle açıklanamayacağını; bireylerin dijital platformlarla kurduğu ilişki biçimlerinin, sosyo-kültürel sermayelerinin ve mesleki pratiklerinin de önemli rol oynadığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, dijital medya okuryazarlığını geliştirmeye yönelik politika ve uygulamaların, bireylerin yalnızca akademik düzeylerine değil, aynı zamanda bu tür çok boyutlu etmenlere dayalı olarak tasarlanması gerektiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, lisansüstü eğitim düzeyinde beklenen gelişimin görece sınırlı kalması, dijital medya okuryazarlığının yalnızca akademik ilerlemeye bağlı gelişmediğini, eğitimin içeriği, yöntemi ve uygulama odaklılığı gibi faktörlerin belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, dijital medya okuryazarlığının geliştirilmesinde eleştirel düşünceyi, katılımcılığı ve dijital üretkenliği merkeze alan bütüncül eğitim yaklaşımlarının önemi bir kez daha vurgulanmalıdır.

Çalışmada, siberkondri düzeyi ile demografik değişkenler arasındaki ilişki analiz edilmiş, elde edilen bulgular doğrultusunda önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Cinsiyet değişkeni açısından değerlendirildiğinde, kadın ve erkek katılımcıların Siberkondri Ciddiyet Ölçeği'nden aldıkları toplam puanlar ve alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır. Bu sonuç, bireylerin çevrim içi sağlık bilgisi arayışı ve buna bağlı oluşan bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkilerinin cinsiyetten bağımsız olarak geliştiğini göstermektedir. Kadın ve erkeklerin benzer siberkondri düzeylerine sahip olması; kaygı, zorlanti, aşırı arama davranışı ve içini rahatlatma çabalarının toplumsal cinsiyet rolleriyle değil, bireysel sağlık kaygılarıyla ilişkili olabileceğini düşündürmektedir.

Araştırmada yaş değişkeni açısından da benzer bir bulgu elde edilmiş, X kuşağı bireylerin siberkondri düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonuç, siberkondri düzeyinin yaş ilerledikçe anlamlı biçimde azalmadığını ya da artmadığını göstermektedir. Diğer bir deyişle, bireylerin sağlıkla ilgili çevrim içi bilgi arayışı sonucunda yaşadığı kaygı, zorlanti ve benzeri psikolojik tepkiler yaş gruplarına göre benzer düzeydedir.

Bununla birlikte yaş arttıkça “Doktora Güvensizlik” düzeyinde gözlenen artış, ileri yaş grubundaki bireylerin geleneksel sağlık sistemine karşı daha eleştirel ya da şüpheli tutumlar geliştirmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Çalışmada dikkat çeken bir diğer bulgu ise öğrenim düzeyine ilişkin elde edilmiştir. “Zorlanı” ve “Doktora Güvensizlik” alt boyutları ile öğrenim durumu arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Lisansüstü mezunlarının bu iki boyutta da anlamlı düzeyde daha düşük puan alması, yüksek öğrenim seviyesinin bireylerin sağlıkla ilgili çevrim içi aramalarını daha kontrollü yürüttüklerini ve bilgi kirliliğine karşı daha seçici davranabildiklerini göstermektedir. Aynı zamanda daha yüksek düzeyde eğitime sahip katılımcıların, sağlık profesyonellerine daha fazla güven duyma eğiliminde oldukları da söylenebilir. Bu sonuçlar, bireyin eğitim düzeyinin, çevrim içi sağlık bilgisi arama davranışlarını şekillendirmede önemli bir değişken olduğunu ortaya koymaktadır.

“Doktora Güvensizlik” alt boyutundaki düşük puanların daha yüksek öğrenim düzeyinde yoğunlaşması, sağlık bilgisine ulaşmadaki araçların çeşitlenmesiyle birlikte uzman görüşüne olan ihtiyaç ve güvenin önemini yitirmediğini göstermektedir.

Sonuç olarak araştırma bulguları, siberkondri düzeylerinin cinsiyet ve yaş gibi temel demografik değişkenlere göre anlamlı biçimde farklılaşmadığını, buna karşılık öğrenim durumu gibi sosyo–bilişsel kapasiteyle ilişkili faktörlerin bazı alt boyutlar üzerinde belirleyici olabileceğini göstermektedir. Sağlıkla ilgili bilgiye erişimin dijitalleşmesiyle birlikte, bireylerin çevrim içi sağlık bilgilerine verdikleri tepkilerin yalnızca demografik faktörlerle değil, aynı zamanda bilişsel kapasite ve sağlıkla ilgili bilgi işleme becerileriyle de ilişkili olabileceği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda, siberkondri ile mücadelede bireysel psikolojik faktörlerin yanı sıra sağlık okuryazarlığı ve dijital bilgiyle başa çıkma becerilerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Dijital medya okuryazarlığını geliştirmeye yönelik eğitimsel müdahaleler ise bu süreçte etkili bir destek aracı olabilir.

Araştırma sonucu ulaşılan bir diğer bulgu, siberkondri ve dijital medya okuryazarlığı arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymaktadır. Siberkondri Ciddiyet Ölçeği toplam puanı ile Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği toplam puanı arasında zayıf düzeyde negatif yönlü bir ilişki saptanmıştır. Bu bulgu, dijital medya okuryazarlık düzeyi arttıkça bireylerin siberkondri düzeylerinin azalması yönünde sınırlı bir eğilim olabileceğini düşündürmektedir. Diğer bir ifadeyle, çevrim içi sağlık bilgileriyle karşılaştığında bu bilgileri daha işlevsel, eleştirel ve üretken biçimde değerlendirebilen bireylerin, söz

konusu bilgilere verdikleri duygusal ve bilişsel tepkilerin daha dengeli olabileceği ileri sürülebilir. Ancak ilişkinin zayıf düzeyi göz önünde bulundurulduğunda, bu yorumların dikkatle ele alınması ve ileri araştırmalarla desteklenmesi gerekmektedir.

Özellikle Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği'nin "Fonksiyonel Tüketim", "Eleştirel Tüketim" ve "Fonksiyonel Üretim" alt boyutları ile siberkondri arasında elde edilen negatif yönlü korelasyonlar, bireylerin dijital bilgiye erişme, değerlendirme ve üretme konusundaki yetkinliklerinin, siberkondri düzeylerini azaltmada sınırlı da olsa koruyucu bir rol oynayabileceğine işaret etmektedir. Sağlıkla ilgili bilgileri edinirken işlevselliği ön planda tutan, bilgileri sorgulayıcı bir tutumla değerlendiren ve dijital ortamda doğru bilgi üretiminde bulunabilen bireylerin, yanlış veya abartılı sağlık bilgilerine karşı daha dirençli olma ve bu bilgilerin yarattığı kaygı düzeyini düşürme eğiliminde oldukları söylenebilir. Ancak bu sonuçlar, ilişkilerin zayıf düzeyde olması nedeniyle temkinli yorumlanmalı ve gelecekte yapılacak araştırmalarla desteklenmelidir.

Bu bağlamda, dijital medya okuryazarlığının yalnızca bir medya kullanım becerisi değil, aynı zamanda eleştirel düşünme ve bilgi değerlendirme yetkinlikleriyle iç içe geçmiş çok boyutlu bir yapı olduğu söylenebilir. Bu yapı, bireylerin çevrim içi sağlık bilgilerinden etkilenme düzeylerini dolayısıyla siberkondri riskini doğrudan şekillendirebilmektedir.

Araştırma sonuçları, bireylerin çevrim içi sağlık bilgileri karşısında daha sağlıklı tutumlar geliştirebilmeleri için dijital medya okuryazarlığını geliştirmeye yönelik bireysel ve toplumsal eğitimlerin önemini ortaya koymaktadır. Özellikle siberkondri riski taşıyan bireylerin, dijital ortamda karşılaştıkları bilgileri daha sağlıklı analiz edebilmeleri, sağlıkla ilgili kaygılarının yönetilmesinde kritik bir rol oynayabilir. Bu nedenle, sağlık okuryazarlığı ve dijital medya okuryazarlığı bileşenlerini bir araya getiren eğitimsel programların, hem bireylerin bilgiyle başa çıkma becerilerini artırması hem de siberkondri gibi dijital çağın psikolojik sorunlarının önlenmesinde etkili bir müdahale alanı sunacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın nitel bulguları incelendiğinde, katılımcıların dijital ortamda karşılaştıkları bilgilere karşı genel olarak temkinli bir yaklaşım benimsedikleri ve bilgileri doğrulama ihtiyacı duydukları görülmektedir. Hem nitel hem nicel veriler, bireylerin bilgi kirliliğiyle baş edebilmek için eleştirel düşünme becerilerini aktif biçimde kullandıklarını ortaya koymuştur. Katılımcılar, bilgilerin güvenilirliğini sorgularken birden fazla kaynağa başvurma, uzman görüşlerini dikkate alma ve farklı medya kaynaklarını karşılaştırma gibi

stratejiler uygulamaktadır. Bu durum, dijital çağda medya okuryazarlığının yalnızca bir beceri değil, aynı zamanda bir gereklilik hâline geldiğini ortaya koymakta; bireylerin bilgiye ulaşmakla yetinmeyip, onu değerlendirme ve doğrulama süreçlerine de aktif biçimde katıldıklarını göstermektedir. Bu bağlamda, dijital medya okuryazarlığı ile doğrulama yetkinliklerinin güçlendirilmesinin önemi bir kez daha vurgulanmalıdır.

Katılımcıların sağlık içeriklerine yönelik yaklaşımları, bireysel ihtiyaçlar, merak duygusu ve bilgiye duyulan güven gereksinimi etrafında şekillenmektedir. Araştırma bulguları, sağlık haberlerinin yalnızca mevcut sağlık sorunlarına çözüm arayışıyla değil, aynı zamanda olası durumlara hazırlıklı olma, çevresindekilere destek sunma ya da genel kültür edinme gibi çeşitli motivasyonlarla takip edildiğini ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, sağlık içeriklerine yönelik ilginin duygusal ve psikolojik faktörlerden de etkilendiği görülmektedir. Özellikle bazı katılımcıların olumsuz duygusal etkilerden kaçınmak amacıyla belirli sağlık haberlerini bilinçli şekilde es geçtiği dikkat çekmektedir. Bu durum, bireylerin sağlık içeriklerine karşı zaman zaman mesafeli bir tutum geliştirdiğini göstermektedir.

Katılımcıların dijital sağlık içeriklerine yönelik güven sorgulamaları da araştırmanın dikkat çeken bulgularından biridir. Bilgi kirliliği, içerik istismarı ve uzman olmayan kaynakların fazlalığı, bireylerin içerik seçiminde daha seçici ve eleştirel bir yaklaşım benimsemesine neden olmaktadır. Uzman görüşleri, bilimsel kaynaklar ve güvenilir platformlar, katılımcılar açısından öncelikli bilgi kaynakları olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak, bireylerin sağlık içeriklerine yönelik ilgisi çok katmanlı bir yapı sergilemekte; bilgi edinme ihtiyacı, kişisel deneyimler, çevresel etkenler ve güven arayışı gibi dinamiklerle belirlenmektedir. Bu bulgular, dijital medya okuryazarlığının, e-sağlık okuryazarlığının ve güvenilir içerik sunumunun önemini bir kez daha vurgulamakta; bireylerin hem ihtiyaç hem de ilgi temelli bilgi arayışlarında doğru yönlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Çalışmada, katılımcıların internet üzerinden sağlık bilgisi arama deneyimleri ve bu süreçte yaşadıkları duygusal tepkiler incelenmiştir. Bulgular, dijitalleşmenin sağlık alanında bilgiye erişimi kolaylaştırmakla birlikte, özellikle doğru ve anlaşılır bilgiye ulaşmada yaşanan zorlukların, bireylerde kaygı ve endişe düzeylerini artırabileceğini göstermektedir. İnternet kaynaklarından edinilen sağlık bilgilerinin bazen kişileri yanlış yönlendirdiği, hastalıkların ciddiyetini olduğundan daha kötü algılamalarına neden

olduğu ve böylece gereksiz korku ve paniğe yol açtığı gözlemlenmiştir. Bu durum, literatürde “siberkondri” olarak adlandırılan olgunun pratiğe yansımadır.

Katılımcılar arasında, internetteki bilgilerin karmaşıklığı, güvenilirliğinin sorgulanması ve bazen uzman dilinin anlaşılabilmesi gibi etkenlerin, endişeyi daha da tetiklediği vurgulanmıştır. Buna karşılık, bazı katılımcılar interneti yalnızca destekleyici ve tamamlayıcı bir araç olarak kullanmakta, nihai sağlık kararlarını doktorlarına danışarak vermektedir. Bu yaklaşımın, siberkondriye bağlı kaygıların azalmasında koruyucu bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, sağlıkla ilgili internet kaynaklarının daha sade, anlaşılır ve erişilebilir bir dille hazırlanmasının, hastaların bilgi edinme sürecini kolaylaştıracağı ve gereksiz kaygıların önüne geçeceği düşünülmektedir.

Pandemi süreci, bireylerin sağlık bilgisine erişim biçimlerinde ve bilgi kaynaklarına yönelik güven algılarında önemli değişimlere yol açmıştır. Pandeminin ilk dönemlerinde resmi kaynaklardan bilgi aktarılması ve kolay erişilebilir olması nedeniyle televizyon, sağlık bilgileri için öncelikli bir kaynak olarak benimsenmiş; ancak süreç ilerledikçe bilgi çeşitliliğinin artması, tekdüzeliğin sorgulanması ve yorumların fazlaşması televizyonun güvenilirliğine olan inancı azaltmıştır. Bu durum, bireylerin alternatif bilgi kaynakları olarak internet ve sosyal medyaya yönelmelerine neden olmuştur. Ancak katılımcıların ifadeleri, internet kaynaklarına da koşulsuz bir güvenin olmadığını; aksine, bireylerin eleştirel bir yaklaşımla bilgi edinmeye çalıştıklarını ve özellikle uzman açıklamalarına öncelik verdiklerini göstermektedir.

Bunun yanı sıra pandemi dönemi, sağlık kaygılarının yoğunlaştığı ve belirsizliklerin bireylerin psikolojik durumunu etkilediği bir dönem olmuştur. Katılımcıların hastalık belirtilerini araştırma davranışları ve bu süreçte yaşadıkları kaygı düzeyleri, bireysel farklılıklar ve başa çıkma stratejileri bağlamında çeşitlilik göstermiştir. Bazı bireyler bilgi edinmekten kaçınarak kaygılarını yönetmeye çalışırken, diğerleri belirtileri aktif olarak takip etmiş ve bu durum kaygı düzeylerinde artışa sebep olmuştur. Bu durum, pandemi sürecinde sağlık bilgisine erişimin yalnızca bilgi edinme değil, aynı zamanda psikolojik bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

Pandemi süreciyle birlikte bireylerin bilgi edinme alışkanlıklarında dijital medya kullanımı önemli ölçüde artış göstermiştir. Araştırma bulguları da bireylerin interneti geleneksel medyaya kıyasla daha çok tercih ettiklerini göstermektedir. Bu tercihin temelinde, dijital medyanın sağladığı hızlı erişim, içerik çeşitliliği, zamandan ve

mekândan bağımsızlık, uzman görüşlerine ulaşabilme imkânı ve karşılıklı etkileşim gibi avantajlar bulunmaktadır. Dijital medya, kullanıcıların bilgiye aktif bir şekilde ulaşmasına, içerikleri sorgulamasına ve farklı kaynakları karşılaştırmasına olanak tanıyarak, bilgi edinme sürecini daha katılımcı ve dinamik hâle getirmektedir. Buna karşılık, geleneksel medya daha çok tek yönlü bilgi aktarımıyla sınırlı kalmakta ve erişim açısından bazı kısıtlamalar içermektedir.

Araştırma bulguları, bireylerin bilgi edinme süreçlerinde dışsal yönlendirmelerden ziyade kendi araştırma ve sorgulamalarının ön planda olduğunu göstermektedir. Araştırma motorları ve dijital platformlar, kişisel ilgi ve ihtiyaçlara göre özelleştirilerek içeriklere ulaşmada temel araçlar olarak kullanılmaktadır.

Her ne kadar bireyler bilgi edinme süreçlerinde dışsal yönlendirmelere çok fazla maruz kalmasa da bu durum, bilgi edinme sürecinin tamamen bağımsız ve yönlendirmesiz gerçekleştiği anlamına gelmemektedir. Bireyler, farklı kaynaklardan elde ettikleri bilgileri doğrulamak için güvenilir ve saygın kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda kanaat önderleri, bilgi karmaşasının ve dijital ortamdaki bilgi kirliliğinin yoğun olduğu günümüzde önemli bir rehberlik işlevi üstlenmektedir. Bireyler, kişisel araştırma süreçleri sırasında elde ettikleri bilgileri değerlendirirken, kanaat önderlerinin görüşlerine başvurarak bilgiye olan güvenilirliği artırmakta ve karar verme süreçlerini güçlendirmektedir.

5.2 Tartışma

Bu çalışmada, dijital medya okuryazarlığı ile siberkondri arasındaki ilişki, X kuşağı bireylerden oluşan bir örneklem üzerinden incelenmiş; bireylerin dijital ortamda sağlık bilgilerine erişim biçimleri, bu bilgileri değerlendirme yaklaşımları ve çevrim içi sağlık aramaları sırasında yaşadıkları kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir. Araştırma bulguları, dijital medya okuryazarlığı düzeyinin X kuşağı bireylerin siberkondri deneyimleriyle sınırlı da olsa ilişkili olabileceğine işaret etmektedir. Bu durum, bilgiye daha eleştirel bakabilen ve dijital içerikleri daha dikkatli değerlendirebilen bireylerin çevrim içi sağlık aramalarında daha az kaygı duyma potansiyeline sahip olabileceğini düşündürmektedir. Ancak ilişkinin zayıf düzeyde olması, bu bağlantının tek başına belirleyici olmadığını ve başka faktörlerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Çalışma sonuçları, dijital medya kullanım pratiklerinin yalnızca bilgiye erişimle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda bilginin güvenilirliğini değerlendirme, anlam yükleme ve bu süreçten duygusal olarak etkilenme gibi çok boyutlu bir yapıya sahip olabileceğini ortaya koymaktadır. Literatürde de belirtildiği üzere, bireylerin internet üzerinden gerçekleştirdikleri sağlık bilgisi arayışları zaman zaman hipokondri benzeri kaygılarla ilişkilendirilmekte ve bu durum “siberkondri” kavramıyla tanımlanmaktadır (Harding vd., 2008, s. 315; Starcevic ve Berle, 2013, s. 206; Deniz, 2020, s.85). Mevcut çalışma kapsamında elde edilen bulgular, dijital medya okuryazarlığı düzeyi daha yüksek bireylerin çevrim içi sağlık bilgilerine daha eleştirel ve seçici yaklaşabileceklerini ve bunun sonucunda siberkondriye yatkınlıklarının azalma eğiliminde olabileceğini işaret etmektedir.

Dolayısıyla dijital medya okuryazarlığı, bireylerin dijital bilgiye erişim süreçlerinde daha rasyonel, sorgulayıcı ve kaygıdan uzak bir tutum geliştirmelerine katkı sağlayarak, siberkondri düzeylerinin artışının önlenmesinde rol oynayabilecek bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Yapılan kapsamlı literatür taraması sonucunda, Türkiye bağlamında ve özellikle X kuşağı bireyler üzerinde dijital medya okuryazarlığı ile siberkondri arasındaki ilişkiyi doğrudan inceleyen akademik bir çalışmanın bulunmadığı görülmüştür. Mevcut araştırmalar çoğunlukla üniversite öğrencileri veya genel nüfusun farklı yaş gruplarına odaklanmakta olup, dijital medya okuryazarlığı ve siberkondri arasındaki etkileşim sınırlı düzeyde ele alınmıştır. Bu açıdan bakıldığında, bu çalışma dijital medya okuryazarlığının sağlık kaygıları üzerindeki etkilerini X kuşağı özelinde inceleyerek önemli bir boşluğu doldurmakta ve literatüre özgün bir katkı sunmaktadır.

Bu çerçevede, çalışmada elde edilen bulgular, Siberkondri Ciddiyet Ölçeği toplam puanı ile Yeni Medya Okuryazarlık Ölçeği toplam puanı arasında zayıf düzeyde ancak anlamlı negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir ($r = -0,140$, $p < 0,005$). Bu sonuç, dijital medya okuryazarlık düzeyi düşük olan bireylerin siberkondri düzeylerinin daha yüksek olabileceğine işaret etmektedir. Dolayısıyla, dijital medya okuryazarlığı düşük olan bireylerin, sağlıkla ilgili bilgileri doğru biçimde yorumlamakta zorlanmaları, siberkondri davranışlarının artmasına zemin hazırlayabilir. Bununla birlikte, ilişkinin zayıf düzeyde olması, siberkondrinin sadece dijital medya okuryazarlığı ile açıklanamayacak çok

faktörlü bir olgu olduğunu ve bu konuda daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Koç ve Barut (2016)'un Yeni Medya Okuryazarlığı Ölçeği geliştirme çalışması, dijital medya okuryazarlığının çok boyutlu yapısını ortaya koyarak, bireylerin yeni medya içeriklerine yönelik tutumlarını değerlendirmeye imkân veren bir araç sunmaktadır. Söz konusu ölçek temel alınarak yürütülen bu araştırmada elde edilen bulgular, özellikle eleştirel değerlendirme becerilerinin siberkondri düzeyini azaltmada etkili olduğunu ortaya koyması açısından, Koç ve Barut'un çalışması ile örtüşmektedir. Bununla birlikte, söz konusu çalışma üniversite öğrencilerinden oluşan bir örnekleme odaklanırken, bu araştırma farklı demografik özelliklere sahip X kuşağı bireylerini inceleyerek bu alana yeni bir perspektif kazandırmaktadır.

Ergülşen, Narin ve Baytekin (2016)'in Facebook özelinde yürüttükleri kuşaklar arası yeni medya okuryazarlığı çalışmasında, X kuşağının sosyal medya kullanımında Y kuşağına kıyasla daha temkinli ve seçici davrandığı, Z kuşağının ise henüz yeterli eleştirel bakış açısına sahip olmadığı belirtilmiştir. Bu bulgular, dijital medya okuryazarlığı bağlamında X kuşağının bilgiye yaklaşımında eleştirel bir tutum geliştirdiğine işaret etmektedir. Mevcut çalışmanın sonuçları da, dijital medya okuryazarlığı düzeyi yüksek bireylerin siberkondriye karşı daha korunaklı olduğunu göstermesi bakımından bu tespitlerle paralellik göstermektedir. Bununla birlikte, Ergülşen, Narin ve Baytekin'in çalışması dijital sağlık bilgisi arama süreçleri ve bu süreçlerin birey üzerindeki psikolojik etkileri bağlamında değerlendirme yapmamaktadır.

Yiğiter (2002)'in çalışmasında ise bireylerin dijital medya içeriklerine yönelik üretim ve tüketim becerileri incelenmiş; cinsiyet, yaş, eğitim ve dijital medya kullanım süresi gibi demografik değişkenlerin medya okuryazarlığı düzeyiyle ilişkisi ortaya konmuştur. Bu yönüyle Yiğiter'in çalışması, dijital medya okuryazarlığını belirleyen değişkenleri analiz etmesi bakımından mevcut araştırmayla benzerlik göstermektedir. Ancak mevcut çalışma, dijital medya okuryazarlığını yalnızca bir yeterlilik düzeyi olarak değerlendirmekle kalmayıp, bu yeterliliğin bireylerin sağlık bilgisi arama davranışları ve siberkondri eğilimleriyle ilişkisini incelemesi açısından özgün bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda Yiğiter'in çalışması dijital medya kullanımına dair genel eğilimleri yansıtırken, mevcut araştırma dijital medya okuryazarlığı ile siberkondri arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır.

Bu araştırmada, X kuşağı bireylerinin dijital medya kullanım alışkanlıklarının, medya okuryazarlığı literatüründe tanımlanan “eleştirel ve bilinçli kullanıcı” profiliyle (Güleç, 2018; Karaboğa, 2019) ne ölçüde örtüştüğü değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, X kuşağı bireylerinin dijital medyayı yalnızca bir tüketim aracı olarak değil, aynı zamanda bilgi edinme, değerlendirme ve gerektiğinde geri bildirimde bulunma amacıyla da kullandıklarını ortaya koymaktadır. Bu yönüyle, X kuşağının dijital medya kullanıcı profili, medya okuryazarlığı tanımındaki aktif, seçici ve sorgulayıcı kullanıcı özellikleriyle önemli ölçüde örtüşmektedir.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler, X kuşağının dijital içeriklere karşı daha temkinli yaklaştığını ve özellikle sağlık gibi hassas konularda bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgulama eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bu durum, medya okuryazarlığının temel bileşenlerinden biri olan eleştirel düşünme becerisinin X kuşağı bireylerinde görece gelişmiş olduğunu düşündürmektedir. Aynı zamanda, bu kuşağın bilgiye ulaşma sürecinde dijital araçları etkin kullanabilme ve farklı kaynaklar arasında kıyaslama yapabilme gibi becerilere sahip olduğu da gözlemlenmiştir.

Literatürde de X kuşağı bireylerinin dijital medya kullanımında dikkatli, sorgulayıcı ve seçici bir tutum benimsedikleri; ancak teknolojik adaptasyon ve dijital üretkenlik açısından Y ve Z kuşaklarına kıyasla daha düşük katılım gösterdikleri belirtilmektedir (Ergülşen, Narin ve Baytekin, 2016). Bu bağlamda değerlendirildiğinde, X kuşağının medya okuryazarı kullanıcı tanımıyla genel olarak örtüştüğü, özellikle bilgi değerlendirme ve medya mesajlarını sorgulama konusunda belirgin bir yetkinlik sergilediği söylenebilir.

Sonuç olarak, bu araştırma X kuşağının dijital medya kullanım alışkanlıklarının, medya okuryazarlığı çerçevesinde tanımlanan kullanıcı özellikleriyle önemli ölçüde paralellik gösterdiğini; ancak medya üretim süreçlerine aktif katılım konusunda gelişime açık alanlar bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmada, siberkondri ciddiye düzeylerinin cinsiyet, yaş ve öğrenim durumu gibi demografik değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Elde edilen bulgular, Siberkondri Ciddiyet Ölçeği ve alt boyutlar açısından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını ortaya koymaktadır. Kadınların ortalama puanlarının erkeklere kıyasla bir miktar yüksek olmasına rağmen, bu farklılık anlamlılık sınırını aşmamıştır ($p < 0,05$). Bu sonuç siberkondriye ilişkin kaygıların cinsiyetten

bağımsız olarak ortaya çıkabileceğini göstermekte olup, Kobryn ve Duplaga (2024)'nın çalışmasıyla tezatlık oluşturmaktadır. Kobryn ve Duplaga, Polonya'daki yetişkin internet kullanıcılarının siberkondri düzeylerini belirlemek için gerçekleştirdikleri çalışmalarında, kadınların erkeklere göre siberkondri puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu durum, çalışmanın yapıldığı kültürel ve coğrafi bağlamın siberkondri davranışları üzerindeki etkisinin önemli olduğunu düşündürmektedir.

Yaş değişkeni kapsamında yapılan analizler de farklı yaş gruplarının siberkondri puanları açısından anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymuştur ($p<0,05$). Alt boyutlar bazında yapılan incelemede de benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bu bulgu, Ekinci (2020)'nin İstanbul örnekleminde yaştan siberkondri düzeyleri üzerinde belirleyici olduğunu ortaya koyan çalışmasıyla örtüşmemektedir. Bu farklılık, araştırma kapsamında yer alan örneklemin demografik ve kültürel özelliklerinden kaynaklanıyor olabilir. Örneğin, Ekinci'nin çalışması daha geniş yaş aralıklarını kapsayan bir örnekleme dayanmakta ve genç yetişkinleri de içermektedir. Oysa, mevcut çalışmanın odağında X kuşağı yer almaktadır ve yaş aralığı daha sınırlıdır. Ayrıca, dijital sağlık kaynaklarına erişim düzeyi, teknolojiyi kullanma sıklığı ve sağlık okuryazarlığı gibi değişkenler, yaşla birlikte değişiklik gösterebilir; bu durum yaş değişkeninin siberkondri üzerindeki rolünü sınırlandırabilir ve tek başına belirleyici olmasını engelleyebilir. Nitekim yaş değişkeninin siberkondri üzerindeki rolü, bireyin sadece kronolojik yaşıyla değil, aynı zamanda dijital yeterlilik düzeyi ve sağlıkla ilgili bilişsel tutumlarıyla da ilişkili olabilir. Bu durum, yaş değişkeninin tek başına belirleyici olmayabileceğini ve bağlamsal faktörlerin önemini göstermektedir.

Öğrenim durumu ile siberkondri arasındaki ilişki incelendiğinde, genel Siberkondri Ciddiyet Ölçeği puanlarında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Ancak “Zorlantı” ve “Doktora Güvensizlik” alt boyutlarında öğrenim düzeyine bağlı anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p<0,05$). Lisansüstü eğitim düzeyine sahip bireylerin bu alt boyutlardaki puanlarının daha düşük olması, yüksek eğitim düzeyinin siberkondri üzerinde önleyici bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Bu bulgu, Ekinci (2020)'nin İstanbul'da 18–75 yaş aralığındaki bireylerle gerçekleştirdiği çalışmanın sonuçlarıyla kısmen örtüşmektedir. Ekinci'nin araştırmasında, eğitim düzeyi arttıkça bireylerin siberkondri düzeylerinin düştüğü raporlaştırılmıştır. Ancak Ekinci'nin çalışması genel bir eğilimi ortaya koyarken, mevcut araştırmada bu ilişkinin sadece belirli alt boyutlarla sınırlı kalması, öğrenim

durumunun siberkondri ile ilişkisinin daha karmaşık ve boyutlara özgü bir yapıda olabileceğini göstermektedir.

X kuşağı bireylerin dijital medya üzerinden eriştikleri sağlık bilgilerini değerlendirme süreçleri, bilgi doğruluğu ve güvenilirliği açısından kritik bir öneme sahiptir. Araştırma bulguları, katılımcıların dijital kaynaklardan elde ettikleri bilgileri sorgulama eğiliminde olduklarını ve bu bilgilerin güvenilirliğini çeşitli kriterlere göre değerlendirdiklerini göstermektedir. Bu süreçte, bireylerin önceki deneyimleri, bilgiye erişim alışkanlıkları ve bilişsel tutumlarının belirleyici rol oynadıkları söylenebilir. Bununla birlikte, dijital medya ortamında yayılan yanlış bilgi ve dezenformasyon riskleri, X kuşağının bilgi doğruluğunu değerlendirmede karşılaştığı zorlukları artırmaktadır. Bu durum, sağlıkla ilgili karar alma süreçlerinde etkili ve güvenilir bilgiye erişim açısından önem taşımaktadır.

Katılımcıların sağlık ile ilgili içeriklere yönelik tutumları, bilgi arayışının çoğunlukla kişisel sağlık deneyimleri, yakın çevredeki ihtiyaçlar ve merak duygusuyla şekillendiğini göstermektedir. Özellikle bireysel ya da çevresel sağlık sorunları yaşayanlar, dijital medyadaki içerikleri daha dikkatli ve seçici bir biçimde değerlendirirken, bazı katılımcılar olumsuz duygusal etkilerden kaçınmak amacıyla bu tür içeriklerden uzak durmayı tercih etmiştir. Bu durum, bilgi arayışının yalnızca rasyonel bir süreç olmadığını, aynı zamanda psikolojik ve duygusal etkenlerle de yönlendirildiğini işaret etmektedir. Öte yandan, katılımcıların bilgi kaynağı seçiminde güvenilir ve uzman görüşlerine öncelik verme eğiliminde olmaları, dijital medya okuryazarlığının temel bileşenlerinden biri olan eleştirel değerlendirme becerisinin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, dijital ortamda sağlıkla ilgili kararların desteklenebilmesi için bireylerin sadece bilgiye erişim değil, aynı zamanda bilgiyi seçme ve yorumlama becerilerinin geliştirilmesi gerektiği vurgulanabilir.

Çalışma kapsamında, X kuşağı bireylerin COVID-19 pandemisi sürecinde dijital medya kullanım alışkanlıkları ve sağlıkla ilgili bilgi değerlendirme süreçleri incelenmiş, dijital medya okuryazarlığı ile siberkondri düzeyleri arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Araştırmanın bulguları, literatürde yer alan benzer çalışmalarla büyük ölçüde paralellik göstermektedir. Ancak, söz konusu çalışmaların farklı örneklem grupları ve bağlamlarda gerçekleştirilmiş olması, doğrudan karşılaştırma yapılırken dikkatli olunmasını gerektirmektedir. Çalışma, dijital medya kaynaklarından edinilen sağlık bilgilerinin

doğruluğu ve güvenilirliğinin sorgulanması sürecinde bireysel bilişsel faktörlerin ve deneyimlerin önemli rol oynadığını ortaya koymuştur.

Araştırmada, siberkondri düzeyleri ile dijital medya okuryazarlığı arasında zayıf düzeyde ve ters yönlü bir ilişki gözlenmiştir. Bu bulgu, düşük dijital medya okuryazarlığının sağlık kaygılarını artırma eğiliminde olabileceğini işaret etmekle birlikte, bu ilişkinin güçlü olmadığını ve farklı faktörlerin de rol oynayabileceğini göstermektedir. Ayrıca, COVID-19 pandemisi gibi küresel sağlık krizlerinin, X kuşağı bireylerin sağlık kaygılarını ve bilgi arama davranışlarını artırarak siberkondri eğilimlerini pekiştirmiş olabileceği de değerlendirilmektedir.

Bu sonuçlar, dijital medya ortamında sağlık bilgilerine erişimin yaygınlaşmasıyla birlikte, bireylerin bu bilgileri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebilme yetkinliklerinin artırılmasının gerekliliğine işaret etmektedir. Ayrıca, sağlık iletişimi ve halk sağlığı alanlarında dijital medya okuryazarlığını geliştirmeye yönelik eğitim programlarının önemini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak çalışmanın bulguları, dijital çağda sağlık bilgisi tüketimi ve sağlık kaygıları arasındaki dinamiklerin anlaşılmasına katkı sağlamakta ve bu alanda gerçekleştirilecek araştırmalar için önemli bir zemin sunmaktadır.

5.3 Öneriler

Bu çalışmanın sonuçları, bireylerin bilgi edinme süreçlerinde aktif ve sorgulayıcı yaklaşımlar benimsediklerini ortaya koymakla birlikte, bilgi karmaşası ve dijital ortamda karşılaşılan bilgi kirliliği nedeniyle güvenilir kaynaklara olan ihtiyacın da devam ettiğini göstermektedir. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda hem bireylere ve uzmanlara hem uygulama alanlarına hem de akademik çalışmalara yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Günümüzde dijital bilgi kaynaklarının çeşitlenmesi, bireylerin bilgiye erişimini kolaylaştırmakla birlikte, bilgi kirliliği, yanıltıcı içerikler ve dijital ortamda doğruluğu teyit edilmemiş sağlık bilgileri gibi çeşitli riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle bireylerin, dijital ortamda daha bilinçli bir şekilde yön bulabilmeleri adına bazı hususlara dikkat etmesi önemli görülmektedir. Bu bölümün ilk kısmında, çalışmanın sonuçlarına dair bireylere yönelik öneriler yer alacaktır.

Bireylerin dijital ortamlarda karşılaştıkları bilgileri sorgulayıcı ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebilmeleri için dijital medya okuryazarlığı becerilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda, çevrim içi bilgi kaynaklarının doğruluğunu sorgulama, farklı kaynaklardan bilgi karşılaştırması yapma ve dezenformasyona karşı farkındalık kazanma konusunda sorumluluk bilincinin artırılması önemlidir. Ayrıca, sağlıkla ilgili bilgi arayan bireylerin, siberkondri riskini azaltmak için yalnızca güvenilir ve bilimsel temelli kaynakları tercih etmeleri önerilmektedir.

Bireylerin sağlıkla ilgili bilgi ararken aşırı endişeye kapılmamak için elde edilen bilgileri sağlık profesyonelleriyle paylaşmaları; kendi kendilerine tanı koyma ya da tedaviye karar verme süreçlerinden kaçınmaları önem taşımaktadır. Siberkondriye eğilimli davranışların önlenmesi açısından semptom aramaları yerine genel sağlık bilgilerine yönelmek, bilgi edinme sürecini daha sağlıklı bir zemine oturtacaktır.

Ayrıca, bireylerin dijital medya okuryazarlığı becerilerini sürekli olarak geliştirmeleri, değişen dijital ekosisteme uyum sağlayabilmeleri açısından önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, dijital medya ve bilgi okuryazarlığına dair çeşitli eğitim ve farkındalık programlarına katılım teşvik edilmeli; bireylerin dijital içerikleri değerlendirirken doğru bilgiye ulaşma yöntemleri konusunda bilgi ve beceri kazanmaları sağlanmalıdır.

Bireylerin yalnızca kişisel bilgi edinme süreçlerinde değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de doğru bilginin dolaşımına katkı sunmaları önemlidir. Bu kapsamda, güvenilir olduğu teyit edilen bilgilerin sosyal çevreyle paylaşılması, dijital bilgi ekosisteminin daha sağlıklı işlemesine katkı sağlayacaktır.

Dijitalleşmenin hız kazandığı ve bilgiye erişim kanallarının çeşitlendiği günümüzde, eğitim kurumlarının yalnızca bilgi aktaran yapıda olmanın ötesine geçerek, bireyleri dijital ortamda eleştirel düşünebilen, bilgiyi değerlendirme ve yorumlama becerileri gelişmiş bireyler olarak yetiştirme sorumluluğu bulunmaktadır. Bu bağlamda, dijital medya okuryazarlığı ve sağlık bilgisi farkındalığı başta olmak üzere, bireylerin bilgiye erişim ve edinilen bilgiyi kullanma pratiklerini daha sağlıklı biçimlendirecek çeşitli uygulamaların eğitim süreçlerine entegre edilmesi önemli görülmektedir. Dolayısıyla eğitim kurumlarına yönelik öneriler de bulunmaktadır.

Dijital medya okuryazarlığına ilişkin öğrencilerin gelişim düzeyleri dikkate alınarak ilkokuldan itibaren kademeli bir şekilde bu eğitimin verilmesi önemlidir. Öğrencilere erken yaşlardan itibaren eleştirel düşünme, kaynak sorgulama ve bilgi doğrulama

becerileri kazandırılmalı; özellikle ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyinde bu beceriler, dijital ortamların yapısı ve olası etkileri bağlamında derinleştirilmelidir. Bu yaklaşım, dijital çağın gerektirdiği bilinçli bilgi tüketimi alışkanlıklarının kazandırılmasında temel bir adım olacaktır.

Bununla birlikte, sağlıkla ilgili bilgi arayışlarının dijital ortama kayması ve bunun sonucunda bireylerde siberkondriye eğilimin artması, eğitim kurumlarının bu alana dair özel farkındalık çalışmaları geliştirmesini gerekli kılmaktadır. Öğrencilerin, dijital ortamda karşılaştıkları sağlık bilgilerini değerlendirme yeterliliğini geliştirmeye yönelik seminerler, atölye çalışmaları ve rehberlik hizmetleri sunulmalıdır. Bu tür çalışmalar, özellikle üniversite öğrencilerinin sağlıkla ilgili yanlış yönlendirmelere karşı daha bilinçli hâle gelmesine katkı sunacaktır.

Dijital platformlar, bireylerin sağlık bilgilerine erişiminde temel başvuru kaynakları hâline gelmiştir. Bu nedenle, platform sağlayıcılarının içerik denetim süreçlerini daha şeffaf ve bilimsel temellere dayalı bir biçimde yapılandırmaları büyük önem taşımaktadır. Dijital platformların kullanımındaki artış ve etkililiği dikkate alındığında, platformlarına yönelik öneriler de önem arz etmektedir. Sağlıkla ilişkili içeriklerin doğruluğunu artırmak adına, uzman onaylı bilgi havuzlarının oluşturulması ve kullanıcıların kolayca erişebileceği şekilde etiketlenmesi önerilmektedir. Ayrıca, kullanıcıların içeriklerin kaynağına ve güvenilirliğine dair bilgi sahibi olabilmeleri için bilgi puanlama sistemlerinin geliştirilmesi önemlidir. Dijital mecraların, bireylerin sağlık okuryazarlığını destekleyecek eğitim materyallerine yer vermesi ve kullanıcıları eleştirel düşünmeye teşvik edecek araçlarla desteklemesi, bilgi kirliliğiyle mücadelede etkili bir strateji olacaktır.

Dijital ortamda sağlık bilgilerine erişimin artmasıyla birlikte, bilgi güvenliği ve halk sağlığı açısından düzenleyici çerçevelerin oluşturulması gerekliliği de ön plana çıkmaktadır. Bu doğrultuda yasa koyucuların, özellikle dijital sağlık içeriklerinin doğruluğunu ve güvenilirliğini artırmaya yönelik yasal düzenlemeler geliştirmesi önemli görülmektedir. Sağlıkla ilgili içerik üreten dijital platformların belirli etik ve bilimsel standartlara uymasını zorunlu kılan mevzuatların oluşturulması, hem bireylerin yanlış bilgiye maruz kalma riskini azaltacak hem de kamusal düzeyde sağlık okuryazarlığını destekleyecektir. Ayrıca, dijital medya okuryazarlığına ilişkin eğitim programlarının yaygınlaştırılmasını teşvik edecek yasal politikaların geliştirilmesi, bireylerin dijital

mecralarda karşılaştıkları bilgileri daha eleştirel biçimde değerlendirmelerine katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmanın bulguları doğrultusunda, dijital medya okuryazarlığı ile siberkondri arasındaki ilişkiyi daha kapsamlı biçimde anlamaya yönelik araştırmaların artırılması gerekmektedir, bu doğrultuda araştırmacılara yönelik öneriler de yer almaktadır. Özellikle farklı yaş, sosyoekonomik ve kültürel bağlamlardaki bireylerin dijital sağlık bilgisi edinme davranışlarını ve bu davranışların siberkondri üzerindeki etkilerini inceleyen nicel ve nitel araştırmaların gerçekleştirilmesi önemli görülmektedir.

Ayrıca, dijital medya okuryazarlığının siberkondriyi önlemedeki aracılık rolünü ortaya koyacak yeni çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Gerçekleştirilecek bu araştırmaların multidisipliner yaklaşımlar benimseyerek sağlık iletişimi, psikoloji ve bilişim bilimleri gibi alanları entegre etmesi, konunun daha derinlemesine anlaşılmasına olanak tanıyacaktır. Dijital bilgi kaynaklarının güvenilirliğinin değerlendirilmesi ve kullanıcı algılarının analizine yönelik yöntemsel çalışmaların geliştirilmesi de literatürdeki boşlukların doldurulmasına katkı sunacaktır. İletişim araçlarının güvenilir bulunup bulunmama durumunda etkili olan faktörlerin ortaya konulmasına yönelik gerçekleştirilecek sosyolojik temelli çalışmalar da alan yazına katkı sunulması açısından önerilmektedir. Teknolojik gelişmeler ve dijital platformlardaki sürekli değişim göz önünde bulundurulduğunda, geçerliliği yüksek ölçüm ve güncel araçlarının oluşturulması ve geliştirilmesi, alandaki bilimsel ilerlemenin sürdürülebilirliğini destekleyecektir.

Bu çalışma, X kuşağı bireylerin dijital medya okuryazarlığı ile siberkondri düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen sınırlı sayıdaki araştırmalardan biri olarak literatüre önemli bir katkı sunmaktadır. Hem ulusal hem de uluslararası literatürde, özellikle X kuşağına özgü dijital sağlık bilgi edinme süreçlerini dijital medya okuryazarlığı çerçevesinde ele alan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu durum, alana yönelik daha kapsamlı ve eşzamanlı incelemelere duyulan gereksinimi ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, araştırmanın bulguları mevcut boşluğu doldurmakla birlikte X kuşağının dijital sağlık arama davranışlarına ilişkin özgün çıkarımlar sunmaktadır. Gelecek çalışmalarda, farklı kuşak gruplarıyla yapılacak karşılaştırmalı analizlerin yanı sıra, X kuşağı bireylerinin farklı bölgelerden ve sosyo-demografik özelliklerden seçilerek araştırmanın tekrarlanması, dijital medya okuryazarlığı ile siberkondri arasındaki

ilişkinin dinamiklerinin daha ayrıntılı biçimde incelenmesine ve konunun derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, O., Batur, H. Z. ve Ekşili, N. (2014). Kuşakların değişen yüzü ve y kuşağı ile ortaya çıkan yeni çalışma tarzı: mobil yakalılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 165-182.
- Aiken, M. ve Kirwan, G. (2014). The psychology of cyberchondria and cyberchondria by proxy. In A. Power and G. Kirwan (Eds.). *Cyberpsychology and new media: a thematic reader* (pp. 158-169). Psychology Press.
- Akçay Bekiroğlu, H. (2015). *Toplumsal hareketlerin sosyal medyada çerçevelenmesi: Çevre odaklı STK'lara ilişkin bir söylem çerçevesi analizi*. [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Ali, S. S., Hendawi, N. E., El-Ashry, A. M. and Mohammed, M. S. (2024). The relationship between cyberchondria and health literacy among first-year nursing students: the mediating effect of health anxiety. *BMC Nursing*, 23(1).
- Altun, A. (2005). *Gelişen teknolojiler ve yeni okuryazarlıklar*. Anı Yayıncılık.
- Altunışuk, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı* (6. Baskı). Sakarya Yayıncılık.
- Altuntuğ, N. (2012). Kuşaktan kuşağa tüketim olgusu ve geleceğin tüketici profili. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 203-212
- Alwin, D. F. (2002). Generations X, Y and Z: are they changing America. *Amerikan Sociological Association, Contexts*, 1(4) 42-51.
- Anadolu Ajansı (2020). *Salgına karşı dünya hangi önlemleri aldı, Türkiye neler yaptı*. AA. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/salgina-karsi-dunya-hangi-onlemleri-aldi-turkiye-neler-yapti/1811298>
- Aşıcı, M. (2009). Kişisel ve sosyal bir değer olarak okuryazarlık. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 9-26.
- Aufderheide, P. (1993). *Media literacy: A report of the national leadership conference on media literacy*. The Aspen Institute.
- Ata, F. ve Karakuyu, A. (2021). Yeni medya okuryazarlığı: üniversite öğrencileri üzerine bir değerlendirme. *International Academic Social Resources Journal*, 6(30), 1524-1532.
- Ata, R. ve Yıldırım, K. (2020). Analysis of the relation between computational thinking and new media literacy skills of first-year engineering students. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia*, 29(1), 5-20.
- Avşar, Z. (2014). Medya okuryazarlığı. *İletişim ve Diplomasi Dergisi*.
- Aydan, S., Bayın Donar, G., Yeşilaydın, G. ve Kartal, N. (2023). Türk toplumunun e-sağlık okuryazarlık ve siberkondri düzeyinin COVID-19 korkusu üzerindeki etkisi. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 26(2), 495-510.
- Aydoğdu, M. (2022). Türkiye’de 2001-2021 yılları arasında doğum yapan kadınların yaş kuşaklarının tespiti ve kuşaklara göre doğum eğilimleri. *Journal of Geography*, (45), 181-193.
- Barkuş, F. (2020). *Ebeveynlerin yeni medya okuryazarlık düzeyi ve bazı demografik değişkenlerle ilişkisi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Barsky, A. J. ve Ahern, D. K. (2004). Cognitive behavior therapy for hypochondriasis: a randomized controlled trial. *Jama*, 291(12), 1464-1470.

- Barsky, A. J. and Klerman, G. L. (1983). Overview: hypochondriasis, bodily complaints and somatic styles. *The American Journal of Psychiatry*. 140(3), 273-283.
- Barut, E. (2015). *Yeni medya okuryazarlığı, iletişim becerileri ve demokratik eğilim: Bir yapısal eşitlik modellemesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Başer, Ö. (2021). *Siberkondrinin önlenmesinde aile hekimliği çalışmaları için bir yapı önerisi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi]. Ufuk Üniversitesi.
- Başoğlu, S. (2008). Edirne il merkezinde 15-49 yaş grubu kadınlarda siberkondrinin sürekli kaygı ve psikolojik iyi oluş ile ilişkisinin incelenmesi. [Yayımlanmamış Uzmanlık tezi]. Edirne, Trakya Üniversitesi.
- Başpınar, M. M. (2023). Nutritional supplement use influencing by cyberchondria and e-health literacy during the COVID-19 outbreak in Turkey. *Med Bull Haseki*, 61(1), 14-22.
- Bekman, M. (2022). Halkla ilişkiler uygulamalarında nicel araştırma yöntemi: ilişkisel tarama modeli. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(16), 238-258.
- Belling, C. F. (2006). Hypochondriac hermeneutics: medicine and the anxiety of interpretation. *Literature and Medicine*, 25(2), 376-401.
- Bilici, İ. E. (2014). *Medya okuryazarlığı ve eğitimi*. Nobel Yayınevi.
- Bilici, İ. E. (2019). Medya okuryazarlığında paydaşlar arası işbirliği ve anahtar kriterler. İçinde M. Bostancı (Ed.), *Medya okuryazarlığı* (ss. 17-47). Nobel Yayınevi.
- Brannen, J. (2005). Mixing methods: the entry of qualitative and quantitative approaches into the research process. *International Journal of Social Research Methodology*, 8(3), 173-184.
- Buckingham, D. (2007). Media education goes digital: an introduction. *Learning, Media and Technology*, 32(2), 111-119.
- Büyüköztürk, Ş. (2008). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. istatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. Ve Demirel, F. (2020). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (29. Baskı). Pegem Akademi.
- Byrne, B. M. (2010). *Structural equation modeling with AMOS: basic concepts, applications and programming* (2nd ed.). Routledge.
- Chen, D.-T., Lin, T.-B., Li, J.-Y. and Lee, L. (2018). Establishing the norm of new media literacy of Singaporean students: Implications to policy and pedagogy. *Computers & Education*, 124, 1-13.
- Chen, D. T., Wu, J. and Wang, y. M. (2011). Unpacking new media literacy. *Journal of Systemics, Cybernetics and Informatics*, 9(2), 84-88.
- Ciboci, L. and Labaš, D. (2019) Digital media literacy, school and contemporary parenting. *Medijske Studije Media Studies*, 10(19), 83-101.
- Cogin, J. (2012). Are generational differences in work values fact or fiction? Multi-country evidence and implications. *The International Journal of Human Resource Management*. 23(11), 2268 – 2294.
- Creswell, J. W. (2011). *Educational research: planning, conduction and evaluating quantitative and qualitative research*. Pearson Education.

- Creswell, J. W. (2014). *Araştırma deseni: nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. (S. B. Demir, Çev. Ed.). Eğiten Kitap.
- Creswell, J. W. (2017). *Karma yöntem araştırmalarına giriş*. (M. Sözbilir, Çev.), Pegem Akademi Yayıncılık.
- Creswell J. W. and Creswell, J. D. (2021). *Araştırma tasarımı: nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. (E. Karadağ, Çev.), Nobel Akademik Yayıncılık.
- Creswell, J. W. and Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and conducting mixed methods research*. SAGE Publications.
- Çağdaş, H. (2014). *Örgütsel iletişimde dijital medyanın kullanımı: görgül bir araştırma*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi]. Türk Hava Kurumu Üniversitesi.
- Çakmak, E. (2013). Kil tabletten tablet bilgisayara okuryazarlık. İçinde E. Gençtürk ve K. Karatekin (Ed.), *Sosyal bilgiler için çoklu okuryazarlıklar* (ss. 2-24). Pegem Akademi.
- Çalhan, S. Ve Erdoğan, A. (2023). Levels of cyberchondria, health anxiety and internet addiction in medical faculty students. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 24(3), 300-304.
- Çetinkaya, S. (2008). *Bilinçli medya kullanıcıları yaratma sürecinde medya okuryazarlığının önemi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Çimen, Ü. (2020). Yöndeşen medyayı doğru algılama bağlamında medya okuryazarlığı eğitimi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 117-137.
- Dalton, E. M. (2017). Beyond universal design for learning: guiding principles to reduce barriers to digital & media literacy competence. *Journal of Media Literacy Education*, 9(2), 17-29.
- Dawson, B. and Trap, R.G. (2004). Basic and clinical biostatistics. *Lange Medical Book/McGrw-Hill*, Third Edition, 312.
- Debes, J. (1969). The loom of visual literacy-an overview. *Audiovisual Instrument*, 14 (8), 25-27.
- Deniz, S. (2020). Bireylerin e-sağlık okuryazarlığı ve siberkondri düzeylerinin incelenmesi. *İnsan & İnsan*, 7(24), 84-96.
- Durak, B. ve Erdoğan Kaya, A. (2024). Correlating cyberchondria and health anxiety: demographic insights from stable asthma patients. *European Journal of Therapeutics* 30(4), 502-509.
- Durusu Tanrıöver, M., Yıldırım, H. H., Demiray Ready, N., Çakır, B. ve Akalın, H. E. (2014). *Türkiye sağlık okuryazarlığı araştırması*. Sağlık-Sen Yayınları.
- Ekinci, Y. (2020). *Yeni medya çağında kuşakların siberkondri düzeyleri ile sağlık okuryazarlığı ilişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi]. Üsküdar Üniversitesi.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metodlarına giriş: nitel, nicel ve eleştirel kuram metodolojileri*. Anı Yayıncılık.
- El Messaoudi, M. (2022). An investigation into the relationship between postgraduate students' digital participation and new media literacy skills (NMLs): a correlational study. *Language Art*, 7(4), 53-80.

- Elciyar, K. ve Taşçı, D. (2017). Siberkondri Ciddiyet Ölçeği'nin Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi öğrencilerine uygulanması. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 2(4), 57-70.
- El-Zoghby, S. M., Zaghloul, N. M., Tawfik, A. M., Elsherbiny, N. M., Shehata, S. A. and Soltan, E. M. (2024). Cyberchondria and smartphone addiction: a correlation survey among undergraduate medical students in Egypt. *Journal of the Egyptian Public Health Association*, 99(7), 1-10.
- Ercan, İ. ve Kan, İ. (2004). Ölçeklerde güvenirlik ve geçerlik. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 30, 211-216.
- Erdoğan, İ. (2012). *Pozitivist metodoloji: bilimsel araştırma tasarımı, istatistiksel yöntemler, analiz ve yorum*. Erk Yayınları.
- Erdoğan, M. ve Topçu, Ç. (2022). Yeni medya okuryazarlığı üzerine bir araştırma: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversite örneği. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (37), 252-272.
- Ergin, D. Y. (1995). Ölçeklerde geçerlik ve güvenirlik. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (7), 125-148.
- Ergülşen, G., Narin, A. ve Baytekin, E. (2016). Farklı kuşakların yeni medya okuryazarlık düzeylerine yönelik karşılaştırmalı bir araştırma. İçinde B. Özçetin, C. Sözeri, İ. Sayımer, İ. İnceoğlu, P. Ö. Emre ve T. Çomu (Ed.), *Yeni Medya Çalışmaları II. Ulusal Kongresi* (ss. 26-41). Kadir Has Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- Erstad, O. (2010). Educating the digital generation. *Nordic Journal of Digital Literacy*, 5(1), 56-71.
- Fergus, T. A. (2013). Cyberchondria and intolerance of uncertainty: examining when individuals experience health anxiety in response to Internet searches for medical information. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 16(10), 735-739.
- Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. (5. Baskı). Sage.
- Fleming, J. (2014). Media literacy, new literacy, or news appreciation? a case study of the news literacy program at stony brook universit. *Journalism & Mass Communication Educator*, 69(2), 146-165.
- Garcia, A., Seglem, R. and Share, J. (2013). Transforming teaching and learning through critical media literacy pedagogy. *Learning Landscapes*, 6(2), 109-124.
- Genç, E. (2018). Kozmetik sektöründe x kuşağının tüketim seçimlerini etkileyen faktörler üzerine bir araştırma. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi]. Beykent Üniversitesi.
- Gençyürek Erdoğan, M. (2019). *E-Sağlık okuryazarlığı: dijital mecralarda sağlık reklamları*. [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Geray, H. (2004). *Toplumsal araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlere giriş: iletişim alanından örneklerle*. Siyasal Kitabevi.
- Geray, H. (2006). *İletişim alanından örneklerle toplumsal araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlere giriş*. Ütopya Yayınevi.

- Glesne, C. (2012). *Nitel araştırmaya giriş*. (A. Ersoy ve P. Yalçınoglu, Çev.). Anı Yayıncılık.
- Gottlieb, M. ve Dyer, S. (2020). Information and disinformation: social media in the COVID-19 crisis. *Academic Emergency Medicine*, 27 (7), 640-641.
- Guess, A. M., Lerner, M., Lyons, B., Montgomery, J. M., Nyhan, B., Reifler, J. and Sircar, N. (2020). A digital media literacy intervention increases discernment between mainstream and false news in the United States and India. *PNAS*, 117(27), 15536-15545.
- Güleç, N. (2018). Kritik ve analitik düşünme perspektifinde dijital medya okuryazarlığı. <http://www.kadinaile.com/2018/09/05/kritik-ve-analitik-dusunme-perspektifinde-dijital-medya-okuryazarligi/> (Erişim Tarihi: 04.11.2021).
- Güney, Z. (2019). Visual literacy, cognitive learning approach and instructional technology. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3), 867-884.
- Güngör, N. (2016). *İletişim kuramlar – yaklaşımlar*. Siyasal Kitabevi.
- Gürbüz, S. (2015). Kuşak farklılıkları: mit mi, gerçek mi? *İş ve İnsan Dergisi*, 2(1), 39-57.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2016). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: felsefe, yön
- Habertürk. (2020). *Vatandaş markete akın etti, perakendeciler 'stoklar yeterli' dedi*. <https://www.haberturk.com/vatandas-markete-akin-etti-perakendeciler-stoklar-yeterli-dedi-2610736-ekonomi>
- Hair, J. F., Black, W. C., Bahin, B. J. and Anderson, R. E. (2017). *Multivariate data analysis*. Pearson.
- Hansu, E. (2019). *Yeni medya okuryazarlığı açısından ortaöğretim gençliği üzerinde ampirik bir çalışma*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi]. Üsküdar Üniversitesi.
- Harding, K. J., Skritskaya, N., Doherty, E. and Fallon, B. A. (2008). Advances in understanding illness anxiety. *Current Psychiatry Reports*, 10, 311-317.
- Hart, J. and Björgvinsson, T. (2010). Health anxiety and hypochondriasis: description and treatment issues highlighted through a case illustration. *Bulletin of the Menninger Clinic*. 74(2), 122-140.
- Hobbs, R. (2011). *Digital media and literacy: Connecting culture and classroom*. California: Corwin – A Sage Company, Thousand Oaks.
- Hurley, Z. (2021). Dialogic pedagogy and semiotic-dialogic inquiry into visual literacies and augmented reality. *Dialogic Pedagogy: An International Online Journal*. (9), 60-73.
- Hu, L. T. and Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1–55. <https://doi.org/10.1080/10705519909540118>.
- Hsu., W. C. (2025). eHealth literacy and cyberchondria severity among undergraduate students: a mixed-method study. *JMIR Formative Research*, 9.
- Ivankova, N. V., Creswell, J. W. and Stick, S. L. (2006). Using mixed-methods sequential explanatory design: from theory to practice. *Field Methods, Sage Publications*, 18(1), 3-20.
- İnal, K. (2016). *Medya okuryazarlığı el kitabı*. (2. baskı). Ütopya Yayınevi.

- İspir, B. (2013). Yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi. İçinde M.C. Öztürk (Ed.). *Dijital iletişim ve yeni medya* (ss. 2-25). Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- İnceoğlu, Y. (2006). *Medyayı doğru okumak*. I. Uluslararası Medya Okuryazarlığı Konferansı, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Konferans Metinleri, İstanbul: Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- Jenkins, H. (2004). The cultural logic of media convergence. *International journal of cultural studies*, 7(1), 33-43.
- Jenkins, H. (2018). Convergence culture, revisited. *Etkileşim*, 1(2). 10-19.
- Johnson, R. B. and Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed methods research: a research paradigm whose time has come. *Educational Researcher*, 33(7), 14-26.
- Jokic-Begic, N., Korajlija, A. L. and Mikac, U. (2020). Cyberchondria in the age of COVID-19. *National Library of Medicine*, 17;15(12).
- Jöreskog, K. G. and Sörbom, D. (1993). *LISREL 8: Structural equation modeling with the SIMPLIS command language*. Scientific Software International.
- Jungmann, S.M. and Witthöft, M. (2020). Health anxiety, cyberchondria, and coping in the current COVID-19 pandemic: which factors are related to coronavirus anxiety? *Journal of Anxiety Disorder*, 73, 1-9.
- Kalan, Ö. G. (2010). Medya okuryazarlığı ve okul öncesi çocuk: ebeveynlerin medya okuryazarlığı bilinci üzerine bir araştırma. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(39), 59-73.
- Kanat, S. (2016). Uluslararası ilişkiler yaklaşımları açısından dijital medya ve savaş. *TRT Akademi Dergisi*, 1(2), 528-546.
- Kara, M., Caner, S., Günay Gökben, A., Cengiz, B.C., İşgör Şimşek, E. ve Yıldırım İ. S. (2018). Validation of an instrument for preservice teachers and a investigation of their new media literacy. *Journal of Educational Computing Research*, 0(1), 1-25.
- Karaboğa, M. T. (2019). Dijital medya okuryazarlığında anne ve baba eğitimi. *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20), 2040-2073.
- Karakaş, N., Tekin, Ç., Bentli, R. And Demir, E. (2022). Cyberchondria, covid-19 phobia, and well-being: a relational study on teachers. *Med Lav*, 113(3), 1-9.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (28. Baskı). Nobel Yayıncılık.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel irade algı çerçevesi ile bilimsel araştırma yöntemi kavramlar, ilkeler, teknikler*. Nobel Yayıncılık.
- Kaya, B. ve Üstüner Top, F. (2024). Hemşirelik öğrencilerinin dijital okuryazarlık, siberkondria düzeyleri ve ilişkili faktörlerin değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 13(1), 243-252.
- Kellner, D. (2001). New Technologies/new literacies: Reconstructing education for the new millennium. *International Journal of Technology and Design Education*, 11(1), 67-81.
- Kline, R. B. (2016). *Principles and practice of structural equation modeling* (4th ed.) Guilford Press.
- Kılıç, S. (2016). Cronbach'ın alfa güvenirlik katsayısı. *Journal of Mood Disorder*. 6(1), 47-48.
- Kılıç, N. (2021). *Dijital dünyada sağlık için bilgi arayışı: Covid-19 örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi]. Beykent Üniversitesi.
- Kobryn, M. and Duplaga, M. (2024). Does health literacy protect against cyberchondria: a cross-sectional study. *Telemedicine and e-Health*, 30(4).

- Koç, M. ve Barut, E. (2016). Development and validation of new media literacy scale (NMLS) for university students. *Computers in Human Behavior*, 63, 834-843.
- Koçak, B. (2011). *İlköğretim yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin medya okuryazarlığı dersine ilişkin algıları (Erzurum ili örneği)*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Korkmaz, İ. D. (2025). *Sağlık iletişimi perspektifinden sosyal medya içeriklerinin tutumları etkileme potansiyeli: aşı karşıtlığı örnekleme*. [Yayımlanmamış Doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Köklü, N., Büyükoztürk, Ş. ve Çokluk Bökeoğlu, Ö. (2006). *Sosyal bilimler için istatistik*. Pegem Yayınları.
- Köse, H. (2016). Teknolojik yetkinlik çağında gazetecilik: etkili bir mesleğin kör noktaları ve bazı sınırlılıklar. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 1-15.
- Kuran, E. (2013). Yaşasın Y kuşağı. *Hürriyet*. <https://www.hurriyet.com.tr/yasasin-y-kusagi-23465715> (Erişim Tarihi: 18.05.2022).
- Kuran, E. (2019). *Z bir kuşağı anlamak*. Mundi Kitap.
- Kuran, E. (2020). Zamanın ruhuyla değişen kuşaklar. *Kibarca*, (9). <http://kibar.com/kibarca/09/index.html> (Erişim Tarihi: 18.05.2022).
- Kurudayıoğlu, M. ve Tüzel, M. S. (2010). 21. Yüzyıl okuryazarlık türleri, değişen metin algısı ve Türkçe eğitimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (28), 283-298.
- Kurt, A. A. ve Kürüm, D. (2010). Medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünme arasındaki ilişki: kavramsal bir bakış. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 20-34.
- Külekçi, T. (2024, 3 Ekim). *We are social digital 2024 raporu*. Tugbakulekci.com. <https://www.tugbakulekci.com.tr/we-are-social-dijital-2024-raporu/>
- Kümbetoğlu, B. (2019). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. Bağlam Yayıncılık.
- Lim, J. H., Ahmad, M. B, Prihadi, K. D. (2024). New media literacy, self-acceptance, and psychological flexibility in enhancing Gen Z wellbeing. *Psychology, Society, & Education*, 16(3), 10-19.
- Lin, T. B., Li, J.-Y., Deng, F., and Lee, L. (2013). Understanding new media literacy: An explorative theoretical framework. *Educational Technology & Society*, 16(4), 160-170.
- Livingstone, S. (2003). The changing nature and uses of media literacy. *European Media Culture – Online*.
- Loss, A. (2013). Cyberchondria: Too much information for the health anxious patient? *Journal of Consumer Health on the Internet*, 17(4), 439-445.
- Martin, A. (2006). A european framework for digital literacy. *Nordic Journal of Digital Literacy*, 1, 151-161.
- Masterman, L. (1993). Media education revolution. *Canadian Journal of Educational Communication*, 2(1), 5-14.
- Masterman, L. (2004). *Teaching the media*. London: Taylor and Francis Group Registered Office Mortimer House.
- McElroy, E. ve Shevlin, M. (2014). The development and initial validation of the cyberchondria severity scale (CSS). *Journal of Anxiety Disorders*. 28(2), 259-265.
- Messaris, P. (1994). *Visual literacy: image, mind, and reality*. Oxford: Westview Press.

- Morse, J. M. (2010). Simultaneous and sequential qualitative mixed method designs. *Qualitative Inquiry*, 16(6), 483-491.
- Mücevher, M. H. ve Erdem, R. (2018). X kuşağı akademisyenler ile y kuşağı öğrencilerin birbirlerine karşı algıları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9(22), 60-74.
- Napoli, P. M. (2001). Consumer use of medical information from electronic and paper media: a literature review. R. E. Rice and J. E. Katz (Eds.), In *The internet and health communication: experiences and expectations* (79-98). United States: SAGE Publications.
- Neuman, W. L. (2008). *Toplumsal araştırma yöntemleri: nicel ve nitel yaklaşımlar*. (S. Özge, Çev.; 2. Baskı). Yayın Odası.
- Norman, C. D. and Skinner, H. A. (2006). eHealth literacy: essential skills for consumer health in a networked world. *J Med Internet Res.*, 8(2).
- Okur, A. ve Alevli, O. (2018). New media literacy skills in gifted students. *Croatian Journal of Education*, 20(1), 265-289.
- Onursoy, S. (2017). Görsel kültür ve görsel okuryazarlık. *Türk Kütüphaneciliği*, 31(1), 47-54.
- Öncü Yıldız, M. (2012). Görsel okuryazarlık üzerine. *Marmara İletişim Dergisi*, (19), 64-77.
- Özer, N., Çelik, S. ve Özatlı, N. S. (2021). Dijital çağda X, Y, Z kuşaklarının medya okuryazarlık düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi: Balıkesir örneği. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD)*, 11(1), 217-232.
- Özmen, C. (2020). *Türkiye’de medya okuryazarlığı ve geleceği*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi]. Üsküdar Üniversitesi.
- Özonur, D. ve Özalpman, D. (2009). Türkiye’de medya okuryazarlığı projesi üzerine bir değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi*, (15), 195-212.
- Özsevinç, N. ve Yengin, D. (2021). Dijital dünyada medya okuryazarlığı olgusu: gelişim evi spor kulübü. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 5(1), 35-48.
- Park, S. (2012). Dimensions of digital media literacy and the relationship to social exclusion. *Media International Australia*, 142(1), 87-100.
- Pekman, C. (2006). Avrupa Birliği’nde medya okuryazarlığı. İçinde N. Türkoğlu (Ed.), *Medya okuryazarlığı* (ss. 16-26). Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Pershenky, M. (2001). Dijital natives, dijital immigrants. *MCB University Press*. 9 (2), 2-6.
- Potter, W. J. (2013). *Media literacy*. (6. Edition). Sage Publication.
- Powers, E. (2010). Teaching news literacy in the age of new media: why secondary school students should be taught to judge the credibility of the news they consume. All Theses and Dissertations (ETDs). Paper 455. Erişim adresi: <http://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1454&context=etd>
- Recupero, P. R. (2010). The mental status examination in the age of the Internet. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law Online*, 38(1), 15-26.

- Reeves, T. C. (2008). Do generational differences matter in instructional design? Instructional Technology Forum, 1-25.
https://www.researchgate.net/profile/T-Reeves/publication/253096456_Do_generational_difference_matter_in_instructional_design/links/004635321f6ad631db000000/Do-generational-difference-matter-in-instructional-design.pdf
- RTÜK. (2016). *Medya okuryazarlığı araştırması 2015*. T.C. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı. Ankara.
- RTÜK. (2016). *Medya okuryazarlığı nedir?*
https://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/menu_goster.php?Guid=B7AA7732-1593-4B32-BDE5-D76E64C2A5FA&MenuId=2.org/what-is-news-literacy/
- Saunders, B., Sim, J., Kingstone, T., Baker, S., Waterfield, J., Bartlam, B., Burroughs, H. and Jinks, C. (2018). Saturation in qualitative research: exploring its conceptualization and operationalization. *Quality & Quantity*, 52, 1893-1907.
- Shigemura, J., Ursano, R. J., Morganstein, J. C., Kurasawa, M. ve Benedek, D. M. (2020). Public responses to the novel 2019 coronavirus (2019-nCoV) in Japan: mental health consequences and target populations. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 74, 277-283.
- Sivritepe, S. (2014). *Öğrencilerin medya okuryazarlığı dersine bakışı: Konya ili örneği*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Solmaz, T. (2016). *Yeni iletişim teknolojileri bağlamında medya okuryazarlığı*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Sorokowski, P., Groyecka, A., Kowal, M., Sorokowska, A., Bialek, M., Lebeda, I. and Karwowski, M. (2020). Information about pandemic increases negative attitudes toward foreign groups: a case of COVID-19 outbreak. *Sustainability*, 12(12), 1-17.
- Sperry, C. (2012). Teaching critical thinking through media literacy. *Science Scope*, 35(9), 56-60.
- Starcevic, V. (2017). Cyberchondria: challenges of problematic online searches for health-related information. *Psychother Psychosom*, 86(3), 129-133.
- Starcevic, V. ve Berle, D. (2013). Cyberchondria: towards a better understanding of excessive health-related Internet use. *Expert Review of Neurotherapeutics*, 13 (2), 205-213.
- Starcevic, V., Schimmenti, A., Billieux, J. and Berle, D. (2021). Cyberchondria in the time of the COVID-19 pandemic. *Hum Behav Emerg Technol*. 3(1), 53-62.
- Stellofson, M., Hanik, B., Chaney, B., Channey, D., Tennant, B., and Chavarria, E. A. (2011). eHealth literacy among college students: a systematic review with implications for eHealth Education. *Journal of Medical Internet Research*, 13(4), 1-6.
- Süllü Durul, S. ve Özkan Kutlu, T. (2021). Digital literacy from the perspective of journalism education: digital media literacy. In L. Hays and J. Kammer (Eds.), *Integrating digital literacy in the disciplines* (pp. 107-116). Stylus Publishing.
- Şalap, K. O. (2016). *Çalışma yaşamında kuşaklar: kuşakların iş ve özel yaşam dengesine ilişkin yaklaşımları*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.

- Şentürk Kara, E. (2023). *A'dan Z'ye görüşme nitel araştırmalarda veri toplama yöntemi-teori-uygulama*. (2. Baskı). Nobel.
- Tabachnick, B. G. and Fidell, L.S (2013). *Using Multivariate Statistics*. (6th Ed.). Allyn & Bacon.
- Tavakol, M. and Dennick, R. (2011). Making sense of Cronbach's alpa. *International Journal of Medical Education*, 2, 53.
- Tashakkori, A., Teddlie, C. and Teddlie, C. B. (1998). *Mixed methodology: combining qualitative and quantitative approaches*. Sage Publication.
- Taşkıran, N. Ö. (2007). *Medya okuryazarlığına giriş*. Beta Yayınları.
- Taylor, S. ve Asmundson, G. J. G. (2004). *Treating health anxiety: A cognitive-behavioral approach*. Guilford Press.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Müdürlüğü (2011). *Sağlığın teşviki ve geliştirilmesi sözlüğü*. (1. baskı). Ankara. http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/64546/9789755903613_tur.pdf;jsessionid=375303E3BC29C0037A1BB6DDF9B92748?sequence=3 Erişim Tarihi (30.05 2022).
- Tekinalp, Ş. (2007). Avrupa Birliği'nde, Amerika'da ve Türkiye'de çocukların zararlı yayınlardan korunması için alınan önlemler ve medya okuryazarlığı. *Journal of İstanbul Kültür University*, 5(3), 1-12.
- Tetep and Suparman, A. (2019). Students' digital media literacy: effects on social character. *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTR)*, 8(2S9), 394-399.
- The Center for News Literacy. (Erişim Tarihi: 2022). *What is news literacy*. <http://centerfornewsliteracy.org/what-is-news-literacy/>
- Thoman, E. (1993). Skills & strategies for media education. 10.10.2021 tarihinde <https://www.medialit.org/reading-room/skills-strategies-media-education> adresinden edinilmiştir.
- Thoman, E. and Jolls, T. (2003). Literacy fort he 21. Century an overview & orientation guide to media literacy education. Center for Media Literacy. <https://www.boostskills.eu/files/5-literacy-for-the-21-century.pdf>
- Toprak, S. (2024). *Sağlık bilimleri fakültesi öğrencileri ve sağlık çalışanlarının siberkondri düzeylerinin incelenmesi: Bolu ili örneği*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi]. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Tornero J. M. P. and Varis, T. (2010). *Media literacy and new humanism*. UNESCO Institute for Information Technologies in Education.
- Törenli, N. (2005). *Yeni medya, yeni iletişim ortamı*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Tuğtekin, U. ve Mercimek, B. (2022). Genç yetişkinlerin yeni medya okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (49), 519-537.
- Tuncel, M., Doğan, Ö. ve Çobaner, A. (2012). Performans konulu sağlık haberleri performans sistemine medyanın bakışını anlamak üzerine bir araştırma. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 3, 93-118.
- Türk Dil Kurumu (Erişim Tarihi: 2023). <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (Erişim Tarihi: 2023). <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>

- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2023*.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2023-49684#:~:text=T%C3%BCrkiye%20n%C3%BCfusunun%20%18%2C34',249%20ki%C5%9Fi%20ile%2>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). *Hanehalkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması, 2024*. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2024-53492](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2024-53492)
- Tüzel, S. (2010). Görsel okuryazarlık. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (27), 691-705.
- Tyner, K. (2010). *Media literacy new agendas in communication*. Routledge.
- Ulusoy, A. (2018). *Dijital medya okuryazarlığı, gereksinimler ve yenilikçi uygulamalar üzerine bir inceleme*. [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- UNESCO (2006). *Media education a kit for teacher, students, parents and proffessionals*. France: L'expresseur.
- Ural, A. ve Kılıç, İ. (2011). *Bilimsel araştırma süresi ve SPSS ile veri analizi*. Detay Yayıncılık.
- Uysal, İ. ve Kılıç, A. F. (2022). Normal Distribution Dilemma. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 12(1), 220-248.
- Uzun, S. U. (2016). *Pamukkale Üniversitesi çalışanlarında siberkondri düzeyi ve etkileyen etmenler*. [Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Uzun, S.U. ve Zencir, M. (2021). Reliability and validity study of the Turkish version of cyberchondria severity scale. *Current Psychology*, 40, 65-71.
- Valley, P. (2001). New disorder, cyberchondria, sweeps the Internet. *The Independent*. Erişim Adresi: <https://www.nzherald.co.nz/technology/new-disorder-cyberchondria-sweeps-the-internet/PDMVXLTMYGZTIKDMXACTRHG3OI/>
- Varer Akpınar, C., Mandıracıoğlu, A., Özvurmaz, S., Kurt, F. and Koç, N. (2023). Cyberchondria and COVID-19 anxiety and internet addiction among nursing students. *Current Psychology*, 42, 2406-2414.
- Vergili, M. ve Kara, M. (2024). An investigation of students and teachers' new media literacy: the contributing characteristics with the moderator role of gender. *Research and Practice in Technology Enhanced Learning*, 19(29). 1-21.
- We Are Social. (2024). *Dijital 2024 Nisan Raporu*. <https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/SwQ5C.pdf>
- White, R. W. ve Horwitz, E. (2009). Cyberchondria: Studies of the escalation of medical concerns in Web search. *ACM Transactions on InformationsSystems*, 27(4), 1-37.
- WHO. Health Promotion Glossary. (1998). Health promotion intenational. *GEneva: World Kealth Organization*, (13), 349-364.
- World Health Organization (WHO). (2016). Global Diffusion of ehealth: making universal health coverage achievable.
- Wilson, C., Grizzle, A., Tuazon, R., Akyempong, K. and Cheung, C. (2011). *Media and information literacy curriculum for teachers*. UNESCO.
- Yengin, D. (2012). *Yeni medya ve dokunmatik toplum*. Derin Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (10. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

- Yiğiter, A. (2022). *Dijital medya okuryazarlığı: Mersin örneği*. [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Yiğiter, A. (2024). Sağlık çalışanlarının yeni medya okuryazarlığı becerileri: Hatay örneği. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 176-194.
- Yiğiter, A. ve Ata, F. (2022). Dijital medya okuryazarlığı becerisi: iletişim alanında eğitim gören lisans ve ön lisans öğrencilerine yönelik karşılaştırmalı bir uygulama. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (53), 1-19.
- Yin, R. K. (1984). *Case study research: design methods*. (Third Edition). California: Sage Publications.
- Yin, R. K. (2017). *Durum çalışması araştırma uygulamaları*. (İ. Günbay, Çev.; 3. Basım). Nobel Yayın.
- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi (2025). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yüksel, H. (2014). İnternet gazeteciliğinde bilgi kirliliği sorunu. *Atatürk İletişim Dergisi*, (6), 125-138.
- Zandifar, A., and Badrfam, R. (2020). Iranian mental health during the COVID-19 epidemic. *Asian Journal of psychiatry*, 51(3), doi: 0.1016/j.ajp.2020.101990.
- Zarocostas, J. (2020). How to fight an infodemic. *Lancet*, 395(10225):676. doi: [10.1016/S0140-6736\(20\)30461-X](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30461-X).
- Zhang, H. and Zhu, C. (2016). A study of digital media literacy of the 5th and 6th grade primary students in beijing. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 25(4).
- Zheng, H. and Tandoc Jr., E. C. (2020). Calling dr. internet: analyzing news coverage of cyberchondria. *Journalism Practice*, 1-17.

EKLER

EK-1. Veri Toplama Araçları

Değerli katılımcılar,

Bu anket “X Kuşağında Dijital Medya Okuryazarlığı ve Siberkondri İlişkisi” isimli doktora tezine veri toplamak amacıyla oluşturulmuştur. Elde edilen veriler gizli tutulacak ve bilimsel amaçla kullanılacaktır. Vaktinizi ayırarak cevap verdiğiniz için teşekkür ederim.

Gözde ALPTEKİN

Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Doktora Öğrencisi

Kişisel Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz

Kadın Erkek

2. Yaşınız

3. Öğrenim durumunuz

- ☐ İlkokul mezunu
- ☐ Ortaokul mezunu
- ☐ Lise mezunu
- ☐ Üniversite mezunu
- ☐ Yüksek lisans mezunu
- ☐ Doktora mezunu

4. Mesleğiniz nedir?

- ☐ İşçi
- ☐ Esnaf

- Memur
- Emekli
- Ev hanımı
- Diğer

5. Gelir durumunuz

- 10.000 ve altı
- 10.001 – 15.000
- 15.001 – 20.000
- 20.001 – 25.000
- 25.001 – 30.000
- 30.001 – 35.000
- 35.001 – 40.000
- 40.001 ve üzeri

6. Günde kaç saat internette vakit geçirirsiniz?

7. Günde kaç saat sosyal medyada vakit geçirirsiniz?

8. Kendinize ait akıllı telefonunuz var mı?

9. Kendinize ait tablet/bilgisayar var mı?

10. Medya araçlarını ne sıklıkla kullanırsınız?

	Medya araçlarını kullanma sıklığı	Günde 1 saatten az	Günde 1 – 3 saat	Günde 3 saatten fazla	İki günde bir	Haftada bir veya iki kez	Hiç kullanmam
1	Televizyon						
2	Radyo						
3	İnternet						
4	Akıllı cep telefonu						
5	Tablet						
6	Bilgisayar						

11. Medyadan aldığınız bilgilerin güvenilirliğini ne şekilde değerlendirirsiniz?

Medyaya güven	Tamamen güvenilmez	Güvenilmez	Bilmiyorum	Güvenilir	Tamamen güvenilir
1. Gazete					
2. Televizyon					
3. Radyo					
4. İnternet					

12. İnternette bilgi aramak için genelde ne kullanırsınız?

- a. Herhangi bir arama motoru kullanmadan doğrudan belirli sayfalara girerim
- b. Genelde bir arama motoru kullanırım (Google veya yandex gibi)
- c. Her ikisini de aynı oranda kullanırım
- d. Hiçbirini kullanmam

13. İnterneti genelde hangi amaçla kullanıyorsunuz? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

- Film ya da dizi izlemek
- Oyun oynamak
- Haber okumak
- Kitap okumak
- Müzik dinlemek
- Video izlemek
- Facebook, Instagram gibi sosyal medya platformlarını kullanmak
- Diğer .....

Yeni Medya Okuryazarlığı Ölçeği

		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Dijital medyada ihtiyaç duyulan bilgiye ulaşmak için arama motorları (Google vb.) ve veri tabanlarının nasıl kullanacağımı bilirim.	1	2	3	4	5
2	Dijital medyadaki yenilikleri ve değişiklikleri takip edebilme noktasında iyiyim.	1	2	3	4	5
3	Bilgiye ulaşma da farklı dijital medya ortamlarını kullanmak benim için kolaydır.	1	2	3	4	5
4	Dijital medyada sunulan açık ve gizli mesajların farkına varabilirim.	1	2	3	4	5
5	Dijital medyada şiddet ve baskı unsuru içeren mesajları tespit edebilirim.	1	2	3	4	5
6	Dijital medya içeriklerinin politik, ekonomik ve sosyal boyutlarını anlayabilirim.	1	2	3	4	5
7	Dijital medya üzerinde farklı fikir ve düşünceleri tespit edebilirim.	1	2	3	4	5
8	Dijital medya içeriklerinin bilgilenme, iletişim, eğlenme vb. amaç ve işlevlerini ayırt edebilirim.	1	2	3	4	5
9	Dijital medya içeriklerinin reklam amaçlı olup olmadığını anlayabilirim.	1	2	3	4	5
10	Bilgi veya haberleri farklı dijital medya ortamlarından araştırarak karşılaştırabilirim.	1	2	3	4	5
11	Dijital medyadan elde ettiğim bilgiler ile kendi görüşlerimi ilişkilendirebilirim.	1	2	3	4	5
12	Dijital medyadaki mesajların doğruluk ve yanlışlıkları hakkında karar vermek benim için kolaydır.	1	2	3	4	5
13	Dijital medyanın bireyler üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini belirleyebilirim.	1	2	3	4	5
14	Dijital medya içeriklerini yasal ve etiksel açılarından (lisanssız programlar, yasak siteler, kişisel haklara saygı vb.) değerlendirebilirim.	1	2	3	4	5
15	Dijital medya içeriklerini güvenilirlik, geçerlik, tarafsızlık ve güncellik gibi bakımından değerlendirebilirim.	1	2	3	4	5
16	Dijital medya içeriklerinin doğuracağı sonuç ve risklere karşı kendimi koruyabilirim.	1	2	3	4	5
17	Dijital medya ortamlarında kullanıcı hesap veya profilleri oluşturabilirim.	1	2	3	4	5

18	Dijital medya içerikleri (resim, video klibi, metin vb.) oluşturmak için gerekli donanım araçlarını kullanabilirim.	1	2	3	4	5
19	Dijital medya içerikleri (resim, video klibi, metin vb.) oluşturmak için gerekli yazılım programlarını kullanabilirim.	1	2	3	4	5
20	Dijital medya ortamlarındaki temel kullanma araçlarını (butonlar, linkler, dosya aktarımı vb.) kullanabilirim.	1	2	3	4	5
21	Dijital medya içeriklerini internette paylaşabilirim.	1	2	3	4	5
22	Başkalarının gönderdiği/paylaştığı dijital medya içeriklerine ekleme ve yorum yapabilirim.	1	2	3	4	5
23	Dijital medya içeriklerine kendi ilgi ve beğenilerime göre puan ve derece verebilirim.	1	2	3	4	5
24	Sosyal medya ortamlarına katılarak başkalarının fikir ve düşüncelerini etkileyebilirim.	1	2	3	4	5
25	Gündemdeki olayları farklı bakış açılarıyla (sosyal, kültürel, ideolojik vb.) değerlendirip dijital medya ortamlarına katkıda bulunabilirim.	1	2	3	4	5
26	Dijital medyada farklı kullanıcılarla ortak bir amaç doğrultusunda etkileşim ve iş birliği kurabilirim.	1	2	3	4	5
27	Gerçek kişilik özelliklerime uygun sanal kimlik oluşturmak benim için kolaydır.	1	2	3	4	5
28	Dijital medya ortamlarında insanları bilgilendirme veya yönlendirme amaçlı tartışma ve yorum yapabilirim.	1	2	3	4	5
29	Belli konular hakkında eleştirel düşünmeyi yansıtan dijital medya içerikleri tasarlayabilmede yetenekliyim.	1	2	3	4	5
30	Dijital medya içeriklerini eleştirerek karşıt veya alternatif içerikler geliştirebilmede iyiyim.	1	2	3	4	5
31	Dijital medya içeriği üretirken insanların farklı düşüncelerine ve özel hayatlarına saygı duyarım.	1	2	3	4	5
32	Yasal ve etiksel kurallara uygun dijital medya içeriği üretmek benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
33	Görsel ve yazılı özgün/orijinal medya içerikleri (afiş, video klibi, web sayfası vb.) geliştirebilirim.	1	2	3	4	5

Siberkondri Ciddiyet Ölçeği – 33

No	Konu	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Her zaman
1	Vücudumla ilgili açıklayamadığım bir durum fark edersem bunu internette araştırırım.					
2	Aynı hastalık belirtilerini/şikâyetlerimi internette birçok kez araştırırım.					
3	Hastalık belirtilerini/şikâyetlerimi internette araştırmak, Facebook/Twitter/diğer sosyal ağlarda harcadığım zamanı engeller.					
4	Hastalık belirtilerini/şikâyetlerimi internette araştırmak, aile hekimime başvurmama neden olur.					
5	Hastalık belirtilerini/şikâyetlerimi internette araştırdıktan sonra rahatlayamam.					
6	Hastalık belirtilerini/şikâyetlerimi internette araştırmak, diğer çalışmalarımı engeller.					
7	Hastalık belirtilerini/şikâyetlerimi internette araştırdıktan sonra tedirginliğim artar.					
8	Hastalık belirtilerini/şikâyetlerimi internette araştırmak, internette yaptığım boş zaman aktivitelerimi (Ör: film izlemek... vs) engeller.					
9	Aile hekimimin/uzman doktorun görüşünü, internette yaptığım araştırmalardan daha fazla ciddiye alırım.					
10	Hastalık belirtilerimin/şikâyetlerimin, nadir görülen veya ciddi bir hastalıkta bulunduğunu internette okuduğumda paniğe kapılırım.					
11	Hastalık belirtilerini/şikâyetlerimi internette araştırırken, o hastalığı olan kişilerin tıbbi durumlarını, hastalık belirtilerini ve deneyimlerini tartıştığı internet sitelerini ziyaret ederim.					
12	Hastalık belirtilerini/şikâyetlerimi internette araştırmak işimi engeller.					
13	Aynı sağlık durumuyla ilgili farklı internet sayfalarını okurum.					
14	Hastalık belirtilerini/şikâyetlerimi internette araştırmak internet dışındaki sosyal aktivitelerimi engeller (Ör: ailemle/arkadaşlarımla geçirdiğim zamanı azaltır).					
15	İnternette edindiğim tıbbi bilgileri, aile hekimimle/sağlık çalışanlarıyla görüşürüm.					
16	İnternette okuduğum, ihtiyacımın olabileceği tanı yöntemini (biyopsi, BT, MR, özel kan testi... vs) aile hekimime/uzman doktora öneririm.					
17	Hastalık belirtilerini/şikâyetlerimi internette araştırmak, internette haber/spor/eğlence ile ilgili yazıları okumamı engeller.					

18	Hastalık belirtilerim/şikâyetlerim ile ilgili olarak aynı internet sayfasını birçok kez okurum.					
19	Hastalık belirtilerimi/şikâyetlerimi arama motoruna girdiğimde; sonuç sayfasındaki sıralamanın, hastalık yaygınlığına göre olduğunu ve daha üstte yer alanların en olası tanı olduğunu düşünürüm.					
20	Ciddi bir hastalık hakkında internette bilgi okuyuncaya kadar iyi olduğumu düşünürüm.					
21	Hastalık belirtilerini/şikâyetlerimi internette araştırırken, sadece güvenilir internet sitelerine girerim.					
22	Hastalık belirtilerini/şikâyetlerimi internette araştırdıktan sonra kendimi daha endişeli/sıkıntılı hissederim.					
23	Hastalık belirtilerini/şikâyetlerimi internette araştırdıktan sonra iştahımı kaybederim.					
24	Hastalık belirtilerini/şikâyetlerimi internette araştırmak, internet üzerinden yaptığım görüşmelerimi (Skype, WhatsApp, Messenger, Viber) engeller/yavaşlatır.					
25	Hastalık belirtilerini/şikâyetlerimi internette araştırmak, internet dışında yaptığım işlerimi engeller.					
26	Hastalık belirtilerini/şikâyetlerimi internette araştırmak, farklı branşlardaki uzman doktorlara başvurmama neden olur.					
27	Sağlık sorunlarım ile ilgili internetten edindiğim bilgileri aile hekimimle konuşmak beni rahatlatır.					
28	Aile hekimimin/uzman doktorun koyduğu tanıya, internette kendi kendime koyduğum tanıdan daha fazla güvenirim.					
29	İnternette araştırdığım hastalık belirtilerim/şikâyetlerim hakkındaki kaygılarımı gidermekte güçlük çekerim.					
30	Hastalık belirtilerini/şikâyetlerimi internette araştırırken, hem güvenilir internet sitelerini ve hem de hastaların bilgi alışverişi yapıp tartıştığı internet sitelerini ziyaret ederim.					
31	Hastalık belirtilerini/şikâyetlerimi internette araştırdıktan sonra, bulduğum bilgiler nedeniyle uyumakta zorlanırım.					
32	“Eğer internette hastalık belirtim/şikâyetim ile ilgili araştırma yapmasaydım doktora gitmezdim” diye düşünürüm.					
33	Aile hekimim/uzman doktor internetten elde ettiğim bilgileri ‘önemseme’ derse endişem gider.					

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Bu çalışma, Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde yürütülen “X Kuşağında Dijital Medya Okuryazarlığı ve Siberkondri İlişkisi” başlıklı doktora tezi çalışması olup COVID-19 pandemisi döneminde X kuşağı bireylerinin dijital medya okuryazarlığı düzeyleri ile siberkondri düzeylerinin belirlenerek arasındaki ilişkinin araştırılması amacını taşımaktadır.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmaya katkı sunan katılımcıların isimleri çalışma çıktılarında gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- İzin vermeniz halinde görüşmelerde ses kaydı alınacaktır. Ses kaydı da dahil olmak üzere sizden toplanan veriler proje raporunun teslim edileceği yıldan itibaren 1 yıl boyunca korunacak ve sonrasında imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederiz. Çalışma hakkında sorularınız olursa aşağıdaki telefon numaralarından ya da e-mail adresinden bize ulaşabilirsiniz.

Araştırmanın Yürütücüsü: Gözde Alptekin
Anadolu Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Danışman: Doç. Dr. Alaaddin F. Paksoy
Anadolu Üniversitesi
İletişim Bilimleri Fakültesi

***

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabilceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum. *(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)*

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

Katılımcıyla ilgili demografik bilgiler:

Yaş:

Cinsiyet:

Eğitim Durumu:

1. İnternette izlediğiniz veya okuduğunuz bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği hakkında neler düşünüyorsunuz?
2. İnternette öğrendiğiniz bir bilgiden şüphe ederseniz, o bilginin doğruluğunu kontrol etmek için neler yaparsınız?
3. İnternette yer alan sağlıkla ilgili haberleri okuyor musunuz? Eğer okuyorsanız bu haberler neden ilginizi çekiyor?
4. İnternette sağlığınıza ile ilgili bir şeyi sorguladınız mı? (Örneğin kendinizde ya da bir yakınınızda olduğunu düşündüğünüz herhangi bir hastalık gibi.) Bu nasıl bir deneyimdi? Bizimle paylaşır mısınız?
5. Bir hastalıkla ilgili bilgi ararken bu bilgilerin hangi sitede yayınlandığı sizin için önemli midir? Neden önemli olduğunu veya önemli olmadığını açıklar mısınız?
6. Pandemi döneminde en çok hangi haber kaynağına (gazete, televizyon, radyo, internet, haber sitesi vb.) güvendeniz? Neden bu kaynağa güven duyduğunuzu bizimle paylaşır mısınız?
7. Pandemi sürecinde internetten hastalık belirtilerine bakarak kendinizin hasta olduğunu düşündünüz mü? Bu süreçte yaşadıklarınızı bizimle paylaşır mısınız? (Hasta olduğunu düşünüp korkmak, üzülme, bir doktora başvurmak vb.)
8. Pandemi sürecinde internetten hastalık belirtilerine bakıp, kendinize dair teşhis koyup, internette önerilen tedavileri uyguladığınız durumlar oldu mu?
9. COVID-19 veya sonraki süreçte internette gördüklerinizle ilgili ilginç bir deneyiminizi bizimle paylaşır mısınız?
10. Dijital medya üzerinden içeriklere ulaşmanızın nedeni nedir? Neden geleneksel dediğimiz mecralardan değil de internet üzerinden bilgilere erişiyorsunuz?
11. İnternette erişim sağladığınız bir içeriğe siz kendi isteğinizle mi ulaştınız yoksa bir yönlendirme üzerine mi o içeriğe eriştiniz? (Tanınmış kişilerin yönlendirmesi, bir haber programında bu içerikten bahsedilmesi gibi.)

EK-1. Ölçek Kullanım İzinleri

Gözde Alptekin

Alıcı:

27 Oca 2023 12:50 (22 saat önce)

Sayın Hocam merhaba,

Ben, Anadolu Üniversitesi Basın ve Yayın Bölümü'nde doktora öğrencisiyim. Doç. Dr. Alaaddin F. Paksoy danışmanlığında doktora tezi hazırlamaktayım. Prof. Dr. Mustafa Koç hoca ile birlikte geliştirdiğiniz "New Media Literacy Scale" ölçeğini izniniz dahilinde doktora tezimde kullanmak istiyorum. Onayınız olursa ölçeği benimle paylaşabilir misiniz?

Vereceğiniz cevap için şimdiden teşekkür eder, iyi çalışmalar dilerim.

Saygılarımla,
Gözde Alptekin

Esra BARUT TUĞTEKİN

Alıcı: ben

27 Oca 2023 16:14 (18 saat önce)

Sayın Gözde Alptekin,

Geliştiricisi ve yazarı olduğum Yeni Medya Okuryazarlığı Ölçeği'ni (New Media Literacy Scale) akademik araştırmanızda kullanmanızı memnuniyetle kabul ediyorum. Ölçeğin çalışma grubunu üniversite öğrencileri oluşturmaktadır, bu konuya dikkat etmenizi öneririm. Ölçeğe dair detaylı bilgileri ekteki dosyada bulabilirsiniz.

İyi çalışmalar dilerim.

New Media Literacy Scale hakkında

Gelen Kutusu x

Gözde Alptekin

Alıcı:

27 Ocak Cum 12:49 (3 gün önce)

Sayın Hocam merhaba,

Ben, Anadolu Üniversitesi Basın ve Yayın Bölümü'nde doktora öğrencisiyim. Doç. Dr. Alaaddin F. Paksoy danışmanlığında doktora tezi hazırlamaktayım. Doç. Dr. Esra Barut hoca ile birlikte geliştirdiğiniz "New Media Literacy Scale" ölçeğini izniniz dahilinde doktora tezimde kullanmak istiyorum. Onayınız olursa ölçeği benimle paylaşabilir misiniz?

Vereceğiniz cevap için şimdiden teşekkür eder, iyi çalışmalar dilerim.

Saygılarımla,
Gözde Alptekin

Mustafa KOÇ

Alıcı: ben

10:56 (2 saat önce)

Merhaba Gözde,

Elbette kullanabilirsin. Ölçeği ekledim. Kolay gelsin.

Prof.Dr.Mustafa Koç
Süleyman Demirel Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanı
Eğitim Programları ve Öğretim ABD Öğretim Üyesi
32260 Isparta

Prof.Mustafa Koc, Ph.D
Suleyman Demirel University

Siberkondri Ciddiyet Ölçeği hakkında

Gelen Kutusu x

Gözde Alptekin

Alıcı:

27 Ocak Cum 14:02 (3 gün önce)

Sayın Hocam merhaba,

Ben, Anadolu Üniversitesi Basın ve Yayın Bölümü'nde doktora öğrencisiyim. Doç. Dr. Alaaddin F. Paksoy danışmanlığında doktora tezi hazırlamaktayım. Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği sizin tarafınızdan yapılan Siberkondri Ciddiyet Ölçeği'ni izniniz dahilinde doktora tezimde kullanmak istiyorum. Onayınız olursa ölçeği benimle paylaşabilir misiniz?

Vereceğiniz cevap için şimdiden teşekkür eder, iyi çalışmalar dilerim.

Saygılarımla,
Gözde Alptekin

S. Utku Uzun

Alıcı: ben

10:12 (3 saat önce)

Sayın Araştırmacı,

Türkçe geçerlilik ve güvenilirliğini yapmış olduğumuz Siberkondri Ciddiyet Ölçeği'ni (SCÖ-33) çalışmanızda kullanmak isterseniz **makalemize atf yaparak** kullanabilirsiniz. İngilizce makalemize şuradan da ulaşip indirebilirsiniz:

E-posta ekinde size SCÖ-33 ölçeği ile birlikte ayrıca ilgili bilgilendirme yazısını ve makalemizi gönderiyorum.

Ayrıca en son yayınladığımız "**Üniversite Çalışanlarında Siberkondri Düzeyi ve Etkileyen Faktörler**" başlıklı makalemizi de gönderiyorum, araştırmanızda bu makalemizden de faydalanabilirsiniz belki.

Çalışmanızda kolaylıklar dilerim.

Öğr. Gör. Dr. S. Utku UZUN, Epidemiyoloji Yandal Uzmanı
Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi
Halk Sağlığı Anabilim Dalı
Epidemiyoloji Birimi
20160 Kımkılı/DENİZLİ

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı : Gözde Alptekin

Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim Bilgileri

- 2010 – 2012, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Medya ve İletişim Ön Lisans Programı
- 2009 – 2013, Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Lisans Programı
- 2015 – 2019, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Basın ve Yayın Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı

Yayınları

- Alptekin, G. ve Paksoy, A. F. (2020). Türkiye’deki ilk koronavirüs vakalarının haber sitelerinde çerçevelenmesi. İçinde E. Eroğlu ve F. Ünal Çolak (Eds.). *Sosyal bilimci gözüyle pandemi: Covid-19 Üzerine araştırma, uygulama ve tartışmalar* (ss. 195-221) Literatürk Yayınları.
- Özer, Ö. ve Alptekin, G. (2022). İnsanlar neden MasterChef Türkiye programını izler? Kullanımlar ve doyumlar yöneliminden bir araştırma. *Global Media Journal TR Edition*, 12(24), 114-137.
- Alptekin, G. ve Özer, Ö. (2020). Johnson Mektubu Haberlerinin Cumhuriyet, Hürriyet ve Tercüman gazetelerindeki sunumu üzerine bir inceleme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (34), 283-308.
- Alptekin, G. ve Paksoy, A. F. (2020). Türkiye’deki ilk koronavirüs vakalarının haber sitelerinde çerçevelenmesi. 17th International Symposium Communication in the Millenium (CIM 2020). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Alptekin, G. ve Yavaşcalı, A. H. (2020). Medya ve şiddet: Ana haber bültenlerinde şiddetin sunumu üzerine bir araştırma. 3rd International Conference Cultural Informatics. Communications Media Studies (CICMS-2020). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.

